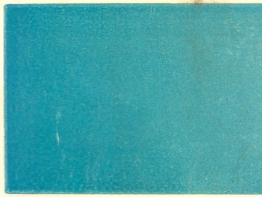
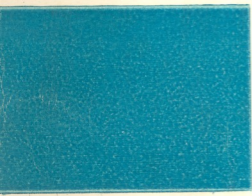

644 /
1966/4

გაიბ
საქართველოს
ბიბლიოთეკა

ბიბლიოთეკა

1966

ბიბლიოთეკა

10.336

ქობულაძე
1966

ლიტერატურულ-
მხატვრული და
საზოგადოებრივ-
პოლიტიკური
ჟურნალი

საქართველოს ალკა ცენტრალური კომიტეტისა
და მხარალთა კავშირის ორგანო

თბილისი

◆

მთავარი რედაქტორი სუბა გერულავა

სარედაქციო კოლეგია: აკაკი ბაქრაძე, გურამ გვერდუთელი, მერაბ
ელიოზიშვილი, კარლო პალაძე, კონსტანტინე ლორთქიფანიძე, როინ მეტ-
რეველი, გურამ შანჭიკიძე (პ/მზ. მღვივანი), გიორგი ციციშვილი, ვახტანგ
ჟელიძე, სერგი ზილიაძე, თამაზ ზილაძე, ლაშა ჯანაშია.

◆

ქსოვარი ზოგვის ტენი

გივი ჯაპახიშვილი

საპარტეზლოს სსრ მინისტრთა საბჭოს თავმჯდომარე

მთელმა მსოფლიომ ზეიმით აღნიშნა ქართველი ხალხის გენიის შოთა რუსთაველის დაბადების 800 წლისთავი. უკვდავ პოემა „ვეფხისტყაოსანში“ მან ბრწყინვალედ გამოხატა თავისი ხალხის სიბრძნე და ვაჟკაცობა, სიკეთე და კეთილშობილება.

ქართველი ხალხი სათუთად ინახავდა ამ ნაწარმოებს და როგორც საბრძოლო დროშა, ისე გამოატარა საუკუნეების ქარცეცხლში. ვერც მონღოლთა, სპარსთა და თურქთა თავდასხმებმა, ვერც ქალაქებისა და სოფლების გადაბუგვამ და ნგრევამ ვერ ამოშალა ხალხის მეხსიერებიდან შოთა რუსთაველის უკვდავი ქმნილება. იგი თაობიდან თაობას თავისი ცხოველმყოფელობისა და ძლიერების დაუქარგავად გადაეცემოდა. მას მიმართავდნენ და მიმართავენ ადამიანები ჭირშიაღ და ლხინშიაღ, ისაა მათი შთაგონების წყარო და მასწავლებელი. ქართული მეტყველება სავსეა რუსთაველის აფორიზმებითა და თქმებით.

გენიალურმა პოეტმა ორგანულად შეითვისა ხალხური შემოქმედების მრავალფეროვნება, ბრწყინვალეობა და სიბრძნე და „ვეფხისტყაოსანი“ გახდა მთელი გვიანდელი ზეპირსიტყვიერების მასაზრდოებელი. საქართველოში „ვეფხისტყაოსნის“ ათობით ხალხური ვარიანტი არსებობს. რუსთაველზე და მის პოემაზე შექმნილია ასობით თქმულება, ლეგენდა, სიმღერა და გამოკვლევა.

რუსთაველის პოემა ქართველი ხალხის მხოლოდ სულიერი ძლიერების მაღალი გამოხატულება, მისი სულის სარკე როდია, იგი უძლეველი საბრძოლო იარაღიცაა. ხალხის ცხოვრების უმძიმეს დღეებში, მოწოდების ზარებივით რეკდნენ რუსთაველის ბრძნული სიტყვები — „სჯობს სიცოცხლესა ნაზრახსა, სიკვდილი სახელოვანი“.

ხალხი ინახავს მრავალ თქმულებას რუსთაველზე. მაგრამ მისი ნამდვილი ბიოგრაფია უცნობია. პოემის შესავალი და დასკვნითი სტროფებიდან ვიცით მხოლოდ ის, რომ ავტორი — რუსთაველი მესხი მელექსე — ცხოვრობდა და ქმნიდა თამარ მეფის ეპოქაში. თამარ მეფეს მიუძღვნა პოეტმა თავისი პოემა.

ეს იყო საქართველოს ისტორიის დიდმნიშვნელოვანი ეპოქა. მე-12 საუკუნეში დამთავრდა ქართველი ხალხის ხანგრძლივი ბრძოლა არაბ, სპარს, სელჯუკ-მუსულმან დამპყრობელთა წინააღმდეგ. ცენტრალიზებული ხელისუფლების

განმტკიცებასთან ერთად ქვეყანა გაერთიანდა ერთ მთლიან და ძლიერ ფედერალურ სახელმწიფოდ.

პოლიტიკური ერთიანობის განმტკიცებამ და ეკონომიურმა მომძღვრებამ ხელოსნობისა და ვაჭრობის სწრაფმა განვითარებამ ხელი შეუწყო კულტურის, მეცნიერების, ხუროთმოძღვრების, ფერწერის, ლიტერატურის სწრაფ აღმავლობას. ამ ეპოქაში შეიქმნა მრავალი მნიშვნელოვანი ნაწარმოები. მაგრამ ვერც ერთი მათგანი ვერ შეედრება „ვეფხისტყაოსანს“ — ძველი ქართული კლასიკური პოეზიის სრულყოფილ ნიმუშს და მსოფლიო მხატვრული კულტურის შედეგს.

შუა საუკუნეების სხვა ძველთაგან განსხვავებით რუსთაველის ქმნილება თავისუფალია მისტიკისა და საეკლესიო სქოლასტიკისაგან. „ვეფხისტყაოსნის“ ავტორი ჯერ კიდევ მე-12 საუკუნეში მოგვევლინა ევროპული რენესანსის წინამორბედად, ჰუმანისტური იდეების აღამდარად, ადამიანის შთავონებულ მომღერლად. მისი პოემა ამაღლებული ადამიანური გრძნობების, კეთილშობილებისა და სიკეთის, სიმართლისა და სამართლიანობის, ნათელი სიყვარულის, უანგარო მეგობრობის, რაინდული ერთგულებისა და სიმამაცის აპოთეოზია.

ქართული პოეზიის ამ მარგალიტს საფუძვლად უდევს სიკეთის ბოროტებაზე გამარჯვების იდეა.

— მზე მოგვეახლა, უკუნი ჩვენთვის აღარა ბნელია,

ბოროტსა სძლია კეთილმან, — არსება მისი გრძელია!

„ვეფხისტყაოსანი“, უპირველეს ყოვლისა, მზის დიდი პიმნია. რუსთაველის პოემაში პირველიდან ბოლო სტრიქონამდე არ ნელდება ბრძოლა სიკეთესა და ბოროტებას შორის. სიკეთე — ეს თავისუფლებაა და სიმართლე, სამართლიანობა და ჰუმანიზმი, სიყვარულისა და მეგობრობის ერთგულება, პატრიოტიზმი და რაინდული გმირობა, ბრძოლა მაღალი ადამიანური იდეალებისათვის. ბოროტება — ეს ტირანიაა და ძალდატანება, სიცრუე, თვალთმაქცობა და ცბიერება, სიძვა, ღალატი და სილაჩრე, უკანონობა და არაადამიანურობა.

რუსთაველმა შექმნა სამართლიანობისა და ადამიანების ბედნიერებისათვის მებრძოლთა შესანიშნავი მხატვრული სახეების მთელი გალერეა. ასეთებია: ტარიელი, ავთანდილი და ფრიდონი; ნესტან-დარეჯანი, თინათინი და ასმათი. ისინი თამამად ილაშქრებენ დესპოტიზმისა და თვითნებობის ბნელი სამყაროს წინააღმდეგ. სიკეთისა და ბოროტების ბრძოლაში საბოლოოდ ყოველთვის სიკეთე იმარჯვებს. მაგრამ სიკეთის დასამკვიდრებლად საჭიროა თავგანწირული გმირობა. რუსთაველი კიცხავს ბედის წინაშე ქედის მოდრეკას და ადიდებს საყოველთაო ბედნიერებისათვის შეუპოვარ მებრძოლთა საქმიანობას.

„ვეფხისტყაოსანი“ სიყვარულის საგალობელია, გამარჯვებული სიყვარულის სიმღერაა. პოეტის აზრით, ჭეშმარიტი სიყვარული არა მარტო ოჯახური ბედნიერების საფუძველია, იგი მაღალი ადამიანური თვისებებისა და რაინდული სიმამაცის წყაროა. მხოლოდ საზოგადოებრივი ვალდებულების უზადო შესრულებით შეიძლება სატრფოს ნდობა დაიმსახურო. „სჯობს საყვარელსა უჩვენო საქმენი საგმირონია“, — ეუბნება ნესტან-დარეჯანი ტარიელს.

რუსთაველი უარყოფს ქალთან დამოკიდებულების შუასაუკუნეობრივ თვალსაზრისს: ძალდატანებას პიროვნების თავისუფლებაზე, მეუღლის არჩევანზე და ა. შ. ჯერ კიდევ იმ ეპოქაში ჰუმანისტმა პოეტმა ერთ-ერთმა პირველმა გამოაცხადა ქალისა და მამაკაცის თანასწორობა. მას მიაჩნდა, რომ ქალს აქვს უფლება თავისი გრძნობის თავისუფლად გამოხატვისა, აგრეთვე პოლიტიკურ და საზოგადოებრივ ცხოვრებაში აქტიური მონაწილეობისა. მხედველობაში უნდა მივიღოთ ისიც, რომ რუსთაველი თვითონ იყო მოწვე მსოფლიო ბოროტებისა და კულ-

ტურული ცხოვრების განსაკუთრებული აღმავლობისა თავის სამშობლოში, სადაც მეფობდა ქალი — ერთადერთი მემკვიდრე გიორგი III-სა — თამარ მეფე უეჭველია, თამარმა შთააგონა პოეტს შეექმნა ბრწყინვალე პოეტური სახეები ბრძენი, მაღალწინებრივი და მოყვარული ნესტანისა და თინათინისა. თინათინის არაბეთის ტახტზე აყვანის ეპიზოდში განსახიერდა საქართველოს ისტორიის ცნობილი ფაქტი — თამარ მეფის გამეფება.

რუსთაველი ხალხთა მეგობრობის შთაგონებული მომღერალია. იგი არა მარტო დიადი ქართველი ეროვნული პოეტი იყო, არამედ გენიაც, რომელიც ზოგადკაცობრიულ პრობლემებამდე ამაღლდა. მისი პოემის გმირები სხვადასხვა ეროვნების წარმომადგენლები არიან: ტარიელი ინდოელია, ავთანდილი — არაბი, ფრიდონი — მულღაზანზარელი. პოემაში სამი ძმობილი ხალხთა მეგობრობას განასახიერებს. რუსთაველმა გვიჩვენა, რომ ხალხთა მეგობრობა დიდი, უძლეველი ძალაა, ყველა ციხე-სიმაგრეზე უფრო შეუვალი. ამ ძალას ვერ გაუძლო თითქოს მიუვალმა ქაჯეთის ციხემაც — ბოროტების, ტირანისა და სიბნელის სიმბოლომ. სწორედ სხვადასხვა ხალხების წარმომადგენელთა ერთობლივი მოქმედებით დაითრგუნა ბოროტება.

ვინ მოყვარესა არ ეძებს, იგი თავისა მტერია.

„ვეფხისტყაოსანი“ მეგობრობის, სიკეთისა და სიყვარულის დიდებული ჰიმნია.

რუსთაველს განსაკუთრებული ადგილი უკავია არა მარტო ქართულ, არამედ მსოფლიო ლიტერატურაშიც. „ვეფხისტყაოსანი“ გადათარგმნილია თითქმის ყველა ხალხის ენაზე. საბჭოთა კავშირში პოემა 80-ჯერ გამოიცა...

ჩვენი საუკუნის დასაწყისში „ვეფხისტყაოსნის“ თარგმანზე გატაცებით მუშაობდა ცნობილი რუსი პოეტი კ. ბალმონტი. თავისი თარგმანის წინასიტყვაობაში იგი წერდა: „ესაა შესანიშნავი პოემა სიყვარულზე, როგორც ოდესმე შექმნილა ევროპაში. სიყვარულის ცისარტყელა, ცისა და მიწის დამაკავშირებელი ცეცხლოვანი ხიდი. როგორც ჰომეროსი არის ელადა, დანტე — იტალია, შექსპირი — ინგლისი, კალდერონი და სერვანტესი — ესპანეთი, ისე რუსთაველი საქართველოა. ყოველი ეს უკვდავი სახელი, არა მარტო მარადი დიდებით აღზევებული პოეტის სახელია, არამედ სხივმოსილი განსახიერებაა სულისა, რომელმაც შეძლო თავის თავში განეხორციელებინა მთელი ხალხის სულიერი საუნჯე“.

საქართველოს საზღვრებს გარეთ რუსთაველის სახელს ძველ დროშივე იცნობდნენ, მაგრამ მხოლოდ საბჭოთა ეპოქაში მიაღწია მისმა შესწავლამ და პოპულარიზაციამ, მისმა დიდებამ და სახელმა იმ დონეს, რაზეც წინათ რუსთაველის თანამემამულეთ ოცნებაც კი არ შეეძლოთ.

გენიალური პოეტის იუბილე იქცა საქართველოს, საბჭოთა კავშირისა და მთელი პროგრესული კაცობრიობის საყოველთაო-სახალხო დღესასწაულად.

პოეტის უკვდავება

ძვირფასო ამხანაგებო!.. ძვირფასო მეგობრებო!.. ღრმად პატივცემულო სტუმრებო!

რა იქნებოდა ცივილიზაციის, კულტურის ისტორია, რომ ეს ისტორია უსასრულოდ სწორ, ზომიერად გაშლილ ტრამალს ჰგავდეს და ამ სწორი უსასრულობის ზედაპირზე აქა-იქ ცად აზიდულნი, ცაში ავარდნილნი არ იყვნენ მწვერვალები, რომელნიც ჩვენი დედამიწის ყოველი კუთხიდან ჩანან. ეს მწვერვალები მუდამ გვტაცებენ თვალსა და გონებას, განუწყვეტლივ გვიხმობენ თავისკენ, როგორც თქვა კავკასიონის ქედების მიმართ ჩვენგან ამ რამდენიმე წლის წინ წასულმა მშვენიერმა ქართველმა პოეტმა, „მსდევდნენ, მეძახდნენ, მიზიდავდნენ ის მწვერვალები...“

მაგრამ ამ ცადაზიდულ, დიდებულ მწვერვალთაგან ზოგნი მარადიული თოვლით დაფარულნი, მეფური სიმშვიდით დგანან, გვაოცებენ და არ გვაშფოთებენ, თვალს გვჭრიან და ძილს არ გვიკრთობენ, ზოგნი კი უხსოვარი დროიდან აქამდე არ დამცხრალან, აქამდე არ დამშვიდებულან და თავისი ვულკანური მოუსვენრობით დღესაც შოფოთავენ, დღე-

საც არ გვასვენებენ, ძილს არ გვანებებენ.

ჩემო ძვირფასო მეგობრებო! ჩვენო ძვირფასო სტუმრებო! თუ ჩვენ ოდესმე დედამიწის რომელსაზე კუთხეში ამგვარი მწვერვალების ძირას ერთმანეთს შევხვედრივართ, იცოდეთ, საქართველომ დღეს თქვენ გისტუმრათ არა ცადაზიდული, მარად თოვლიანი, მეფურად მშვიდი მისი მყინვარის. უშუბას ან თეთნულლის ძირას, საქართველომ თქვენ მოგიხმოთ ჭერაც დაუმცხრალ, ჭერაც ბობოქარ მწვერვალთან, მოგიხმოთ მე-12 საუკუნის მარად ცოცხალი ქართველი პოეტის შოთა რუსთაველის იუბილეზე.

მან, სწორედ მან, პოეტმა შოთა რუსთაველმა, არ დააძინა ქართველი კაცი 700 წელიწადს.

მადლობა ღმერთს!

მაგრამ საქართველომ თქვენ იმიტომ როდი მოგიხმოთ, რომ მხოლოდ ამ უძილობის ამბავს მოგიყვებო.

მართალია, მას სურს კიდევ დაწვირების მოგიხმროთ მისი დრამატიზმით აღსავსე წარსულის ამბავი, ის ამბავი, თუ როგორ გადაურჩა სრულ ფიზიკურ განადგურებას ეს პატარა ქვეყანა საუკუნეების განმავლობაში, ქვეყანა, რომელმაც პირველი რომანი მეხუთე საუ-

მოხსენება, ფაკითხული შოთა რუსთაველის დაბადების 800 წლისთავის აღსანიშნავ საზეიმო სლოგანა.

კუნეში შექმნა საკუთარ ალფაბეტზე და ამავსე საუკუნეშივე თარგმნა ბიბლია.

არც მხოლოდ იმიტომ შევეყრილვართ აქ, რომ ჩვენ, ქართველებმა, კანონიერი სიამაყის სიტყვები მოვასმენინოთ რუსთაველის გამო, იმის გამო, რომ შვიდასი წელიწადია, რაც ქართველი კაცი ამ დღეზე ოცნებობს, ოცნებობს მადლობა უთხრას თავის დიდ წინაპარს შოთა რუსთაველს, საქვეყნოდ, მთელი დედამიწის გასაგონად, რადგანაც ქართველ კაცს, ისტორიის მრავალ პარადოქსთან გან ერთ უდიდეს პარადოქსად მუდამ ის ამბავიც მიაჩნდა, რომ ამ შვიდასი წლის მანძილზე მსოფლიო მნათობთა თანავარსკვლავედში შოთა რუსთაველს მისი კუთვნილი ადგილი არ ჰქონდა მიჩენილი. ჩვენ კი მუდამ გვჯეროდა: ქართველ ერს რომ სხვა მისია არც ჰქონოდა ამ ქვეყნად, რუსთაველის წარმოშობით მოიხდიდა თავის ვალს კაცობრიობის წინაშე.

დაიხ, ეს ასეა. მაგრამ საქართველომ თქვენ დღეს მოგიხმით და გაისტუმრათ ცოცხალ ფორუმზე, ცოცხალ ზეიმზე, იმ პოეტის იუბილეზე, ვინც ჯერ კიდევ შუა საუკუნეების წყველიაღში ყველაზე მაღალ კვარცხლბეკზე დააყენა ადამიანი, დაიცვა და აღიდა ადამიანი, ვინც დიდებული ჰიმნი უძღვნა გონების განთავისუფლებას და მეზობელი ჰუმანიზმის ქადაგებით შვიდასი წლის შემდეგაც ჩვენს გვერდით დადგა ჩვენს მრისხანე ეპოქაში.

და რა დიდი სიხარულის მომგვრელია იმის შეგნება, რომ ეს დღე, ჩვენგან ამდენი ხნის ნაოცნებარი და მხოლოდ ჩვენს ეპოქაში გათენებული დღე, ქართველთა დიდი წინაპრით — შოთა რუსთაველით შთაგონებული დღე, გადაქცეულია ხალხთა ძმობისა და მეგობრობის ზეიმად, მშვიდობისა და პროგრესის იდეების, ჰუმანიზმის მაღალი პრინციპების ზეიმად. აქ, ამ დარბაზში, დღეს შეყრილნი ვართ დედამიწის თითქმის ყოველი კუთხის წარმომადგენელნი, რომელთაც გვსურს გულახდილად ვისაუბროთ დღევანდელი ჩვენი კაცობრიო-

ბის ბედობის, მისი კულტურის არსებითი საკითხების გამო, გავიხილოთ, რას გვიქადის ხვალნდელი დღე ჩვენს ძალების ზეიმს, ვისთვისაც თანაბრად ძვირფასია ეგვიპტის მიწაზე ნაპოვნი სამი ათასი წლის წინანდელი პაპირუსიც და ტეიარ დე-შარდენის ნააზრევიც; ინკების ტაძართა ნაშთებიც და პიკასოს ტილოებიც, — თუ იმ ძალების გამრავლებას, ვინც ახლა ბომბებს აყრის ვიეტნამის უძველეს მიწაზე მლოცველ ბუდისტებს, ვინც ოცნებობს ფაშისმის ხელახლა აღორძინებაზე, ან კიდევ... ვისაც მშრომელი ხალხისთვის მავნედ და უსარგებლოდ მიაჩნია წარსულის მიერ კაცთა მოდგმის სადიდებლად შექმნილი უძვირფასესი სულიერი ფასეულობანი, ვინც ველურად წიხლავს კულტურის მონაპოვრებს და დღეს, მეოცე საუკუნის სამოციან წლებში, ჩვენდა სავალალოდ, ინკვიზიციის შემაძრწუნებელ დღეებს გვახსენებს.

ჩემს მიზანს სრულიადაც არ შეადგენს პოლიტიკის სფეროში შეჭრა, მაგრამ როდესაც საქმე ეხება კაცობრიობის არსებობის უმადლესი აზრის, ადამიანის არსებობის უმადლესი აზრის — მისი სულისა და გონების, მისი კულტურის ხელყოფას, — მაშინ გაჩუმება უთუოდ დანაშაულია. მართალია, რუსთაველმა გვასწავლა, რომ მხოლოდ კეთილის არსებაა გრძელი, რომ ბოროტებას არსებობა არ გააჩნია და მას არ უწყერია გამარჯვება, რომ „უმსგავსო საქმე ყოველი მოკლეა, მით ოხერია“. მაგრამ რუსთაველმა, სწორედ რუსთაველმა გვასწავლა ისიც, რომ ვიდრე კაცს კაცი ეთქმის, ბოროტებას ქედი კი არ უნდა მოუდრიკოს, არამედ მთელი არსებით წინააღმდეგს მას და მის დამხობამდე ვერ მოისვენოს.

ამიტომ არის ჩვენთვის ძვირფასი და შეუღვეველი ქართველი პოეტი შოთა რუსთაველი. პოეტი, რომელმაც უკვდავი ჰიმნი უმღერა ადამიანს, უკვდავი ჰიმნი უმღერა ადამიანის გონებასა და გონიერებას.

ამიტომ არის ძვირფასი და შეუღვევე-

ლი რუსთაველის სახელი ჩვენს ეპოქაში, ჩვენს მრისხანე საუკუნეში, როცა ისტორიის ბედუკუღმართობით ქვეყნების სათავეში ზოგჯერ საბედისწეროდ აღზევებულთა ხელში ადამიანის ფასი ისე ხშირად მერყეობს რიცხვებსა და ნულს შორის, როგორც აქციების კურსი ბირჟებზე.

გავხადოთ ადამიანის ფასი სტაბილური — აი რუსთაველის იდეალი. აი მთავარი ლოზუნგი, რაც უნდა ეწეროს ჩვენი ეპოქის პროგრესის, მშვიდობისა და თავისუფლებისათვის მებრძოლი ძალების მაღალ დროშაზე.

ადამიანი!

ადამიანისა და ადამიანობის უპირველეს ნიშნად კი რუსთაველს სიყვარული მიაჩნდა, მისი უკვდავი პოემა სიყვარულის ჰიმნია, ხოლო ამ ჰიმნის ლეიტმოტივი რუსთაველურად თქმული უკვდავი მარადიული ჭეშმარიტებაა: „სიყვარული აღგვამაღლებს“.

მაშ ჩავიხედოთ თვით „ვეფხისტყაოსანში“.

მაგრამ ჯერ ის გავარკვიოთ, თუ რა საფუძველზე, რა სულიერ სამყაროში აღმოცენდა ეს დიდებული პოემა.

რუსთაველის დროინდელი საქართველო იყო სახელმწიფო, რომელიც ჰუმანისტურ პრინციპებს ემყარებოდა და რომლის კულტურულ საფუძველსაც ჰუმანისტური სულისკვეთება შეადგენდა. ამას რომ ვამბობთ, აქვე გავიხსენოთ, რომ საქმე შეეხება ერთობ ადრეულ ხანას, მეთორმეტე საუკუნეს, როდესაც დღევანდელ ევროპაში არსებულ სახელმწიფოთა უმრავლესობა და ამ სახელმწიფოთა კულტურა ძალიან შორს იდგა თავისი განვითარების მწვერვალისაგან.

ქართველთა ამ სახელმწიფოს შექმნას შეუჩერებელი აღმასვლის ხანგრძლივი ეპოქა უსწრებს წინ. და როდესაც ამ აღმასვლის ეპოქას თვალს გადაავლებთ, შესაძლოა ისეთი შთაბეჭდილება დაგრჩეთ, რომ თითქოს ის ძალები, რომლებიც რუსთაველის წინა საუკუნეებში ქმნიდნენ ქართულ კულტურას, რაღაც-

ნაირად ჩქარობდნენ ამ კულტურის ზედადი შენობის კედლების ამოყვანას, რათა ბოლოს შოთა რუსთაველს სამუცალება მისცემოდა სწორედ მეცამეტე საუკუნეში მომხდარი საბედისწერო კატასტროფისთვის სულ რაღაც ორი-სამი ათეული წლით დაესწრო და ეს შენობა დიდებულად მოეგუშაათებინა.

ცხადია, ეს „სიჩქარე“ თვით კულტურის შინაარსს როდი გულისხმობს. ლაპარაკია კულტურული აღმშენებლობის საოცარი ინტენსივობის ხარისხზე. ყოველ შემთხვევაში ის, რაც ქართველობამ მოასწრო ქრისტიანობის მიღების შემდეგ მე-4-12 საუკუნეთა მანძილზე მუდმივი თავდაცვითი ომების, მტერთაგან რბევისა და ნგრევა-განადგურების ვითარებაში, გაცილებით მეტ დროს საჭიროებს.

ინტენსიურმა კულტურულმა საქმიანობამ ცხოვრების ყველა სფერო მოიცვა. ეს თანაბრად ითქმის როგორც საგანმანათლებლო საქმის, ისე ხელოვნების სულ სხვადასხვა დარგების შესახებ, აგრეთვე ფილოსოფიური და საისტორიო მწერლობის, განსაკუთრებით მხატვრული მწერლობის შესახებ.

უკვე პირველსავე აგიოგრაფიულ თხზულებებში, ხოლო შემდეგ სასულიერო პოეზიაშიც და საისტორიო თუ ფილოსოფიურ მწერლობაშიც აშკარა გამოკვეთილობით იჩინა თავი ისეთმა ასპექტებმა, რომლებიც გულისხმობდნენ სწორედ ადამიანს, ადამიანის განხილვას მის მთლიანობაში — როგორც სულიერი, ისე ფიზიკური აღნაგობის თვალსაზრისით, ტკობას ადამიანის სიმშვენიერით, სიყვარულის მოტივებს, აგრეთვე ჭეშმარიტების დაურიღებელი ძიებისა და დაეპყების მომენტებს.

აქ საკმარისი იქნება გავიხსენოთ, როგორი შეუფარავი აღტაცებით აგვიწერს მათე საუკუნის ქართველი მწერალი გიორგი მერჩულე გრიგოლ ხანძთელის — ბერისა და ასკეტის ფიზიკურ სრულყოფილობას:

„ხოლო იყო ხილვითა დიდ, ხორციითა თხელ, ჰასაკითა სრულ, ყოვლად კეთილ,

სრულიად გვაძიოთ მთელ და სულითა უბიწო“.

ხოლო ბუდას ცხოვრების ერთ-ერთი პირველი ქრისტიანული ვერსია — ქართული „სიბრძნე ბალავარისა“ წმიდანად შერაცხილ აბენეს მეფეს სიკვდილის წინ ამგვარ გულისშემძვრელ აღსარებას აღმოათქმევინებს:

„ბუნებით თანაც ყოველსა სულსა მწუხარებაი განშორებისათვის ხორცთათვისა და დატევებისათვის ჰაერისა და ნათლისა და წარსვლისათვის უცხოებად, სადა-იგი არა ვიცით, თუ ვითარსა იწროებასა მივალთ“.

არც კონფესიური წრეების მიერ ხშირად სატანის განსახიერებად მიჩნეული ქალის ქართველთა განმანათლებლად მოვლენა ყოფილა შემთხვევითი ქართული ქრისტიანული კულტურისათვის. არც ფსევდო-დიონისე აეროპაგელის, საერთოდ ნეოპლატონიზმის იდეებით გატაცება, პლატონისა და არისტოტელეს დაუცადებელი შესწავლა, ბოლოს — იმავე სასულიერო მწერლობის წიაღიდან მაღალგანვითარებული საერო მწერლობის ამოზრდა და ქართული ენის მესიანისტური სულისკვეთებით გამსჭვალული სადიდებლის შექმნა ყოფილა შემთხვევითი ქართული კულტურისათვის.

დავუმატოთ ყოველივე ამას, რომ საქართველოში მისი გეოგრაფიული მდებარეობისა და აქ მცხოვრები ხალხის ტემპერამენტისა და მსოფლშეგრძნების მეოხებით იმთავითვე ხდებოდა უმაღლესი ხასიათის სინთეზი დასავლურ და აღმოსავლურ კულტურათა (ხაზს ვუსვამ — სინთეზი და არა მექანიკური შერწყმა), მაშინ ჩვენ მიახლოებით მაინც მონიშნული გვექნება რუსთაველის წინასუქუნეების და თვით რუსთაველის ეპოქის ქართული კულტურის, მისი იდეალების კონტურები.

მაგრამ, როგორც ზემოთ ვთქვი, ეს ყოველივე იყო ზვიადი შენობის მხოლოდ საძირკველი და კედლები, რომელიც მოუგუმბათებელი დარჩებოდა, სა-

ქართველოს შოთა რუსთაველი რომ არ მოვლენოდა.

რუსთაველმა დაასრულა, საბოლოოდ ჩამოაყალიბა და გამოკვეთა ადამიანობის ის უმაღლესი იდეალი, რომელზეც კი საერთოდ შეეძლო ეოცნება შუა საუკუნეების მსოფლიოს, და ვაი რომ არა მარტო შუა საუკუნეებისას. მან მანამდე და შემდეგშიც დიდხანს არნახულ სიმაღლეზე აიყვანა ადამიანი. ამით მან დიდი ხნით წინ უსწრო ევროპის რენესანსს.

მაშ ასე! ყველაფერი გამზადებულია რთული ქიმიური რეაქციისათვის ახალი უფირფასესი და უკეთილშობილესი ელემენტის მოსაპოვებლად, რეაქციაში შემავალი ყველა ელემენტი მოცემულია, აკლია მხოლოდ ერთი რამ — ამ შემთხვევაში უმთავრესი — ელექტრული დენის ნაპერწკალი.

ეს ღვათებრივი ნაპერწკალია რუსთაველის გენია. მხოლოდ და მხოლოდ ამ გენიალობის მეოხებით გახდა შესაძლო წარმოქმნილიყო ის უფირფასესი და უკეთილშობილესი ელემენტი, რომელსაც ეწოდება „ვეფხისტყაოსანი“.

აქ დამსწრეთა უმრავლესობას ჩემზე უკეთ მოეხსენება რა იყო ის გორდიასული კვანძი, რომლის გახსნა ვერა და ვერ მოახერხა შუა საუკუნეთა აზროვნებამ — რელიგიურმა, ფილოსოფიურმა, რელიგიურ-ფილოსოფიურმა თუ მხატვრულმა. ეს გახლდათ შემეცნებაში გაჩენილი უფსკრული ღმერთსა და გამოვლენილ სამყაროს, შემოქმედსა და შექმნილს შორის. ამ უფსკრულის საიდუმლოს ამოსახსნელად ამოდ დაშვრნენ შუა საუკუნეების უკეთესნი და უბრწყინვალესნი გონებანი; შედეგი მუდამ ერთი იყო: ჭეშმარიტია მხოლოდ ღმერთი; ხოლო გამოვლენილი სამყარო, მატერიალური ქვეყანა ანუ სოფელი, როგორც ძველ საქართველოში უწოდებდნენ — მხოლოდ მოჩვენებაა, სიზმარია, არარსებულია, მიაა, ბოროტების, სატანის საუფლოა.

დაპიპნოზებული, მოჯადოებული შესჩერებოდა კაცობრიობა ამ გათიშულ

სამყაროს, უფსკრულის ამ ორ ნაპირს და გამოსავალი ვერსად ეპოვნა, და თუ ფილოსოფოსნი და ასკეტნი ნუგეშს მასში ჰპოვებდნენ; რომ აქეთა, გამოღმა ნაპირს საერთოდ ზურგს შეაქცევდნენ ხოლმე და მხოლოდ მიღმა მხარეს მი-აპყრობდნენ მზერას, მწერალთა და ხელოვანთა ხვედრი უფრო ძნელი იყო. ერთი მხრივ, ისინი მთელი არსებით აქ იყვნენ, ამ სამყაროში, გამოღმა ნაპირას, თუნდაც იმ უბრალო მიზეზის გამო, რომ მასალა, რომლისგანაც მათ თავიანთი ქმნილებანი უნდა გამოეძერწათ, წმინდა ცნებებისაგან კი არ შედგებოდა, არამედ სწორედ ამ გამოღმა სამყაროს უკავშირდებოდა — მათთვის ეს იყო კონკრეტული ჭეშმარიტება. მეორე მხრივ, რელიგია და ფილოსოფია მათ ასწავლიდნენ, რომ ჭეშმარიტია მხოლოდ მიღმა ნაპირი, უფსკრულს გაღმა არსებობა, ხოლო გარემომცველი სინამდვილე დასაგმობია და ზურგშესაქცევი. და ასე მათ შეგნებაში გაჩენილი გამოუვალობის შინაგანი განცდა მძიმე დაღად აჩნდა მათსავე შემოქმედებას.

ასე გრძელდებოდა საუკუნეთა მანძილზე.

ასეთად გვესახა ჩვენ ვითარება იმ ეპოქისა, რომელშიაც ქვეყანას მოევიღნა ქართული პოეტი შოთა რუსთაველი.

აქ წინასწარ უნდა შევნიშნოთ: ერთი წუთით დავეშვათ, რომ ჩვენ არაფერი ვიცით რუსთაველის მსოფლმხედველობის შესახებ. ამ თვალსაზრისით არ შეგვისწავლია „ვეფხისტყაოსანი“. ვინც ამ პოემას ერთხელ მაინც წაიკითხავს, მისთვის ისედაც ნათელი უნდა შეიქნეს, რომ ავტორი ამ პოემისა, როგორადაც იგი წარმოგვესახება „ვეფხისტყაოსნის“ სტრიქონებიდან, წმინდა ფსიქოლოგიური მხრივ არასგზით არ შეიძლება იყოს მიმდევარი რაიმე დუალისტური კონცეფციისა. „ვეფხისტყაოსნის“ ავტორისათვის ისევე არ შეიძლება არსებობდეს გათიშული სამყარო, როგორც არ არსებობენ მისთვის ბუნებაგათიშული გარეუბნული გმირები. „ვეფხისტყაოსნის“ პერსონაჟები მონოლითურნი არიან.

ისინი თითქოს კლდის ვეება ნატეხები-საგან არიან გამოძერწილნი. ტარიელი არ არის გათიშული, გაორებული, როგნება, მიუხედავად იმისა, რომ ნესტანის პოვნის იმედი გადაიწურა და მანაც უდაბნოს შეაფარა თავი, ცხოვრებას განუღდა. შექმნილ სიტუაციაში მთლიანი პიროვნება სხვაგვარად ვერ მოიქცეოდა. ეს სხვათა შორის კარგად დაამტკიცეს ჩვენმა ფსიქოლოგებმა.

ზემოთქმულიდან თავისთავად ცხადი უნდა იყოს, რომ „ვეფხისტყაოსანში“ ჩვენ მონისტურ თვალსაზრისს ვეძებთ. მაგრამ რა ხასიათისა უნდა იყოს ეს მონიზმი? შეიძლება დავუშვათ, რომ თავისი ეპოქის დუალიზმი რუსთაველმა იმით დაძლია, უფსკრული იმით გადალახა, რომ საერთოდ მოხსნა გაღმა ნაპირის პრობლემა? ჩვენს მეცნიერებაში ამგვარი აზრიც გამოითქვა — რუსთაველი მხოლოდ ამქვეყნიურობითაა დაინტერესებული, მისი ინტერესების სფერო ამქვეყნიურობის საზღვრებს პრინციპულად არ სცილდებაო. ჩემი აზრით, საკითხის ამგვარად დაყენება, საკითხის გამარტივებაა. მოდი ნუ უგულვებლევყოფთ ისტორიულ თვალსაზრისს და ნუ მივაწერთ რუსთაველს იმას, რაც სულ უკანასკნელ ხანს, ავტრ სულ ერთი საუკუნის მანძილზე იქნა მოპოვებული: ნუ ავურევთ ერთმანეთში აზროვნების შეუზღუდველობასა და თავისუფლებას ერთი მხრივ და ათეიზმისა და მატერიალიზმის მიჯნებამდე მისვლას მეორე მხრივ. ეს უკანასკნელი მომენტი, რამდენადაც საქმე მე-12 საუკუნეს ეხება, საერთოდ გამორიცხულად უნდა მივიჩნიოთ, მოვლენები მათშივე მოცემული კანონებით უნდა ავსხნათ და არა ჩვენ მიერ მათთვის თავსმოხვეულით.

წინააღმდეგ გაცილებით უფრო გვიანდელ ხანაში გამოთქმული თვალსაზრისისა, რუსთაველს არ მოუხსნია გაღმა ნაპირის პრობლემა, მაგრამ წინააღმდეგ მისივე ეპოქის გაბატონებული ტრადიციისა, ზურგი არ შეუქცევია გამოღმა ნაპირის სინამდვილისათვის თეორიულადაც კი. და მიუხედავად ამ ორი წი-

ნაღმდევგობისა, უფსკრული მინც დაძლეულია.

უფსკრული იმით იძლია, რომ თვით იგი, ეს უფსკრული იქნა გამოცხადებული ბოროტებად და არა მოვლენათა სამყარო. ხოლო რუსთველის მიხედვით ბოროტება არაარსია, იგი მხოლოდ მოჩვენებაა, ილუზია—ღმერთსა და ქმნილებას შორის უფსკრულად გაწოლილი. ვისაც სურს ღმერთს ეზიაროს, მან ბოროტება უნდა დაამარცხოს, დარწმუნდეს გამთიშველი უფსკრულის არარსებობაში. ამ გზის გავლაა სწორედ სატანის დათრგუნვა და უზენაესთან მიახლოება.

ღმერთმა იმიტომ როდი შექმნა ქვეყანა, რომ ბოროტების საუფლოდ ექცია იგი. ან როგორც რუსთაველი ამბობს, „ბოროტიცა ვით შეექმნა კეთილისა შემოქმედსა!“ „ღმერთი კეთილს მოავლინებს და ბოროტსა არ დაბადებს!“ უთვლავი ფერით გაშლილი ქვეყანა ღმერთის მიერ არის შექმნილი და შექმნილია სწორედ კაცთათვის, ადამიანთათვის, რადგან ადამიანი ღმერთის წილია, უიმისოდ სამყაროს მთლიანობა ვერ იარსებებს და ადამიანი ახორციელებს სწორედ გამოვლენილი სამყაროს კვლავ ღმერთთან დაბრუნების, მასთან შერთვის აღმავალ ხაზს.

საამისოდ ორი გზა არსებობს — სიყვარული და სიბრძნე.

რუსთაველის გაგებით სიყვარულს მიწიერ არსებაშივე შეუძლია გვაზიაროს უმაღლეს ჰარმონიას და ამგვარად მიგვაახლოს უზენაესს. რაც შეეხება სიბრძნეს, იგი გონების გზით ხორციელდება, ხოლო გონების შესაძლებლობანი რუსთაველისათვის უსაზღვროა. ადამიანს გონება იმიტომ აქვს ბოძებული, რომ მისთვის შექმნილი ქვეყანა შეიმეცნოს, აქვე ამოიკითხოს არსებობის უღრმესი საიდუმლოებანი და უზენაესი მიზნის მისაღწევად გამოიყენოს ეს ცოდნა: „არა ვიქმ, ცოდნა რას მარგებს ფილოსოფოსთა ბრძნობისა, მით ვისწავლებით მოგვეცეს შერთვა ზესთ მწყობრთა წყობისა“. ბრძენისთვის არ არსებობს გამთიშველი უფსკრული. მან იცის,

რომ ეს უფსკრული ილუზიაა და არა ქვეყანა. ხოლო ილუზიას, ბოროტებას, არცოდნა ბადებს.

აქ არის პრინციპული სხვაობა რუსთაველსა და შუა საუკუნეთა ტრადიციულ აზროვნებას შორის.

შუა საუკუნეთა მოაზროვნე იტყვის: ჭეშმარიტება ამ ქვეყნად არ იპოვნება, ეს ქვეყანა მხოლოდ ბოროტების საუფლოა, მოჩვენებაა, ილუზიაა. ეს ქვეყანა ისევე არა ჰგავს ღმერთს, როგორც წყვილი არა ჰგავს მზეს.

რუსთაველი იტყვის: ეს ქვეყანაც ღმერთის მიერ არის შექმნილი, და შექმნილია კაცთათვის, ხოლო კაცი ღმერთის წილია; მაშასადამე, ამ ქვეყნად კაცის მოქმედება კაცის პირდაპირი დანიშნულებაა და არა ბოროტების ტყვეობაში ყოფნა. მხოლოდ კაცის აქტიური მოქმედებით დაითრგუნება ბოროტება და გამოაშკარავდება მისი არაარსობა. ეს ქვეყანა მზით არის განათებული, ხოლო მზე ხატია ღმერთისა. ქვეყნიური სინათლევ ღვთაებრივი სინათლეა და არა ბნელი, წყვილია.

სუფისტი პოეტი იტყვის: მე ვეტრფილები ჩემს მიჯნურს, მაგრამ ეს მართლა მიჯნური როდია, — მისი ტრფილით მე ღმერთს ვეტრფილები და შევერთვი კიდევ მას საზეო მიჯნურობის ექსტაზის ქაშს, როდესაც ამქვეყნიურობის ბოროკილებისაგან ვთავისუფლდები.

რუსთაველი იტყვის: რეალურად არსებული პიროვნების და არაღვთაების უსიცოცხლო სიმბოლოს სიყვარული გვაზიარებს უმაღლეს ჰარმონიას, რადგან მისი მეოხებით დაიძლევა ბოროტება, ჩამოგვეხსნება მოჩვენებითი ბოროკილები და ჰქრება ილუზია ღმერთისა და კაცის გათიშულობისა.

სქოლასტიკოსი იტყვის: მე შევიმეცნებ ქვეყანას ტიტანური ჯაფის მეოხებით მოპოვებული ცნებებით. მაგრამ უზენაესი ჭეშმარიტების საწვდომად ჩემი ცნებები უძლურია და თუ გამოცხადების სიბრძნე არ ჩამომეშველა, ჩემი გონება ვერასოდეს ვერ გადალახავს

მქმნელსა და შექმნელს შორის გავლენ-
ბულ მაგიურ ზღვარს.

რუსთაველი იტყვის: უზენაესი ჭეშ-
მარიტების საწვდომად ადამიანს არ
სჭირდება მისტიკური ექსტაზის გზით
მიიღოს გამოცხადების სიბრძნე. ღმერ-
თმა ადამიანს გონება მიანიჭა მისივე —
ღმერთის ბუნების განსასახიერებლად
ადამიანში, ღმერთი და ადამიანი სწო-
რედ გონების მეოხებით არიან ერთიანი,
და ამდენად ადამიანის გონების შესაძ-
ლებლობებიც უსაზღვროა.

არ ვიცი, ვინ როგორ ფიქრობს, მაგ-
რამ მე მეჩვენება, რომ ამ ფუძემდებ-
ლური იდეების დასამკვიდრებლად სუ-
ლაც არ იყო აუცილებელი ქრისტიანუ-
ლი ფილოსოფიის, კონფესიონალური
ცრურწმენებით შერყენილი ქრისტიანუ-
ლი მოძღვრების ფარგლებს გარეთ გას-
ვლა. მიუხედავად ამის საკმაო საფუძველს სახარე-
ბაშიც იპოვნის, მოგვიანო ხანის ქრის-
ტიან ფილოსოფოსებზე რომ აღარაფე-
რი ვთქვათ. მით უფრო მიაკვლევდა ამას
გენიალური პოეტის ინტუიცია. ისიც
შესაძლოა, რუსთაველმა ვაცილებით მე-
ტი დაინახა ქრისტიანობაში, ვიდრე ამას
სპეკულატიური ფილოსოფია ახერხებ-
და. რაღა თქმა უნდა, როგორც ჩვენმა
მეცნიერებმა ცხადყვეს, ეს ყოველივე
ესოდენ ნათლად ვერ გამოიკვეთებოდა,
ფსევდო-დიონისე არეოპაგელის ფილო-
სოფიური ღვაწლი რომ არა. მაგრამ აქ
ხომ ლაპარაკია ამა თუ იმ იდეის გამოსა-
მუშავებლად არსებულ საკმაო საფუძ-
ველზე და არა იდეათა უშუალო სეს-
ხებაზე.

რაკი გამოირიცხა მქმნელსა და შექმ-
ნელს შორის გავლენბული უფსკრული
და დაისახა ადამიანის ღმერთამდე ამაღ-
ლების უშუალო გზები (სიყვარული და
სიბრძნე), ცხადი უნდა იყოს, რომ ადამი-
ანის მოქმედებას ფასი უნდა ჰქონდეს
არსებობის ორივე პლანისთვის — საღ-
მერთო და სამქვეყნო პლანებისთვის. აქე-
დან კი უდიდესი მნიშვნელობის დასკვ-
ნა გამომდინარეობს: ღმერთთან შესარ-
წყებლად მიმსწრაფი ადამიანის ამქვეყ-

ნიური საქმიანობა ფუჭად და აშორდ
დაშვრომა კი არ არის ამოებებისავე ას-
პარეზზე (როგორც მიღებულთი იყო) მშუა
საუკუნეთა ტრადიციისამებრ), არამედ
მთლიანი სამყაროს განვითარების პრო-
ცესის მიუცილებელი ნაწილია, საბო-
ლოოდ ისევ და ისევ საღმერთო საქმეა.
ოლონდ ისიც ცხადია, რომ ეს ენება
მხოლოდ ისეთი ადამიანის მოქმედების
სფეროს, ვინც სიყვარულის თუ სიბრძ-
ნის მეოხებით თავისი სწრაფვა უკვე მი-
მართა უზენაესისკენ. რაც შეეხება სიყ-
ვარულით ან სიბრძნით გაუსხივოსნე-
ბელ არსებობას, იგი განწირულია ბო-
როტების ილუზორული ბატონობის
ბოროტებში იტანჯებოდეს, ხოლო ამ
სფეროში მარადიული არა არის რა:
„უმსგავსო საქმე ყოველი მოკლეა, მით
ოხერია“. აქ სრული ძალით მოქმედებს
„სოფლისთვის“ დადგენილი მსწრაფლ-
წარბავლობისა და ამოების კანონები.

აი რატომ არის, რომ, როდესაც ვამ-
ბობთ — რუსთაველმა ადამიანი მანამდე
და შემდეგშიც დიდხანს არნახულ სი-
მალღეზე აიყვანაო, ვგულისხმობთ ადა-
მიანობის იდეას და არა უბრალოდ ადა-
მიანს. ტარიელი მთელი კაცობრიობის,
მომავლის ადამიანის განსახიერებაა და
არა უბრალოდ ინდოთ მეფე. იგივე ით-
ქმის ავთანდილის, ნესტანის, თინათინის
და ფრიდონის შესახებ, ამიტომ არიან
ისინი მეფენი, რომ რეალურმა ვითარე-
ბამაც ხაზი გაუსვას მათს გამორჩეულო-
ბას, განსაკუთრებულობას, ყოველდი-
ურზე, ჩვეულებრივზე ამაღლებას.

ამიტომ არის, რომ ამ პერსონაჟთა მი-
მართ ყოველ ფეხის ნაბიჯზე ნახმარი
ეპითეტი — „მზე“ უბრალო სამკაული
ან სიტყვის მასალა როდია. აქ მზესთან
შედარებასაც ღრმა ფილოსოფიური სა-
ფუძველი აქვს, რადგან მზე ღვთაების
ხატია და, ამდენად, ადამიანის მზეობა
მის ღვთაებრიობას ადასტურებს.

აქ ერთ საგულისხმო გარემოებას მინ-
და მივამციო თქვენი ყურადღება. „ვეფ-
ხისტყაოსნის“ არქიტექტონიკა მეტად
და მეტად რთულია, პოემა რამდენიმე
პლანში მოაზრებული ნაწარმოებია.

ოლონდ ნიშანდობლივია, რომ ყოველი პლანი თანაბარი გულმოდგინეობით არის დამუშავებული უმცირეს დეტალებამდე. ეს პლანები ერთიმეორეზე კი არ დევს ნიადაგის შრეებივით და ამით განცალკევებულობის შთაბეჭდილებას კი არ ქმნის: ყველა ეს პლანი ურთიერთგამჭოლი და ურთიერთშემავსებელია, მხოლოდ სკრუპულოზური ანალიზის მეოხებით შეიძლება მათი გამოყოფა.

მგონი მსოფლიო ლიტერატურის ისტორიაში ამგვარ ნაწარმოებთა რიცხვი თითებზე თუ ჩამოითვლება, მაგრამ ეს როდია მთავარი. მთავარი ის არის, რომ ამგვარად გააზრებულ და აგებული ნაწარმოები მკითხველთა უჩვეულოდ ფართო წრეს გულისხმობს. „ვეფხისტყაოსანი“ თანაბრად სანუკვარი წიგნი იყო ბრძენი კაცისთვისაც და უბრალო მიწის მუშისთვისაც; ამათ შუა მოქცეული სულ სხვადასხვა ფენის, გონებისა და განსწავლის ხარისხის ადამიანთათვისაც. ყოველი მათგანი სწორედ მისთვის შესატყვის აზრს პოულობდა ამ პოემაში.

რაკი ასეა, ისიც უნდა გამოვიძიოთ, რას გვეუბნება „ვეფხისტყაოსანი“ ჩვენ, მკითხველებს, რომელთა რიცხვი მილიონებს მოიცავს. რას გვეუბნება ჩვენ რუსთაველი ამქვეყნიური ცხოვრების თაობაზე?

კვლავ და კვლავ ვიმეორებთ: რუსთაველი გვეუბნება, რომ ამ ქვეყნად უდიდესი ღირებულებაა ადამიანი და მხოლოდ ადამიანი, რომ ადამიანი უნდა იყოს ჰარმონიულად მშვენიერი — მშვენიერი უნდა იყოს მისი სული, მისი სხეული, მისი გონებაც და მისი მოქმედებაც, რომ ადამიანმა ისე უნდა სრულყოს თავისი ნებელობა, რომ მხოლოდ მაღალი მიზნებისკენ მიმართოს აზრიც და საქმეც.

მაგრამ, რაც მთავარია, რუსთაველი გვეუბნება, რომ ადამიანის განდიდებისათვის, შესატყვის სიმაღლეზე დაყენებისათვის არას გვარგებს მჭვრეტელობითი, პასიური ჰუმანიზმი; რომ საჭიროა აქტივობა და აქტივობა, მუღმივი,

დაუცხრომელი ქმედება და ამით ბოროტების დათრგუნვა. აი რა აქცევს ადამიანს ადამიანად, აი რა შეამუსჯრჩნებს მას საწუთროში მოქმედ ბნელ ძალებს და რა დაამკვიდრებინებს ისეთ ყოფას, რომ თხა და მგელი ერთად სძოვდეს, — ესე იგი ყოფას, როდესაც განხორციელება ჰუმანიზმის უმაღლესი და უკეთილშობილესი იდეალები.

ბოროტების ტყვეობაში მყოფი ნესტანის გამოსახსნელად აუცილებელი იყო ჭირთა გაძლება, აუტანელი ტანჯვის მოთმენა, გადაულახავ დაბრკოლებათა გადალახვა და აქტივობის ისეთი უნარის გამოვლინება, რომელიც თითქმის წარმოუდგენელია უბრალო მოკვდავთათვის. ამგვარად დავეხსნათ ნესტანის ქაჯეთში ტყვეობისა და მისი გამოსხნის უღრმეს რელიგიურ-ფილოსოფიურ სიმბოლიკას და ჩვენთვის მისაწვდომ პლანში წავიკითხოთ „ვეფხისტყაოსანი“. ზედმეტია იმაზე ლაპარაკი, რომ ამ პლანშიც იმასვე გვასწავლის რუსთაველი, რასაც უღრმეს პლანში: ბრძოლა მარადი და შეუპოვარი, აქტივობა, მოქმედება და კიდევ ერთხელ მოქმედება, წარბეუხრელი შერკინება ბოროტების აღმოსაფხვრელად.

აი რატომ იქცა „ვეფხისტყაოსანი“ მეორე სახარებად ქართველთათვის, რატომ არ დააძინა მან ქართველი კაცი შვიდას წელიწადს, არ დააძინა, თავისი თავის რწმენა არ დააკარგვინა. და შეაძლებინა ჩვენს დრომდე, ჩვენს ეპოქამდე მოეტანა თავისი ნატანჯი და ნაგვემი, ლამის სისხლისაგან დაწრეტილი და მიანც მშვენიერი სხეულო, თავისი განაწამები, მაგრამ მიანც მოუღლელო, უღრეკი და მშვენიერის მისაღებად კვლავაც მზადმყოფი სული.

და ჩვენ გვახარებს ეს დღე, როდესაც რუსთაველის ქმნილება ქართველ ხალხთან ერთად მთელი კაცობრიობის ორგანული კუთვნილება ხდება, როდესაც ევროპელი თუ ამერიკელი, აზიელი თუ აფრიკელი შეეცდება ამ პოემაში ისე, როგორც ქართველმა კაცმა საუკუნეების განმავლობაში, ამოიკითხოთ უფრო

დაუპიწყარი დღესასწაული

26 სექტემბერს დაიწყო და 2 ოქტომბერამდე გაგრძელდა რუსთაველის დღესასწაული საქართველოში. დედამიწის მრავალი კუთხიდან ჩამოსულ ძვირფას სტუმრებს მთელი ქართველი ხალხი მასპინძლობდა.

ჯერ იყო და თბილისში შედგა საბჭოთა კავშირისა და საქართველოს მწერალთა კავშირების გამგეობათა გაერთიანებული პლენუმი, რომელიც რუსთაველს მიეძღვნა; შემდეგ მეცნიერებათა აკადემიის საიუბილეო სესიაზე შეიკრიბნენ საბჭოთა და უცხოელი სწავლულნი და ერთხმად ილაღადეს „ვეფხისტყაოსნის“ შემოქმედის სადიდებელი.

30 სექტემბერს მთავრობის სასახლეში ჩატარდა საქართველოს კომუნისტური პარტიის ცენტრალური კომიტეტის, საქართველოს სსრ მინისტრთა საბჭოსა და უმაღლესი საბჭოს პრეზიდიუმის საზეიმო სხდომა.

რუსთაველის საღამოები გაიმართა რესპუბლიკის ყველა რაიონში, ქალაქსა და სოფელში.

დასტურად იმისა, რომ რუსთაველის ქვეყანაში ახლაც მძლავრად გიზგივებს პოეზიის ჯადოქრული კოცონი, ქართველი პოეტების ერთი ჯგუფი მიიწვიეს მოსკოვში, ლენინგრადში, რიასანში. თორმეტი დღე — ცამეტიდან ოცდასუთ ოქტომბრამდე — გაგრძელდა ქართული პოეზიის საღამოები დიდი რუსეთის მიწაზე.

რუსი და ქართველი ხალხების მარადიული ძმობის მატიანეში ოქროს ასოებით ჩაიწერება 1966 წლის 25 ოქტომბერი. ამ დღეს შესანიშნავ ბაღში, რომელიც ქალაქ მოსკოვის დიდ ქართულ ქუჩაზე (ასე ეწო-

დება მას ოდიოგანევი) მდებარეობს, გაიხსნა შოთა რუსთაველის ძეგლი.

ძეგლის გახსნამდე დიდხინით ადრე ხალხით აივსო ბაღისა და ქუჩის მიდამოები. თითქოს აქ მოვიდა მთელი მოსკოვი. აქვე იყო რესპუბლიკის მშრომელთა დელეგაცია საქართველოს კომუნისტური პარტიის ცენტრალური კომიტეტის პირველი მდივნის ამხანაგ ვ. პ. მჭავანაძის მეთაურობით.

როცა დამთავრდა მისასალმებელი სიტყვები, ტრიბუნიდან ჩამოვიდა საბჭოთა კავშირის კომუნისტური პარტიის ცენტრალური კომიტეტის გენერალური მდივანი ლეონიდ ილიას ძე ბრეჟნევი. მან გადაჭრა ლენტი და დამსწრეთა წინაშე აღიმართა შთავგონებული სახე გენიალური პოეტისა.

იმავე საღამოს დიდ თეატრში შედგა რუსთაველის დაბადების რვაასი წლისთავისადმი მიძღვნილი სხდომა, რომელსაც დაესწრნენ პარტიისა და მთავრობის ხელმძღვანელები.

სხდომა გახსნა რუსთაველის საკავშირო საიუბილეო კომიტეტის თავმჯდომარემ, სსრ კავშირის მწერალთა კავშირის მდივანმა, პოეტმა ნიკოლოზ ტიხონოვმა. სიტყვა მოხსენებისათვის მიეცა სსრ კავშირის მწერალთა კავშირის მდივანს, საქართველოს მწერალთა კავშირის თავმჯდომარეს პოეტ ირაკლი აბაშიძეს. მოხსენება იყო მოკლე და მკაფიო, საინტერესო და ამალეუვებელი.

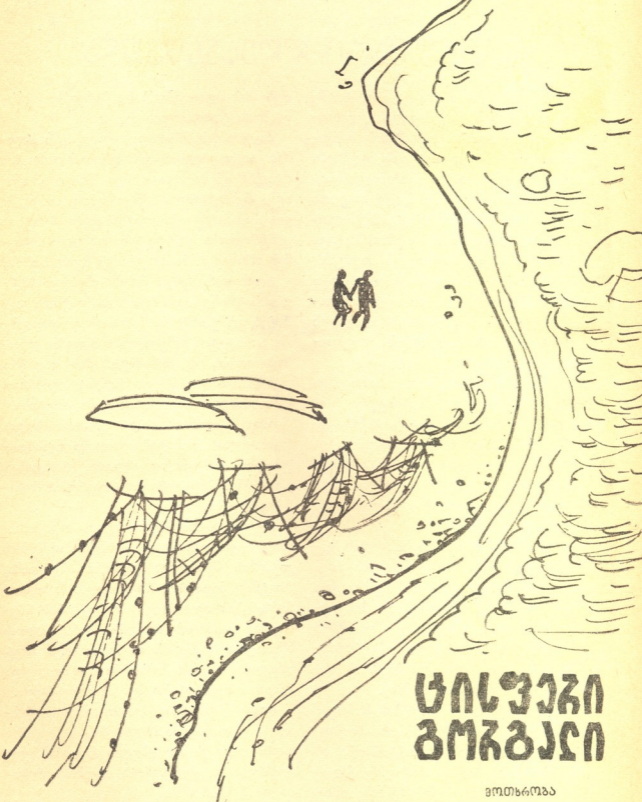
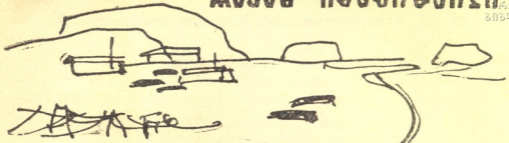
დიდი წარმატება ხვდათ წილად ქართული ხელოვნების ოსტატებს, რომლებმაც დაასრულეს ეს დიდებული დღესასწაული პოეზიისა და კულტურისა, ხალხთა ძმობისა და მეგობრობისა.

ՀԵՅԿՑ ԱՅԿԵՆՉՅՈՒՆԸ

ՀԱՅԿԵՆՑ
ՆՈՒՆԻՐՈՒԹՅԱՆ

ԵՈՒՆԵՅԻՐ
ՅՈՒՐՅԱՆ

ԵՐՄԵՐԱԿ

ერთი საათის შემდეგ, თვითმფრინავმა რომ დაშვება დაიწყო, ისევ მთები ამოჩნდნენ, მაგრამ ეს უკვე ყირიმის მთები იყო — დაბლები, შეყვითლებულ-შეხუჭუტებული, დაძინილ ღრუბლებში მიმოვანტული. ჩემს გვერდით სომეხი მასწავლებელი იჯდა, სახელურებს ჩაჰფრენოდა და შემკრთალი იძახდა: აი, ახლა, აი, ახლა შევენებით მიწას და მძლავრად შეგვარყევსო. მაგრამ ისე დავმჯდარიყავით, ვერც კი გავიგეთ.

ქუდი და საწვიმარი ავიღე და კარისკენ წავედი. კართან სტიუარდესა იდგა და მგზავრებს კმაყოფილების ღიმილით აცილებდა. ლამაზი არ იყო, მაგრამ მკვრივი და ჯანსაღი ლოყები ჰქონდა. დიდი ხნის ნაცნობებივით დავემშვიდობეთ ერთმანეთს. ტრაპი ჩავირბინე, შეჯგუფებულ მგზავრებს გავშორდი და მიმოვიხედე.

აეროდრომი მზით იყო გაბრწყინებული, რალაც მინისსახურავიანი საგნები პროექტორებივით ანათებდნენ, ხმელი ბალახი გაფიცებულს ჰგავდა, მაგრამ, თბილისთან შედარებით, მაინც საგრძნობლად გრილოდა.

ჩემი თანამგზავრები ჯარისკაცებივით დამწკრივდნენ და ქალაქში გასასვლელისკენ წავიდნენ. ფორმიანმა კაცმა მეც დამიძახა — წამოდითო. ერთხელ კიდევ მიმოვიხედე და გავყვი. საბარგო განყოფილებაში ჩემოდანი ავიღე. აეროდრომის უკან, მოედანზე გავედი. იქ ავტობუსები და ტაქსები იდგა, გამოკრული იყო მოძრაობის განრიგით. არც ავტობუსი მაძლევდა ხელს, არც ვერტმფრენი — ორი საათი აქ უნდა მეყურყუტა მათ გასვლამდე. ისევ ტაქსებთან მივედი.

მძლოლები იქვე ჯგუფად იდგნენ და რალაცას ლაზღანდარობდნენ. იალტაში ვინ მიდის-მეთქი, ვიკითხე. შუა ხნის მსხვილ-მსხვილ კაცზე მიმითითეს — აი, ისაო. ის კაცი კიბრიკის ტარას ბულბას გავდა, სუფთად აპარსულ კეფაზე პატა-

რა ყავისფერი ბერეტი ჰქონდა დაკოსებული. თქვენ მიდისხართ-მეთქი იალტაში? არა, ალუპკაში მივდივარ. მაგრამ იქ არ უნდა გავიარო? ფასისა ვკითხე: როგორაა-მეთქი მაინც. ოთხი კაცი მომყავს, თითო სამ-სამ მანეთადო. ჩემოდანი საბარგულში ჩავდე, საწვიმარი და ქუდი უკანა სამზერ მინასთან მივყარე და ვუთხარი:

— სანამ სხვაც გამოჩნდებოდეს, მე ცოტას გავივლი აქეთ.

მხედრული სალამი მომცა.

ჩემდაუნებურად მეც ხელი ავუღე.

— პატარა ვარსკვლავიანი ხარ? — მკითხა ღიმილით.

მივხვდი, რა პატარა ვარსკვლავზედაც მეკითხებოდა და თავი დავუქნიე.

— გერმანელებთანაც ხომ არ გიცეკვია ფოქსტროტი?

— ვის რა დააცადეთ?!

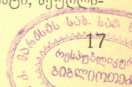
— ნუ სწუხარ, სამაგიეროდ, თქვენ ამერიკელებთან იცეკვებთ, რამდენსაც ინებებთ!

— ამერიკა წყალგალმაა, რა მინდა იმ სიშორეს!

— კაი ძველი ვინმე სჩანხარო, — და კიდევ ერთხელ ამიღო ხელი.

არაფრის ყიდვა არ მინდოდა, მაგრამ მაინც ყველა ფარდულს ჩამოვუარე. მალღაც ავედი, აეროპორტის მთავარ შენობაში. იქ მშვენიერ ბუფეტს წავაწყდი. ხიზილალის ბუტერბროდი შევჭამე და ერთი ბოთლი ლუდი დავაყოლე. ეტყობა მებუფეტემ შემატყო, ქართველი რომ ვიყავი და რალაც საზეიმო განწყობილებით გადმომცა კაბიკიანებისა და ორკაბიკიანების გროვა. რაკი ასეა, ბოლომდე ზუსტნი ვიყოთ-მეთქი. ის ხურდა გადავთვალე, ლუდის ფასი ვიკითხე და გაშლილი ხელისგულით გავუწოდე — კარგად დათვალეთ, ვგონებ შეცდით-მეთქი. საბრალოს ორი კაბიკი დაეკლო. გაწითლდა, დიდი ბოდიში მოიხადა. არაფერს, რას ბრძანებთ-მეთქი, და წამოვედი.

ჩემი მძლოლი თურმე უკვე მეძებდა. მუშტარი ეშოვა და მერე რა მუშტარი! — გენერალ-ლეიტენანტი, მეუღლი-

თურთ. მეოთხე კაცისთვის აღარ დაუც-
ლია.

— ნებას მომცემთ, წავიდე? — ჰკი-
თხა გენერალს.

— წავედით! — ბრძანა გენერალმა.

მძლოლი საჭეს მიუჯდა, მანქანა დაძ-
რა და გაიჭიმა. ასე, გაქვავებულივით
იჯდა მთელი გზა.

ქალაქის ის ქუჩები, რომლებსაც ჩვენ
მივყვებოდით, უსახური იყო. არც შე-
მოგარენს დავუინტერესებიათ მაინც-
დამაინც: ერთმანეთში გადახლართუ-
ლიყვნენ მაღალი ძაბვის ანძები და ბა-
რაკებივით გაჭიმული თეთრი სახლები.
გენერალი ხუმრობდა და სულ იმას ვუს-
მენდი. მისი მეუღლე იმრიზებოდა —
რა არასერიოზულად იქცევით. ის კი
უფრო და უფრო ეშხში შედიოდა — ნი-
კოლოზისდროინდელ ანეგლოტებს ყვე-
ბოდა ყირიმში ჩამოსულ დამსვენებ-
ლებზე. ჩემი სადაურობა რომ შეიტყო,
მხარზე მეგობრულად წამომითათუნა
ხელი. თითქოს რაღაცას მანუგეშებდა—
ეჰ-ეჰ-ეჰო. მერე მითხრა: ერთი თქვენ-
ბური ამხანაგი მყავდა, ქარსელაძე, და-
იღუპა საწყალი, ძალიან მამაცი ბიჭი
იყო. მუშტრის თვალით ამხედ-დამხე-
და. არც შენ უნდა იყო ცუდი ყმაწვი-
ლი, მე ძველი გენერალი ვარ და ას ნა-
ბიჯზე სუნით ვგრძნობ, პიუნის ვხედე-
ბი თუ კაცურ კაცსო.

მთები დაიწყო, წამოწვიმა. ძალიან
ჩვეულებრივი, ტყეწვრილით შემოსი-
ლი, გადამრგვალებული მთები იყო.
წვიმიტაც — ულიმდამოდ წვიმდა, მაგ-
რამ მაინც მესიამოვნა. ისეთი სიმშვი-
დე ვიგრძენი, ბავშვობისას რომ ვგრძნო-
ბდი ხოლმე სხვაგან ყოფნის შემდეგ
შინმობრუნებული. წიწვიანმა ტყემ ვა-
სილევის ყირიმული პეიზაჟი გამახსენ-
ა — ოთხი მაღალი ფიჭვი რომ დგას
გორაკზე, ქვემოთ კი მოჩარდახული
ურემი მიდის, ნაწვიმარია. ეს სურათი
ძალიან მიყვარდა პატარაობისას, საწო-
ლის თავზე მეკიდა და ყოველ დილა-სა-
დამოს ვუყურებდი. მე ის ახლაც მიყ-
ვარს...

რომ ავივაკეთ, ცა გაფართოვდა და

პორიზონტზე ბურუსიანი ზღვა გამოი-
სახა. გენერალი ადგილზე ვეფარსხვ-
ნებდა, ყირიმის ომების ამბებს უკვირ-
ბოდა და იმ ადგილს დაეძებდა, სადაც
კუტუხოვი თავში დაჭრეს. ბოლოს იქაც
მივედით. გზის პირასვე იყო, — თავ-
ლისფერი ტუფისა თუ მარმარილოს
მთელი ნაგებობა. მემორიალური დაფის
ქვეშ ვილატეებს ყვავილებიც კი დაეტო-
ვებინათ. გენერალმა მანქანა გააჩერე-
ბინა და ქული მოიხადა. რამდენჯერმე
ამოიოხრა, თავი გადააქნია.

მერე კვლავ წავედით.

ალუშტა, არტეკი, გურზუფი, შორს
მთა აი-პეტრი, სულ ნაცნობი და ნაც-
ნობი სახელები! ყოველ სახელთან და-
კავშირებით — სხვა სახელები, მოგო-
ნებები! და ისე გავიდა სამი საათი, არა-
ფერი გამიგია.

— აი, აქ მაღლა ახვალთ და მანდგე-
ის სახლი, თქვენ რომ მიდიხართ, — მი-
თხრა მძლოლმა და მანქანა გააჩერა.

ფული გადავუხადე, გენერალს დავემ-
შვიდობე და ჩამოვედი. მძლოლიც ჩა-
მოვიდა, საბარგული გახსნა, ჩემოდანი
მომცა, ხელი ამიწია, საჭეს მიუჯდა და
მანქანა დაძრა.

ოც ნაბიჯზედაც არ იქნებოდა წასუ-
ლი და საწვიმარი და ქული გამახსენდა.

— ტაქსი! ტაქსი!

ეს იყო და ეს. ამ ორი სიტყვის ამო-
ძახება ძლივს მოვასწარი, სახლის ქიმს
მოეფარა.

ცოტა ხანს ვიდექი და ღიმილით ვფიქ-
რობდი, ეს რა დამემართა-მეთქი. საწვი-
მარი ძვრფასი არ იყო, არც ქული ღირ-
და რამედ, მაგრამ შეიძლება აქ ნოემ-
ბრის ნახევრამდე დავრჩენილიყავი და
მამინ უთუოდ დამჭირდებოდა.

ჩემოდანი ავიღე და ვიწრო, სუფთა-
ტროტუარს გაყვევი. პატარა მოედანზე
მილიციელი იდგა. მივედი და ვუთხარი,
ასე და ასე დამემართა და როგორ უნ-
და მოვიქცე-მეთქი. ჩვენი განყოფილება
აგერ იმ შენობაშია, მორიგეს მიმართეთ
და ის დაგეხმარებათო.

ხილქვეშ გავედი და პატარა ჩიხში შე-

ვუხვიე, — განყოფილება იმ ჩიხის ბო-
ლოს იყო.

სამორიგეოში ორი კაცი დამხვდა, ერ-
თი ლეიტენანტი, მეორე — სერჟანტი.
მოწყენილები ისხდნენ და პაპიროსს
აბოლებდნენ. მივესალმე და ახლა იმათ
მოვუყევი ჩემი გასაჭირი.

— მანქანის ნომერი თუ გახსოვთ? —
მკითხა ლეიტენანტმა.

ახლალა გამახსენდა, მანქანის ნომრის
ცოდნა რომ რამეს ნიშნავდა.

— არა, არ მახსოვს. — მივუგე დარ-
ცხვენილმა. — თუმცა, მოიცათ...

სიმფეროპოლში, აეროპორტთან, ჩვენ-
ში გავრცელებულ ნომრებს მიჩვეულმა
თვალმა უცებ ინიშნა, რომ აქაუროს ნომ-
რები სხვანაირად იწყებოდა. რაღაც
Кр...Кр...

— Кр 01-52, მგონი ეს ნომერი უნ-
და იყოს.

— ნამდვილად?

— დაბეჯითებით არ შემოძლია თქმა,
ისე კი...

ესეც მოვუყევი, როგორ დამამახსოვ-
რდა.

ორივეს გაეცინა, ლეიტენანტსაც და
სერჟანტსაც. მერე ლეიტენანტმა სად-
ღაც დარეკა, რაღაცეები გამოიკითხა,
ყურმილი დაკიდა და მითხრა:

— მანქანა ალუპკისაა. ჯერ არ დაბ-
რუნებულა გარაჟში. წაბრძანდით, მოე-
წყეთ და მერე შემოიარეთ. შევეცდე-
ბით, ვიპოვოთ.

მადლობა გადავუხადე, დავემშვიდო-
ბე და წამოვედი. ჯერ ისევ იმ ადგილას
მივედი, სადაც ტაქსმა დამტოვა, მერე
აღმართს ავეყევი. აღმართი მოკირწყლუ-
ლი იყო, ქვაფენილი წვიმას გადაერტყხა.
აქეთაც და იქითაც დიდი ხეები იდგა,
დიდი ხეები და თეთრი, პატარა საავა-
რაკო სახლები. სახლები მალე გათავდა
და ერთიანი ბალი დაიწყო. ერთ ვეება
ფიჭვზე თუნუქის ფირნიში იყო ჩამოკი-
დებული — ბალი ამადამ სახლისაა და
უცხო პირთა შესვლა აკრძალულიაო.
ფიჭვებს შორის ნუშისა და ზეთისხი-
ლის ხეები გაბარდულიყო. მთავარ გზა-

ზე ასფალტი ეგო, განშტოებებზე კი
ავურის ფხვნილი მოეფინათ.

აღმართს კიბეები მოჰყვა. კიბე-
ებიც ავიარე და დიდი, სვეტებიანი სახ-
ლის ეზოში ავედი. სვეტებქვეშ დაწნუ-
ლი საქანაო სავარძლები იდგა, შიგ
ხნიერი ქალები და კაცები ისხდნენ. უც-
ხო რომ დამინახეს, ჩემკენ დაიწყეს ყუ-
რება. საერთო სალაში მივეცი და ვიკი-
თხე — დირექცია სად არის-მეთქი.
ერთმა მელოტმა მოხუცმა მიმასწავლა:

— აგერ, პატარა შენობაში.

წამოდგა, რამდენიმე საფეხურზე ჩა-
მოვიდა და უფრო ზუსტად ამიხსნა:

— ბოლოდან პირველი კარი, ხედავთ,
აბრაც არის კედელზე.

თითქმის მთლიანად ოქროს კბილები
ჰქონდა. მადლობა მოვასხენე და იმ ბა-
ტარა შენობისკენ წავედი.

დირექტორმა დასასვენებელი სახლე-
ბის მუშაკთათვის დამახასიათებელი ენ-
თუზიანობით მიმიღო. მეო, თბილისის
ძველი მოყვარული ვარო. ბევრი საერ-
თო ნაცნობი აღმოგვაჩნდა. ზოგი მათ-
განის აღნაგობა გავიხსენეთ, ზოგის ხმა
და ხასიათი. კარგა გემრიელად ვიცინეთ
და საქმეზე ამის შემდეგ გადავედიო.
ადმინისტრატორი გამოიმძახა. მშვენიერი
თეთრხალათიანი ქალი გამოცხადდა.

— გაბარებთ ამ ჩემ მეგობარს და
თქვენ იცითო.

ქალმა ალერსით გამიღიმა, წამომყევი-
თო. ჩემოდანი ავიღე და წავეყევი.

ოთახი მომცა. მორიგეს თეთრეული
მოატანინა. კეთილი დასვენება მისურვა
და მოკლედშეჭრილი თმის სწორებით
წავიდა. — ოდნავ წინ დახრილი, საქმი-
ანი ნაბიჯებით. ოთახი პატარა იყო. ერ-
თი საწოლი იდგა, ერთი კარადა და ერ-
თიც მაგიდა. სამაგიეროდ, იქიდან სანა-
ხაობა იშლებოდა შესანიშნავი. მთე-
ლი ქალაქი ჩანდა, ქალაქის იქით კონ-
სერვის ყუთისფრად ალაპლაპებული
ზღვა იყო. ზღვაში ორი გემი იდგა. ერ-
თიდან კვამლი აღიოდა.

ტანთ გავიხადე, ხელ-პირი დავიბანე
და დასასვენებლად დავწექი. ლოგინი
გრილი იყო, ქლორის სასიამოვნო სუნე

ასდიოდა. საათნახევრის შემდეგ ავღე-
ქი, ხუთი ზღებოდა. ვიცოდი, რომ ამ
დროს სამხრობა იწყებოდა, ცოტა ვი-
ვარჯიშე, ცივი წყალი გადავივლე, თეთ-
რი ხალათი და ჯაჭვისფერი პულო-
ვერი ჩავიცვი და სასადილოში წავედი.

სასადილოს დიასახლისი კუთხეში
მდგარი მაგიდისკენ წამიძღვა. იმ მაგი-
დასთან ერთი ყმაწვილი ქალი იჯდა. სამ-
ხრეთელს ჰგავდა, შავი, სწორი თმა
მხრებამდე ჩამოშლოდა. დიასახლისმა
მორიდებით მიმართა:

— აელიტა, ძვირფასო, თუ ნებას მომ-
ცემთ, თქვენს მაგიდასთან დავსვამ, —
და ჩემზე მიუთითა.

— რა თქმა უნდა, რა თქმა უნდა! —
აჩქარებით ამოიძახა ყმაწვილმა ქალმა
და კოვზი ჩაის ამოურია.

მე დავჯექი და ჩუმჩუმად დავუწყე
თვალთვალი. თეთრი, თეთრი ყაკეტი
ეცვა, მარცხენა ხელზე, იქ, სადაც სამა-
ჯურს იკეთებენ, მამაკაცური „ვიმპელი“
ეკეთა. მთელი ყურადღება ჩაის ჭიქაზე
ჰქონდა გადატანილი. უცებ მუდარის
ღიმილით მომიბრუნდა:

— თქვენ ლიტა დამიძახეთ. რა უბე-
ღურებაა სამსართულიანი ა-ე-ლი-ტ-ა.
მარტო პასპორტში მიწერია ეს ოცდა-
ათიანი წლების ცოდვა. თქვენ რა
გქვიათ?

— არც მე ვარ თავისუფალი მაგ
ცოდვისაგან.

— მაინც?

— დავითი.

— რა საოცარია, არა? რამდენი და-
ვიდოვია რუსეთში, დავიდი კი იშვია-
თად ჰქვიათ. მე მომწონს და-ვიდ.

— მაგრამ ჩვენში ასე არ გამოთქვა-
მენ. თანაც მე დათოს მეძახიან.

— დატოს?

— არა, დათოს.

იქვე დავიწყეთ ვარჯიში, რომ ეს სი-
ტყვა სწორად წარმოეთქვა, და გარკვე-
ულ წარმატებასაც მივალწიეთ.

საქართველოზე უცნაური წარმოდგე-
ნა ჰქონდა, — ლამაზი ქალი მარტო ვერ
გაივლის ქუჩაშიო.

— ლამაზი ქალი კი! — მივუგე დი-
მილით.

იმასაც გაეღიმა და ვითომცოცხლათა-
შორისოდ თქვა:

— თქვენი ქალები იშვიათად არიან
ლამაზები, ბიჭები კი თითქმის ყველანი.

ავდექით და ერთად წამოვედით. ძა-
ლიან რბილად და ლამაზად მოდიოდა.
შევამჩნიე, რომ სხვა მაგიდებიდან გვი-
ყურებდნენ. კიბეზე ის მელოტი მოხუ-
ცი შეგვხვდა, ღირექცია რომ მიმასწავ-
ლა. დღემშვიდობისაო და მკითხა:

— როგორ მოგწონთ, ყმაწვილო, აქა-
ურობა?

— ძალიან მომწონს, — მივუგე მე.

— სასიამოვნოა, სასიამოვნო.

რომ გაგვცდა, მე და ლიტამ ერთმა-
ნეთს შევხედეთ და გაგვეცინა.

— მშვენიერი მოხუცია, არა? — მკი-
თხა ლიტამ.

— საკმაოდ.

— იცით ვინ არის?

ისეთი გვარი დამისახელა, სახტად
დავჩრი.

— ხომ ჩაგვიბარებიათ მაგის რაღაცე-
ები?

— უნივერსიტეტში.

— მე საშუალო სკოლაში. რა არა-
ხუსტია ხოლმე ჩვენი წარმოდგენები,
არა?

— აბა!

— მწერალი მე მეგონა... ეგ სისულე-
ლეა, ბუმბერაზი კი არა, ძალიან ჰარმო-
ნიული პიროვნება. ყველას ასე ჰგონია.
თქვენც მწერალი ხართ?

— რაღაც მაგგვარი.

— ესე იგი უნდა იჯდეთ და სულ წე-
როთ?

— მხოლოდ დილდილობით.

— მერე რას გააკეთებთ?

— მერე ვიხეტიალებ.

— დაათვალიერეთ ეს ბაღი?

— არა, ახლა გამოვედი პირველად.

— მეც პირველად ვარ, მეც დილას
ჩამოვედი. ახლა ხომ სადამოა, ხომ შე-
გვიძლია წავიდეთ აი იქით, ხეივნისა-
კენ?

— რა თქმა უნდა.

ყვავილების კვლებს გავცდით და ხე-
ივანში შევედით. ეს ხეივანი კი არა, გა-
რინდებული უღრანი ტყე იყო. ერთმა-
ნეთს ჩახვეოდნენ ხავსიანი მუხები, ნე-
კერჩხლები და რცხილები. აქა-იქ შე-
მოჭრილ ჩამავალ მზის სხივებზე თვა-
ლისმომჭრელად ბრწყინავდნენ აბლა-
ბუდები, ყვითელი ფოთლები და ნაპერ-
წკლებივით მორიალე ქინქლები. სად-
ღაც სიღრმეში შაშვებმა ატეხეს ჭახ-
ჭახი. მათმა ჭახჭახმა ერთი ბავშვური
გასართობი გამახსენა. ხელისშურგი ტუ-
ჩებზე მივიღე და შეშფოთებულ შაშვს
გამოვავაგრე. იმ წამსვე მიპასუხეს, —
აქა ვართო. ლიტას გაუკვირდა და ამან
უფრო წამახალისა. კიდევ და კიდევ და-
ვუჭახჭახე. ის შაშვები ხომ გამომეპა-
სუნენ, სხვებიც აპყვენენ. რამდენიმე
სულ ახლოს მოფრინდა. გაკვირვებული
დამეძებდნენ. აბა რას მიხვდებოდნენ,
მე რომ ვიყავი!

— სხვა რამეების მიბაძვაც თუ შეგი-
ძლიათ! — აღტაცებული თვალებით შე-
მომყურებდა ლიტა.

— ზოგიერთების.

— მაინც?

— მტრედების, მწყერების, კაპკაქე-
ბის, ბაყაყების.

— აბა ბაყაყებს მიბაძეთ!

— ბაყაყები რომ არ არიან?

— იქნებიან სადმე.

სიცოლისაგან თავი შევიკავე და ბა-
ყაყების გამოჯავრება ვცადე. ერთხანს
ასე მეგონა, ჩავფლავდი-მეთქი, მაგრამ
მერე საქმე გამოსწორდა — ქვემოთ ზე-
ვიდან ნამდვილმა ბაყაყმა დამიძახა: ვი-
ნა ხარ, შენი ნათქვამი ვერ გავიგე, გაი-
მეორე, რა გინდაო. მე გავუმეორე. ის
გაბრაზდა: რას დუღლუნებ, ნუთუ ორი
სიტყვის სწორად წარმოთქმა არ შეგიძ-
ლიაო. მე ისევ ძველებურად განვაგრძე.
მაშინ ბაყაყმა ერთი ესლა თქვა: გადა-
რეული ხარ, ვიღაცა ხარო, და გაჩუმდა.
ბევრი ვეძახე, მაგრამ ხმა აღარ ამოუ-
ღია.

— რატომ გაჩუმდა? — მკითხა ლი-
ტამ.

ვუთხარი, რაც მოხდა.

პატარა ბავშვივით აკისკისდა.

— რა ყოფილხართ, ღმერთო ჩემო, —
იძახდა და გვერდზე გადახრილი მათე-
ლიერებდა. — გაჭირვებისას თქვენ მა-
გითაც კი შეგიძლიათ იცხოვროთ. ხომ
გამოდინა ხოლმე იმიტატორები სცე-
ნაზე!

— აბა, აბა!

მოედანივით რაღაც იყო — დაგვილი,
დასუფთავებული. ლიტამ ხელები გაშა-
ლა, თან მიდიოდა და თან ნელ-ნელა
ტრიალებდა. უცებ ისე დაბზრიალდა,
შხივილი მომესმა ჰაერისა თუ მიწის.

— თქვენ უფრო ზედგამოჭრილი ყო-
ფილხართ სცენისათვის! ბალერინა
ხართ?

— აჰ, არა, რას ამბობთ! ექიმი-კარ-
დიოლოგი.

— გულს კურნავთ? — ვკითხე პრო-
ვინციელი დარდიმანდის კილოზე.

— გააჩნია პაციენტს. — ასევე მომი-
გო იმანაც. თან ვითომც შერცხვა, თავი
დახარა.

ორივემ გავიციინეთ და გზა განვაგ-
რძეთ.

მაგრამ გზა მალე მავთულხლართმა
გადაგვიჭრა. იქით სხვა დასასვენებელი
სახლი იყო. უკან გამოვბრუნდით და
სასადილოს მახლობლად, ძელსკამზე ჩა-
მოვსხედით. ლიტამ ფეხი ფეხზე გადა-
იღო, ხელები კეფაზე შემოიწყო და
ღრმად ჩაისუნთქა.

— მე მოუთმენლად ველი ტრანსპორ-
ტის ყოველ სიახლეს. მინდა, მალე დად-
გეს ის დრო, როდესაც ათ-თხუთმეტ
წუთში გადმოფრინდები მოსკოვიდან,
თუნდაც რამდენჯერმე ჩაისუნთქავ ამ
უცნაურად ალერსიან ჰაერს და მერე წა-
ხვალ უკან.

— ეგ უთუოდ იქნება, მაგრამ, ვის-
თვის იქნება, ეს არის საკითხავი. თუმ-
ცა... სად მუშაობს თქვენი მეუღლე?

დავინახე, რომ გიზგიზა შავი თვალე-
ბი ნელ-ნელა გაუცივდა და ბოლოს
მთლად გაეყინა. შევცბუნდი — ხამი ვი-
ღაცა არ ვეგონო-მეთქი და სწრაფად
დავუმატე:

— ფულიანი ძიები ახლაც ახერხებენ ასეთ რამეებს (თითქოს მხოლოდ ამის თქმა მდომებოდეს, და არა იმის გაგება, ქმარი ჰყავდა, თუ არა).

— აჰ! — წამოიძახა მან.

მე კი ჩემი ნათქვამის დაზუსტება განვაგრძე.

— საქმოსნები, დღეში რომ იმდენს აკეთებენ, რასაც ჩვენ თვეში ვიღებთ...

მაშინ ხელი ხელზე დამადო, გამიღიმა და მითხრა:

— მე ქმარი არა მყავს. რაც შეეხება საქმოსნებს, მოდით, ეს რამდენიმე დღე მაინც ვიცხოვროთ უიმათოდ. ხომ?

მორჩილების ნიშნად ხელები მაღლა ავწიე.

— გნებდებით!

— დაუშვით ხელები და ეს მითხარით: საბანაო ამინდი გამოვა თუ არა ხვალ?

— გამოვა.

— რაზე ატყობთ?

— ცხვირი მიგრძნობს.

— იმ სიმაღლე ცხვირი გაქვთ, შეიძლება მართალიც იყოთ.

— აბა რა!

კიდევ კარგა ხანს ვილაპარაკეთ ათასგვარი აბდა-უბდა. მერე ავდექით და ქალაქში წავედით. ქალაქი არც მე მენახა და არც იმას. თითქმის ყოველ ასე თუ ისე საინტერესო სახლთან ვჩერდებოდით და ვმსჯელობდით, ღირდა თუ არა იმ სახლში ცხოვრება.

ერთ ფარდულში პამიდორის წვენს ყიდდნენ — აი, ისე, როგორც ჩვენთან წყალს ყიდიან ხოლმე. ლიტას გაუხარდა. გინდა თუ არა, შენც უნდა დალიო. ჩემს დღეში არ დამილევიან-მეთქი. მით უმეტესო, და ძალით მომაჩეჩა კიქა. ვსვამდით და ერთმანეთს ვუყურებდით ღიმილით. მსხვილი ტუჩების ზემოთ მუქი ღინღლი აჩნდა, წარბები ცისარტყელებივით სწორად ჰქონდა გადახატული.

— თქვენ რუსი არა ხართ. — ვუთხარი უცებ.

— არცა ვარ.

— ბოშა ხართ?

— ბოშებს ჩემნაირი მრგვალი სახე არა აქვთ.

— აბა?

— თათარი.

— ოჰო!

— რა ოჰო! ჯვაროსნული ომის გარძელების სურვილი ხომ არ დაგებადათ?

თავი დავუქნიე.

— წააგებთ.

სიცილ-სიცილით გავედით ზღვასთან. უკვე ბნელდებოდა. პორტში დიდი თეთრი გემები იდგა. სადღაც ახლოს „მარინას“ უკრავდნენ. სანაპიროს კედელთან წყალი ჰყავუნობდა. ჰაერი მახუთისა და თევზის სუნით იყო გაქედნითილი.

— გავიდეთ ზღვაში? — ვკითხე ლიტას და ნავებზე ვანიშნე.

— როგორც გინდათ.

— გავიდეთ წყალქვეშაფრთებიანით.

ბილეთები ავიღეთ და პირსს გავყევით. ნავში ორი სხვა იჯდა, ორიც ჩვენ მივემატეთ. მენავემ ძრავა ჩართო და ნავის შემობრუნება დაიწყო. ლიტა მხრით მომეყუდა, მე ხელი მოვხვიე, ნავი გასწორდა, მაგრამ ხელი აღარ ჩამომიღია. თავი მაღლა ჰქონდა აწეული, ნიავი თმას უწეწავდა და მისი სურნელოვანი ბოლოები სახეზე მეღიტინებოდა. ჩვენს წინ მჯდარი წყვილი ხან აღტაცებისაგან კიოდა, ხან შიშისაგან; ჩვენ კი ჩუმად ვისხედით. მხრიდან ხელი მაღლა ავწიე და ლოყაზე მოვუსვი, თმის სწორება დავუწყე. უფრო მოხერხებულად მომეყრდნო და თვალები დახუჭა.

წარმოუდგენლად ჩქარა გავიდა ოცი წუთი.

— კიდევ ხომ არ წავიდეთ?

— არა.

პირსზე გადავხტით და სანაპიროზე გავედით. ის იმსიგანე ქუჩა სულ სავესე იყო მოსეირნეებით. მოაჯირთან ჩამწკრივებულ ძელსკამებზე მოხუცები ისხდნენ და კმაყოფილი თვალებით შეპყურებდნენ ამვლელ-ჩამვლელთ. ამვლელ-ჩამვლელში კი (ასეც ველოდი), ახალგაზრდობას შუახანის ხალხი სჭარბობდა. ვინც იყვნენ (გოგო-ბიჭობას

გველისხმობ), იმათაც სასაცილო, განიერი შარვლები და ნაოჭასხმული, ყვავილებიანი აბრეშუმის კაბები ეცვათ. ზოგიერთ მეტისმეტად თავმომწონე ჯეილს მკერდზე „სპიდილოც“ ეკიდა, ანტენა მთელ სიგრძეზე ჰქონდა აწეული და ჯახური მუსიკით ტკბებოდა. ლიტა პატარასავით ხელიხელჩაკიდებული მომყვებოდა, ყველაფერს ამჩნევდა და ყველაფერი ახარებდა.

ფართო სანაპირო რომ გათავდა, ტერასებდ დაყოფილი გაზონები დაიწყო. ტერასებს ქვემოთ, ზღვის პირას, რესტორანი იყო — „პრიობი“. იქიდან სიცილისა და საცეკვაო მუსიკის ხმა ამოდიოდა.

— ხომ არ გვენახა რა არის ეს „პრიობი“?

ლიტამ მხრები აიჩეჩა.

ხის მორყეული კიბეები ჩავიარეთ და რესტორანში შევედით. გარდერობში ხნიერი ქალი იდგა. ღიმილით შეგვეგება და გული დასწყდა, რომ არაფერი გვქონდა გასახდელი. მაშინ ლიტამ უაკეტი შემოიძრო და მიაწოდა.

— ოო! — აღტაცებით ამოიძახა მოხუცმა ქალმა. — დანაშაულია ასეთი მხრების დამალვა!

გამეცინა და ლიტას მივხედე. მართლაც ძალიან ლამაზი მხრები ჰქონდა. — ფრთხილად მოხაზული, თხელი, სალუქი; მძიმედ დაწეულ მკერდს ზემოთ აშკარად ეტყობოდა თითქოს მთრთოლვარე წვრილი ლავიწის ძელები. ორივე ხელი რამდენჯერმე ჩამოისვა თმაზე, კაბაც გაისწორა და სახეგაბრწყინებული გამომყვია გვერდზე.

დარბაზი მრგვალი იყო. ჩრდილოეთით, სცენასავით შემადლებულ ადგილზე, მუსიკოსები ისხდნენ. დაბლა საცეკვაო მოედანი იყო დატოვებული. მუსიკოსები გატაცებით უკრავდნენ, არც მოცეკვავეებს უნდოდათ ჩამორჩენა — ისინიც თავიანთებურად ცდილობდნენ, მაგრამ როგორღაც არ გამოსდიოდათ; ამას თვითონვე გრძნობდნენ და მორცხვად ეღიმიებოდათ.

დარბაზში ცარიელი მაგიდა არ აღ-

მოჩნდა. გარეთ გავედით, იქ სჯობდა, მორკალური აივანი ზედ ზღვის ტალღებზე იყო გადამდგარი. ბედად გიორგი წყვილმა ფული გადაიხადა და წავიდა. სუფრის ალაგებისთვის აღარ დაგვიცდია, ბოთლები და ჭიქები ცალ მხარეზე მივწიე, დავსხედით. ოფიციალტი მალე მოვიდა. სუსტი, ცხვირწაწვეტებული, მეოცნებე თვალებიანი გოგონა იყო. განარებული შემოგვეყურებდა და ფანქარს აწვალებდა.

— სტუმრები კავკასიიდან, ხომ?

მე თავი დავუქნიე და ვკითხე — რით შეეძლოთ ეს იამოვნებინათ სტუმრებისათვის.

სწრაფად ჩამოთვალა: რამშტექსი, კატლეტი, ლანგეტი და სხვა ამისთანანი.

— ღვინო?

— ღვინო მხოლოდ მუსკატი და საბჭოთა შამპანური.

— რომელს ამჯობინებთ? — ვკითხე ლიტას.

— ქართული ღვინოები არა გაქვთ? — მიუბრუნდა იგი ოფიციალტი.

ოფიციალტი დაირცხვინა — ქართული ღვინოები არა ჰქონდათ.

— ბულგარული?

— არც ბულგარული.

— მოგვიტანეთ კონიაკი! ერთი ბოთლი კონიაკი! — წამოვიძახე მე.

ლიტას გაეღიმა და ამან გადაწყვიტა ყველაფერი.

გვშიოდა კიდევ. თითო ლანგეტი შეეჭამეთ და მერე საოცრად მსხვილ მუსკატის ყურძენსა და სომხურ კონიაკზე გადავედით. ორ-ორი ჭიქა კონიაკი რომ დავლიეთ, საცეკვაოდ წავედით. ლიტა შესანიშნავად ცეკვავდა. ამან ერთხელ კიდევ მათქმევინა — ნამდვილად ბალერინა ხართ-მეთქი.

გაეცინა და საყვედურით მომიგო:

— აკი ვითხარით, ექიმი ვარ.

დარბაზში მყოფნი გვიყურებდნენ. გამოვბრუნდით და ისევ ჩვენს მაგიდასთან დავსხედით. ის იყო ჭიქები შევაგსე და ვიღაც სქელი ძია მოვიდა — თქვენი დამა საცეკვაოდ გამომყვესო. მე ლიტაზე ვანიშნე — თვითონ თუ სურს-მე-

თქი! ახლა ლიტას მიუბრუნდა, თან კიდევ უფრო დაიტკბო ქალური ღიმილით სახე. ლიტა გაჰყვა. ცოტა ხანს ეცეკვა და დაბრუნდა.

— შენზე მკითხა იდიოტმა: ქართველია და რა არის შენიო.

— მერე რა უთხარი?

— შეყვარებული-მეთქი. ქმარი ხომ გყავთო. ქმარიც მყავს-მეთქი. მერეო. მერე ეგ შეყვარებულია-მეთქი. გადაი-რია იდიოტი.

ისე უბრალოდ, სიამოვნებით ყვებოდა ამას, ვიფიქრე, ეს ქალი უთუოდ რაღაც ხათაბალას გადამკიდებს-მეთქი, მაგრამ აქ ამაზე ფიქრის ადგილი არ იყო. ჭიქა ჭიქას მივუჭახუნეთ და დავლიეთ. იმ სქელი ძიას მაგიდის წვევრები ხშირ-ხშირად იხედებოდნენ ჩვენკენ. ლიტას კი ერთხელაც არ გაუხედავს იქით.

ავდექით და ერთხელაც წავედით სა-ცეკვაოდ.

მედოლე მოგვეწონა ორკესტრანტებს შორის. ხეიბარი იყო (ცალი ფეხი არ ჰქონდა), თავდავიწყებით ეძლოდა მელოდიის რიტმს. შეგვამჩნია, თვალს რომ ვადევნებდით, და მთლად აიწყვიტა. თან გვანიშნებდა, ნახეთ, თქვენნი გულისთვის ვირჯები ასეო.

ცეკვა რომ დავამთავრეთ, ოფიციალ-ტი გამოვიძახე და ორი ბოთლი შამპანური გავუგზავნე იმ მედოლეს. სულ ვხედავდი — როგორ მივიდა ოფიციალ-ტი, როგორ დაუწყო ბოთლები გვერდ-ზე და როგორ ანიშნა, აი, იმათ გამოგიგზავნესო. მედოლემ ძალიან გაიხარა. ჰაეროვანი კოცნითა და ხელის მალლა აქნევით გადაგვიხადა მადლობა და უფრო უმატა სიბეჭითეს. მაგრამ ჩვენ მეტი აღარ გვიცეკვია. ფული გადავიხადე (ჩვენებურად), ჯერ ისედაც ხომ დნებოდა ოფიციალტი, ახლა მთლად დადნა, — ხშირად გვეწვიეთ, კარგი მასპინძლობა შეგვიძლიაო. მეგარდერობე ქალსაც მივეცი ფული, იმანაც ზუსტად ასე გვითხრა; თვითონ ჩააცვა ლიტას ჟაკეტი, გარეთ უკვე ცივა და გაცივდებითო, და წამოვედით.

ერთი სიტყვა არ უთქვამს ლიტას — ან დავთვერი, ან უუხ, ჩემს სეცუცულე-ში ამდენი არ დამილევიაო. მხრებზე ხელი მოვხვიე და ისე ამოვიყვანე კიბეებზე. ერთ ხანს ზემ-ზემით ვიარეთ; გვსიამოვნებდა პირქარი და ცივი, ჩაბნელებული ზღვის ხმაური, მერე ლიტამ თქვა:

— უკვე გვიანია, წავიდეთ, თორემ შეიძლება ველარც კი მივაგნოთ ჩვენ სახლს.

გამოვბრუნდით. ფართო სანაპიროზე ხალხი შეთხელებულიყო. ვინც იყვნენ, ისინიც თავთავიანთ ჭიას ახარებდნენ. მხრებზე ხელშემოხვეული ვატარე თითქმის პორტამდე. იქ ვიწრო ქუჩაზე ავუხვიეთ. შემოვბრუნე, თავი გადავუწიე და კოცნა დავუწყე. რაღაც უცნაური, გაშტერებული ღიმილით მნებდებოდა. კიდევ ერთხელ გამიელვა ფიქრმა, ეს უთუოდ რაიმე ხათაბალას გადამკიდებს-მეთქი, მაგრამ იმავე წამს ჩემს თავზე გავბრაზდი, რამ გამალაჩრა-მეთქი ასე, და უფრო ღონივრად შემოვხვიე ხელები.

ვიღაცეების სიცილი შემოგვესმა და წავედით. ხმისამოუღებლად მომყვებოდა, ხელზე ხელს მიჭერდა და ხანდახან ისევ იმ გაშტერებული ღიმილით მიყურებდა. ვკითხე — რას იცინოდა. სულაც არ ვიცინიო, მოიცაო, და რაღაც ხმას მიაყურა. დამის ფრინველები იყვნენ საღდაც ახლოს. შეეშინდა. მომეკრა. გვეგონა, სწორი გზით მივიდიოდა (აღმართიც იყო და დიდი ხეებით დაბურთული ბაღიც), მაგრამ რაღაც კასრების გორას წავადექით, გაგვეცინა და უკან დაგბრუნდით. ვიცოდით, არც აქეთ იყო ჩვენი სახლი, და მიინც რომელიღაც ვიწრო ბილიკს დავადექით. ისე ბნელოდა, ერთმანეთს ძლივს ვხედავდით.

— გავიდეთ აქედან, მე არ შემიძლია, მეშინია სიბნელის.

ცოტა უფრო განათებულ ადგილას გავედით. პატარა მინდორივით რაღაც იყო. ხელში ავიყვანე და ისე დავუწყე კოცნა. თვითონაც მეხვეოდა და მყოც-

ნდა. მერე ფრთხილად ჩავაწვინე ბალახებში.

— ჟაკეტი, ე, ჟაკეტი, — ამოძახა სიცილით, ჟაკეტი შემოიძრო, გვერდზე გადააგდო და შიშველი მკლავებით მიმიზიდა...

როცა წამოვდექით და წამოვედით, ერთი ეს მკითხა:

— უვარგისი დედაკაცი ვარ, არა?

რაც მე ვუთხარი არ დაიჯერა. ნესტიანი ქარი ქროდა, სიცივემ აიტანა. ჩქარა წავიდეთო. მე ილღიაში შევიფარე. ასე ვიარეთ ჩვენ სახლამდე. უკვე გვიან იყო, სახლში ყველას ეძინა. ეზოს რიკულებთან ერთხელაც ვაკოცე. ხვალამდის-მეთქი, — ხელის აწევით დავემშვიდობე. რაღაც საწყლურად შემომღიმა, ხელისაწევითვე მიპასუხა, ჩქარი ნაბიჯით აიარა კიბე და უკანმოუხედავად შევიდა სადარბაზოში.

მე სახლში არ შევსულვარ. იმ ხეივანს გავეყვი, რომელშიც ნასამხრევს ვიყავით მე და ის. ხეების კენწერობებზე ქარი გადადიოდა. ვიარე, სანამ მავთულხლართს არ წავაწყდი. იქიდან გამოვბრუნდი. კიბე ავირბინე, მორიგე ქალს სულმოუთქმელად მოვუბოდიშე და გვიანების გამო. — არა უშავსო, — მრავალმნიშვნელოვნად გამიღიმა იმ ქალმა. ჩემი ოთახის კარი გავაღე, გავიხადე, საწოლზე გულაღმა გადავწექი და ხელები თავქვეშ ამოვიწყე.

ასე ჩამძინებოდა.

II

შვილის თხოთმეტ წუთზე გამეღვიძა. ოთახში ჯერ ისევ ბნელოდა. თავი მიბრუოდა და გაურკვეველ შემოფოთებას ვგრძნობდი. მაინც მაშინვე ავდექი. ლიტასთან გატარებული საღამო სიზმარით მქონდა ჩარჩენილი მეხსიერებაში. მინდოდა თავიდან განმეორებულიყო ყველაფერი, მაგრამ ჯერ რისი იმედი უნდა მქონოდა! ჯერ ხომ ალბათ მორიგეებიც არ იყვნენ ამდგარი!

კარი გავაღე და აივანზე გავედი. ბინდშერეული ჰაერი სველი ცემენტის სუნით იყო გაჟღენთილი. შიშველ ხელფეხზე ნესტიანმა სიცივემ დამკრა. მო-

ეწვიმა. ბაღში ხეები აფუყული შავი ფრინველებივით იდგნენ. ბაღს ქვემოთ ნისლი თუ ბინდი იყო გაწოლილი. ზღვა მოჩანდა, არც ქალაქი. მხოლოდ ელნათურები ბეუტავდნენ სისველეში, პორტის მხრიდან კი ისმოდა ნაწყვეტ-ნაწყვეტი სიგნალების ხმა.

სიამოვნებით ვივარჯიშე იმ ნესტიან ჰაერზე, მერე ცივი წყლით დავიბანე ტანი, სპორტული რეიტუზი და ბათინკები ჩავიცვი, ქურთუკი ავიღე და გარეთ გავედი. გარეთ გათენებულიყო. ასფალტზე დამდგარ ტბორებში თეთრად ირეკლებოდა ცა. მახლობელი ფარდულიდან მორიგე ქალი მოდიოდა. წვიმისგან დასველებული წნული სკამები დაეყირავებინა და ახლა ჯოხი მოჰქონდა იმათ გასაბერტყად. გაუკვირდა, ასე ადრე როგორ ადექით, წუხელ ხომ გვიან დაიძინეთო. მე გავუღიმე და სულ სხვა რამე ვკითხე.

— აი იქ, იმ გორის ზემოთაც ცნოვრობს ხალხი?

— რა თქმა უნდა.

— ასე ადის გზა?

— კი.

ჯოხი სკამისთვის არ დაურტყამს. საათი მკითხა. შვიდს ათი აკლდა. ბატონებს გაეღვიძებათო, და ცოცხს წასწავდა. ცოცხს გაცვეთილი იყო და აბუზლუნდა — ამით საქმის გაკეთება შეიძლებოა?! აბა, აბა-მეთქი, და წავედი. სანამ ნაცნობ ხეივანში შევიდოდი, სულ აივნებისკენ ვიყურებოდი, იქნებ ლიტასაც ადრე გაეღვიძა და დავინახომეთქი, მაგრამ აივნები ცარიელი იყო, ფანჯრების სიღრმე ცივი შავეთის შთაბეჭდილებას ტოვებდა.

ხეივანში ჰაერი დამძიმებულიყო, დამპალი ფოთლების მძაფრი სუნი იდგა. ჩიტებს ისევ თუ ეძინათ. ხევი გაჩენილი პაწაწინა ნაკადულისა და აქა-იქ ჩამოვარდნილი მსხვილი წვეთების ხმა ისმოდა მხოლოდ.

ნაკეთები გზიდან გადავედი და ბუჩქნარ ფერდობზე ამაველ საცალფეხოს ავეყვი. ქვიშიან ადგილებს არა უჭირდა, თიხიანი კი მოლინჭყული იყო. ფეხი მი-

ცურდებოდა, ტოტებსა და ბალახებს ვე-
ჭიდებოდი. მალ-მალე ვჩერდებოდი და
აქეთ-იქით ვიხედებოდი. აქედან დიდი
სივრცე უნდა გამოჩენილიყო, მაგრამ
ისეთი ღრუბლები და ბურუსი იყო ჩა-
მოწოლილი, თითქოს ქვეყანა ერთ კი-
ლომეტრზე თავდებოდა.

ფერდობის თავზე ტაფობი იყო. ტა-
ფობის სიღრმეში, თეთრად შეფეთქილ
რუსულ ხატებში, ხალხი ცხოვრობდა.
აქეთ მავთულზე გაბმული ვენახი იყო.
ვენახის პირას შავი ხზო სძვოდა.
ტოტებჩამოხლეჩილ ჭერამთან ვილაც
თეთრწვერა მოხუცი კომპოსტოს დაბ-
ლითა ფოთლებს აცლიდა და ტომარაში
ჭყრიდა.

მივედი და გამოველაპარაკე. საქმის-
თვის თავი არ გაუნებებია, ისე მომიყვა:
წელს ვენახები ძალიან გაფუჭდა, რაც
გადარჩა ისიც ახლა ფუჭდება; მუსკატს
კიდევ არა უჭირს, კაბერნემ კი თქვენ
ჭირი წაიღო.

ამ ლაპარაკში ვიყავით და გამონაპი-
რა ხატადან მოსახვევწაკრული ქალი-
შვილი წამოვიდა. ისე მოდიოდა, მეგო-
ნა ძველი ნაცნობი იყო, მოვიდოდა და
მეტყობდა: აი, შეხედეთ, სად ვხვდებით
ერთმანეთსო! ცისფერი დიდი თვლები
და მრგვალი თეთრი სახე უცინოდა. გა-
მარჯობა მითხრა, ტომარას ხელი დაავ-
ლო, მარდად წამოიკიდა და მამისეული
კალოშების ტყაპატყუბით წავიდა. ხუ-
თი-ექვსი ნაბიჯი რომ გაიარა, ისევ მოი-
ხედა და ისევ გამიცინა.

— შენი რა არის? — ვკითხე მოხუცს.

— შვილი.

გამიკვირდა. მოხუცი ხნიერი ჩანდა,
გოგო კი ჯერ ისევ ბავშვი იყო.

— რამდენი წლისაა?

— წლისა?

— ხო.

— ომის შემდეგ დაიბადა, ორმოცდა-
შვიდში. თხუთმეტის გამოდის, არა?

— კი, თხუთმეტის. ძალიან კარგი გო-
გონაა.

— ეე, — ხელი ჩაიჭნია მოხუცმა.

ტაფობის იქით ამართულ გორისკენ
გასასვლელი ვკითხე და წავედი. ბილი-

კი იმ ხატას წინ ვადიოდა, სადაც გოგო-
ნა შევიდა. ღია ფანჯრიდან ვაღმინახა.
მოსახვევი გადაიძრო. მე ხელი ავუწრე
სალმისა და გამომშვიდობების ნიშნად,
იმანაც ხელი ამიწია სისხარულით, მერე
გაიცინა და კედელს მოეფარა.

აქეთ და აქეთ მიწა უფრო სველი
იყო, ბუჩქნარიც ხშირდებოდა. დავ-
სველდი, გავილუმპე, მაგრამ მაინც ვი-
ქურ მივიწვევი მწვერვალისკენ. იქ რომ
ავედი, თითქოს დიდი მიზნისთვის მი-
მელწიოს, შვებით ამოვისუნთქე. განსა-
კუთრებული კი არაფერი იყო, არაფე-
რი ჩანდა. მწვერვალს წვიმისწვეთებ-
ასხმული ვაციწვერა მოსდებოდა; ზღვა-
ზე კვლავ ნისლი იწვა; მთებიც ღრუბ-
ლებში იყო შემალული; ორიოდე ბუჩ-
ქნარიანი გორაკი ამოჩრილიყო იმ ნის-
ლიდან და ღრუბლებიდან; ზედ საავა-
რაკო სახლები იდგა; ტაფობში ხატები
ბოლავდა. მაინც კარგა ხანს ვიდექი იქ
და ხან შემოგარენზე ვფიქრობდი, ხან
ლიტაზე. „რა დაერქმევა ჩვენს ურთი-
ერთობას? ოცდაათი დღის შემდეგ ის
მოსკოვში დაბრუნდება, მე — თბილის-
ში, და ამით დამთავრდება ყველაფერი“.

მაგრამ სანამ ეს მოხდებოდა, ბევრ-
ჯერ შემეძლო მისი ნახვა. ცხრის ათი
წუთი იყო. ცხრაზე ალბათ სასადილოში
გამოვიდოდა. გორიდან სირბილით ჩა-
მოვედი, ვენახიც ჩქარი ნაბიჯით გავი-
არე (ალარც მოხუცი ჩანდა სადმე, ალარც
მისი ქალიშვილი), და ის იყო ჩვენს ხე-
ივანში შევედი, რომ წვიმამაც დაუშვა.

ახლა უკვე ბევრს ეღვიძა. ვესტიბი-
ულსა და დერეფნებში ბორიალობდნენ.
ზოგი საბაზანო ოთახიდან ბრუნდებო-
და, ზოგს ტანსაცმელი მიჰქონდა გასაუ-
თოვებლად. მიყურებდნენ და უკვირ-
დათ, ასე როგორ დასველდით და გა-
ტალახიანდითო. მე მხრებს ვიჩეჩავდი
და ვუღიმოდი. ისინიც სათნო ღიმილით
მაცილებდნენ.

სველი სამოსი გავიხადე და მაგიდას
მივუჯექი, — რალაც რალაცეები ჩავი-
წერე. მერე სუფთა ხალათ-შარვალი და
ფხესაცმელები ჩავიცვი და სასადილო-
ში წავედი. ისე ვღელავდი, თითქოს რა-

ღაც ძნელ გამოცდაზე მივდიოდი. კიბესთან ისევ მელიოტი მოხუცი შემხვდა (სამკითხველოდან გამოვიდა ორ ხნიერ მანდილოსანთან ერთად), ხელი ჩამომართვა, გამიცინა თავისი დიდებული ოქროს კბილებით და გამოჰკითხა:

— სად იყავით ისე ადრე? მე დაგინახეთ, წვიმაში რომ მოდიოდით სველი, ფეხებდასკრილი.

— აქაური შემოგარენი ვნახე.

— კარგია, ძალიან კარგია.

წინ ისინი გავუშვი და მერე მე შევედი სასადილო დარბაზში. ჩვენი მაგიდა ცარიელი იყო, სხვა მაგიდებთან კი ხალისიანად პურობდნენ. მეჩვენებოდა, რომ ყველანი მე მიყურებდნენ; იცოდნენ ჩემი საქმეები, ჩემი ფიქრები. რაც შეიძლება მშვიდად დავიკავე ჩემი ადგილი. საუბრე მხოლოდ ერთი სულისთვის იყო მოტანილი. ოფიციალტი ქალი რომ მოვიდა (სომეხი იყო და, როგორც მეზობლისთვის, ცდილობდა პატივი ეცა), გავბედე და ვკითხე — ჩემი თანამოსუფრისათვის რატომ არაფერი მოგიტანიათ-მეთქი. შეუძლოდ არის და შინ მივართმევთო.

— ხშირად ხდება ასე, ახალჩამოსულნი ცუდად გრძნობენ თავს პირველ ორ დღეს. ხვალ კარგად იქნება.

ღმერთმა ინებოს-მეთქი. ცოტა რამე შევკვამე და წამოვედი. ერთხანს კართან ვიდექი, იქნებ ფანჯარაში მაინც მომეკრა თვალი, მაგრამ არაფერი გამოვიდა. წვიმდა, ქალაქში ვერ წავიდოდი, ისევ შიგნით შევბრუნდი. პირველ სართულზე ერთი ოთახი იყო, როიალი და რადიომიმღები იდგა. რადიომიმღები ჩავრთე, ორმოცდამეერთე ტალღაზე ვიღაცის საეიოლინო კონცერტი დავიჭირე და იმას ვუსმინე კარგა ხანს.

ამასობაში წვიმამ გადაიღო. ერთხელ კიდევ შევათვალიერე ფანჯრები და ქალაქში წავედი — ქუდს და საწვიმარს მივაკითხე მილიციის განყოფილებაში. სამორიგეოში სხვა ლეიტენანტი დამხვდა. იმან არაფერი იცოდა ჩემი ამბისა და ისევ თავიდან მომიხდა ყველაფრის მოყოლა. ამ ლეიტენანტმაც სხვაგან და-

რეკა, მერე ვინმე ნატაშა გამოიძახა, რა-ღაცეები გამოჰკითხა და ბოლოს მიტე-რა — წაბრძანდებით ლივადიაში, წინააღმდეგობის ბრძოლაში. ბუსები დადის, იკითხავთ ტაქსო-მოტორს, მისვალთ სადისპეტჩეროში და, თუ სადმეა, იქ უნდა იყოს თქვენი საწვიმარი და ქუდიო.

ავტობუსები იქვე ახლოს ჩერდებოდნენ. ლივადიისაც მალე მოვიდა. დიდი ჰყლეთა იყო, მაგრამ მაინც ავედი. კონდუქტორს ვთხოვე, ტაქსო-მოტორის გარაჟთან რომ ვიყოთ, მითხარით-მეთქი. ოც წუთში მივედი. ჩამოვხტი, ქუჩა გადავჭერი და ალყაფში შევედი. გალავანშემოვლებული ვეება ეზო „ვოლგებით“ იყო საგსე. ზოგი ორმოზე იდგა და ქვეშიდან შემკეთებლები უკირკიტებდნენ.

ერთ ხელების წმენდით მომავალ კაცს შევეკითხე, სადისპეტჩერო სად იქნება-მეთქი.

— აგერ, აწერია ზედ! — მითხრა რატომღაც მწყურალად.

შევედი თუ არა, მაშინვე დავინახე ჩემი საწვიმარი და ქუდი. ოთახის სიღრმეში კაჩხაზე იყო ჩამოკიდებული საცოდავად. გამეხარდა, ასე ადვილად რომ აღმოვაჩინე და საწერ მაგიდასთან დაზვინულ ქერა ქალს ვუთხარი:

— უკაცრავად, აი, ის საწვიმარი და ქუდი ჩემია, მე დამჩრა გუშინ ტაქსოში.

— მერე? — თავაულებლივ წაიდუღუნა ქალმა.

— რა არის საჭირო, რომ მივიღო და წავიდე?

— არ ვიცი.

— ხომ არ შეგიძლიათ მითხრათ, ვის ეცოდინება?

— მთავარ დისპეტჩერს ჰკითხეთ.

— ვინ არის მთავარი დისპეტჩერი?

— მე არა ვარ.

ვიფიქრე, ამ ქალის თავს ნამდვილად რაღაც ამბავია-მეთქი და მეორე ოთახში მჯდარ კიდევ უფრო სქელი ქალისკენ წავედი.

— უკაცრავად, თქვენ ხომ ვერ მეტყვით, ვინ არის მთავარი დისპეტჩერი? — ვეკითხები მოკრძალებით.

— მე ვარ.

— იცით რა...

თავიდან მოვუყევი ყველაფერი.

— პასპორტი გაქვთ?

— დიახ, მაქვს.

— მაშინ დაწერეთ ხელწერილი.

— რა ხელწერილი?!

— ნივთები რომ მივაქვთ.

— კალამი მათხოვეთ, თუ შეიძლება.

— ეს კალამი დაწესებულების არ არის, ჩემია.

— ერთ წამში დავწერ და ისევ თქვენი იქნება.

— მე ვმუშაობ.

ბედად ვილაც მძლოლი შემოვიდა და კალამი იმან მათხოვა. დავჯექი და დავწერე: მე, ამანა და ამან, წავილე საწვიმარი და ქული. ხელი მოვაწერე და ქაღალდი წინ დავუდე.

ცალი თვალი გადაავლო, მარცხენა ხელით დაჭმუჭნა და კუთხისკენ ისროლა.

— ჩაწერეთ მუდმივი მისამართი, პასპორტის ნომერი, ვის მიერაა გაცემული და როდის.

ისევ დავიწყე წერა, ახლა უკვე ბრაზით: მე, ამანა და ამან, წავილე ჩემი ნივთები (საწვიმარი — რუხი, ჩინური, 50 ზომა, ქული — რუხი, შავწინწყლებიანი, 56 ზომა), რომლებიც დამრჩა ტაქსში 1962 წლის 30 სექტემბერს, დღის სამ საათსა და 15 წუთზე. მუდმივად ვცხოვრობ თბილისში, ზარზმის ქუჩა № 21-ში. მყავს ცოლი, ერთი ბავშვი და სიდედრი. პარსპორტი № 161959 გაცემულია 1956 წლის 20 დეკემბერს, ათი წლის ვადით, ლენინის რაიონის მილიციის განყოფილების მიერ. მოვაწერე ხელი და მივაწოდე.

წაიკითხა და ისევ დახია:

— ცოლის, ბავშვის და სიდედრის მოხსენიება არ არის საჭირო.

მძლოლი კალამს უტედა. მაშინ ჩემი პირადობის მოწმობა ამოვიღე, ვაჩვენე იმ ქალს და თან მორიდებით განვუმარტე:

— ვგონებ, ჩვენი პროფესიის ხალხმა ცოტა რამ უნდა იცოდეს, როგორ იწერება ხელწერილები და ასეთი რალაცეები.

სწრაფად წამოდგა, მეორე ოთახში გავიდა, საწვიმარი და ქული მომიტანა და საბრალობელი ღიმილით მითხრა:

— გვაპატიეთ. ამდენი საქმეებით, ხომ იცით...

შემებრალა, გავუღიმე, არაფერია-მეთქი და სწრაფად დავიწყე მესამე ხელწერილის წერა.

— არ გინდათ, არაა საჭირო.

მე მაინც დავწერე და დავტოვე. სანამ წამოვიდოდი, ფეხზე იდგა.

ჩემს გვერდით მომავალმა მძლოლმა კალამი გულჯიბში ჩაიდო და ღიმილით მითხრა:

— დღეს კატკაც ეჩხუბა.

— კატკა რომელია.

— დისპეტჩერი, აქეთ ოთახში რომ ზის.

— რაზე?

— კატკას ქმარი დადის ხოლმე მაგასთან.

— ოჰო!

— არა, ისე კი არა! — გაეცინა მძლოლს. — კატკა რომ სიმთვრალისთვის აიკლებს, მაგასთან მიდის ხოლმე საკონსულტაციოდ.

— მერე?

— მერე ეგ კატკას გამოიძახებს და... ხომ იცი, რას ნიშნავს ქალი ქალის უფროსი.

— აბა, აბა!

შეთქმულებივით გავუღიმეთ მე და იმ მძლოლმა ერთმანეთს და ქუჩაში გამოვედით. ავტობუსების გაჩერებასთან ყორეზე ჩამოვჯექი. მზემ გამოანათა. ძალიან სასიამოვნო მზე იყო — სუფთა, სუფთა, ოქროსფერი. მთებზე დახორებული ღრუბლები ერთმანეთში არეულიყვნენ და მალლა-მალლა იწვევდნენ. ალაგ-ალაგ მთის თხემებიც გამოჩნდა. ტყეს იმ თხემებამდე ვერ მიედწვია, ტიპიური ალპიური ზონა იწყებოდა. იქ ახლა... იქ ალბათ ახლა საოცარი სიწყინარეა. შემხმარ ბალახებზე წვიმის წვეთებია დაკიდებული. მიჯლები სადმე ეხში, გაყუჩდები ხვლიკივით და დატკბები ამ სიწყინარით. მაგრამ რა ღვთის რისხვა იყო ჩემს თავს! ისე მინდოდა

ლიტას ნახვა (განსაკუთრებით ამ მზე-
ში), წამით აღარ შემედლო სხვა რამეზე
ფიქრი.

ავტობუსში ასვლისას საათს დახვდევ.
თორმეტი იყო. სადილობამდე კიდევ
ორი საათი რჩებოდა. ჯერ ვიფიქრე, ქა-
ლაქში გავივლი-მეთქი. მერე ისევ შინ
ასვლა ვამჯობინე — იქნებ სადმე ლი-
ტასთვის დამეკრა თვალი.

მაგრამ ამჯერადაც ამოდ შევყურებ-
დი აივნებსა და ფანჯრებს. ერთმა დამ-
სვენებელმა ვეება შავი სენბერნარული
ძალი ჩამოატარა. თვალი ვერ მოვწყვი-
ტე, ისეთი დიდებული ძალი იყო. პატ-
რონს გამოველაპარაკე. ჯერ მხოლოდ
ცხრა თვის არისო, — მომიგო სიამაყით.
თუძოს თავამდე კი სწვდებოდა! ისინი
თავიანთი გზით წავიდნენ, მე შინ ავე-
დი. ოთახში ჰაერი დახუთულიყო. კარი
გავაღე, აივნაზე გავედი, მერე წიგნიც
გავიტანე. წნულ ტანტზე წამოვწეკი, კი-
თხვა დავიწყე, ცოტა ხანს ვიკითხე და
ჩავთვლიმე. მეგონა წამილო საღათას
ძილმა და ეგ არის-მეთქი, ნახევარი სა-
ათი კი მძინებოდა. ისევ წიგნი ავიღე.
როგორც იქნა, ორიც გახდა, ხალხმა სა-
სადილოსკენ დაიწყო დენა. ოცი წუთი
კიდევ ვიჯექი და ვითმენდი. მერე მეც
წავედი. ჩვენს მაგიდასთან ისევ არავინ
იჯდა, სუფრა ამჯერადაც მხოლოდ ერთი
კაცისთვის იყო გაშლილი...

სომეხ ოფიციატს შევებრაღე, წინ
დამიჯდა და თბილისისა და ერევნის შე-
დარებას მოჰყვა. მაგრამ იმასაც დიასახ-
ლისმა დაუძახა, გაიქცა და შორიდან-და
მანიშნა, ბოდიში, რომ ველარ ვბრუნ-
დებო.

მეც მალე ავდექი, შინ აღარ შევსულ-
ვარ, სასადილოდანვე ქალაქისკენ და-
ვეშვი. სანაპიროზე გასულს გამახსენდა
საბანაო ტრუსები... რომ წამომელო, ვი-
ბანავებდი. მაგრამ იქვე წამომეწვია მეო-
რე აზრი — ვიყიდი-მეთქი. პირველსავე
მალაზიაში აღმოაჩნდათ, ვიყიდე და
პლაჟზე ჩავედი.

არეული დღის მიუხედავად (მზე ხან
გამოანათებდა, ხან ღრუბლებში მიიმ-
ლებოდა) პლაჟზე ბევრი ხალხი იყო.

ზღვას გრძელი, დახვეულ-დახვეული
ტალღები მოჰქონდა და ნაპირზე ისრო-
და. ათიოდე მეტრის მანძილზე ^{მეცხველი} ცოტა
შემღვრეული იყო, შიგნით და შიგნით
მომწვანოდ კამკამებდა.

ტანთ გავიხადე, საბანაო ტრუსები ჩა-
ვიცივი და სველ სილაზე გავედი. ვგრძნო-
ბდი, როგორ განვსხვავდებოდი სხვე-
ბისაგან — მაღალი, გამხდარი, მზემოუ-
კიდებელი. ტალღას პეშვით დევწვდი,
სველი ხელებით მკერდი და ხელ-ფეხი
დავიზილე. უცებ გაქანდი, გადავარ-
დი. ორიოდე წუთის შემდეგ სასიამოე-
ნოდაც კი მომეჩვენა გრილი, გრილი
წყალი. დროშებს მივუახლოვდი. იქ
გულაღმა დაწეკი და ასე ვიყავი კარგა-
ხანს. მერე გულთან ჩხვლეტა ვიგრძენი,
გამოვედი, სილაზე დავეკეი და მზეს მი-
ვეფიცე.

ჩემს მარცხნივ პატარა გოგონა და ბი-
ჭი თამაშობდნენ. დედაც იქვე იწვა —
შავთმიანი, სქელი, მკერვი ქალი, —
და მალმალე გამოსძახებდა ხოლმე:
წყნარად, ბავშვებო, აქ, თქვენს გარდა
სხვებიც არიან, ნუ აწუხებთ დამსვენებ-
ლებსო. მარჯვნივ კი კარტს თამაშობდ-
ნენ ქალები და კაცები. ვინც დარჩებო-
და, მოსქიდებდნენ ხელებში და ფეხებ-
ში, გააქანებდნენ და ზღვაში გადააგ-
დებდნენ. ჯერ ისევ სველი ვიყავი, რომ
ერთი ახალგაზრდა ქალი დარჩა. წამოხ-
ტა და გაქცევა დააპირა, მაგრამ ძონძ-
როხა კაცმა დაიჭირა, ხელები ყელზე
შემოხვია და უკან გადმოაქცია. ქალი
იციროდა, დატიკულ ფეხებს ასავსავებ-
და. მაშინ იმ ფეხებშიც წასწვდნენ. ძი-
ძგილ-ძიძგილში ლიფიდან მარჯვენა ძუ-
ძუ გამოუვარდა. თეთრად ამოებურთა
გარუჯულ ტანზე. ყველანი შეტბუნდნენ.
ძონძროხა კაცმა ხელებიც კი შეუშვა.
ქალმა წამოიწვია, ძუძუ სასწრაფოდ შე-
მაღა ლიფტეშ. ეგონა ამით დამთავრ-
დებოდა ყველაფერი. მაგრამ ძონძროხა
კაცი ისევ ეცა ხელებში, ფეხებში ჩაჭი-
დებულეებმაც გასწიეს, წყალთან მიარბე-
ნინეს, გააქნიეს და გადააგდეს. რომ ამო-
ყვინთა და ნაპირისკენ წამოვიდა სიცი-
ლით, ვნახეთ, რომ ძუძუ ისევ დასხლ-

ტომოდა ლიფიდან. ვიღაც-ვიღაცეები ხარხარით იშვერდნენ მისკენ ხელებს. ახალა მიხვდა, რაც მოხდა. მიბრუნდა, ლიფი გაისწორა და მერე ბავშვივით დაგვეჭყანა.

მე ავდექი და ისევ შეეცურე. ახლა უკვე კარგა მანძილზე წავედი. როცა დავილაღე, გულაღმა ამოვბრუნდი, თვალები დავხუჭე და დასვენება დავიწყე. კატარღის დაგდაგი შემომესმა. სულ ახლოს მოდიოდა. ქიმზე ქალები იდგნენ და ხელებს მიქნევდნენ. ვიღაცამ დამიძახა კიდეც: — ნაპირზე, ნაპირზე სჯობია, განდგილოო. — შენ გელოდებოდი-მეთქი. — დაფუძახე მე. — ნაპირზე, ნაპირზეო, — ისევ ესლა მომესმა და „რიო-რიტას“ ხმებმა გადაუარა ყველა სხვა ხმებს. ცოტა ხანსაც ვიყავი იქ და მერე გამოვბრუნდი. უცებ ბრტყელ-ბრტყელი, ბრჭყვიალა წვიმა წამოვიდა. დავინახე, როგორ აიშალა ხალხი ნაპირზე და როგორ შეიყუჩნენ ქოლგებისა და ფარდულების ქვეშ. მთელი ძალით მოვუსვი, რომ ქვებზე დაყრილი ტანსაცმელი არ დამსველებოდა, მაგრამ მეზობელ ბავშვებს ეზრუნათ ჩემზე, — ქოლგის ქვეშ შეეტანათ. ჯერ ნაპირზე არ ვიყავი გასული, რომ გამოიქცნენ და ძახილით შემომეგებნენ, — თქვენი ტანსაცმელი ჩვენ გვაქვსო. მაღლობა გადავუხადე, შევაქე (ჰო, წვიმამ უტებვე გადაიღო), და მენაყინემ რომ ჩამოიარა, „ესკიმოები“ ვუყიდე მათაც და მათ დედასაც. დედამ მინაზებული ხმითა და სიცილით მხოლოდ ეს ამოიძახა: — „ოო!“ მერე გამოკითხვა დამიწყო: სადაური ვიყავი, რა მერქვა და სხვა ასეთები. ჩემს ყოველ პასუხს თავშეკავებული აღტაცებით ხვდებოდა, — „რას ბრძანებთ,“ ანდა „ნუთუ მართლაო“. თვითონ კიეველი აღმოჩნდა. ჩემი ქმარი მაღაზიის გამგეაო, — და გაიცინა. როცა მოვდიოდი, მისამართიც მომცა: თქვენ აქ მართო ხართ და, თუ რამე დაგჭირდეთ, ნუ მოგერიდებთ, მომაკითხეთო.

ქალაქში მოცემენტებული ფართო კიბით ავედი. წიგნების კიოსკთან ვიდექი,

ხელში გაზეთში გახვეული ტრუსები მეჭირა და ვფიქრობდი — საით წავსულიყავი. ბოლოს პორტისკენ წავიდე. გუნებაზე ვიყავი, თითქოს მატარებელზე დამგვიანებოდეს და წინ მთელი ოცდაოთხი საათი მქონდა უცხო ქალაქში საყილოდ. შევდიოდი მაღაზიებში, ვთვალთვლებდი სურათებს და წიგნებს. ფოსტამტის გვერდზე ფეხსაცმელების გასაწმენდად დაეჯექი. ფეხსაცმელების მწმენდავს თეთრი წვერი მტკაველზე ჩამოზრდოდა. ისევ, სასხვათაშორისოდ ვკითხე: — ჩეხოვი ხომ არ გახსოვთ-მეთქი. როგორ არ მახსოვს, ჩეხოვი ყველას ახსოვსო.

— ვინ ყველას?

— ძველ ბიჭებს.

ამ „ძველ ბიჭებზე“ ვამეცინა და გამოკითხვა დავუწყე: — მაინც როგორ გახსოვთ, როგორი კაცი იყო-მეთქი.

— როგორი და... ხომ ნახეთ მისი სახელი? ჩვენც იქვე ვცხოვრობდით, ცოტა შემოთ, ანიკუშკინები და ჩვენ, ლობოვები. ჩამოდიოდნენ სხვადასხვაგვარი ბატონები — გორაკი, შალიაპინი, მოსკოველი არტისტები. მე პატარა ვიყავი, შვიდი-რვა წლის...

უკვე ვიცოდი, რომ თხზავდა. ჩეხოვმა ხომ თავისი სახლი ხრიოკ გორაკზე აიშენა, ყველასაგან განცალკევებით? მაგრამ მაინც სიამოვნებით ვუსმენდი.

— მე რა მესმოდა ვინ იყო ჩეხოვი! ჩემი უფროსი და და მისი ამხანაგები კი დასხდებოდნენ მახლობელ ბორცვზე და მთელი დღე უთვალთვლებდნენ. ანტონ პავლეს ძე ბაღში მუშაობდა, ისინი კი ისხდნენ და უთვალთვლებდნენ. ერთხელ მუცელი ამტკივდა... ერთხელ მუცელი ამტკივდა და დედამ ანტონ პავლეს ძესთან წამიყვანა. შევედი თუ არა სახლში, მაშინვე დამიამდა. ანტონ პავლეს ძემ მაინც გამსინჯა, მუცელზე გამიღიტინა, გამიცინა და მერე წვეთებიც დამალევინა. მაღალი კაცი იყო, წყნარი, ბოხხმიანი. გოგოები სულ შუროით დაწყდნენ. ხომ იცი, გოგოები!...

ფული გადავიხადე და ისევ პორტისკენ წავიხეტე. იმ თეთრწვერას ლაპა-

რაკ-ლაპარაკში ისე გაებრიალებინა ჩემი ფეხსაცმელები, ქუჩაში რომ დავხედე, გული გამისკდა. სკვერში გადავედი, აგურის ფენილს რამდენჯერმე გავკარი და ჩემს ჭკუაზე დავყავენე. სკვერის სიღრმეში ტავერნასავით რაღაც იყო. შევედი. ქართული ღვინოები აღმოაჩნდათ. ერთი ბოთლი „გურჯაანი“ მოვატანინე და ნელ-ნელა დავიწყე სმა. იმდენ ხანს ვსვამდი, ოფიციალტი გადაირია. რამდენჯერმე მოვიდა მეტუფეტე ქალთან და ჩემზე რაღაც ჩასჩურჩულა. მეტუფეტეც მწყურალად გადმომხედავდა ხოლმე, მაგრამ თქმით არც იმას უთქვამს არაფერი.

როცა, ბოლოს და ბოლოს, წამოვედი, უკვე მზე ჩადიოდა. მთვრალი არ ვიყავი, მაგრამ საამო მოთენთილობას ვგრძნობდი. ყველაფერი მეღამაზებოდა. ყველა ნაზად მიყვარდა. მინდოდა თვით იმ ბებრებსაც კი მივფერებოდი, ძელსკამებზე რომ ისხდნენ და საბრალობელი გამომეტყველებით ადევნებდნენ თვალ-ყურს ალბათ დროის უღმობელ სვლას.

პორტში ბაქნის ბილეთი ავიღე და ნაემოსადგომზე გავედი. დიდი გემებიდან მარტო „აფხაზეთი“ იდგა, მსხვილი ბაგირებით იყო დაბმული ვეება რკინის ბოჯგებზე და ძლივს შესამჩნევად ირწყეოდა. ტრაპთან მეზღვაური იდგა და ზევით არავის უშვებდა. არც ვაპირებდი ასვლას. მოლოზე შეანკესენი ისხდნენ და იმათკენ წავედი. ოთხნი იყვნენ. გაფაციცებული დასცქეროდნენ მწვანე წყალზე მოლივლივ წითელ ტივტივებს. ერთი სათნო სახის - მოხუცი მომეწონა. გვერდით დავუტუტქდი. სამი ანკესი ჰქონდა. ერთი მე ვთხოვე. სიამოვნების ღმილით მომაწოდა, სწორედ ის, რომელიც ხელში ეჭირა. მთელი ორი საათი ვითევზავე. ხუთი ცალი დავიჭირე, ციდის სიგრძე კარჩხანები. მოხუცი არ იღებდა, შენ დაიჭირე, სულ შენი უნდა იყოსო, მაგრამ მე რად მინდოდა? მაშინ მითხრა, ხვალ მოდიოთ აქ, პორტში, ოთხ საათზე, კატარლით წავალთ კეფალის

საჭერად, არაფერი არ გინდათ, ანკესები და ჭიყვლები მე მექნებაო.

ქალაქის ეს უბანი რესტორნებითა და კაფეებით იყო სავესე. ახლა, შეღამებულზე, სხვა ყველაფერი რომ წყნარდებოდა, ისინი იღვიძებდნენ და ხმაურობდნენ. სულ უფრო მკვეთრად და მკვეთრად ისმოდა საცეკვაო მუსიკისა და ყაყანის ხმა. ვხედავდი მოცეკვავეებსაც, მაგრამ არაფრისკენ არ გაუწევია გულს. ვიწრო, ჩაბნელებულ ჩიხს ავყევი, მთავარ გზაზე ავედი, ტროლეიბუსში ჩავჯექი და შინისკენ წავაყაყაყდი. მაგრამ შინ არ შევესულვარ. ბაღში, დიდი მუხების ქვეშ, ძელსკამზე წამოვწყექი. ასე ვიყავი დიდხანს. პაერი არ იძვროდა, მუხის ფოთლები შავად იყვნენ გამეშებულნი ვარდისფერ ცაზე. პაპიროსს პაპიროსზე ვწევდი და არაფერზე არ ვფიქრობდი. მეჩვენებოდა, რომ ღრუბლებში ვიწექი და იმ ღრუბლებს მივქონდი საღაცა უცნობი მხარეებისკენ. ვგრძნობდი, როგორ ვიცლებოდი რაღაც ზედმეტისაგან. როგორ ეშვებოდა ჩემი დაჭიმული ნერვები.

ბოლოს შენობაში ზედიზედ ჩაქრა სინათლეები. ყველანი იძინებდნენ. მეც წამოვჯექი. შემცივნოდა. რამდენიმე მკვეთრი მოძრაობა გავაკეთე გასახურებლად. მერე კიბეებზე ავედი. ვესტიბულში, გასაღებს რომ ვიღებდი, მორიგე ქალმა მკითხა:

— კიდევ დალიეთ?

მე გამეღიმა და არაფერი ვუპასუხე. გვერდით პატარა გოგონა ეჯდა, ძილმორეული კენკავდა ყურძენს. მივწვდი, მტევანს მარცვალი გამოვაცალე და შორიდან გასროლილი შევიგდე პირში. გოგონას გაეღიმა და მითხრა:

— აბა კიდევ!

მე კიდევ მოვწყვიტე მარცვალი და უფრო შორიდან ვისროლე პირში.

გოგონა მთლად გამოფხიზლდა. დედამისსაც ეციინებოდა.

— აბა კიდევ!

— ახლა შენ!

პაჭუა ცხვირზე თითი დავაჭირე და წამოვედი. საწერ მაგიდაზე ფურცლები

მქონდა გაშლილი. ერთი ფურცელი დი-
ლანდელი ნაწერით იყო სავსე. ავიღე და
კითხვა დავიწყე. საძაგლობად მომეჩვენე-
ნა. დავკმუჭენე, დაეხიე, ნახევები კალათ-
აში ჩავყარე და ახალ ფურცელზე დავი-
წყე: „პატარა გოგონას ძილი ერეოდა
და, რომ არ ჩასძინებოდა, ყურძნის მტე-
ვანს კენკავდა“... მთელი სამი საათი ვწე-
რე სევდიან ფანტაზიას გაყოლილმა.
ვიცოდი, ახლაც სისულელეებს ვჩმანავ-
დი, მაგრამ მაინც ვწერდი. როცა საბო-
ლოდ განმუხტულად ვიგრძენი თავი,
დავწევი და ისე განვაგრძე ფიქრი: მაგ-
რამ ეს უკვე ფიქრი აღარ იყო. ამას
სიზმრები უფრო ეთქმოდა.

III

იმდენ ხანს მძინებოდა, მზე დამდგო-
მოდა თავზე. მეგონა, იწვოდა ქვეყანა,
მაგრამ, აივანზე რომ გავედი, სასიამოვნო
სიგრილე დამხვდა. ვვარჯიშობდი და
საკუთარ თავს ვლანძღავდი: „რა იყო, ის
რა ამბავი დაიწიე გუშინ?! რით ვერ მიე-
ჩვიე ნამდვილი სახელები დაარქვა საგ-
ნებსა და მოვლენებს?! სირცხვილი არ
არის, მეოცე საუკუნის სამოციან წლებ-
ში, ვიღაც შემთხვევით გადაყრილ ქალ-
თან გატარებულმა საღამომ ასე ააცუნ-
ცრუკოს შენი ხნის მამაკაცი?!“

თითქოს ხელ-ფეხის გამძაფრებულ
ქნევა უნდა დამხმარებოდა ამ უსიამოვნო
ფიქრების განდევნაში. და დამეხმა-
რა კიდევ. რომ ვიბანავე, პირი გავიპარ-
სე და თეთრი, გასპეტაკებული პერანგი
ჩავიცვი, უკვე სხვა ვიყავი. თავს ისე
ვგრძნობდი, თითქოს დიდი ხნის ავად-
მყოფობის შემდეგ პირველად გავდიო-
დი ქალაქში.

ჩვენი კორპუსის წინ, ეზოში, ბაღ-
მინტონს თამაშობდნენ წითლადთამაშე-
ლებილი შუა ხნის ქალი და წელსზემოთ
გაშიშვლებული მრისხანე მამაკაცი. ეტ-
ყობოდა, მამაკაცს ძალიან სიამოვნებდა
თავისი კარგად განვითარებული მუსკუ-
ლატურის გამოჩენა. ბაღე არ ჰქონდათ
გაქიმული, არც მოედანი იყო დახაზუ-
ლი, უბრალოდ, ვის რა მოხდენილობით
შეეძლო, ისე აწოდებდა ვოლანს. ვუ-

ყურებდი და მედიმებოდა. ქალმა რამ-
დენჯერმე ზედიხედ ააცდინა ჩოგანს.
ბოლოს ვოლანი ჩემკენ გადმოსწავდა.
ქალი ყმაწვილური კისკისით გამოიქცა.
დამინახა, ვოლანს რომ დავწვდი და მის-
კენ წავიღე, შეჩერდა, უცებ ამთვალი-
ერა და ჩოგანი ღიმილით გამომიწოდა.

— გინდათ, ითამაშეთ ჩემს მაგივრად!

— ო, არა, რას ბრძანებთ.

— ითამაშეთ, ითამაშეთ!

ისე გულწრფელად მთხოვდა, ისღა
დამრჩენოდა პარტნიორზე მენიშნებინა,
ის რას იტყვის-მეთქი.

— ის? დავილაღე, ვიტია. ამ ახალგაზ-
რდას ეთამაშე! — მიუბრუნდა მამაკაცს.
ჩოგანი გადმომცა, ხელები კეფისკენ წა-
იღო, თმა გაისწორა და დოინჯემოყ-
რილმა დაიხია უკან.

„ვიტიაჰ“ არაფერი არ თქვა. რაღაც
მტრულად კი გამომხედა. მაშინ ჩოგანი
მოვიმარჯვე და ვოლანი წყნარად, მალ-
ლა-მალლა გავგზავნე მისკენ. ძლიერი
დარტყმით გამოაბრუნა უკან.

„რატომ ბრაზობს?“ — გავიფიქრე და
მეც მომეტებული ძალით მოვიქნე ჩო-
განი. კიდევ უფრო სწრაფად მივიღე. აქ
უკვე იძულებული გავხდი, აღარ ჩამოვ-
რჩენოდი. მთელი ხუთი-ათი წუთი ძირს-
დაუშვებლად ვახაზვინეთ ვოლანს ჰე-
რი. მერე მე ჩოგანი ამიცდა და ძლივს
შევიკავე თავი, არ დავცემულიყავი.
„ვიტიაჰ“ მშვიდად გაელიძა. მე გავწით-
ლდი. ვოლანს დავწვდი და დაბლიდანვე
გავგზავნე. რომ ვიმართებოდი, უკანვე
მივიღე. შევხტი, მთელი ძალით დავარ-
ტყი მალლიდან, „ვიტიაჰ“ უკან-უკან გა-
იბრინა რამდენიმე ნაბიჯი. ვაზონის კი-
დეს წამოსდო ფეხი, შებარბაცდა და
ყვავილებში ჩაჯდა. მე მისაშველებლად
გავიქეცი, ხელი გავუწოდე. მისაშვე-
ლებლად მორბოდა წითლადთამაშელები-
ლი ქალიც.

— ხომ არაფერი გეტკინა? — ეკითხე-
ბოდა ღიმილით.

— არა, არა!

მაგრამ „ვიტია“ ისე ღელავდა, თამა-
შის დამთავრება ვამჯობინე. მოვიბო-
დიშე, ჩოგანი პატრონს დავუბრუნე, დი-

დი მადლობა გადავუხადე და სამკითხველოსკენ წავედი.

სამკითხველო სასადილოს ქვეშ იყო. ცხრა საათი გახდებოდა თუ არა, ყველანი იქით მიეშურებოდნენ. ზოგს გახეტებიც აინტერესებდა, მაგრამ უმეტესობა წერილებს ელოდა: — ფოსტალიონს თუ ვიღაც გოგონას იქ მოჰქონდა დასასვენებელი სახლის მთელი ფოსტა.

მე წერილს არ ველოდი. გახეტები გადავთვალეირე, თაროებზე ჩამწკრივებულ წიგნებს ჩამოვუარე, ახალი ჟურნალები გავსინჯე და უდარდელი გამომეტყველებით ავედი მალა.

ლიტა მაგიდასთან იჯდა. თეთრი ჩესუჩის მოკლესახელოებიანი კაბა ეცვა, შავი ლაპლაბა თმა წინ წამოსწოდა. როგორც კი შევედი, მაშინვე შემამჩინა, მაგრამ თავი ისე დაიჭირა, თითქოს ვერ დამინახა. დაიხარა. ლამაზად მომარჯვებულ დანა-ჩანგლით საუზმეს ჩაუკირკიტა.

მაგიდასთან ძალიან ახლოს მივედი და სკამი, განგებ, ხმაურით გამოვწიე. რაღა უნდა ექნა? ამომხედა. თვალების ისედაც გრძელი ჭრილი ლურჯი საღებავით კიდევ უფრო დაეგრძელებინა. გულმოდგინედ შეღებულ ტუჩებზეც ლურჯი თუ ისამნისფერი გადაჰკრავდა. მომეჩვენა, რომ ისიც დიდი ხნის ავადმყოფობის შემდეგ პირველად გამოსულს ჰგავდა. დილა მშვიდობისა ვუსურვე. გამიღიმა, თავი დამიქნია. დავჯექი და საუზმის არჩევანი დავიწყე. ლიტა ჩემკენ არ იხედებოდა. ცდილობდა, ლამაზად, უხმაუროდ გაერჩია შემწვარი თევზი.

მე ვკითხე:

— კვლავ მარტონი ვართ ამ მაგიდასთან?

თითქოს გვიან, ძალიან გვიან მიმხვდარიყოს ჩემი სიტყვების აზრს. ამომხედა, მხრები აიჩეჩა და ისევ თავი დახარა.

მეც თევზით დავიწყე. გავხედავდი ხოლმე და დავაკვირდებოდი, აბა, რა გუნებაზეა-მეთქი, მაგრამ რაღაც შინა-

განი დაძაბულობის მეტი ვერაფერი შევატყვე. ხუთ წუთს მაინც ვითმინე და ბოლოს ვკითხე:

— დღეს ხომ კარგადა ხარ?

— არა მიშავს.

— ასე იცის თურმე ზღვამ პირველ ორ დღეს.

ქვემოდან გამომხედა, მწარე ირონია ჩაუდგა თვალებში და თითქოს თავისთვის ჩაილაპარაკა:

— კი, ასე იცის.

მეტი არაფერი გვითქვამს. „ან კი რა უნდა ვთქვათ აქ?!“ — ვიმართლებდი თავს. კიბეზე რომ ჩავდიოდით, ვიღაც ხნიერმა ქალმა გააჩერა და მასლათი გაუბა. ერთი გავხედე, — ლიტა თავაზიანად იღიმებოდა. მერე სალონში შევედი და რადიომიმღებს მივუჯექი. ამჯერად მოცარტს გადმოსცემდნენ ორმოცდამეერთე ტალღაზე. ტემბრი დავაზუსტე და კეფით კედელს მივეყუდე. ლიტაც შემოვიდა, კუთხეში მიდგმულ სავარძელში ჩაჯდა. იდაყვებით კიდევს დაეყრდნო, ხელები შეატყუბა, ზედ ნიკაპი ჩამოღო და ასე დამიწყო ყურება. ისეთი დაყინებით მიყურებდა, სიცილი წამსკდა. მაგრამ ჩემს სიცილს ოდნავადაც არ უმოქმედია მასზე. წყნარად, თანაბრად სუნთქავდა. თვალები ხან გაუნათლებოდა, ხან ჩაუმუქდებოდა. უცებ მკითხა:

— მითხარი, განა შენ ვატერლოოსთან არ მოკლეს რვაას თხუთმეტ წელს?

ამ სიტყვებმა, ცოტა არ იყოს, შემაკრთეს. მაგრამ, სანამ მე მივუგებდი რამეს, წამოდგა, გამიღიმა და დამამშვიდა.

— ასე ეკითხებოდა ამას წინათ ერთი გოგონა ბიჭს. წავიდეთ საბანაოდ, ავტობუსი მოვიდა.

რადიომიმღები გამოვრთე და უკან გავყევი. ხელები როგორღაც გრძლად ჰქონდა ჩაშვებული. ორჯერ მომიბრუნდა და ღიმილით მკითხა:

— ხომ გინდა საბანაოდ წასვლა? ხომ გინდა?

რა თქმა უნდა-მეთქი.

ავტობუსთან ერთმანეთს დავმორდით და ჩვენ-ჩვენი კორპუსისკენ წავე-

დით საბანაო ტანსაცმლის წამოსადე-
ბად. მე ხუთი წუთიც არ დამპირებია,
ლიტას კი ბარე თხუთმეტი წუთი შეა-
გვიანდა. ის იყო მძლოლმა კარი მოიხუ-
რა და თქვა, წავედითო, რომ კიბე ჩა-
მოიბრინა. მხარზე უჯრა-უჯრა მოხატუ-
ლი წითელი ჩანთა ჰქონდა ჩამოკიდე-
ბული. ხელით გვანიშნებდა, დაიცადე-
თო. ყველანი იმას უყურებდნენ. ჩემს
წინ ორი შუახნის მანდილოსანი იჯდა.
ერთმა თქვა:

— როგორ მომწონს, რომ იცოდე!

— ლამაზი გოგოა, — დაუმოწმა მეო-
რემ. მერე ტუჩები ყურთან მიუტანა და
რალაც უჩურჩულა.

ველოდი, რომ აი, სადაცაა, ერთ-ერ-
თი მათგანი ჩემკენ მოიხედავს-მეთქი,
მაგრამ არც ერთს არ მოუხედავს. ის,
ვინც პირველად თქვა, მომწონსო, რა-
ღაცით გაკვირვებული დარჩა. მერე
კარს მიაჩერდნენ.

მძლოლმა კარი გააღო, აწითლებული,
თვლებავიზიზიებული ლიტა ამოუშვა
და მანქანა დაძრა. ეს მანქანა ჩვენი და-
სასვენებელი სახლის იყო, თითქმის
სულ ერთიდაიგივე ხალხი დაჰყავდა
პლაჟზე და მგზავრები შიგ ძალიან თა-
ვისუფლად გრძნობდნენ თავს. ლიტას
წინა რიგში ვიღაც მამაკაცი დაუთმო
ადგილი. ლიტა უარობდა, მეც გამომ-
ხედა მუდარისა თუ პატიების თხოვნით,
მაგრამ მამაკაცი არ მოეშვა და იძულებ-
ული გახდა, დამჯდარიყო. ჩანთა გვერ-
დზე მოიდგა, ორივე ხელით გაისწორა
თმა.

გზაზე მამაკაცი რალაცას ყვებოდა,
ლიტა იცინოდა. ავტობუსი რომ გაჩერ-
და და პლაჟზე ჩასასვლელ გრძელ კი-
ბეს ჩავეყვით, წამოვიწიე და მხრით ოდ-
ნავ წამოვედე მხარზე. შუბლი შეიკრა
და ვითომ შემომიბღვირა, მაგრამ თვა-
ლებში მაინც სიხარულის ნაპერწკლები
უციმციმებდა. შუა კიბეზე შედგა, მე-
ლანქოლიური გამომეტყველება მიიღო.

— მე დახურულ პლაჟზე მივდი-
ვარ. — თქვა და თავი ფიცრის მესერი-
საკენ გადაიქნია.

— როგორც ვენებოთ! — დავეთანხმე
ლიმილით.

ორიოდე ნაბიჯი უკან-უკან წავეწე,
ხელი საფეთქელთან მიიტანა და თითე-
ბი დამიქნია გამომშვიდობების ნიშნად.
სახტადლარჩენილი ვიდექი და ხმას ვე-
ლარ ვიღებდი. საღდაც კიდევ მქონდა
იმედი, მობრუნდებოდა და იტყოდა, წა-
ვედით, ვიხუმრეო. ალაცაფთან მართ-
ლაც მობრუნდა:

— პირველს რომ ხუთი დააკლდება,
აქ ვიქნები! — დამიძახა ლიმილით და
რალაც გამომწვევი გამომეტყველებით.
კიდევ ერთხელ ასწია ხელი დამშვიდო-
ბების ნიშნად და ალაცაფს მოეფარა.

ერთი პირობა ვიფიქრე, სულაც აღარ
ჩავალ-მეთქი პლაჟზე. მერე დილანდე-
ლი ფიქრები გამახსენდა, როგორღაც
სივრცეშიც წარმოვიდგინე საკუთარი
თავი — განაწყენებული, სახედაძმარე-
ბული, და უცებ მივაგდე ქვა ეშმაკს.
მთვრალივით მივალაჩებდი რიყის ქვე-
ბევით დაფენილ შიშველ ადამიანებს
შორის და ხმამალა ვიმეორებდი:

— განცდების გარეშე, განცდების გა-
რეშე!..

ისევ იქ მივედი, საღდაც წინა დღეს გა-
ვიხადე ტანსაცმელი. მიმოვიხედე და
უკანასკნელი სიმძიმეც მომეშვა გულ-
ზე. აქ იყო ჩემი ნაცნობი უკრაინელი
ქალი, აქ იყვნენ მისი კარგი ბავშვები,
აქ იყო ის კომპანიაც, კარტს რომ თამა-
შობდა...

ბავშვებმა, დამინახეს თუ არა, თა-
მაშს თავი ანებეს და ჩემკენ გამოიქც-
ნენ. შორიდანვე დაიწყეს ერთმანეთის
დასწრებით:

— იცით, ერთი კოჭლი კაცი კინალამ
დაიხრჩო. მოტორიანი ნავით გამოიყვა-
ნეს. ახლა საავადმყოფოშია.

დედა მომესალმა და ღინჯად გაუს-
წორა:

— არა, ბავშვებო, ის კაცი კოჭლი კი
არ იყო, წყალში ძარღვი გაენასკვა და
ფეხს ველარ ამოძრავებდა.

ბავშვები ამბის წვრილმან დეტალებ-
ზე გადავიდნენ: როგორ შევიდა ის კაცი
ღრმად, ღრმად, ღროშებს იქით, როგორ

დაიწყო იქ ხელების ქნევა, რაც ნაპირზე თავისებურ ცელქობად მიიჩნის, მერე როგორ მოვიდა ყვირილის ხმაც... „შე-
ლეთ! შევლეთ!“..

წყალთან რომ მივედი, გოგონა შე-
მეხვეწა:

— შორს არ წახვიდეთ რა, გეხვეწე-
ბით!

დედამისმაც მთხოვა:

— შორს ნუ წახვალთ, ღვთის გული-
სათვის, გვეყო გულხეთქება.

დავიბრდი, რომ შორს არ წავიდოდი,
და ზურგულით შევეცურე, თან თავს
მალა ვწევდი და ბავშვებს ვუცინოდი,
რომლებიც ხუთიოდე ნაბიჯზე მომყ-
ვნენ, იქ მკერდამდე წყალში გაჩერდნენ
და ხელებს ისე იშვერდნენ, თითქოს გა-
ფარჩხული თითებით უნდა შეეჩერები-
ნათ მათკენ მომავალი ტალღები. პლაჟმა
რალაც ბიბლიური სურათი მომაგონა
(იქნებ იმის გამო უფრო, რომ შავი
კლდე დაჰყურებდა!). იწვნენ შიშველი,
ნიათგამოლეული ადამიანები, შესცქე-
როდნენ ცას და ელოდნენ. რას დაელო-
დებოდნენ მაშინ, ბიბლიურ ეპოქაში?
განგებას ღვთისას, ანდა რალაც ასეთს?
ახლა? გამეცინა და ყველაფერზე ხელ-
ჩაქნეული კაცის განწყობილებით მი-
ვენდე ვეებერთელა წყალს. მთელ სი-
განეზე გადაშლილ ხელებს ოდნავ ვა-
ტოკებდი. მოდიოდნენ დაბალი, გლუ
ტალღები და ნაფოტივით მარწევდნენ,
მათამაშებდნენ.

„დედამიწა კი გუგუნითა და ქექა-ქუ-
ხილით მიგვაქროლებს მეც, ლიტასაც
და ყველას, ყველას კოსმოსურ შა-
ვეთში“...

სიცივემ ამიტანა. ხალხთან ყოფნა მო-
მინდა, დაე, რანაირებიც არ უნდა ყოფი-
ლიყვნენ ისინი! მოვბრუნდი და აჩქარე-
ბული მკლავურით წავედით ნაპირისა-
კენ. ნაპირიდან ჩემი მეგობარი გოგონა
და ბიჭი მილიმოდნენ. უკეთეს ვინმეებს
ვერც ვინატრებდი! სილა მოვძებნეთ
და წავწექით, აქეთ-იქიდანაც შემოვი-
ყარეთ. სილამ ერთი ბავშვური გასარ-
თობი მომაგონა. ჭიანჭველები მიპო-
ვეთ-მეთქი. მეც წამოვდექი. მთელი სა-

ნაპირო შემოვიარეთ და ბოლოს მაინც
მივაგენით — ნამდვილ „ყაჩაღ“ ჭიან-
ჭველებს — ახალგამდნარი ფრენის
თებივით შავები რომ არიან, მაღალ ფე-
ხებზე რომ დგანან და მწარედ იკბინე-
ბიან. ბავშვები ცნობისმოყვარეობით
იწვოდნენ. მე წმინდა, ძალიან წმინდა
მშრალი სილა ავარჩიე. ჯერ ავაკოკო-
ლე, მერე წვერი ვულკანის კრატერივით
ამოვულრმავე და ჭიანჭველები შიგ ჩაე-
სხი. ორნი იყვნენ. ერთი ერთ მხარეს
ეცა, მეორე მეორეს. მაგრამ კრატრის
შუაწილამდეც არ იყვნენ ამოსულნი,
რომ სილა მოხვავდა და ძირს ჩაიტანა
ორივენი. უფრო ბეჯითად დაიწყეს ამო-
სვლა, მაგრამ ისევ მოემძვლათ ფერლო-
ბი, ახლა უფრო დაბლა. ბავშვები აღ-
ტაცებულნი იცინოდნენ. დიდებიც დაინ-
ტერესდნენ, ირგვლივ შემოგვეხვივნენ.

— მიდი! მიდი, მიდი! — იძახდნენ ჭი-
ანჭველების გასამხნეველად.

ჭიანჭველებიც ცდილობდნენ, თავგან-
წირული მოცოცავდნენ კრატრის ფერ-
ლობზე. და აი, უცებ რა მოხდა: ძირს
დაცურებული ჭიანჭველები ერთმანეთს
დაეჯახნენ. ვიფიქრე, შემთხვევით დაე-
ჯახნენ. მაგრამ, რომ არა და აღარ გა-
შორდნენ, დავიხარე, დავაკვირდი და
ქრუანტელმა დამიარა ტანში. ერთი ჭი-
ანჭველა გულალმა იყო ამობრუნებუ-
ლი, მეორე ყელში ჩაჰფრენოდა. ავის-
მომასწავებლად გაშეშებულიყო ჰაერ-
ში ბოლოაპრეხილი. მომესმა ღრჭიალი,
კნატაკნუტი — თითქოს ორი უზარმაზარ
რკინის ურჩხული ძვლებს უმტვრე-
და ერთმანეთს.

— ჰკლავს! — შეშფოთებული ხმით
წამოიძახეს აქეთ-იქიდან და რამდენიმე
ხელი გამოქანდა გულალმა ამობრუნე-
ბული ჭიანჭველის საშველად, მაგრამ
უკვე გვიან იყო. ზემოთმოქცეულმა ჭი-
ანჭველამ ბოლო დაუშვა, აიყალყა, წი-
ნა ფეხები თითქოს გამარჯვების ნიშ-
ნად ასავსავა, გაუწძრევლად მყოფ
თვისტომს ირგვლივ შემოურბინა და
ისევ კრატრის კალთას ეცა.

ჩვენ გაოგნებული თვალებით ავხე-
დეთ ერთმანეთს. უცებ ტოლია, ჩემი

მეგობარა ბიჭი, წამოხტა, ქვიშის კო-
კოლას ქუსლი ჩაჰკრა და ტირილშერე-
ული ხმით წამოიძახა:

— რატომ მოკლა?! რატომ?!

მისთვის არავის არ გაუცია პასუხი.
ისე კი დაიწყეს. ზოგი რას ამბობდა, ზო-
გი რას. მე არც ერთის ნალაპარაკევი არ
მინტერესებდა. რაღაც ხიმბოლურ თუ
საბედისწერო ამბად მომეჩვენა ეს ფაქ-
ტი, და ხმისამოუღებლად ვიჯექი დიდ-
ხანს. გამტკნარებული იყო ტოლიაც,
ლიკა კი, მისი და, დედას მიჰკროდა და
კრემლიანი თვალებით უყევებოდა ალ-
ბათ ჭიანჭველების ამბავს. დედაც დაინ-
ტერესებული უსმენდა.

ავდექი, ზღვაში შევედი და იქ დიდ-
ხანს ვიწექი გულაღმა. როცა დავიღლე,
გამოვედი, ჩავიცვი, ნაცნობებს გამო-
ვემშვიდობე და ქალაქში ამავალ კიბეს
ავყევი ნელ-ნელა. ისე მქონდა დამძიმე-
ბული გული რაღაც სევდით, ისიც კი
დამავიწყდა, ლიტა რომ უნდა გამოსუ-
ლიყო აქ პირველი საათისთვის. მადლი-
დან ჩამოვბრუნდი, ჩრდილიანი ადგილი
ამოვარჩიე და საფეხურზე დავჯექი. პირ-
ველის ოცი იყო. რა უნდა მეკეთებინა!
ისევ მალა ავედი. ერთ ფარდულში
ლუდი შევამჩნიე. ორი კათხა დავლიე.
ცოტა ვავიარე — სიამოვნებას მგვრიდა
საშუაღდოდ დაცარიელებული ქუჩა.
მოვბრუნდი და ისევ კიბისკენ წავედი.
ისევ იქ დავჯექი, სადაც პირველად ვი-
ჯექი. ზუსტად დანიშნულ დროზე ლი-
ტაც გამოჩნდა. კმაყოფილების ღიმი-
ლით მომიხლოვდა, ხელი გამომიშვი-
რა — აგაყენებო, მაგრამ იმავე წამს გა-
დაიფიტრა, ჩანთა ზემო საფეხურზე ჩა-
მოდო, მოკლე კაბის უკანა კალთა ფე-
ხებზე შემოიჭიმა და ჩემს გვერდით
დაჯდა. ახლოს მოიწია, ხელები მარცხე-
ნა მკლავზე მომიკიდა, გახურებული ლო-
ყა მხარზე მომაცრდნო, საყვარელი ღი-
მილით ამომხედა და თქვა:

— როგორც რომში, ესპანეთის მოე-
დანზე, არა?

— აბა!

— ხომ აღარ ბრაზობ?

— როდის ვბრაზობდი!

— კი, წელან ბრაზობდი, ტოვე.

მე გამეცინა და კიდევ ერთხელ ვიუა-
რე, სულაც არა ვარ-მეთქი გაბრაზებუ-
ლი.

— მაშ ასეთი გამომეტყველება რა-
ტომ გაქვს? — შეეცადა ცხვირჩამომშვე-
ბული კაცის ფიზიონომია გამოეხატა
თავისი ლამაზი სახით.

— იცი, რა მოხდა?..

დაწვრილებით ვუამბე ჭიანჭველების
ამბავი.

ჯერ ისიც დაფიქრდა, მერე, რომ ნა-
ხა, სერიოზულ მნიშვნელობას ვაძლევ-
დი ამას, გაეცინა, წინ წამოიხარა, თავი
ამობარუნა, დაბლიდან ამომხედა და
თვალეგაოცებულმა მითხრა:

— აი, თურმე როგორი ნერვები გქო-
ნია შენ? ცრუმორწმუნეც ხარ?

— კი.

— მშიშარა?

— არ ვიცი.

— მატყუარა?

— არც ვი ვიცი.

— საკუთარ თავს მაინც არ ატყუებ
ხოლმე?

— საკუთარ თავს... — შევეყოყმანდი.

— კმარა. მასასადამე ატყუებ. მთავა-
რი კი ეს არის. აღარ მოატყუო საკუთა-
რი თავი და ყველაფერი კარგად იქნება.
ახლა წავიდეთ, ავტობუსი გვიცდის.

ამ გზობაზე ერთად ვისხედით. მზის-
გან ატკრეცილი მკლავით რომ შემეხე-
ბოდა, მდუღარესავით მწვავდა. გადა-
ვიხარე და ყურში ვუჩუჩუჩულე:

— მეშინია, ამ ხალხში არ გაყოცო!

— მეც. მაგრამ მანამ სხვებსაც არ უს-
წავლიათ, მართალნი იყვნენ საკუთარ
თავთან, უნდა მოვითმინოთ.

სიცილი შევიკავეთ და, სანამ ავტო-
ბუსიდან ჩამოვიდოდით, ხმაც აღარ ამო-
გვიღია. ავტობუსიდან რომ ჩამოვედით,
უცებ გამახსენდა:

— ჰო, მართლა, ოთხ საათზე სათევ-
ზოდ ვარ მიპატიებებული, ხომ არ წა-
მონხვალ შენც?

— სად სათევზაოდ?

— კატარლით, კეფალის საჭერად. მე უკვე მეგობარი მყავს, შესანიშნავი მოხუცი — ლეონ რუვიმის ძე. ის მპატიჟობს.

— მეთევზეებს რომ არ უყვართ ქალის თანდასწრებით თევზაობა?

— გაანია ქალს!..

— კაი, კაი! როდის უნდა წავიდეთ?

— აი, შევჭამოთ ცოტა რამე და მერე.

— მე რა წამოვილო?

— რა უნდა წამოვილო?! ჩასაცემელი რამე, შეიძლება მზის ჩასვლისას აცივდეს.

გამომეშვიდობა და ჩანთის ქნევით გაიქცა თავისი კორბუსისაკენ. მეც ჩემს ოთახს მივაშურე, პერანგი გამოვიცვალე და სასადილოში ავედი. ლიტაც მალე ამოვიდა. პირველად უხა მოგვართვეს, მერე შემწვარი ქათამი და კრემიანი ნამცხვარი. აქ სასმელს არაფერს არ იძლეოდნენ და ძალიან გაგვიკვირდა, როცა კერძებს ერთი გრაფინი ბურახიც მოაყოლეს. იმ ბურახის ბრალი თუ იყო — ძალიან ხალისიანად ვისადილეო, ყველაფერი მოვასუფთავეთ.

სადილობის შემდეგ ისევ ჩვენ-ჩვენს ოთახებში წავედით. დავისვენეთ, მერე სამგზავროდ გამოვეწყვეთ და ქალაქისკენ დავეშვიოთ. ლიტას თავისფერი ვიწრო შარვალი და მამაკაცური ლურჯი პერანგი ეცვა. სახელოები აკაბიწებული ჰქონდა. მაგრად მოხარულ კვერცხისგულისფერ ქურთუქს ხან მხარზე გადაიკიდებდა, ხან იღლიაში ამოდებული მოჰქონდა.

პორტში რომ მივედით, ზუსტად ოთხი საათი იყო. ცხელოდა, ზღვა გავარვარებულს ჰგავდა. დათქმული არ გვქონდა, სად უნდა შევხვედროდით, და აქეთ-იქით ვინებდებოდი. მალე კი დავინახე — ბამბუკის ჯოხებით გადახაზულ-გადმოხაზული მეთევზეები ჯებირის ძირას, სასაუზმეს ჩრდილში მიმსხდარიყვნენ. ლეონ რუვიმის ძეც აქ იყო. მეშახტის სპეცსამოსივით რაღაც ეცვა, იმავე ფერის დაჭმუჭნული კეპი ეხურა.

შორიდანვე შემამჩნია. ანკესის ტარების მთელი ჯღრღე ასწია, მოსალმებდის ხანდა და მიქნია, და რაკი ნახა, შარტო არ ვიყავი, ღიმილითა და ცუკცუკით წამოვიდა. მე ლიტა წარვუდგინე. ლეონ რუვიმის ძემ ორი ხელით ჩამოართვა ხელი და თითქმის მიწამდე დახარა თავი.

— მოხარული ვართ, მოხარული!

— არ გეშინიათ, რომ დაგნავსოთ? — ჰკითხა ლიტამ.

— თქვენი თვალების პატრონს, ძალიანაც რომ მოინდომოს, მაინც პირუკუ გამოუვა. ბიჭებო! — მიუბრუნდა მეთევზეებს, როცა ჩვენ ჩრდილში შევედით. — იცნობდეთ ჩემს მეგობრებს!

მეთევზეები ჯოხების ჩხარაჩხურით წამოდგნენ. ყველამ ღიმილითა და სიამოვნების გამომხატველი მოძრაობით ჩამოგვართვა ხელი. ყველა კმაყოფილი იყო, რომ „ასეთი ლამაზი ქალი დაესწრებოდა მათ ლაშქრობას.“

შეხვედრის ცერემონიალი არ დავმთავრებინა — რადიომ გამოაცხადა: კატარლა, რომელიც სათევზაოდ გასვლის მსურველებს აქვთ დაქირავებული, მესამე პირსთან დგას და შეგიძლიათ ჩასხდეთო.

მე ლეონ რუვიმის ძის ვედრო ავიღე, ლიტამ ერთ მოხუცს გამოართვა ანკესები და ყველანი კატარლისკენ წავედით. ყველაფერს დახარბებული მოაგარაკენი ნატრული ადამიანის თვალით გადმოგვეყურებდნენ მაღლიდან. კატარლა ძველი იყო, ვინ იცის მერამდენედ შედებილი! სამაგიეროდ „კაპიტანი“ აღმოჩნდა იშვიათი ვინმე. ორმოცდაათის იქნებოდა. ქუდი დარდიმანდულად მოეგდო გვერდზე, ფორმის ტანსაცმელიც როგორღაც შინაურულად ეცვა.

თითქმის ყველას იცნობდა, ყველას ხმამაღალი ძახილით და ხელების შლით ხვდებოდა. ლიტა რომ გავაცანით, ამით ხომ ცას ეწია. მაშინვე თავისთან მიიპატიჟა. კატარლა პორტიდან გაიყვანა თუ არა, საჭე ლიტას დააჭერინა და თვითონ ერთ გაუთავებლად მოძრავ საგნად იქცა. ხან აქედან მოუვლიდა ლიტას, ხან

იქიდან. რაღაცებს ასწავლიდა, რაღაც სასაცილო ამბებს უყვებოდა. ლიტაც არ ჩამორჩებოდა. იცინოდა, თვალებით ეკენწლავებოდა. საჭესთან მდგარი ხანდახან ისე აიწევედა, თითქოს ცდილობდა თვითონ გაესწრო კატარლისათვის.

ჩვენ სკამებზე ვისხედით და ზღვას გავცქეროდით. მეთევზეები საღღაც წინ იშვებოდნენ ხელებს. იქ სამი კატარლა თუ სეინერი იდგა. მერე ტალღებზე მოლივლივე მეთოვლიებიც შევამჩნიე. ლეონ რუვიმის ძემ მითხრა, — აი, იმ მეთოვლიებთან უნდა მივიდეთო. მეთევზეები ანკესების მზადებას შეუღდნენ. ერთი ანკესი მეც გავამზადე, — ლარი გავშალე და სამადგადახსნილი ტარი ერთმანეთს გადავაბი. ლიტასაც დავუძახე, ვიწყებთ, ჩამოდი-მეთქი. მაგრამ „კაპიტანმა“ ეშმაკთან გავგვზავა ჩვენც, ჩვენი ანკესებიც და თევზებიც. ლიტაც ხელით მანიშნა — მოითმინეო.

მეტი რა გზა მქონდა, ვითმენდი და ანკესს ვუკირკიტებდი, მაგრამ, რაც მართალია, მართალია, მაინც დიდი სიამოვნებით მოვკიდებდი ერთსაც და მეორესაც ფეხებში ხელს და თავდაყირა გადავუძახებდი ზღვაში.

ზღვაში კი უკვე ძალიან ღრმად შევსულიყავით. ქალაქი ბუნდოვნადღა ჩანდა. აღტაცების კივკივით გვეგებებოდნენ მეთოვლიები. „კაპიტანი“ ახლა საჭესთან თვითონ იდგა. მის ჯიხურში ორი მეთევზე შესულიყო და რაღაცას ანიშნებდნენ. ბოლოს კატარლამ სვლას მოუკლო. ჩვენს ხელმარჯვნივ, სამასიოდ მეტრზე, თეთრი სეინერი იდგა. ჩანდა, იქაც მეთევზეები იყვნენ, მხოლოდ ისინი რაღაც თანამედროვე ტექნიკის მოშველებით თევზაობდნენ. ჩვენი კატარლაც გაჩერდა. ძრავა გაჩუმდა. „კაპიტანის“ ჯიხურში მყოფმა მეთევზეებმაც ჩამოირბინეს და თავიანთ ანკესებს ეცნენ. მეთოვლიებმა კივკივს უმატეს. ლეონ რუვიმის ძემ მასწავლა, — ანკესი ძალიან მაღლა-მაღლა არ ისროლო, თორემ მეთოვლია ეცემაო. ამით შეშინებულიმა სამ მეტრზე იქით ვეღარ მოვა-

ხერხე ჩავდებო. მაინც ჩავტოვე, რადგან იმ წუთებში თევზებზე მეტად „კაპიტანისა“ და ლიტას ამბავი მაინტერესებდა. ისინი კატარლის კომპლურაზე ასულიყვნენ, გადამსხდარიყვნენ ერთ-ერთ შვერილზე და ბავშვებზე იქნევდნენ ფეხებს.

მეთევზეებმა ორ-ორი, სამ-სამი კეფალი დაიჭირეს. მეც დავიჭირე ერთი. ჩანდა, დიდი ქარავანი იყო ჩვენს ქვემოთ, ანკესის გადაგდება და თევზის დაჭახება ერთი იყო; ლიტას კი მოხედვითაც არ მოუხედავს ჩვენკენ. ბოლოს, მეხუთე თუ მეექვსე კეფალი რომ მოვსხენი ანკესიდან, მაშინ ჩამოვიდა. სახე შეჭხურებოდა, კიდევ უფრო ლამაზი ჩანდა.

— აბა, ახლა მე მაჩვენე ეგ შენი იარაღი, ძვირფასოო, — მითხრა ალერსიანი ხმით. ანკესი გამომართვა და სულ ცოტა ხანში კარგა მოზრდილი კეფალი ამოიყვანა. თევზი შეეუხსენი და ანკესზე ჭიკაყელა გამოვუცვალე. ისეთი უმანკო, ბავშვურად კმაყოფილი თვალები ჰქონდა, უცებ გადამიარა სიბრაზემ და „კაპიტანთან“ წავედი შესარიგებლად. „კაპიტანმა“ ხელი ჩამომართვა და საქმიანად მითხრა:

— ცოლი გყავს, ძმაო, პირველი რანგისა, ფრთხილად იყავი, არ წაგართვა.

— გავიცვლი, თუ ძალიან გინდა!

— რაში გამიცვლი? ჩემს ბებერში?

— არა, ჩიბუხში.

„კაპიტანმა“ ჩიბუხი გამოიღო და მაღლიდან დახედა. ეს იყო შავი ხისგან გამოთლილი თავზეხელებშემოწყობილი შიშველი ქალი, — ჩინური თუ ინდონეზიური ნაოსტატარი.

— აი, შე წყეულო შავო სატანავ! — ამოიძახა სიცილით. — რამ მოგაფიქრა ეგ? ვისი ნაჩუქარია, იცი, ეს ჩიბუხი? შენზე უარესმა არაბმა ტარტაროზმა მაჩუქა ბერიუთში. ისევ რომ შევხვდეთ და მკითხოს, რა უყავიო? არა, ძმაო. შენ დაბადებულხარ მაგ ბედნიერ ვარსკვლავზე და შენ გყავდეს შენი ცოლი. ცეცხლივით ქალი კია, მე და ჩემმა ღმერთმა, ნამდვილი პირველი რანგისა.

როგორღაც შელახული ჩემი თავმოყვარეობა „რეაბილიტირებულ იქნა“. კმაყოფილი ვიყავი, ლიტას რომ ქმრად გაცნო ჩემი თავი. მე მეთევზეებთან დავბრუნდი, „კაპიტანმა“ კი თავის ჯიხურში რაღაც ხელსაწყოს დაუწყო კირკიტა.

ლიტას ორი კეფალი კიდევ დაჭირა და ძალიან გახარებული იყო. ანკესის ტარი კატარლის რკინის მოაჯირზე ჰქონდა დადებული, ლეონ რუვიმის ძეს ელაპარაკებოდა. ლეონ რუვიმის ძე თითქოს ოცი წლით გაახალგაზრდავებულიყო.

კატარლის სამანქანო განყოფილებას ბაქანივით რაღაც ვასდევდა გვერდზე, იქ დავჯექი. ხელები შარვლის ჯიბეებში ჩავიყავი, ფეხები მოაჯირზე შევაწყვე, თავი რკინის კედელს მივაბჯინე და ასე ვუყურებდი ლიტასა და ზღვას. ზღვა წყნარი იყო, გასაოცრად წყნარი. თეთრი სენიერი შორს წასულიყო, ლიტამ ერთი კეფალიც ამოაგდო. დამინახა, მოეწონა ასე რომ ვიჯექი. ანკესი მიატოვა, გვერდით მომიჯდა, ფეხები თვითონაც მოაჯირზე შეაწყო, უკან გადმოიწია. მაგრამ ჯიბეებში ხელების ჩაყოფა კი ველარ შეძლო, — მის შარვალს მამაკაცური ჯიბეები არ ჰქონდა! დაცინვით დაიხედა ზედ, მერე ხელები ილღიებში ამოიწყო და ასე გაიტვრინა. თვალები დახუჭული ჰქონდა, მზეს უძღებდა. უცებ თქვა:

— მე ძალიან მიყვარს მზე. როცა მოვკვდები, ძალიან დამენანება მასთან განშორება.

გამეღიმა, მაგრამ არაფერი მითქვამს.

— შენც ამიტომ მიყვარხარ. მზისფერი რომ ხარ, სუნიც მზისა გაქვს.

გადავხედე. ისევ თვალეზიანებული იჯდა. ოდნავ ქანაობდა. იქით ლეონ რუვიმის ძე ჩაკუნტებულებიყო, ლიტას ანკესს ასწორებდა და ხანდახან გამოგვხედავდა ხოლმე. კიდევ ერთი მეთევზე გვიყურებდა ღიმილით, ისიც მოხუცი იყო. მინდოდა ლიტასთვის მხარი წამეკრა და მომიხედებინა, მაგრამ გადავიფიქრე — ალბათ ასე ერჩია მასაც.

კატარლის საყვირმა გამოგვაფხიზლა.

ფეხები ჩამოვუშვიტ, წამოვდექით. ახლ ერთმა არ ვიცოდით, რა მოხდა. კაპიტანი თავისი ჯიხურის კართან იდგა, სახეზე ზე იყურებოდა და იცინოდა.

— მორჩა, თქვენი დრო ამოიწურა! ახლა, ჰაიდა უკან!

მეთევზეები გულნაკლული შესტეგროდნენ ხან „კაპიტანს“, ხანაც ერთმანეთს.

— რამდენიმე წუთიც, — თქვა ლეონ რუვიმის ძემ.

— რამდენიმე წუთიც, კაპიტანო! — დაუძახა ლიტამ.

— კარგი, მხოლოდ ათი წუთი! „კაპიტანს“ ჩვენთან ჩამოვიდა.

— რა მითხრა, ამან, იცით? — მიმართა ლიტას. — რა მითხრა, რომ იცოდეთ!

— რა გითხრათ? რა უთხარი?

მე სიწითლემ წამომიარა.

— ეეხ, კარგია ახალგაზრდობა.

„კაპიტანმა“ სახელი არ გაიტეხა, არ გამთქვა, ჩიბუხში რომ ვუტყვილი. ლეონ რუვიმის ძის ვედროსთან ჩაცუცქდა, თევზები დათვალა.

— ოცდათხი! — წამოიძახა ხმამაღლა. — კმარა, თქვენ სულ გაანადგურებთ, რაც ამ ზღვაში თევზია.

მაღლა აირბინა, საყვირი აუშვა და ძრავა ააშუშავა. კატარლამ შემობრუნება დაიწყო.

პირი რომ ნაპირისკენ ვქენით, კაპიტანმა ისევ დაუძახა ლიტას და ისევ ის დააყენა საჭესთან. მე და ლეონ რუვიმის ძე კი თევზების ასხმას შევუდექით. ოცდათხი კეფალი სამი კილოგრამი მაინც გამოვიდოდა. სხვებიც მოვიდნენ ჩვენთან. იმათაც აესხათ თევზები. ზოგს ჩვენზე მეტი დაეჭირა, ზოგს ცოტა ნაკლები. უკმაყოფილო კი არც ერთი არ იყო. ყველას სახე უბრწყინავდა, მალინალ დახედავდნენ ხოლმე თავთავიანთ ნადავლს. ყველაზე კარგ ხასიათზე მაინც ლიტა ჩანდა. ის ისევ ისე იდგა საჭესთან, როგორც იმ გზობაზე — წინწასწარავებული, თითქოს გაფრენას აპირებოდა.

პორტში რომ შევედით, მზეც ჩავიდა.

მოაგარაკენი ალტაცების ამოძახილებით ხვდებოდნენ მეთევზეებს, რომლებიც თითო-თითო გადადიოდნენ პირსზე. „კაპიტანი“ დიდად ნანობდა, რომ გვშორდებოდა. ხვალაც მეწვეით, ზეგაცო, როცა გინდოდეთო. ჩვენ დავბირდით.

— აახ, შე ბედნიერო კაცო! — ეს იყო მისი უკანასკნელი სიტყვა ჩემთან დამშვიდობებისას.

IV

ჩვენმა მოხუცმა მეგობარმა თავი გამოიღო, გინდათ თუ არა, ჩემთან უნდა წამოხვიდეთო. ჩვენ ერთი პირობა თავპატივი გავიდეთ, — დასასვენებელი სახლების მკაცრი შინაგანაწესი მოვაგონეთ. მაგრამ ვერაფერი გავაწყვეთ. მეწვერილმანებივით ხომ არ გავიყოფთ თევზს, ერთად დავიჭირეთ, ერთად უნდა მოვუღხინოთო, და დავგითანხმა. მეზღვაურების კლუბთან ავტობუსში ჩავსხედით, სადღაც კვიპაროსებით შემოსილ გორაკთან ჩამოვედით. სახლები აქ მთლად პატარ-პატარა იყო. წინ ალუბლებითა და თუთუბით დაბურული ბაღები ჰქონდა. ჭიშკრებთან, ისევე როგორც ჩვენში, მუშა ხალხი გამომსხდარიყო. ქალები ხელსაქმობდნენ. დაღლილი კაცები თუთუნს აბოლებდნენ და ამვლელ-ჩამვლელს ათვალეერებდნენ. ლეონ რუვიმის ძე ყველას იცნობდა, ყველას ესალმებოდა. ისინი აქებდნენ — ეგ რამდენი თევზი დაგიჭერიაო! ლეონ რუვიმის ძე კმაყოფილებით დახედავდა ხოლმე თევზებს. მერე, თითქოს ახლა გაახსენდაო, ჩვენზე ანიშნებდა — ამათ დაიჭირესო. მაშინ ისინი ჩვენც გვესალმებოდნენ და გვიღიმოდნენ. ჩვენ თავს ვუკრავდით. ლიტა მკლავზე ხელს მიჭერდა და მეუბნებოდა:

— ღმერთო, რა კარგები არიან დღეს ყველანი!

პატარა, მოაჯირმორყეულ ძველებურ ხიდზე გავედით და სასურსათო მაღაზიას წავადექით. მე პაპიროსი მოვიმიზეზე, შევედი და სამი ბოთლი რისლინგი ვიყიდე. ლეონ რუვიმის ძე გამიწყრა,

მაგრამ უკან ხომ აღარ დავებრუნებოდი, წავიღეთ. ლიტა (ეტყობოდა ცოტა დაიღალა) მკლავზე დამაწვა და მიჩურჩულა:

— როგორ მინდა, იცი, მეც დავკდე სადმე ალაყაფის წინ, დავიდგა მუხლებზე დიდი სინი და ნელ-ნელა ვარჩიო ბრინჯი ან რაღაც ასეთი.

მე მივხედე, რატომღაც შემებრალა და ვკითხე:

— მოსკოვში სად ცხოვრობთ?

— მეთოთხმეტე სართულზე.

მე შეძრწუნების ნიშნად თვალები დავხუჭე და ხელები მაღლა ავწიე.

ლეონ რუვიმის ძე ერთ მწვანე მესერთან შეჩერდა, ანკესები ძირს დააწყო, ხელი ფიცარსა და ფიცარს შუა გაყო, კარი გააღო და მიგვიწვია — მობრძანდითო. წინ ლიტა გავუშვით და მერე ჩვენ შევედით. ლეონ რუვიმის ძე შინ მარტო ყოფილიყო.

— საბოლოოდ წამართვეს ქალიშვილებმა ჩემი ბებერი. ერთი მოსკოვშია, მეორე — ტაშკენტში.

პარმალზე რაღაც დანჯღრეული ტაშტი იღო, ის ტაშტი ასწია, ქვეშ ხელი შეყო, გასაღები გამოიღო და ღიმილით მოგვიბრუნდა:

— ყველაფერი ძველებურად, მამაპაპურად!

ლიტა რაღაც წვრილფოთლიან მცენარეს გადაწვდომოდა.

— რა არის ეს? რა უცნაური სუნი აქვს?

— არ იცით? — ალტაცებით იკითხა ლეონ რუვიმის ძემ. — აბა, რა იქნება?

— ღვია.

— აჰ!

— ბზა.

— რას ამბობთ!

— მე ისევე ვიცი მცენარეების სახელები, როგორც ჩინური იეროგლიფები.

მცენარეს მეც გადავწვდი. კაცზე ცოტა მაღალი, ტოტებმეჩხერი ბუჩქი იყო. მინდოდა თავი გამომეჩინა, ფოთოლი გავსრისე, რამდენჯერმე დავყნოსე და ვითომც ძალიან უბრალოდ ვთქვი:

— სანდალოზის ხეა.

— აჰ, არა. ესაა როზმარინი! იშვიათი ეგზემპლარი. ჩეხოვის ეზოში დგას და ჩემთან. მეტი არსად.

— ნიკიტის ბოტანიკურში?

— იქ კი! იქ უთუოდ იქნება.

— რამდენჯერ წაგვიკითხავს როზმარინის სურნელებაზე და ყოველთვის სხვანაირი რაღაც წარმოგვიდგენია! მართლა ჩინებული სუნი ჰქონია.

მთელი სახლი ორი ოთახისაგან შედგებოდა. წინ ცისფრადშედლებილი შუშაბანდი ჰქონდა. შუშაბანდის თითქმის ნახევარში სამზარეულო იყო მოწყობილი. ფანჯრებზე თეთრი, მაქმანებიანი ფარდები ეკიდა.

ლენ რუვიმის ძე მარცხენა ოთახში შეგვიძღვა. დარბები დაალო, სინათლე აანთო და მრგვალი მაგიდის ირგვლივ შემოწყობილი სკამები გამოსწია.

— დაბრძანდით, სანამ რამეს მოვახერხებდე.

— რატომ თქვენ? ყველამ ერთად! რაკი მეთევზეთა კოლექტივია, კოლექტივი იყოს ბოლომდე, — თქვა ლიტამ. — ნება მიბოძეთ, მე ჩემი ქალური უნარი გამოვამჟღავნო. წინსაფარივით რამე მომიხერხეთ, მეტი არაფერია საჭირო.

— ახ, არა! — იუარა ლენ რუვიმის ძემ. — თქვენ რამით გაერთეთ. აი, რადიოლა, აქ, ქვეშ, ფირფიტებია.

მაგრამ ლიტამ არ დაიშალა და მალე პლასტმასის ყვავილებიანი წინსაფრით მოგვევლინა. ეს წინსაფარი ძალიან უხდებოდა. თითქოს უფრო მეტი სითბო ჩასდგომოდა თვალებში, — შინაურული სიმყუდროვე და სითბო.

— ბატონო დავით, თქვენც გთხოვთ.

სამზარეულოში გამიყვანა და მიიხრა:

— თუ არ იცი, უყურე ლენ რუვიმის ძეს და ისწავლი.

ლენ რუვიმის ძე თევზებს წელავდა. ქურთუკი გავიხადე, სვიტერის სახელოები ავიკაპიწე და ჩემი ჯიბის დანა გავხსენი. ერთი მეტისმეტად წვრილი და გრძელი დანა იყო, ბუხს რომ წვერზე ფეხი დასცდენოდა, ზედ წამოეგებოდა.

ლიტას შიშით გაუგანირდა თვალები. თევზი რომ ავიღე და მუცელში შევუყარე, გააჩრუოლა და სახეზე მუცელზე მიიფარა ხელები.

— შეინახე ეგ დანა! ძალიან გთხოვ, შეინახე ეგ დანა!

ლენ რუვიმის ძემაც მოიხედა. ისიც შეაძრწუნა ჩემი გასისხლიანებული დანის დანახვამ. მაგრამ მან მხოლოდ ეს ამოიძახა:

— ოო!

მაშინ ის დანა გავწმინდე, შარვლის უკანა ჯიბეში შევიინახე და სუფრის დანა ავიღე.

ლიმილით ვმუშაობდი და თან ლიტას ვუყურებდი. ხანდახან ისიც გამომხედავდა ხოლმე გაბუტული ბავშვის გამომეტყველებით; თითქოს მეუბნებოდა, შენგან ამას არ მოველოდიო. ნავთქურა აანთო, მომინანქრებულ თაბახზე ფქვილი დაყარა. თევზებს ღონიერი, ღამაზი ხელებით რეცხავდა, მერე პატარ-პატარა ნაჭრებად ჭრიდა, ფქვილში ავლებდა და ზემომოსხმულ გახურებულ ტაფაზე აწყობდა. შეფიცებული ნაჭრები ცოცხლებივით თრთოდნენ. სამზარეულო შემწვრის მძაფრი სუნით აივსო.

მეორე ნავთქურაზე წყალი დუღდა. ახლა იმას დაუტრიალდა. ძმარი, ბაჰარი, ხახვი და შავი პილპილი მოითხოვა. სმენაზე ვიდექით და მის ყოველ ბრძანებას ვასრულებდით. პირველ ხანებში ვიფიქრე, თავს გვაწონებს და იმიტომ ირჯება-მეთქი ასე. მერე და მერე კი დავრწმუნდი — მართალი არ ვიყავი. რაღაც თანდაყოლილი სილამაზე იგრძნობოდა მის მკვეთრ, მოზომილ და ამასთან ერთად მოქნილ მოძრაობაში. ტაფაზე ზეთი რომ დაასხა და ჰაერში რამდენჯერმე შემოატრიალა წრიულად. მინდოდა მეკითხა, ბაღერიანა ხომ არა ხარ-მეთქი. მაგრამ გამახსენდა — უკვე ორჯერ მქონდა ნაკითხი ეს, და სიცილი წამსკდა.

— რა გაცინებს? — მომიბრუნდა და წინწამოშლილი თმა მაჯით გაიწია უკან.

— რაღაც გამახსენდა.

— რა რაღაც?

ვიცილი, ასეთი მიკიბვ-მოკიბვა შორს წავგიყვანდა და ვუთხარი, რაზეც ვამეცინა.

ვითომ არ დავიჯერეო, მაგრამ, მგონია, მაინც ესიაშოვნა. უფრო ყოჩაღად განაგრძო საქმე.

ლეონ რუვიმის ძეს საკუთარი, სახლის წინ გამართული თალარის ღვინო ჰქონდა. მოფერებით უსკამდა ბოთლებს ხმელ, კანგახეშეშებულ ხელს და აქებდა:

— კახური არ არის, მაგრამ ყირიმულ ღვინოებში იშვიათად შეხვდებით ამგვარსო.

ღვინოს ხოლმოგორული ყველი, ჩამუყუყუებული სოკო და შემწვარი ბადრიჯნის კონსერვი მოაყოლა. სუფრა ლიტამ გააწყო. წინსაფარი მოიხსნა და სასიამოვნო დაღლილობის ღიმილით თქვა:

— ამასობაში მართლა მომშვივდა. შეგვიძლია, დავიწყოთ.

დავსხედით და ნამარხულევი ხალხის მონდომებით დავუტრიალდით იმ უბრალო, მაგრამ ლამაზად გაწყობილ სუფრას. ლეონ რუვიმის ძე აღტაცებაში მოვიდა ლიტას ნახელავით — ეს რა ბრწყინვალე კულინარი ყოფილხართო. ლიტა, პირიქით, სოკოს აქებდა, — ნეტავ თქვენი მეუღლე აქ ყოფილიყო, მეც მასწავლიდა ასე გაკეთებასო.

— ეგ მარტო ჩემი მეუღლის დამსახურება არ არის, — ღიმილით ამბობდა ლეონ რუვიმის ძე. — აქვე, ჩვენს ზემოთ, ეკლესიასთან, სოკოს შენახვის დიდოსტატი ცხოვრობს, გლიკერია ფეოქტისტის ასული, აი, დედაკაცი! — ლეონ რუვიმის ძემ მთელ სიგანეზე გაშალა ხელები. — ის არის მთლად უფროსი ტექნოლოგი და კონსულტანტი მთელი ამ ჩვენი რაიონის სოკოთმეურნეებისა. დადის და კონსულტაციებს უტარებს ჩვენს დედაკაცებს, ისე, უხელფასოდ, საზოგადოებრივ საწყისებზე.

— როგორ ბრძანეთ, რა ჰქვია? — იკითხა თვალეზგაბრწყინებულმა ლიტამ.

— გლიკერია... არის ასეთი ბერძნული სახელი.

— რა საინტერესოა! ნეტავ ჩემი თვალით მაჩვენა!

— გაჩვენებდით, აქ რომ იყოს. მაგრამ ახლა ისიც რომელიღაც შვილთან არის გადახვეწილი — საღდაც ბეგ-პაკ-დალაში თუ პეკ-ბაგ-დალაში.

— კვალიფიკაციის ასამაღლებლად?

— არა, გამოცდილების გაზიარების მიზნით.

თამადად, როგორც ქართველი კაცი, მე ამირჩიეს. პირველი ჭიქა ჩვენი შეხვედრის აღსანიშნავად დავლიეთ. მეორით — ლეონ რუვიმის ძეს დავულოცეთ ოჯახი: ცოლი, შვილები. დამორცხვებული მოხუცი ფეხზე მდგარი გვიხდიდა მადლობას. სამადლობელი არ დაუღვევია, ფოტოსურათების დიდი ალბომი მოიტანა და გადაგვიშალა. პირველ გვერდზე დათვის ტყავზე დაგორებული შიშველი თოთო ბავშვების სურათები იყო. იმ სურათებიდან ვერაფერს ვაიგებდი, გოგოები იყვნენ თუ ბიჭები. მერე კი ორი „მრისხანე ასული“ იჯდა. თმა პიონერ მამლაქათივით ჰქონდათ შეჭრილი, მეზღვაურული ტანსაცმელი ეცვათ. ისე ჰგვანდნენ ერთმანეთს, — ვიფიქრე, ტყუპები იქნებიანმეთქი.

— არაო, — თქვა ლეონ რუვიმის ძემ — ეს, ალისა, თითქმის ორი წლით უფროსია დინაზე. აი აქ ნახეთ, სადაც ერთად არიან ვადაღებული.

შესანიშნავი გოგოები იყვნენ, ჯერ ჩასუქებულები, ლოყებდაბერილები; მერე, უკვე თექვსმეტ-ჩვიდმეტი წლისანი, მადლები, ტანკენარები. ერთსაც და მეორესაც ლამაზად შემადლებულ მკერდზე მაჯაზე მსხვილი ნაწნავი ჰქონდათ გადმოვადებული.

— ახლაც აქვთ ასეთი ნაწნავები? — ვიკითხე მე.

— არა, რას ამბობთ! — გაეღიმა ლეონ რუვიმის ძეს და ჭიქა გამოცალა. — შეჭრილი აქვთ.

ჩვენ, მე და ლიტა იმ ალბომის თვა-

ლიერებას განვაგრძობდით, ის კი თავისთვის ლაპარაკობდა:

— სურათებიდანაც მიხვდებით, როგორ ვზრდიდით, როგორ შევციცინებდით. ახლა წელიწადზე მეტია, თვალიც არ დამიკრავს არცერთისათვის. მაგრამ მარტო ეგენი არ არიან დამნაშავენი. მთელი ჩვენი ცხოვრებაა ასეთი. მარტო ჩვენი ცხოვრება კი არა, მთელი დედამიწისა. ათასგვარი წიგნები, ჟურნალები, კინოფილმები და რადიოგადაცემები უხილავი თოკებით გვეწვიან შორეული მხარეებისაკენ. ახლავაზრდები სიამოვნებით მიჰყვებიან ამ თოკებს. ჩვენ კი, ბებრები, ჩვენს ადგილებს ვებღაუჭებით. გვეშინია, ვაითუ მგზავრობას ვერ გავუძლოთ და ყავლგასული ტარანტასავით დავიშალოთ გზაში. ვკარგავთ ერთმანეთს მშობლები და შვილები, ხშირ შემთხვევაში მეუღლეებიც კი. ვკარგავთ რაღაც დიდს — სიყვარულს. ხომ იცით, თვალი თვალს რომ დაშორდებაო...

გაოცებული შევაჩერდით მეცა და ლიტაც. ლიტამ ჰკითხა:

— რას აკეთებენ ახლა თქვენი შვილები მოსკოვსა და ტაშკენტში?

— ეე, — ხელი ჩააქნია მოხუცმა. — აშენებენ, სახლებს აშენებენ. ერთიც ინჟინერია, მეორეც. გათხოვებით კი არც ერთი გათხოვილა. თუმცა, რა ვიცი, იქნებ გათხოვდნენ კიდევც!

უცებ შემფოთებულმა შემოგვხედა, წამოიწია და შემოგვევედრა:

— ვაიმე, ნუ მოიწყენთ! თავი შეგაბეზრეთ ამ გადაყრუებულმა ბებერმა. ეშმაკთან წასულან ერთიც და მეორეც. მე უკვე ყოველგვარი ვალი მაქვს მოხდილი მათ წინაშე. ახლა უნდა ვიზიარო! — ჭიქა აიღო, უცებ დაცალა და დადგა. ჩვენც დაგვალევინა. მერე ბარბაცით მივიდა რადიოლასთან, ხავერდის საფარი მოაძრო, რაღაც ძველი ფირფიტა დაუდო და ლიტა მრავლისმთქმელი ღიმილით მიიწვია საცეკვაოდ. ლიტაც გაჰყვა. გაბმულ ხრიალში თანდათან გამოიკვეთა უტიოსოვის გაბზარული ხმა:

„გულო, რატომ არ გინდა რომ დამშვიდდო“. ლიტამ გაიხარა. ლეონიდ რუვემის ძე ხომ ზეიმობდა. ისეთი მონადირეებით, ისეთი „ჩახვეული“ ილეთებით ცეკვავდა, გეგონებოდათ რომელიღაც ძველი ფილმის შემთვრალი პერსონაჟი გადმოსულაო ეკრანიდან. მალე კი დაიღალა. შუა ცეკვაში მოიხადა ბოდიში და ღიმილითა და ხელის ჩაქნევით დაჯდა. ლიტამ მე მიმიწვია. მაგრამ მე არ გავყევი. მე ჯერ „სათამაძრო საქმეები“ მქონდა მოსაგვარებელი. ჩვენი მშობლების სადღეგრძელო დავალევი, ბრძოლის ველზე დაცემული მეომრები მოვიგონეთ (მათ შორის ყირიმის, ამ მშვენიერი მიწის დამცველები), ყოველგვარი სიკეთე ვუსურვეთ ჩვენს დამებებს...

ლეონ რუვეიმის ძე დაგვითვრა. ლიტას ეხვეწებოდა, — მოდი მუხლზე დამიჯექი, შენ ხომ ჩემი შვილი ხარო. ლიტა ვითომდა იმიტომ ეუბნებოდა უარს, ძალიან მძიმე ვარო. თან კი მე მანიშნებდა, — რაღაც მიშველე, რას გაჩერებულხარ ასეო. მე ავდექი, ჭიქები შევაკვე და ხალხთა ძმობის სადღეგრძელო მოვიტხოვე. მე ქართველი ვიყავი, ლიტა — თათარი, ლეონ რუვეიმის ძე — ებრაელი. ყველამ დიდი სიამოვნებით დავცალეთ ჭიქები. ლეონ რუვეიმის ძე ისევ ლიტას მიუბრუნდა. ხან უცინოდა, ხან უწყრებოდა. რაღაც ბავშვობის ამბებს აკონებდა, — გახსოვსო, ბატებმა რომ შეგაშინესო, ტანისამოსი რომ დაგიმაღესონავარმა ბიჭებმაო, — თან აღერსით უსვამდა ხელს თმაზე და მხრებზე. ლიტა მოთმინების ღიმილით უსმენდა. ბოლოს მოხუცს ცრემლები წასკდა. ამას უკვე მე ველარ გავუძელი და ჭიქა მივაწოდე. ლიტამ ხელი გადამიღობა, — აღარ გინდა, ნუ ასმევო. მაგრამ მოხუცი გაწყრა. — გავწყებლავო, — დემუქრა ლიტას, ჭიქა ჩაბღუჯა, ჩემთვის არ შემოუხედავს ისე დაცალა, ძირს დაახეთქა და ყვირილი მორთო.

— არიადნა, შენ სადღა დაიკარგე, წყეულო დედაკაცოო.

ლიტას გული აუჩვილდა, ახლოს მი-

იწია, თავი მკერდზე მიადო, დაბლიდან ახედა და ხეწნა დაუწყო — დამშვიდ-ლითო. ამან მთლად გაამწარა მოხუცი. ლიტა მოიშორა, წამოდგა, სუფრას მუშტი მოუქნია, ბოთლი გადმოაგდო, ერთხანს ნიშნის მოგებით დასცქეროდა მის ნამსხვრევებს და ქანაობდა, მერე ხელი დაუშვა და თვითონაც დაჰყვა, მაგიდაზე დაემხო...

დიდი წვალებით გადავიყვანეთ საწოლზე, დავაწვინეთ და საკვირველი ამბის მოწმენი გავხდით. მძინარე კაცი ტირილს განაგრძობდა, დააღუპით ჩამოსდიოდა ცრემლები.

გაოგნებული დავყურებდით მეცა და ლიტაც. ლიტა შეშინებულივით მეკვროდა. თვლები იმასაც ცრემლებით ჰქონდა სველი. ბოლოს ისევ მე მოვახერხე თქმა:

— ღვინის ბრაღია, ყველაფერი კარგად იქნება.

სუფრა ავალაგეთ, ლიტამ ჭურჭელიც დარცხა, თაროზეც შეაწყო. დიდი მადლობისა და ბოდიშების წერილი დავწერეთ, მაგიდაზე დავტოვეთ და წამოვედით. ლიტა შუშაბანდიდან უკან შებრუნდა, საბრალობლად მოკუნტულ მოხუცს საბანი გაუსწორა, ჩამიუხლა, მოკლედ შეკრეპილ ჰალარა თმაზე ხელი რამდენჯერმე ჩამოუსვა და რაღაც სიტყვების ჩურჩულით წამოვიდა ჩემკენ. გავუღიმე და ვკითხე — რას ჩურჩულებმეთქი. არაფერი არ მიპასუხა. ქუჩა სველი იყო, გრილოდა, ჭურთუქს ხელი გაუყარა, რაღაც ბრაზით შემოიცივა და თავი ისე გააქნია, თითქოს თმიდან მტვერს იბერტყავდა.

მე შემკრთალი შევჩერდი. მან ხელი მომკიდა, რამდენიმე ნაბიჯი ძალით გამატარა და მითხრა:

— შუა ადგილას გაწყვეტილ ფილმს დაემსგავსა დღევანდელი ჩვენი ამბავი.

ხელი უკანკალეზდა, თითები ყინულივით ცივი ჰქონდა. ნიკაპში წავეწვდი, ძალით ამოვახედე და ნიშნის მოგებით ვუთხარი მისივე სიტყვები — მე რომ მეუბნებოდა რამდენიმე საათის წინ:

— აი, თურმე როგორი ნერვები გქონია შენ?!

ხელზე ხელი დამკრა. გაეცინა. ში კაცის ჰაჭანება არ იყო. ალაგ-ალაგ ბნელოდა კიდევ. რამდენჯერმე შევეფიქრიანდით — გზა ხომ არ აგვერიაო, მაგრამ თავი ამით ვინუგეშეთ — თავქვე თუ ვივლიდით, ადრე თუ გვიან, ტროლეიბუსის ხაზს წავადგებოდით. მართლაც ასე მოხდა. გაჩერება მოვძებნეთ და ლოდინი დავიწყეთ. ლიტამ ჭურთუქის საყელო წამომიწია, ყელზე შემომამჭდო და მითხრა:

— გეწყინა, ხელი რომ დაგკარი პატარა ბავშვივით?

მე, რა თქმა უნდა, ის რაღაც ხელის დაკვრა არ მწყენია, მაგრამ ეს შეკითხვა მაინც მესიამოვნა. ჯიბეებიდან ხელები არ ამომიღია, ისე ვუთხარი:

— ნუ იქნები მეტისმეტად კარგი, თორემ გიყური სიყვარულით შემიყვარდები და ცუდად წავგივა საქმე.

— მაინც როგორ ცუდად?

— აქედან რომ წავალთ, წირბლიანი წერილების წერას დავიწყებთ და სურდოს ვერ მოვიშორებთ მთელი ზამთარი.

— ვეცდები. — თქვა მორჩილად, ხელები გამიშვა და წინ, კაბის კალთაზე დაიწყო გრძლად ჩაქიმული.

ტროლეიბუსი მოვიდა. შიგ ორი კაცი იჯდა. ორივე მთვრალი იყო. რაღაც სიმღერას ხაოდნენ და ტროლეიბუსის ჯაყაყზე ერთმანეთს ეჯახებოდნენ.

— მეც მინდა სიმღერა. — თქვა ლიტამ.

— მოდი, მივიდეთ და ჩვენც ავეყვით.

— არა, ასე არა. ტივი გინახავს? აი, ტივზე უნდა იჯდე და მღეროდე — დაბალ ხმაზე, გრძლად. ომიანობას კამის ნაპირას ცხვოვრობდით. მოდიოდა ღამ-ღამობით მთვარით განათებულ წყალზე გრძელი, გრძელი ტივები და გვესმოდა ქალების სევდიანი ხმა — ოი და ოი...

უკანასკნელი ორი სიტყვა ღამაზი კრინით წაიმღერა. სიცილი წასკდა. ხელები მუხლებშორის მოიქცია და მხრები აიწუტა.

— საკმარისია რამდენიმე წუთი დაჰ-

ყო ბაბუების გვერდით და მაშინვე ფენიქსივით იწყებს გამოცოცხლებას რომანტიზმი.

უცებ ხელი ფანჯარაში გაყო.

— შეხედე!

ჩაბნელებულ ზღვაში მრავალსართულიანი სახლივით ჩახჩახებდა რომელიღაც დიდი სამგზავრო გემი.

ტროლეიბუსიდან რომ ჩამოვდიოდით, მოვაბრუნე და მისი სიტყვების პასუხად ეს ვთქვი:

— ლიტა, შენთან მინდა რომ ვიყო.

— მეც მინდა.

— ოთახში მარტო ხარ?

— მარტო.

— მაშ მოვალ.

— სად?!

— შენთან, ოთახში.

— გაგიყდი?

— ჯერ არა, მაგრამ, თუ შენთან არ დავრჩი, მაშინ ნამდვილად გავგიყდები.

— ისევ სხვაგან...

— არა, შენთან უნდა მოვიდე.

ოდნავ უკან დაიწია და შიშით დამიწყო ყურება.

— კი, მაგრამ როგორ მოხვალ?

— ბელეტაჟზე არა ხარ?

— ჰო, რაღაც ეგეთზე.

— უკან ხომ აქვს კარი, აივანისკენ?

— კი, აქვს.

— დატოვე ღია და მე ვიცი.

ჩვენს სახლში აქა-იქღა ენთო სინათლეები. მეორე კორპუსის უკანიდან წამოვუარეთ და ლიტას აივანი დავზვერეთ. მისწრებასავით იყო. ცემენტის მსხვილრიკლებიანი აივანი ორი მეტრის სიმაღლეზეც არ იქნებოდა. ზუსტად ორის ნახევარზე შენთან ვარ-მეთქი, — ვაკოცე და წამოვედი, გამოვიქეცი. მაგრამ უცებ გამახსენდა: ჩემს ოთახში შესვლა არ ღირდა. სადარბაზოს მორიგე ქალი ჰკეტავდა, ორის ნახევრისათვის გამოსვლა გამიძნელებოდა. ამიტომ ისევ ბაღში დარჩენა ვამჯობინე. ჯერ კი თორმეტიც არ იყო. ბუჩქებში ჩამალული სკამი ამოვირჩიე და დავჯექი. ნიავი არ იძვროდა. საღდაც ქვემოთ თუ გაიხრივინებდა ხანდახან

მანქანა ანდა პორტში აკივლდებოდა გემი თუ შუქურა. საათნახევარს ასე რა გაცივანდა. სკამის საზურგაღს დავეყრდნე, თავი მკლავებზე დავდე და წაძინება ვცადე. ერთი პირობა ვგონებ ჩავთვლი-მე კიდევ, მაგრამ სიცივემ ამიტანა და ისევ ფხიზლად ჯდომა ვამჯობინე.

— მხოლოდ ორი გაკვეთილისოდენა დრო...— ვეუბნებოდი საკუთარ თავს. — გაუძელ მხოლოდ ორი გაკვეთილისოდენა დროს!

წამოვდგებოდი, უხმაუროდ გავავარჯიშებდი ხელ-ფეხს და ისევ დავჯდებოდი. გახდა პირველი, დავიწყე წუთების თვლა, ვითვლიდი სეკუნდებსაც — ეერთი, ოორი, საამი... ორის ათ წუთზე წამოვდექი.

— რა სისულელეა, მაინცა და მაინც ზუსტად ორის ნახევრამდე დაცდა!

ბაღ-ბაღ წავედი, ფრთხილად, ფეხაკრეფით. იმ კორპუსის უკან რომ გავედი, სადაც ლიტა ცხოვრობდა, გულის ბაგუნმა შემაჩერა. ხის ქვეშ მივდექი და მკერდზე ხელი დავიდე: „ნუთუ ასეთი მშიშარა ვარ, ან გული მაქვს სუსტი?! ნუთუ ვერ შევძლებდი მტრის ზურგში შესვლას, დასაზვერად რომ ვიყო გაგზავნილი?! რა არის საშიში აქ, ამ სახლში, სადაც უმეტესობა ბებრები ცხოვრობენ?!“ — საკუთარი თავი შემძავდა, და როგორც მომბებზრებელ ადამიანს მივატოვებთ ზოლმე, ისე მივატოვე გულზე და შიშზე ფიქრი. ლიტას ფანჯარაშიც ბნელოდა, მაგრამ, კარვად რომ დავაკვირდი, კუთხეებში მომწვანო შუქის წვრილი ზოლები გავარჩიე. აქეთიქით აღარ გამიხედავს, პირდაპირ წავედი, მხოლოდ ფეხისწვერებზე კი შევხტი, აივნის ქიმს მოვეჭიდე, ავიწიე, ფეხი კარნიზს მოვდე, მარჯვენა ხელი რიკულზე გადავიტანე და გვერდულად გადავევლე მოაჯირს. აქ ჩემდაუნებურად ჩავჯექი, არავინ დამინახოს-მეთქი. მაგრამ იმ წამსვე ბაყაყივით გაბებღვილი წარმომიდგა თავი, წამოვიჭერ და სიმწერის ღიმილით მივაწევი კარს. სუსტი ტკაცანი გაისმა და უკვე შიგნით ვიყავი. მერე ფარდის იქით გავედი და ახალ-

ბედა კონფერანსიესავით გავჩერდი ზურგსუკან ხელებდამალული. ლიტა ოთახის შუაგულში იდგა, შინდისფერი ჩინური პიჟამა ეცვა, ხელები ლოყებზე შემოეწყო და უხმოდ იცინოდა.

— რა გაცინებს? — ძლივს გავბედე კითხვა.

— როგორ ჩაიმაღე აივანზე! უ, რა ლამაზად ჩაიმაღე?

„სხვა თუ არაფერია“... ამაზე მეც გულიანად გამეცინა...

ექვსის ნახევარზე წამოვედი. მორიგე ქალს კარი ძლივს გავაღებინე. ჩვენებურები, ქართველები შემხვდნენ, ძალიან დამთვრეს, დიდ, დიდ ბოდის ვისდი-მეთქი! არაფერსო, რა ბრძანებააო, — ეშმაკური ღიმილით მითხრა იმ მორიგე ქალმა. რა კეთილი ხარ-მეთქი, ხელზე ვაკოცე. გეყოფა, გეყოფაო, — ჩემი ოთახის ვასალები გამომიტანა რომ იტყვიან „მომაშავა“, მაგრამ მე მაინც მოვასწარი და კიდევ ვაკოცე.

— ახ, შე კავკასიელი სატანაო! — ხელი მკრა და ისე მომიშორა თავიდან.

მე თითქოს მართლა ძალიან მთვრალი ვყოფილიყავ — ხელებაბლანდულმა გავაღე კარი, გაუხდელი გადავწექი საწოლზე და ჩემდაუნებურად ამოვიმღერე: „გადაამაგდე და დამკარგე, როგორც ჩერქეზმა ისარი“... მერე მივხვდი, რომ შეიძლება მეზობლები გამეღვიძებინა და ხმა გავკმინდე.

V

დილას, სასადილოში რომ ავედი, ლიტა უკვე იქ დამხვდა. მაგრამ მართლად არ იყო. ჩვენს მაგიდასთან ორიც სხვა იჯდა — ხანშიშესული ქალი და კაცი. ყველას მივესალმე. ლიტა წამოიწია და ღიმილით წარმადგინა — ჩვენი კავკასიელი თანამოსუფრეაო.

— ოო! — ამოიძახეს სიამოვნებით ქალმაც და კაცმაც და მაშინვე მივხვდი, რომ ბალტიისპირეთიდან იყვნენ.

სომეხმა ოფიციატმა მისაყვედურა:

— თქვენ გუშინ არც სადილად ყო-

ფილხართ, არც ვახშმად. იქნებ საჭმელები არ მოგწონთ?

— ახ, რა ბრძანებაა! — გულუფრო მიპირიქით. ყველაფერი შესანიშნავია. მაგრამ შეიძლება სხვა დროსაც მომიხდეს სადილ-ვახშმის გამოტოვება.

— რატომ? რატომ?

— განგებ ვშიმშილობ. ერთმა პროფესორმა მირჩია, თუ ვიშიმშილებ, სიმაღლეში მოვიმატებ.

— ბევრი რამე ესმით მაგ პროფესორებს.

ჩვენს ახალ თანამოსუფრე ქალს ჩაცინა. ცოტა ხნის შემდეგ ჩვენკენ გამოიხარა და გვიჩურჩულა:

— ჩემს მეუღლეს შეხედეთ.

მის მეუღლეს, მაღალ, ძალიან სასიამოვნო შესახედაობის სათვალთან მამაკაცს, თითქოს რაღაც შეეშალო — სახე შეხზურებოდა. ვერ იქნა და ვერ გაჭრა ხორცი.

— როდესაც სიმართლეს ხმამაღლა ამბობენ. — ისევ გვიჩურჩულა მე და ლიტას ჩვენმა მეზობელმა ქალმა.

ის იყო, უნდა მეკითხა, თქვენი მეუღლე მედიცინის პროფესორი ხომ არ არის-მეთქი, რომ ქანცვაწყვეტილმა კაცმა დანა-ჩანგალი უმწყო გამომეტყველებით დააწყო თეფშზე და შეწუხებულმა მოგვმართა:

— ათეული წლების განმავლობაში ვერ ვბედავდი ამის კითხვას, ახლა კი აღარ შემიძლია მოთმენა. მითხარით, გეთაყვა, სუფრის ეტიკეტი მოითხოვს, რომ დანა უთუოდ ბლაგვი იყოს?

ჩვენმა მეზობელმა ქალმა ლოყაზე ხელი იტკიცა და თვალები დახუჭა. შემდეგ უცებ გაახილა, რამდენჯერმე დაახამხამა და ჯერ ჩვენ მოგვხედა, მერე მეუღლეს შეაჩერდა.

— ვაი, სირცხვილო! თავს რატომ მჭრი, ძვირფასო! თუმცა, მე ვგონებ, შენ სხვა რაღაც უნდა გეკითხა და დაიბენი. ოფიციატის ბრალია — ასე ხმამაღლა არ შეიძლება სიმართლის თქმა. ხომ სხვა რაღაც უნდა გეკითხა და დაიბენი, ძვირფასო?!

ო, რა კარგი ხალხი იყო! ლიტერატო-

რი ქალი აღმოჩნდა. გვარი, მომიტევოს და, ვერაფრით ვერ დავიმახსოვრე (ჩვენ ხომ, ქართველებს, ძალიან გვიჭირს ბალტიისპირეთის ხალხთა გვარების დამახსოვრება), სახელად კი ჩვეულებრივი სახელი ერქვა — ანა. მისი მეუღლე მართლა მედიცინის პროფესორი ყოფილიყო. მოვლილი ჰქონდა მთელი ევროპა. ოცდათექვსმეტ წელს ესპანეთშიც ებრძოლა ფაშისტების წინააღმდეგ.

სუფრიდან რომ წამოვიშალეთ, ოფიციალტმა ქალმა გვერდზე გამიარა და მიჩურჩულა:

— შენი მეგობარი ქალიც სიმაღლემი აპირებს მომატებას? ფრთხილად იყავით, სიგანეში არ წავიდეს მეტისმეტად.

ლიტა წინ მიდიოდა და ისეთი თვალებით მოგვხედა, თითქოს ყველაფერი გაეგოს. მე გავუღიმე და, რომ მკითხა, რას გელაპარაკებოდაო, არაფერს—მეთქი.

— მეზობლები ვართ და ზრუნავს. სადილად აუცილებლად მიდიეთ. შენ ძალიან მოსწონხარ.

— რაო, ჩემზე.

— მიკვირს, ეგეთი კარგი ქალი შენ როგორ ვიყადრებს თავსო.

— ნეტავ შემეძლოს შენი ნაწერების კითხვა. იქაც თუ ასე ადვილად თხზავ!

— როგორ გეკადრებათ!

ჩვენი თანამოსუფრენი დიდის თავაზით დავგშორდნენ. პროფესორი შესანიშნავად მიდიოდა, შესანიშნავი კოსტუმი ეცვა.

— აი, მოხუცი!

— არც ცოლია მაინცდამაინც ახალგაზრდა და როგორ უჭირავს თავი, არა?

— აბა, აბა! თმა ნახე ჯერ მარტო!

— თმა შეღებილი აქვს. შენ ის თქვი, რა ცინცხალი თვალებით იყურება!

ღრუბლიანი ამინდი იყო, ნიავი ქროდა, გრილოდა. დამსვენებლები ეზოში ბორიალობდნენ — კროკეტს და ბადმინტონს თამაშობდნენ. მელოტი მოხუცი (ცნობილი მწერალი, რომელიც დიდის ამბით მომიკითხავდა ხოლმე) შუა გზაზე ჩაცუტქულიყო და ვილაცის პატარა ფინიას ეთამაშებოდა.

— ჩვენ ახლა დავშორდებით და

თხუთმეტი წუთის შემდეგ ქვემოთ, ბებერი მუხის ქვეშ შევხვდებით. ქალაქში უნდა წავიყვანო, საქმე მაქვს ^{მეტი} ^{მეტი} ^{მეტი} რა ლიტამ.

— არ გეძინება? — ვკითხე მე.

— შენ?

თავი გავაქნიე უარის ნიშნად.

მკვირცხლად ჩაირბინა ცემენტის განიერი კიბე და თავისი კორპუსისკენ წავიდა. მე მელოტმა მოხუცმა შემაჩერა. ოქროს კბილებით მიღიმოდა და თან მარცხნივ გადახრილი ისევ ფინიას ეაღერებოდა.

— ხომ კარგია აქაურობა, არა? მე ძალიან ხშირად დავდივარ. მე თქვენთანაც ბევრჯერ ვყოფილვარ. „თბილისო, მზის და ვარდების მხარეო“... როგორ მღერით? მე მიყვარს თქვენი მხატვრები გუდიაშვილი, კაკაბაძე, ფიროსმანი...

მხატვრობაზე ლაპარაკს თუ დაეწეებდით, ერთ საათს ველარ მოვრჩებოდით. ამიტომ მხოლოდ დავეთანხმე — შესანიშნავი მხატვრები არიან—მეთქი.

— კიდევაც ჩამობრძანდით, ბევრ ახალ რამეს ნახავთ. — ბოდიში მოვუხადე და ქვემოთკენ წავედი. ლიტა უკვე მუხის ქვეშ იყო. სკამზე იჯდა და პატარა ბავშვივით აქნევდა ფეხებს.

— საიდან გაჩნდი ასე სწრაფად?

ხელი ჩამუქებული მთებისკენ გაიშვირა, ოდნავ გვერდზე გადაწეულმა გახედა იმ ხელს და თქვა:

— ალბათ რა კარგია არა, ახლა აგერ იქ!

მე ჩემი გორაკზე მოგზაურობის ამბავი მოვუყვი. ისიც ვუთხარი, მასზე რომ ვფიქრობდი იმ გორაკის მწვერვალზე მდგარი.

სინანულის გამომხატველი ღიმილით მიყურებდა და ფეხების ქნევას განაგრძობდა. მერე გაგრძელებულად თქვა:

— უუსინდისო!

— გინდა, ახლაც წავიდეთ?

მე მხედველობაში მქონდა გორაკი, იმან კი ეს მკითხა:

— მთაზე?

— თუ გინდა მთაზე. ავიდეთ სულ

მელა. უკეთეს ვერაფერს ვერ ნახავ ცხოვრებაში.

— ახლა ბაზარში უნდა წავიყვანო. ხილი მინდა, ვგიუღები. შენ ხომ იცი ცნობა, რომელი კარგია, რომელი ცუდი.

— რა თქმა უნდა. მთაზე მამ ხვალ წავიდეთ. დილითვე, ძალიან ადრე, თუ, რა თქმა უნდა, დარი იქნება. სამ საათში ავალოთ. ცოტა სასმელ-საჭმელიც წავიღოთ.

— გენიალური ბიჭი ხარ.

— ნუ იტყვი!

ავდექით და ქალაქისკენ დავეშვიტ. მარცხენა მკლავზე მეკიდებოდა, დაბლიდან შემომყურებდა. უცებ ფეხის-წვერებზე აიწია და მაკოცა. გავოცდი და შიშით მიმოვიხედე აქეთ-იქით. ზემოდან ვიდაც წყვილი მოდიოდა.

— მე არ მეშინია არავისი, ჰო, არ მეშინია არავისი!

ისეთი ჯიბრით ამბობდა ამას, თითქოს ვიდაცის ჩაჩუმება ჰქონოდას განზრახული.

— მაგრამ შენ ხომ ძალიან ჭკვიანი ქალი ხარ.

— რეებს მიგონებ, რა სისულელეა. მე ვარ ჭკვიანი?! განა ჭკვიანი ქალები ნატრობენ ასეთ რამეებს? ვიჯდე ძირს, ხალიჩაზე, ფეხშიშველი. გივლია, როგორი კარგია ფეხშიშველა სიარული! წინ მედგას დიდი, დიდი... რა ჭკვია? ჰო, ვერცხლის ცივი სინი. ის სინი კი სულ სავსე იყოს: ატმებით, ყურძნით, მსხლებით, ბროწეულებით. კიდევ, იცი, რა? ღამე მეძინოს ნაბადში და ეს ნაბადი შენი იყოს. შენ მონადირე იყო, მშვილდ-ისრით მონადირე. შემოიტანო თავგადაგდებული ჭეირანი იურტაში და დააგდო...

— მოვბრუნდე და დავინახო ნაბდის ცხელ სიბნელეში მოგზიგზე თვალები. აბა, მომხედე!

მომხედა. წამწამები რამდენჯერმე ზედიზედ დააფახურა, უცებ წამოიწია და კიდევ მაკოცა.

ეს უკვე მეტისმეტი იყო. მიმოხედვაც კი ვეღარ გავბედე.

— მეტს აღარ ვიზამ! მეტს აღარ ვი-

ზამ! — თქვა მუდარით და განხე გადაწია.

ტუჩებმოკუმული მოდიოდა, ეტყობოდა, სუნთქვასაც კი იკავებდა, მხოლოდ თვალები უციმციმებდა ბავშვით.

მომიხლოვდა, ცდილობდა არ გაღიმებოდა.

— სულ დამავიწყდა ოცდაცხრა წლის რომ ვარ.

— თანაც ექიმი. — დავუმატე მე.

— ექიმობა რა შუაშია. აქ დამსვენებელი ვარ.

ავტობუსში ავედი, რამდენიმე გაჩერება გავიარეთ და ჩამოვხტით. ბაზარი თითქმის გაჩერებასთანვე იწყებოდა. კედლებისა და მესრების ძირას პატარა-პატარა ფარდულები და ალაჩუხები იყო ჩამწყრივებული. ხელზემოვაკრენი ქრიზანთემებსა და გეორგინებს ყიდდნენ. ფარდულებში გამოფენილი იყო ხავერდის სუფრები და გობელენები, პლასტმასის ფერად-ფერადი საწვიმრები და საფულეები, სეილონის კოფთები და სვიტერები. გამყიდველები ყველას სთავაზობდნენ თავიანთ საქონელს, მაგრამ ყიდველების ცივ გამოხედვაზე ძალიან ნაკლებად მოქმედებდა მათი პატივი. ისინი ყვავილებსა და ხილს უფრო ეტანებოდნენ. ჩვენც ხილით დავიწყეთ. ჯერ ალექსანდრეული მსხალი ვიყიდეთ, მერე — შაფრანი ვაშლი, მერე — ბროწეულები. მე ერთ ახალგაზრდა ქართველსაც გადავაწყდი — ნეჭოებს ყიდდა. თანაც მთელი ტომარა ჰქონდა. წავსულიყავით, ცოტა რამე დაგველიათ, — შემომთავაზა იმ ქართველმა. მე ლიტაზე ვანიშნე — მარტო არა ვარმეთქი!

— წამეიყვანე, კაცო, მაგიც.

გამეცინა. მხარზე ხელი დავკარი, დავემშვიდობე — სხვა დროს-მეთქი.

ბაზრის ერთ კუთხეში ღვინო აღმოვაჩინე. ჩამოვუარეთ, ყველა გავსინჯეთ. ერთი ახალდამწარებული ვარდისფერი მომეწონა. სათნო შესახედაობის დედაბერს ჰქონდა. ბოთლიანად ვიყიდე, მე-

რე ცოტა ყველი და პურიც ავაწონინე დუქანში. ლიტას უკვირდა, ყველი და პური რად გინდაო. მე ვუთხარი.

— ჩვენში ასეა. ღვინოს ყველი და პური მაინც უნდა დააყოლო, ისე არ შეიძლება.

— ვაშლით?

ვრცელი ახსნა-განმარტება დავუწყე. მაინც არ დამიჯერა, ხილით სჯობიაო. გულიანად კბეჩდა მსხალს და ნეტარებით უშვერდა სახეს მზეს, რომელიც ას-ის იყო გამოვიდა ღრუბლებიდან.

ზღვის პირას ჩავედით და ჯებირის ძირას მივსხედით. აქ მყუდრო იყო, ნიავი სადღაც ზემოთ გადადიოდა. მხარი მხარს მივყავდით და ვიყავით ასე. ხან ის მოიწაფებდა ბოთლს, ხან მე. ის ვაშლს აყოლებდა, მე ყველსა და პურს. ბოთლი რომ დაიცალა, ისევ წავედი ბაზარში. ერთი ბოთლიც ჩამოვიტანე. ლიტა მოქუფრული იჯდა. ხომ არავინ გაწყენინა-მეთქი. ქვედა ტუჩს ისე დააჭირა კბილი — სხვა რამის კითხვა ვეღარ გავბედე. ის ბოთლიც დაცვალეთ. უფრო მოხერხებულად მივიკუნებეთ ჯებირის ძირას და ჩავთვლიშეთ. მე ჩამძინებოდა კიდევ. ლიტამ გამაღვიძა, გვერდში მიჯიკაგებდა და საათზე მანიშნებდა — ორი ხდებოა. ისე სწრაფად გასულად მომჩვენა ის დრო, ჩემს საათს დავხედე. მართლა ორი ხდებოდა.

— წავიდეთ, ერთხელ მაინც ვიყოთ თავის დროზე სასადილოში.

— სულ ერთია. მაინც ვაგვიანებთ. იცი სად წავიდეთ? ჩვენს რესტორანში. როგორ ერქვა? „პრიბოი“.

— არა, ეს ჩანთა ხომ მაინც უნდა ავიტანო შინ.

რალა გაეწყობოდა! ძალიან არ მინდოდა იმ მშვენიერი სავანის მიტოვება, მაგრამ მაინც ვაგყევი. ტაქსი გავაჩერებინე, ჩავსხედით და ათ წუთში უკვე შინ ვიყავით. ლიტა თავისი კორპუსისკენ გაიქცა, მე პირდაპირ სასადილოში ავედი. ჩვენი ახალი თანამოსუფრენი უკვე ამთავრებდნენ სადილს. ისევ ისეთები იყვნენ — ძალიან თავაზიანები, მზიარულნი. ლიტაც ამოვიდა. ცოტა რამ

შევჭამეთ. მერე ერთი ორი საათი ერთწოდებულ წყნარ თუ მკვდარ საათს შევწირეთ და ექვსის ნახევრისთვის ქალაქში წავედით.

— მუშაობა? — მკითხა ლიტამ.

ტუჩებზე თითი მივაფარე და ვანიშნე — გაჩუმდი-მეთქი.

ისიც გაჩუმდა. მხოლოდ ეგ იყო, რომ თავს აქნევდა, თითქოს რაღაცას ნანობდა. ამაზეც ვუთხარი:

— არავითარი თავისქნევა არ არის საჭირო. უჩემოდაც ყელამდეა აღსავსე კაცობრიობა რჩევა-დარიგებებით.

ზღვასთან რომ გავედით, ჰორიზონტზე დახორებული ღრუბლებიდან წითელმა მზემ გამოანათა. ერთხანს იმ მზეს და ძოწისფერდაკრულ მფრთვიანავ ზღვას ვუყურებდით სანაპიროს მოაჯირზე გადაყუდებულები. ლიტამ მკითხა:

— რატომ იზიდავს ადამიანის თვალს ასეთი რამეები: მზის ამოსვლა, ჩასვლა, პირველი ფიფქების გამოჩენა?

მე არ ვიცოდი, „რატომ იზიდავდა ადამიანის თვალს ასეთი რამეები“ და ღიმილით მივუგე:

— ალბათ ჯერ კიდევ გვაქვს შემორჩენილი ჩვენი წინაპრის, მაიმუნის, ზოგიერთი ნიშნები. კერძოდ — საშინელი ცნობისმოყვარეობა.

შემდეგ მოვუყევი მაიმუნების ცნობისმოყვარეობის ამბები, რომლებიც, ვინ იცის, როდის და სად მქონდა წაკითხული. ბევრი იცინა. მარცხენა ხელისხურგზე თავის რბილ თითებს მისვამდა და მაქებდა:

— რა კარგია, ასე უბრალოდ რომ იშორებ ხოლმე ათასგვარ აბეზარ კითხვებს.

„პრიბოის“ მივუახლოვდით, გავაჩერე და ვანიშნე — ჩავიდეთ-მეთქი.

— ჩვენს რესტორანში? — იკითხა მან.

— ჩვენს რესტორანში. — მივუგე დიდის ამბით.

ხის მორყეულ საფეხურებზე ქანავქანავით ჩავდიოდით. ლიტა აღტაცებული იყო.

— ნუთუ საგანგებოდ არის გაკეთებული ასეთი კიბე?

— რა თქმა უნდა. — ვუთხარი მე. — აქ ყველაფერი საგანგებოდ არის გაკეთებული, რომ დამსვენებლები გაახარონ. ტალღებიც საგანგებოდ არის შეფერილი, მთებზე და ხეების კენწერობებზეც საგანგებოდ უშვებენ ნისლს, ნაძვანარის სურნელებასაც...

ლიტა ისე შეჩერდა, თითქოს ცივი, ძალიან ცივი წვეთი ჩავარდნოდეს კისერში. ნელ-ნელა მომიბრუნდა და შეწუხებული სახით შემომხედდა:

— ნუ რა, ნუ! მე მბაბტიე, რომ თვითონ ვიკითხე, და მეტს ნულა გავავრძელებთ ასე.

პატარა ბავშვის უმწეობა ამოვიკითხე მის თვალბუნებში, გამახსენდა, როგორად მეჩვენებოდა ჩვენი შეხვედრის პირველ დღეს, ვამეცინა და თმაზე გადავუსვი ხელი.

რესტორანში უჩვეულო სიწყნარე იყო. მეგარდერობე ქალმა გვიცნო, ძველი მეგობრებივით მიგვილო, ლიტა მოიკითხა, ისიც შენიშნა — მოკეთებულხართო. აღარ იცოდა, რით ეცა პატივი. მე სიწყნარე მეჩოთირებოდა და ვკითხე, რა არის, ეს სიწყნარე რას უნდა მიეწეროს-მეთქი.

— ორკესტრს დღეს დასვენება აქვსო. მე წავიხუმრე — არ ვიცოდი, ორკესტრანტებსაც თუ დასვენება ესაჭიროებათ-მეთქი.

მეგარდერობემ სერიოზულად, მაგრამ რაღაც დედაშვილური სითბოთი განმმარტა:

— აბა როგორ! ისინიც ადამიანები არიან, ან აბანოში სჭირდებათ წასვლა, ან სხვაგან.

ჩვენ „ხასიათი გაუღსწორეთ“ — თითქოს დიდად კმაყოფილი დავრჩენილყავით ასეთი განმარტებით — თავი დავუქარიო და დარბაზში შევედით. დარბაზის მხოლოდ სამი თუ ოთხი მაგიდა იყო დაკავებული. დასავლეთის ფანჯრებს მზე მოსდგომოდა, სხივები ლარებივით იყო დაჭიმული მაგიდების თავზე. აივანი ხომ სულ ცარიელი იყო. ზეგვედით და მოაჯირთან დავსხედით.

ოფიციალტმა სამხარეულოს კარში

გამოიხედა, რაღაცას ჭამდა, დაგვიხანა, გვიცნო, პირზე ხელი აიფარა და დარბაზში წვენილი შეიშალა შიგნით. მანქანის ცოტა ხანში ისევ გამოჩნდა, გაუბედავი ნაბიჯით მოდიოდა, ღმირს იკავებდა. მოვიდა ჩვენთან, მოგვესალმა, წინსაფრის ჯიბიდან ბლოკნოტი ამოიღო და ფანქარი მოიმარჯვა. მე ლიტას შევხედე. ის ისე უყურებდა ოფიციალტს, თითქოს უცნობი ტომის ლამაზი წარმომადგენელი მდგარიყოს ჩვენს წინ. არ მინდოდა მისი ამ სასიამოვნო გარინდებიდან გამოყვანა, და ისევ ოფიციალტს მივუბრუნდი:

— მოგვიტანეთ, რაც თქვენ გნებავთ. ოფიციალტი გაწითლდა, მხრები შეატოკა და მეოცნებე თვალბუნებში მზეები აენტო.

— ნუ მაყენებთ უხერხულ მდგომარეობაში. იქნებ სულაც არ მოგეწონოთ, რასაც მე შემოგთავაზებთ?

— არა, არ შეიძლება თქვენ ცუდი გემოვნება გქონდეთ.

— ოო, — გაავრძელა ოფიციალტმა, კიდევ გაწითლდა და მერე სწრაფად ჩამოთვალა: ჩეხური ლუდი, ხმელი ნაფოტა თევზი, შვეიცარული ყველი.

— ბრწყინვალეა!

პირველ მოტანაზევე ოთხი ბოთლი ლუდი მოვატანინე. ოფიციალტი ისე სწრაფად მოძრაობდა, ისე ლამაზად აკეთებდა ყველაფერს, მე ლიტას შევხედე. ლიტას ისევ ცნობისმოყვარეობის დიმილი დასთამაშებდა სახეზე. ოფიციალტი რომ წავიდა, ისე, ვითომც სასხვათაშორისოდ, თქვა:

— მოსწონხარ. თვითონაც ცდილობს თავი მოგაწონოს.

— ააჰ! — ვთქვი მე და ჭიქები შევავსე. ლუდი ვარო, — იმას ეთქმოდა. ოქროსფერი და ყინულის ნაყურივით სუფთა, ჭიქებში შამპანურივით ქაფდებოდა და შუშუნებდა. ნელ-ნელა ვსვამდით და თან თევზს ვწიწკნიდით.

უცებ ზღვაში რაღაც აღრქიალდა და მერე წყალში მოადინა დგაფანი. მივიხედეთ. იქ, ნაპირიდან ოციოდე მეტრის მოშორებით, ტივზგამართული ექსკავა-

ტორი იდგა. რომ მოვედით, ზედ არავინ ჩანდა. მის უკან, პორიზონტზე, წითელი მზე ბრწყინავდა. ახლა ჯიხურიდან ზორბა ყმაწვილი კაცი გვიყურებდა. ჯახაჯუხით ჩაგადებდა ვეებერთელა ჩამჩას წყალში, რალაც ბერკეტებს გადასწევ-გადმოსწევდა, ჩამჩას თავისკენ მიითრევდა, მერე მალა ასწევდა, ანძას გაატოკებდა და წყლის ფსკერიდან ამოღებულ სილასა და ხრემს ნაპირზე გადმოჰყრიდა. ჩვენ რომ ყურადღება მივაქციეთ, უფრო მეტი მარიფათის გამოჩენა დაიწყო მე ჭიქა ავწიე და ვანიშნე—შენ გაგმარჯოს-მეთქი. იმან ხელის მალა აწევით გადამჩხადა მადლობა, ექსკავატორის ჩამჩაც რამდენჯერმე საგანგებოდ გააქნია ჰაერში და გაიციანა.

ლიტა იმ ყმაწვილსაც გაოცებისა თუ აღტაცების გამომეტყველებით უყურებდა. მერე მკითხა:

— რა ბედნიერია, არა?

— რა თქმა უნდა. — მივუგე მე, თუმცა ანგარიში არ მიმიცია, რატომ უნდა ყოფილიყო ბედნიერი. ეს იმ წამსვე იგრძნო ლიტამ და მთხოვა, განმემარტა—რაში მდგომარეობდა მისი ბედნიერება. მე ცოტა დაფიქრდი და მერე ფრთხილად დავიწყე:

— უპირველეს ყოვლისა იმითაა ბედნიერი, რომ მისი ხელობის ხალხი ჯერჯერობით ძალიან იშვიათია ქვეყანაზე. აქ, ბევრი-ბევრი ათი მეექსკავატორე მუშაობდეს ათათასი შოფრის გვერდით. ჯერ მარტო ეს! შემდეგ — ეგენი საკმაოდ ბლომადაც იღებენ. ჩვენთან, მშენებლობაზე, ერთი მეექსკავატორე იყო — ხუთი-ექვსი ათასი მანეთი ჰქონდა ხოლმე გამომუშავებული, ძველ ფულზე. არც ეს აიღებს ნაკლებს. მესამე კიდეც ის, რომ იცის რასაც აკეთებს და ყოველ საღამოს ხედავს თავისი შრომის შედეგს. მეოთხე — ეყოლება მასავით ღონიერი ცოლი, სამუშაოდან დაბრუნებულს დაახვედრებს შემწვარ კარტოფილს და ძმარში ჩაწყობილ, ჩამუჭუჭუბულ ქაშაყს. ეყოლება ბუთხუზა ბავშვები...

— და ეს იქნება ბედნიერება?

— იცი, ლიტა, რამდენი ადამიანი ვაქვეყანაზე, იმდენივე შეხედულვება არსებობს ბედნიერებაზე, თანაც ვინაშის გარკვეულ მონაკვეთში. სამი წლის შემდეგ შეიძლება თვით მე აღარ ვთქვა ასე მაგ მეექსკავატორეზე. ჩვენს ფიზიკურ მდგომარეობასთან ერთად, იცვლება ჩვენი ფიქრები და შეხედულებებიც. მე ერთ ხანობას რა მიმაჩნდა უდიდეს ბედნიერებად, იცი? მეეტლეობა. მე მოვესწარი თბილისურ ეტლებს, წითელსარტყელიან მეეტლეებს, დიდის ამბით რომ იჯდნენ კოფოებზე...

ლიტამ გაიღიმა და ამითვალღიერა:

— შენ მეეტლედაც არ იქნებოდი ცუდი!

— განსაკუთრებით მაშინ, როცა ეტლებში შენნაირი ქალბატონები მესხდებოდნენ.

ექსკავატორთან ნავი მივიდა, შიგ ორი კაცი იჯდა. ერთი ტივივით სადგარზე შეხტა, მეორემ თოკი მიაწოდა, ნავი რკინის კაუჭზე მიიბეს და მეორე კაციც მალა ავიდა. მეექსკავატორემ მუშაობა შეწყვიტა და ძირს ჩამოვიდა. სამივე ერთად იდგა და რალაცას ლაპარაკობდა. ახალმოსულებს ისეთი გამომეტყველება ჰქონდათ, თითქოს რალაცას ემუქრებოდნენ მეექსკავატორეს. მეექსკავატორე თავისი ჯიხურისკენ წამოვიდა. იქ, ჯიხურის სარკმელზე, ყავისფერი პიჯაკი ჰქონდა გადაკიდებული. ის პიჯაკი ათლო, ჩვენკენ მობრუნდა, გამომშვიდობების ნიშნად დაგვიქნია, გავვიღიმა და წავიდა. ის ორი კაცი უკვე ნავში უცდიდა, თვითონაც შიგ ჩახტა, თოკი ახსნეს, ძრავა ამუშავეს და პორტისაკენ გაცურეს.

— დაიჭირეს? — იკითხა ლიტამ.

— პირიქით, მე მგონი რალაც საჭირო საქმეზე წაიყვანეს.

— ოცდაჩვიდმეტში ასე იქერდნენ ხოლმე, არა?

— უარესადაც.

— უარესად როგორღა?

— მაშინ სტუმრებს ხელები მაკინტონის ჯიბეებში ჰქონდათ ჩაყოფილი.

ლიტამ თავი დახარა და მერე თქვა:

— მამა დაიჭირეს ასე.

— ჰოო?

— აბა რა!

— თუ დაბრუნდა?

— აჰ!

ლიტამ ჭიქა ოდნავ ააცილა მაგიდას

— მოდი, მათ ტანჯულ სულებს გაუმარჯოს.

დავლიეთ და დიდხანს ხმა არ ამოგვიღია.

მერე ისევ ვსვამდით და სხვადასხვა რაღაცეებზე ვლაპარაკობდით. კარგა რომ შებინდდა, წამოვედით. რაღაც ახლებურ სიახლოვეს ვგრძნობდი ლიტასთან. ბნელ ადგილებში ვჩერდებოდით. ისე ვეხვეოდით და ვკოცნიდით ერთმანეთს, თითქოს პირველად შევხვედრილიყავით დღეს.

რაღაც ბალი გავიარეთ და მთავარ ქუჩაზე ვავედით. იქ კინოთეატრი იყო. კინოთეატრს ორი დარბაზი ჰქონდა — პატარა და დიდი. დიდში „შიდი ძიძას“ უჩვენებდნენ, პატარაში — ლამორისის ფილმს — „მოგზაურობა საჰაერო ბუშტით“. ამ ფილმზე კარგი რაღაცეები მქონდა გაგონილი. ლიტას ვთხოვე შევიდეთ-მეთქი.

— როგორც შენ გინდოდესო.

ბილეთები ავიღეთ, შევედით და პატარა ფოიეში კუთხის სკამები დავიკავეთ. ჩვენს პირდაპირ მოხუცი ქალი და კაცი იჯდა. ეტყობოდა, ცოლ-ქმარი იყო. ისხდნენ ჩუმად, პატარები, ცოცხალთვალეებიანები. ერთი სიტყვა არ უთქვამთ ათი წუთის განმავლობაში.

— მაგათ ყველაფერი, ყველაფერი იციან ერთმანეთისა, არა? — მკითხა ლიტამ.

— ალბათ.

— და აღარაფერი აინტერესებთ ერთმანეთისა...

— პირიქით. სწორედ მაგათ აინტერესებთ ისეთი რამეები, რაც ყველაზე ნამდვილია ცხოვრებაში.

— კერძოდ?

— ფიზიკური და სულიერი სიმრთელე. ეგენი ფესვებდაწყვეტილი ხეებივით არიან მიყუდებული ერთმანეთზე

და ეს აკავებთ, რომ ორივე არ დაეცეს. საკმარისია, გამოეცალოს ერთი და დაეცემა მეორეც.

— ესე იგი უფრო საჭირო არიან ერთმანეთისათვის, ვიდრე ჩვენ?

— რა თქმა უნდა.

ლიტამ მეორე ხელიც დაამადო მკლავზე და უფრო მჭიდროდ მომეკრა. ვინც კი შემოდოდა ან ფოიეში იჯდა, ყველანი ჩუმად იყვნენ. ბოლოს, სამი ზარიც დარეკეს. ჯერ ყურნალი გვაჩვენეს — იუგოსლავიის ერთ პატარა კუნძულზე ინდოეთიდან ჩამოყვანილი მანგუსტები მუსრს ავლებდნენ გველებს. მერე ფილმიც დაიწყო. პაპა და შვილი-შვილი, რომლებიც ძალიან გვანან ქვიულ ვერნის პერსონაჟებს, ნარინჯისფერი ლამაზი საჰაერო ბუშტით გადაუვლიან მთელ საფრანგეთს. ისეთი კარგი იყო მაღლიდან დანახული ქალაქები, გზები, მინდვრები და ტყეები, სიამოვნებისგან გვააყროლებდა. ალბებს რომ მიადწიეს, ჩვენ საბოლოოდ გადავწყვიტეთ — გათენდებოდა თუ არა, მთებში წავსულიყავით.

გარეთ ცას ვუყურებდით, გვინდოდა გაგვეგო, როგორ ამინდს გვპირდებოდა ხვალისთვის. ეტყობოდა, ნაფლეთ-ნაფლეთი ღრუბლებით იყო დაფარული — აქა-იქ ციმციმებდნენ ვარსკვლავები. შავად გაბარდლულ სოჭებზე რაღაც ღამის ფრინველები წრიბინებდნენ და ფათქუნებდნენ. სანამ დავეშორდებოდით, კიდევ ერთხელ წავედით ჩვენს ხეივანში. ლიტა სულ ჩუმად იყო და როგორღაც ღონეგამოცლილი თითებით მეფერებოდა. მერე, ყველამ რომ დაიძინა, ჩვენც წავედით ჩვენ-ჩვენს ოთახებში.

VI

დათქმული გვქონდა, ცხრის ნახევარზე ხეივანში შევხვედროდით. რვა არ იყო, რომ სასადილოში ავედი. სომეხ ოფიცინანტს ვთხოვე: ჩვენი წილი მშრალი საუზმე გაგვიხვიე, სევასტოპოლში მივდივართ, ნაომარი ადგილები უნდა დავათვალიეროთ-მეთქი. ექვის თვალით შემომხედა, მაგრამ რა ძალა ჰქონდა,

სადაც მაინც მეგობრები ვიყავით. შემწვარი თევზი, ძეხვი, ყველი და ნამცხვრები გამიხვია, ისევ იმგვარად — დაეჭვებულმა გადმომცა და წამოსვლისას უკან დამადევნა:

— გისურვებთ დროის მხიარულად გატარებას.

მივუბრუნდი. მსხვილ ფეხებზე ღონივრად იდგა, ვეებერთელა მკერდი ერთმანეთზე გადაჯვარედინებულ მკლავებზე ედო. პირწავარდნილი პომონა ხარ-მეთქი, — და მისი რეაქციისათვის აღარ დამიციდა, გამოვიქეცი. საჭმელეები მხარზე გადასაკიდ ბაღურაში ჩავაწყვე, ქვემოთ ჩავირბინე, ორი ბოთლი ღვინო ვიყიდე, ისინიც იმ ბაღურაში ჩავდგი, ქურთუკი ამოვიიღლიავე და ხეივნისკენ წავედი. ლიტა უკვე იქ იყო, სკამზე იჯდა და მილიმოდა. რომ მივუახლოვდი და გამარჯობა ვუთხარი, მკითხა:

— სიზმრების გჯერა?

ისეთი გაბრწყინებული თვალები ჰქონდა, ვიფიქრე, კარგი სიზმარი უნახავს და ესიაშოვნება, თუ ვეტყვი — მჯერამეთქი.

— მაშინ იცი რა, დღეს მე სადმე ჩავიჩეხები.

ერთ წამს შევფიქრიანდი, მერე გავბრაზდი:

— ნუ სულელობ რაღაცას! სად არის აქ ისეთი ადგილები. მით უმეტეს ჩემს გვერდით.

თვალებში შუქ-ჩრდილი ჩაენაცვლა რამდენჯერმე. ენას კბილი დავაჭირე და ცოტა ხნის შემდეგ ვკითხე:

— თუ გინდა, ნუ წავალთ.

— რას ამბობ! ასეთი რამის შემოწმების საშუალება მეძლევა და ხელიდან გავუშვა? მივდივართ.

წამოდგა, ჩანთა მოიქნია, მხარზე გადაიკიდა და მთებისკენ გააბიჯა. ისე იყო გამოწყობილი როგორც მაშინ, კეფალის საჭერად რომ ვიყავით. მხოლოდ ახლა თავსაფარიც მოჰქონდა, რაღაც ჩინური თუ იაპონური თავსაფარი — თალოვანი ხიდებითა და კამკამა წყლებით მოხატული; თმაც ჩინურ ყაიდაზე ჰქონ-

და დაყენებული, სწორად ჩამოვარდნილი და წინ, ლოყებზე წამოწეული.

— რა გაქვს მაგ ჩანთაში? ~~აქვითხე~~

— ნუთუ არ იცი, რომ ქალებს არასოდეს არ ეკითხებიან, რა აქვთ ჩანთაში?

— ეგ ისეთი ჩანთა ხომ არ არის?

— სულერთია.

ძალიან ხალისიანად მიდიოდა, მე მიკვირდა და ვკითხე:

— მაინც რა ნახე სიზმარში?

— ოოხ, ნუ დამიწყებ ახლა გახსენებას. მე მინდა, ყველაფრის ჯიბრზე, ეს დღე უბედნიერესი იყოს ჩემს ცხოვრებაში.

პირველ გორაკზე ავედი და ცოტა ხანს შეეჩერდი. აქედან უკვე ზემოდან დავეყურებდით ქალაქსა და ტყვისფერ ზღვას. ზღვა დიდ მანძილზე იყო გაშლილი. პორტში ორი თეთრი გემი იდგა. იქით, შორს, სეინერებიც მოჩანდა. ნაპირის მახლობლად სეინერები მიმოდიოდნენ.

— რა კარგი გრძნობაა, არა, მაღლიდან რომ დაჰყურებ სივრცეს, — თქვა ლიტამ.

— ჯერ მოიცადე, ავიდეთ უფრო ზევით!

იმ ბილიკს ავეყვი, რომლითაც ჩამოსვლის მეორე დღეს ავედი პატარა მთის მწვერვალზე. ცა ახლაც მოღრუბლული იყო, მაგრამ ნისლი მხოლოდ აი-პეტრის შერჩენოდა, ისიც ბუხრიდან ამოსულ გრძლადგაწევილ კვამლივით. ტყეები საგრძნობლად გაყვითლებულიყო სამ დღეში. გვერდზე გავუარეთ ტოტეხამოხლეჩილ ჭერამსა და თეთრ ხატას, სადაც მოხუცი და მისი თხოთმეტი წლის ცისფერთვალა ქალიშვილი ცხოვრობდნენ. ხატა დაკეტილი იყო. ეზოში წინაფეხებზე თავმიდებული ჭრელი ძაღლი სთვლემდა. წამოგვიხტა და რამდენჯერმე დაგვეყვია. ლიტამ ხელი გაუშვირა და მოფერება დაუწყო. ძაღლი გაჩუმდა და კულის ქიციანს მოჰყვა. ვითმინე, ვითმინე და ბოლოს მაინც ვთქვი, რა კარგი პატრონიც ჰყავდა ამ ძაღლს.

ლიტამ საუბარი სხვა საგანზე გადაიტანა:

— რომ იცოდე, როგორ მიყვარს აი ასეთი ქოხები და მიფხვილ-მოფხვილი მესრები.

— ეგ სიყვარული არ არის, — მიუვგო ცოტა გაღიზიანებულმა.

— აბა, მაშ რაა?

— სიბრაღული.

— როგორ სიბრაღული?

— აი, ეს მავთულები ვიღაც ხელმოკლე კაცმა გაჭიმა. ზოგი საღ აქვს ნაშოვნი, ზოგი საღ. არც ბოძები ჰქონდა თავხესაყრელი, არც ძალა, რომ რიგინად დაეჭიმა. შემოღობა ნიათგამოცლილი ხელებით, შიგნით მოიყვანა თითო მუჭა პამიდორი, ჭარხალი და კიტრი...

ლიტა გაჩერდა. შეწუხებული შემომყურებდა და იცდიდა — კიდევ რას ვიტყვოდი. მე წამით გაეჩუმდი და მერე ისევ განვაგრძე:

— შენ, რომელსაც ძლიერი გგონია შენი თავი, გებრალეზა ის ნიათგამოცლილი კაცი. გინდა მიხვიდე და მხარში ამოუდგე. გინდა ცოტათი მაინც შეუმსუბუქო ტვირთი...

ჩანთა შეისწორა, გადმოიხარა და ტკვილგარეული ღიმილით მითხრა:

— ვახსოვს, რა მთხროვე გუშინწინ? მეტისმეტად კარგი ნუ იქნებო. ახლა მე გთხოვ — შენ კიდევ მეტისმეტად ჰქვიანი ნუ იქნები. ხომ?

მე გამეცინა:

— მით უმეტეს, რომ სიარულის დროს ადამიანს ძალიან ღლის მეტისმეტად ჰქვიანურ კილოზე ლაპარაკი. დაეჩუმდეთ და ვიაროთ აი, ასე.

დაეჩუმდით და „ასე“ მივდიოდით კარგა ხანს. უკან მოვიტოვეთ პატარა პატარა თეთრი სასაღებები, ჩვენკენ ცნობისმოყვარე თვალებით მომზიარა დიასახლისები და ბავშვები. მიწაყრილი ავიარეთ და ახლადმოასფალტებულ ავტოსტრადაზე ავედით. ავტომობილები გიყური სისწრაფით მიმოქროდნენ. ჩვენ ღიმილით ვაყოლებდით

თვალს. გვეჩვენებოდა, რომ მძღოლები თავს გვაწონებდნენ და იმიტომ ეჩვენებოდნენ ასე. ამ ავტოსტრადაზე ვიარებდით კილომეტრამდე ვიარეთ და მერე ბილიკზე გადავუხვიეთ. ბილიკს ზემოთ ძეძვნარი იყო. იქიდან ორი ბიჭი გამოვიდა, ერთს გრძელი ჯოხი ეჭირა და ბუჩქებს უბარტყუნებდა, მეორეს თოფი მოემარჯვებინა. რომ გავუპირდაპირდით, ვკითხე, რაზე ნადირობდნენ მწყურებზეო. ბევრი დახოცეთ-მეთქი? თოფიანმა აირწინაღის ჩანთას პირი გაუწია და ჩამახედა. ექვსი თუ შვიდი მწყური მაინც ექნებოდათ. ვთხოვე, ერთხელ ჩემთვისაც ესროლინებინათ, მაგრამ ლიტამ შეიქცადა, არაფერი მოჰქალაო, და აღარ გამომიბრთმევია.

ძეძვნარს ტყეწვრილი მოჰყვა. რცხილა, კუნელი, ჯაგმუხა და ნაძვი ერთმანეთში იყო არეული. ბილიკი ზოგჯერ ხასხასა მოლს ჰკვეთდა. ზედ მუჭა-მუჭა დაბნეულ აღმასის მძივებივით ბრწყინავდა ცვარი. ლიტას უხაროდა, წამოუსვამდა ფეხს და ფანტავდა იმ „მძივებს“, მაგრამ სინამდვილეში „მძივები“ კი არ იფანტებოდა, ქრებოდა, მიწა ისუტავდა. მოულოდნელად ხრეშმოყრილ გზაზე გავედით. კარგი იყო ბილიკიც, მაგრამ ფართო გზაზე სიარული მაინც უფრო გვსიამოვნებდა. სულ ცოტა მანძილია დაგვრჩა მთის ძირამდე და ვეება ლოდებით დატვირთულმა თვითმცლელებმა ჩამოიარეს. ერთმა მძღოლმა კაბინიდან თავი გადმოყო და დავვიძახა — იქით ნუ მიდიხართ, კარიერია, ახლა აფეთქება დაიწყებაო. მალე ფიცარზე წაწერილი გაფრთხილებაც შეგვხვდა — მთისკენ წასვლა აკრძალულია, შეიძლება საფრთხეში მოხვდეთო.

რა უნდა გვექნა? შეეჩერდით და მთის თვალღერება დავიწყეთ. ერთი ლოდებიანი ქიმი, რომელიც აღმოსავლეთისაკენ იყო წაწვდილი, თეთრად მოჩანდა სხვა კლდეების ფონზე. კარიერი იქ უნდა ყოფილიყო. მაგრამ ჩვენ ისედაც არ ვაპირებდით იქით წასვლას. ისეთ გეზს ვეძებდით, რაც შეიძლება დამრეცი ყოფილიყო გზა. ერთგან

წვრილი ჩანჩქერი შევნიშნეთ. იმ ჩან-
ჩქერს ზემოთ სუფთა ფიჭვნარი იყო,
მერე წვრილ ზოლად გადიოდა შეყვით-
ლებული ფოთლოვანი ტყე. მერე, ფერ-
დობზე, ჩოქელა წიწვები იყო გაფან-
ტული. იმ ფერდობის ავლა და მწვერ-
ვალზე ასვლა ერთი იქნებოდა. იქ, მწვე-
რვალზე, სიმაღლის აღმნიშვნელი ნიშა-
ნიც იდგა. იმან უფრო მიგვიზიდა და
იქით წავედით. ათი წუთიც არ გასულა
და სოკოზე გამოსული სამი დედაბერი
შეგვხვდა. ლიტა მივიდა, გამოელაპარა-
კა. ნახევარ-ნახევარი ვედრო ზეთოვანა
მოეკრიფათ. ლიტამ რამდენიმე ცალი
ამოიღო, დასუნა და გაბრწყინებული
სახით დაუბრუნა. დედაბრებმა შემოგ-
ვთავაზეს, რამდენიც გინდათ, აიღეთო,
მაგრამ ჩვენ ვიუარეთ. ამა რად გვინდო-
და! თანაც იმედი გვქონდა, ჩვენც ბევრს
შეგვხვდებოდით — მაღლა, დიდ ტყეში.

დედაბრებს გამოვემშვიდობეთ და წა-
ვედით.

— არ მოგშივდა? — ვკითხე ლიტას.

— ავიდეთ წვერზე და იქ ვჭამოთ.

— ძალიან კარგი, მაგრამ მაგას მაინც
ის სჯობს, აქაც შევჭამოთ ცოტა და
იქაც. მთაზე ასვლა ძალზე მომქანცვე-
ლია; თუ კაცი დანაყრებული არ არის,
ორჯერ უფრო გაუძნელდება სიარული.

ჩემი ბაღურა გავხსენი, ერთი ბუტერ-
ბროდი ლიტას მივეცი, მეორე მე ჩავ-
კბინე. მეც ძალიან მეგემრიელა და იმა-
საც. შევჩერდი, ბოთლი ამოვიღე.

— ცოტა ესაც მოვსვათ.

თავი მოვხადე და მივაწოდე.

სიამოვნების ღიმილით მოიწაფა. სმა
უჭირდა. სული უგუბდებოდა. ერთი ბე-
წო ძლივს მოსვა.

— რით ვერ გასწავლე. — ვუთხარი
მე. — აი, ასე!

მოვიყუდე და რაკრაკი დავაწყებინე.

— მე მაინც ისე მიჩვენია.

და ისევ ისე მოსვა.

ღვინომ ხალისი შეგვმატა. ბილიკივით
რალაც აღმოვაჩინეთ და იმას მივყვებო-
დით. ხან წახრილნი, ხელბწინწაწვდილ-
ნი მივარღვევდით ბუჩქნარს, ხანაც ლო-
დიანებზე გვიხდებოდა ბობღვა. ჩანჩ-

ქერთან შევჩერდით. წვრილი, წვრილი
ნაკადი გადმოდებოდა კლდიდან, შირი-
ლით მთარღვევდა ჰაერს ჩვენს ^{გვერდს} ^{გვერდს}
ხუთიოდე მეტრის ქვემოთ შეფეხად
იმსხვრეოდა ტინზე. აქ სხვებიც ბევრნი
ყოფილიყვნენ, წარწერებით აეჭრელე-
ბინათ ქვები და ხეები.

— მუდამ თან დააქვთ ზეთის საღებ-
ავები ამ უკვდავების მაძიებლებს, თუ რა
არის? — იკითხა ლიტამ.

— თავი აქვთ მაგათი საესე. — მიეუ-
გე მე, თვითონვე შემრცხვა ამ უხეირო
ხუმრობისა და ფერდობზე ავირბინე ძა-
ხილით, — ნულა ვავვიანებთ, ნულა ვა-
გვიანებთ-მეთქი.

ლიტამაც ამოირბინა რამდენიმე ნა-
ბიჯი და ღიმილით გაჩერდა. აქედან ფი-
ჭვნარი იწყებოდა. სულ დიდი, დიდი
ფიჭვები იყო, შიგა და შიგ კი შინდი და
რცხილა გარეოდათ. შინდს ორი კარგი
ჯოხი ავაჭკრი, ერთი ლიტასთვის, მეორე
ჩემთვის. ლიტამ ცოტა ხანს კი ატარა

ის ჯოხი, მერე გადააგდო — ეს უფრო მი-
შლისო. არ ტყდებოდა, მაგრამ ნამდვი-
ლად დაიღალა. წავიდოდი წინ, გავუ-
წვდიდი ჩემს ჯოხს, ის მოეკიდებოდა, მე
ავზიდავდი, ვაკოცებდი და ისევ წავი-
დოდი. გვეგონა, ცოტაც და გათავდე-
ბოდა ეს სოკოსა და წიწვის დაგუბებუ-
ლი სუნით საესე ცაშეკრული ტყე, ავ-
არღვევდით ვიწრო ზოლად გამავალ
ბუჩქნარს და მწვერვალზე იქვე იქნე-
ბოდა. მაგრამ პატარა ბუნსოზე ავედით
და შევეკრით: მოგვეჩვენა, რომ ჯერ
ისევ მთის ძირში ვიყავით.

— ნუ გეშინია. — ვუთხარებდი ალ-
მურმოდებულ ლიტას. — ასე იცის მთამ,
ხან გეჩვენება, სადღაც ცაშია შეკარგუ-
ლი და იქვე ახლოს კია შენგან, ხან კი
პირიქით.

— იქნებ სწორედ ეგ პირიქითი მდგო-
მარეობაა აქ?

— არა.

საათს დავხედე. ორ საათზე მეტი გა-
სულიყო, რაც ჩვენი სახლიდან გამოვე-
დით.

— ოცი-ოცდახუთი წუთიც და მწვერ-
ვალზე ვიქნებით.

ჯიქური ნაბიჯით დავიწყე ასვლა. ლიტას არ უნდოდა, მაგრამ მე მინც ხელს ვუწვდიდი, ხან ქამარში ვაკიდებინებდი და ასე ამყავდა. ოცი-ოცდახუთი წუთი ფიჭვნარის ასავლელადაც არ გვეყო. ლიტა რამდენჯერმე დაჯდა. შევატყე ღელავდა — ფერი დაეკარგა. მივუჭდებოდი გვერდზე, ვეფერებოდი და ვეხუმრებოდი. მეშინოდა, უცებ არ ეკითხა — რა არის, რისთვის ვიხოცავთ თავებს, სად მივდივართო. ერთი ორჯერ მე შევაპარე, თუ გინდა დაებრუნდეთ, ესაც დიდი მიღწევაა ჩვენთვის, ამ სიმაღლეზე რომ ამოვედით-მეთქი, მაგრამ გამიბრაზდა, წინ გამისწრო, ჯიუტად ილიმებოდა და ცდილობდა დემეტრიცე ბინა, რომ მე არ ჩამომრჩებოდა. ხელეები დაეკაწრა, ყურის ქვემოთაც დააჩნდა გრძელი წითელი ხაზი.

და ბოლს, ფიჭვნარიც გათავდა და შეყვითლებული ფოთლოვანი ტყეც, ბუჩქნარად რომ გვეჩვენებოდა დაბლიდან. მწვერვალამდე სამასი მეტრიღა იქნებოდა დარჩენილი. გამოგვალულ ფერდობზე გაფანტულ ღვივების ზემოთ გარკვევით მოჩანდა რკინის სამფეხა ანძა. ქვემოთ კი... ქვემოთ იყო საოცრება. ზღვა თითქოს ცისკენ აყირავებულიყო, და კი არ დავყურებდით, თავაწეული შევცქეროდით ტყვიისფერ, გაპრაილებულ უკიდვანო კედელს. სამ სეინერს. რომლებიც ადრე სანაპიროს მახლობლად მოჩანდნენ, ახლა ამ კედლის შუაგულისკენ გადაენაცვლებინათ.

ლიტა უცებ დამშვიდდა.

— ჩემს ღლეში არ მინახავს ასეთი რამ, — ამბობდა აღტაცებული და ღრმად სუნთქავდა. — რატოაა ასე?

მე ვითომ ახსნა დავიწყე: — მაღლიდან რომ დავცქეროთ, უფრო დიდ სივრცეს ვხედავთ. ჩვენი თვალიდან წასული სხივი ბლაგვი კუთხით... მაგრამ მივხვდი, რომ სისულელეს ვროშავდი, გამეცინა და უცებ მოვჭერი:

— ეს მერე ფიზიკოსებს ვკითხოთ. ახლა კი ვუყუროთ და დავტკბეთ.

კარგა ხანს ვუყურებდით ზღვასა და

მის ნაპირას გაგრძელებულ სუფთა, ფერად-ფერად მცენარეულში ჩაწულხებულ ქალაქს. მერე ავუწიეთ ხელი, დავემშვიდობეთ და წავედით. ფერდობი ზოგან ციცაბო იყო, ერთგან კი, ხევივით ჩაღრმავებულში, ფეხი ძლივს მოვიკიდეთ. ათ ნაბიჯზე არ ვიყავი ჩასული და უცებ ლიტას სიზმარი გამახსენდა. შემკრთალი მივბრუნდი და მერე ქვემოთ გავაპარე მხერა. იქ, ოცი-ოცდაათი მეტრის ქვემოთ, ერთმანეთზე შეხორებულიყო დამსხვრეული ლოდები. ფრთხილად-მეთქი დავუძახე ლიტას და ხელი გავუწოდეთ. მას სიცილი წასკდა.

— ჩემი სიზმარი გავახსენდა?

ხელზე ხელი მოვიკიდე, იმ ჩახვეწილ ადგილს გავაცილე და მაშინ ვუთხარი:

— სიზმრების განმგებლის ჯიბრზე ამ დღეს ბრწყინვალედ დავამთავრებთ.

— ბრწყინვალედ დავამთავრებთ! — წამოიძახა ლიტამაც და გაიქცა.

მე დავუყვირე:

— ნუ მირბიხარ, ლიტა, ნუ მირბიხარ!

მაგრამ ჩემთვის ყური არ უთხოვებია.

გარბოდა, როგორც კი შეიძლება ღორღიან აღმართზე გაიქცეს ადამიანი, — ხელეების მოშველიებით, ხანდახან ჩაჩოქილიც. გავედევნე, მაგრამ მალე უკვე აზრი აღარ ჰქონდა ჩემს დევნას. ის უკვე მწვერვალზე იყო; ხელეები გაშალა, თავაწეული, ასე ხელეგაშლილი, დატრი-აღდა, რაღაც ამოიძახა და დაეცა.

გულგახეთქილი ავვარდი და ვეცი. ხელეები აქეთ-იქით ჰქონდა გადაყრილი, შავი თმა ბალახებზე გაშლოდა, თვალეები დაეხუჭა. თავი წამოვუწიე, შევანჯღრიე. მეგონა ცუდად იყო. მაგრამ უცებ ხელეები კისერზე შემომამქდო, დამწია და კოცნა დამიწყო.

ვინ იცის, როდემდე ვიქნებოდით ასე, ვერტმფრენის გუგუნს რომ არ წამოვეყარეთ ფეხზე. იმ ოხერმა ოცი-ოცდაათი მეტრის სიმაღლეზე გადაგვიარა თავს.

— იქიდანაც დავგინახავდნენ? — ვადიდებული თვალეებით შემომხედა ლიტამ.

— ალბათ.

— ვაი, სირცხვილოო. — ქურთუკი გამიწია და თავი შიგ შემალა.

მოველოდით, რომ ეს იქნებოდა ნამდვილი მწვერვალი, — კონუსური, იქითა მხარეს კიდევ უფრო ციკაბო ფერდობებითა და უჩვეულო სანახაობებით. მაგრამ სულ სხვა რამ დაგვხვდა. გაშლილი რუხი ვაკე იყო თებოსავით წმინდა ბალახმოდებული. ვიყურებოდით ჩრდილოეთისკენ და გვიკვირდა. რალაც უდაბნოს განწყობილება გამიფებულიყო ირგვლივ. არც ერთი ხე, არავითარი ნაგებობა! ცივი, ძალიან ცივი ნიავე მოდიოდა იქიდან. ჰორიზონტზე შავი ნისლი თუ ღრუბლებიც იწვა.

წამოვდექით და ახლა ერთმანეთს მიყუდებულები ვიყურებოდით იქით. მე ლიტას ჩემს ქურთუკს ვაფარებდი, რომ ხარბენი იმ ცივ, ტყვიასავით მძიმე ნიავე არ ვაცივებულოყო.

— რა არის აი იქ, იმ ღრუბლების იქით? — იკითხა ლიტამ.

— სიმფეროპოლი. შეიძლება სხვა ქალაქებიც. ყოველ შემთხვევაში ცივი, ჩამუჭებული ქალაქები.

ლიტა უფრო მომეკრა, თითქოს დაპატარავდა.

— ბალახი კი რა სასიამოვნოდ წმინდაა და რბილი, არა?

მივდიოდით იმ წმინდა ბალახში — ფრთხილად, აქეთ-იქით ცქერით, თითქოს რალაცის გვშინებოდეს. უფრო და უფრო მძიმდებოდა და უსიამო ხმით გვეჩურჩულებოდა ნიავე. ვიარეთ კარგა ხანს. ბოლოს ერთ ღრმულში მოვხვდით. სამი მხრიდან მეტეოროიტებისვით იღუმალი ფერის ლოდებით იყო შემოზღუდული. დავიძახე — ჰეპეი-მეთქი. გაგრძელებულად, საოცრად მკაფიოდ გამომეპასუხა ენო. ლიტა გადაიჩრია. ძლივს-ძლივობით მოვაცილე იმ ადგილს — ხან რას იძახდა, ხან რას, და ბავშვით კისკისებდა პასუხებზე. მალლა ავედით. ისევ ვიარეთ, ვიარეთ იმ უდაბურ ცივ ველში. ვგრძნობდით, რომ ვერაფერს ისეთს — თვალმახარას და დამაინტერესებელს — ვერ შევხვდებოდით, მაგრამ მაინც მივდიოდით. ძლივსლა მო-

ჩანდა მწვერვალზე დადგმული რკინის სამფეხა ანძა. ბოლოს ნახნავე გამოჩნდა. იმ ნახნავამდეც მივედით. თვალსაზრისი ხანს ვიდექით და მერე გამოვბრუნდით, მხოლოდ სხვა გზით, ცოტა უფრო დასავლეთით.

შინისკენ მობრუნებამ ხალისი შეგვმატა. ალაგ-ალაგ, მცირე დაღმართებზე, მივბოდით კიდევ. ახლა ყურებში აღარ გვეცმდა ჩრდილოეთიდან მომავალი ნიავე და გვეჩვენებოდა, კიდევ უფრო ჩაყუჩდა და დადუმდა ყველაფერი.

— მოვნახოთ კარგი ადგილი და დავისვენოთ! — შევთავაზე ლიტას, მაგრამ ასეთი „კარგი ადგილი“, სანამ მთის გადასახედთან არ მივედით, ვერსად ვნახეთ. იქ იყო სიმწვანეშერჩენილი ბალახიც, კლდეში შეჭრილი მყუდრო ეხიცი და ბუჩქნარიც. ცოტა ხანს კლდეზე ვიდექით და ძირს ვიყურებოდით. მერე მე ხმელი ჩინჩხვარის მოვაგროვე, ცეცხლი დავანთე, გაზეთი გავშალე და ზედ ჩვენი ავლადიდება ამოვალაგე. ლიტა ცეცხლს პატარა ბავშვივით უვლიდა გარს, ხელებს უშვერდა და იცინოდა. როგორც კი ალი დაიწვედა, თვითონაც მირბოდა ჩინჩხვარის მოსატანად. გათბა, გაცრეცილი ხელები და სახე დაუწითლდა. მე დაბლა, ფერდობში ჩავედი. იქიდან ორი ბორჯლიანი კუნძი ამოვიტანე, ერთი რკინისა, მეორე ღვიის. დავუწყე ცეცხლს და ფეხმორთხმით მივუჭექე ახლოს. ახლა წამდაუწუმ აღარ ჭირდებოდა ჩინჩხვარის დაყრა, კუნძები ნელ-ნელა, ტკაცუნით იწვოდა, ღვია სასიამოვნო სუნს აყენებდა, ლიტაც დაჯდა. შეჭამე-მეთქი ცოტა რამე. არ მინდაო. მაშინ ღვინო მივაწოდე. მოსვა. მეც დავლიე. ღვინომ მადა გაგვიხსნა, საჭმელსაც მივყავით ხელი. ვჭამდით, ცეცხლს ვუყურებდით და კმაყოფილები ვუღიმოდით ერთმანეთს.

ლიტამ მკითხა:

— არ ვაინტერესებს, რა მომეწონა შენი, პირველად რომ გნახე? რა-მეთქი.

— თვალებიც ლამაზი გაქვს, კისერიც,

მაგრამ ჭამა რომ არ გცოდნოდა ასეთი: ვერასოდეს ვერ მოიგებდი ჩემს გულს.

— მაინც როგორი ჭამა ვიცი?

— ბრძოლის ველზე გასულ ოფიცერივით. ასე მგონია, შექმამ ამ ორიოდელუქმას და ძნელი ამოცანის შესასრულებლად გაუძღვები ჯარისკაცებს.

— შენ დიდი, კეთილი გული გაქვს, — მივუხე მე.

გადმოიწია, თავი მხარზე დამადო.

— და მაინც ცუდი, ცუდი ქალი ვარ, არა?

აღმოსავლურ შესხმასავით რაღაც წამოვიწყე, მაგრამ იმან ყურებზე ხელისგულები მიიჭირა და სახე მუხლებში ჩამალა.

ასე იყო ერთხანს. მერე უცებ წამოიძახა:

— წვიმს.

მე ცას შევხედე.

ღრუბლები შესქელებულიყო, წინწკლავდა.

— დიდი წვიმა რომ წამოვიდეს?

— აი, ეხი.

— სულ რომ იწვიოს, დამემდე?

— შეგეშინდება, აქ რომ გავათენოთ?

— სიცივე თქვი, თორემ...

— ჰო, დამე ძალიან ეციება. რა საოცრებაა, არა? ძირს თითქმის ცხელა, ვიღაც-ვიღაცეები ალბათ ბანაობენ კიდეც, აქ კი ასეთი სიცივეა.

წვიმა არ წამოსული, ის წინწკლაც შეწყდა, კუნძებიც ჩაიწვა. ჩვენი ბარგი-ბარხანა წამოკრიფეთ, უკანასკნელად ავედით კლდეზე, ერთხელაც გავხედეთ ჩაქუფრულ ველს და წამოვედით.

ამოსვლისას, სამფეხა ანძასთან, ბილიკივით რაღაც შევნიშნეთ. ახლა იმ ბილიკს ვაყვევით. ცოტა ხანში სხვა ბილიკიც შემოგვეერთდა; ხოლო როცა ღვიანი ფერდობი ჩავიბრინეთ და ტყეში შევედით, ძველისძველ საურმესაც წავადექით. აქ ერთხელ კიდეც ვცადე ლიტას ქალობაზე ზევით დაწყებული სიტყვის გაგრძელება, მაგრამ ლიტა გამექცა და შორიდან დამიძახა:

— თუ კრინტი დაგიძრავს ჩემზე, გირჩევნია ახლო არ მოხვიდე, გაიგე?!

რა უნდა მექნა! ხმას აღარ ამღვირებ-მეთქი და მდუმარედ განვაგრძეე გზა. ის მაინც წინ მისწრებდა (თხზავთ თუ მენდობოდა) და ხანდახან თუ შემომხედავდა მომდურავი თვალით.

სალამოს მოახლოვების ბრალი თუ იყო — ტყეში ფრინველები ახმაურდნენ. საღდაც შაშვებიც აჭახჭახდნენ. მე ჩემი იმიტატორული უნარი გამახსენდა, — ხელის ზურგი ტუჩებზე მივიდე, შაშვებს გამოვაჯავრე, გამომეპასუხნენ კიდეც, მაგრამ გზის გასაბრუნთან ხელი სწრაფად ჩამოვიდე ძირს. ვეება ფიქვებში ჩადგმული პატარა ფიცრული ბუდრუგანის წინ ვიღაცა კაცი ჩაკუნტულიყო. ახლო რომ მივედით, ვნახეთ, ფიცრიდან ლურსმანს აძრობდა. ამოგვხედა, ჯერ გავვიღიმა, მერე შიში ჩაუდგა თვალებში:

— იქით არ წახვიდეთ, ახლა აფეთქება იქნება!

მე ლიტას მივუბრუნდი:

— მოდი ერთი ვნახოთ, რა არის ეს აფეთქება.

კაცი გამიწერა:

— ხომ ვითხარით, არ შეიძლება-მეთქი!

— შორიდან, ბიძაჩემო.

— შორიდან... შორიდან შეიძლება. — წელში გაიმართა, ხალათის კალთა გაისწორა. — იარეთ პირდაპირ, პატარა ჭყანტობი შეგხვდებათ. ხელმარცხნივ გორაკივითაა. ადით იქ და იქიდან გამოჩნდება.

მადლობა გადავუხადეთ და წავედით. ჭყანტობი მალე შეგვხვდა, გორაკიც იქვე იყო, ათიოდე ნაბიჯზე. ავედით ზედ და, წელში გამართვა ვერ მოვასწარი, — გაისმა გრგვინვა. ბელტებშერეული მტერისა თუ კვამლის დაბოლქვილი მასა ელვის სისწრაფით აიგრაგნა მადლა. იმას სხვა მოჰყვა, იმას კიდეც სხვა... და როცა ლალუმები გათავდა, ქვების ჯახა-ჯუნხმა და ჩხრიალმაც მოაღწია ჩვენამდე.

— ძან კარგი რამ იყო, არა? — ვკითხე ლიტას.

თავი დამიქნია და მერე ხევისკენ მიმითია. იქ, ჩახერგილ ლოდებთან, რომ-

ლებსაც ჯერაც ნისლივით დასტრიალებდა მტვერი, მუშები გამოჩნდნენ. ისინი გამარჯვებული მეომრებივით გადმოჰყურებდნენ თავიანთ ნახელავს. სანახაობა დამთავრებული იყო. დაბლა ჩავირბინეთ, ჰყანტობს შემოვუარეთ და ხრემ-მოყრილ სამანქანო გზაზე გავედით. პაერი აქ ადვილად იძვროდა და ახალდახეთქილი ქვის სურნელი მოჰქონდა კარიერის მხრიდან. ეწერში წითელი ძროხების ნახირი მოდიოდა. საღდაც ბუჩქებსმოფარებული მწყემსი რქის საყვირს უკრავდა. ამ ხმას საქონლის ქშუტუნი და წვრილ-წვრილი ექვანების წკარუნიც უერთდებოდა. გზის პირას ახალგაზრდა ქალი და კაცი ისხდნენ. კაცი მხრებგანიერი, ქერა, ხუტუტაქოჩრიანი ჯეილი იყო. ქალი — წვრილი, გახუნებულკაბიანი, ბოშასავით შავი და თვალეზბრიალა. რომ მივეუახლოვდით, წამოდგნენ. კაცმა სიგარეტის ნამწვი ფეხით მოსრისა, გზაზედაგდებულ ფიჭვის ნედლ მორს ბოლო აუწია, ქალს მხარზე დაადო, თვითონ მორის თავი შეიგდო და ჩქარი ნაბიჯით წავიდნენ ქვემოთ. ტვირთქვეშ წელგაღუნულმა ქალმა მოგვხედა, გაგვიღიმა და ხელიც კი დაგვიქნია. მე გამეცინა და ლიტასკენ მივბრუნდი, აბა, იმაზე რაღა შთაბეჭდილება დატოვა იმ კანკუსალამურა. შოლტივით მოქნილმა ქალმა-მეთქი. ლიტას ჩანთა უკან ჰქონდა გადაადგებული, თვალეზბრიალა... თითქოს იმ წვრილი შავი ქალის გადიდებული თვალეზბრიალი იყურებოდა. მკერდზე გადაჯვარდინებული მარჯვენა ხელი მარცხენა მკლავზე ჰქონდა დადებული, მარცხენა ხელი ტუჩებთან მიეტანა და ილიმებოდა...

შინ რომ დავბრუნდით, ბნელად
აქა-იქ უკვე სინათლეებიც ენთო. ლიტასეთი დაღლილი ჩანდა, ძლივს მოახერხა ხელის აწევა, — ჯერჯერობითო, ჯერჯერობით-მეთქი, მეც ხელი ავუწიე და ჩვენ-ჩვენი კორბუსისკენ წავედით.

რას ვიფიქრებდი, რომ ეს იყო ჩვენი ერთად ყოფნის უკანასკნელი წუთი!

მეორე დღით, აღრიანად, ის საღდაც გაემგზავრა. უბრალოდ — გამოიძახა ტაქსი, რეგისტრატურიდან აიღო თავისი პასპორტი და წავიდა. ვინც კი ამ ამბავს გაიგებდა, ყველას უკვირდა, — მას ხომ ოცდაექვსდღიანი საგზური ჰქონდა! უკვირდათ ჩვენს თანამოსუფრე ბალტიისპირელებს, უკვირდა მელოტ, ოქროსკბილეზიან ცნობილ მწერალს, უკვირდა დირექტორს და ლამაზადმინისტრატორ ქალს... ისინი რაღაცის მოლოდინით შემომყურებდნენ მე. ეტყობოდათ, წარმტაცი საიდუმლოს გაგებას მოელოდნენ ჩემგან. მაგრამ მე რა, რა შემეძლო მეთქვა?! მეც მხრებს ვიჩეჩავდი და თავს ვაქნევდი სინანულით; თუმცა ჯიბეში ლიტას წერილიც კი მედო — მოსწავლის რვეულის ფურცელზე პასტიანი კალმით დაწერილი ორი სიტყვა: „მშვიდობით. მშვიდობით!“

მკვეთრ, ძალიან მკვეთრ ასოებს სამსამი ხაზი ეჭირათ. თითო სიტყვა ფურცლის მთელ სიგანეზე იყო გაჭიმული, ძახილის ნიშნის წერტილის ადგილას კი რაღაც ცისფერი გორგალი იყო დახატული, რომელსაც მარჯვენა მხარეზე ჰქონდა გამორღვეული წვერი.

და

მოთხრობა

შუა აგვისტოა. როგორც იქნა, მიილია ეს ძნელი ზაფხულიც. ასეთი სიცხე არავის ახსოვს ამ ადგილებში, სადაც ქვემოთ აღწერილი ამბავი მოხდა, კერძოდ კი — დრმა ტაფობში ჩაწოლილი დიდი ქალაქის ერთ-ერთ ძველ უბანში.

ადამიანი ყველაფერს ეჩვევა. ბოლოსდაბოლოს ეგუება იგი სიცხესაც. ეს გარკვეულ დაღს ასვამს მთელი საზოგადოების ცხოვრებას, გარეგნულად უინტერესოსა და უფერულს ხდის მას. მაგრამ მხოლოდ და მხოლოდ გარეგნულად. სინამდვილეში ყველა ის განცდა და სურვილი, გრძნობა და ვნება, რომლებიც ჩვეულებრივ პირობებში ამოძრავებს ყველას და ყველაფერს, დროებით აღარ სცილდება სულიერი სფეროს ფარგლებს და იმალება ადამიანის შიგნით, ისევე, როგორც თვით ადამიანი ემალება სიცხეს ჩაბნელებულ შენობაში. ცარიელდება ქალაქის ქუჩები, მოედნები, მთელი უბნები, ისადგურებს სიჩუმე და, თითქოს თავისი გამარჯვების აღსანიშნავად, კიდევ უფრო ულმობლად მძვინვარებს სიცხე.

ასეა ზაფხულის დამლევის ამ უცნაურ დღესაც. მზემ გათენებისთანავე ცხარედ შემოუტია ქალაქს, გააღწო ასფალტა,

სახურავები გაავარვარა. შუადღის პაპანაქებამ ყველაზე ცივისსხლიანებსაც დააყრვეინა ფარ-ხმალი და სახლებში შერეკა. სიცოცხლე თითქოს სრულიად ჩაკვდა ყველგან და ძველი უბნის ოღრო-ჩოდრო ქუჩებში ოდნავი ჩამი-ჩუმიც კი აღარ ისმის.

მე მარტოდმარტო მივყვები ვიწრო და მტვრიან შუქას, რომელიც უმოკლესი გზაა აწ უკვე გაუქმებულ სასაფლაოსკენ. ვინ მოსთვლის, რამდენჯერ ამივლია ეს გრძელი აღმართი?! პატარაობისას მას „ლილიბუტების ქუჩას“ ვეძახდი და მახსოვს, რა ზღაპრულ სურათებს მიხატავდა აქ მაშინ ბავშვის მდიდარი წარმოდგენა. საკმარისი იყო მხოლოდ სურვილი და... ქუჩა ივსებოდა ძველებურად ჩაცმული ქონდრისკაცებითა და პატარა ქალებით, რომლებიც სასაცილოდ მიიბაკუნებდნენ თავიანთ ბაწაწა ფეხებს; პატარა ეტლებში ერთი ციციქნა ცოცხალი ცხენები იყო შებმული და ბრჭყვიალადილებიანი ნამცეცა მეეტლები გამაყრუებელი ჭყინინით დააქენებდნენ მათ ზევით-ქვევით; ჯუჯა მეარღნე პატარა არღანზე უკრავდა და გამვლელ-გამომვლელნი უხვად ასაჩუქრებდნენ მას პატარ-პატარა ოქროს ფულებით... ყოველ

ნაბიჯზე რაღაც ახალი და საინტერესო ამბავი ხდებოდა, და შეუმჩნევლად იღეოდა ეს მძიმე აღმართი, ხოლო აღმართთან ერთად ცოტა ხნით თავდებოდა ჩემი ბავშვობაც. იწყებოდა სასაფლაო, ყოველად უცნაური და გაუგებარი ადგილი პატარასათვის.

დღეს კი, მიყვები ამ „ლილიუტების ქუჩას“ და უკვე ამაოდ ვცდილობ განუხლებული ბავშვური განცდების გაცოცხლებას: ქუჩა კვლავ ჩემია და ცარიელი. ორიოდ მტკავლის სიგანის ტროტუარზე ასფალტი ცომივით დარბილებულა და ჩემს მძიმე ფეხის ხმასაც კი სრულიად ახშობს. სამარისებური სიჩუმეა ირგვლივ და ეს გასაქანს აძლევს ჩემს უთავბოლოდ არეულ ფიქრებს.

დღეს ცამეტი აგვისტოა, ჩემი დაბადების დღე. დილის ექვს საათზე ოცდაათი წელი შემისრულდა. ეს ფრიალ მნიშვნელოვანი მოვლენაა ადამიანის ცხოვრებაში. ასეთ დღეს სიხარული ალბათ ჯერ კიდევ სჭარბობს წელთა სვლის სისწრაფით გამოწვეულ სევდასა და სინანულს. ალბათ-მეთქი, ვამბობ იმიტომ, რომ მე, ამ მხრივ, სამწუხარო გამონაკლისი ვარ.

ყოველი ცამეტი აგვისტოს მოახლოება, მას შემდეგ, რაც შეგნებულ ცხოვრებას შევეუდექი, აუწერელ გულისტკივილთანა მაქვს დაკავშირებული. ახლაც ნათლად მიდგას თვალწინ ის მოღრუბლული დღე სასაფლაოზე, როცა ათი ოდრე წლის ბიჭმა დიდებას ნაამბობიდან პირველად შევიტყვე: დედა თურმე ჩემს დაბადებას გადაპყობია. ცოტა ხნით ადრე დიდებასგანვე მქონდა გავგონილი ზოგი რამ მამაჩემის შესახებაც, ხოლო იმ დღეს ის „ზოგი რამაც“ საბოლოოდ დავაზუსტე. ვიცოდი, მაგალითად, რომ მამას მეორე ცოლი შეურთავს, მაგრამ არ ვიცოდი, რომ ეს ამბავი მომხდარა სწორედ იმ დღეს, როცა მე ერთი წელი შემსრულდებოდა. მას მერე მამა აღარ მინახავს. აღარ უნახავს იგი არც დიდებაჩემს, რომელმაც სრულიად მარტომ გამზარდა. ვერ მივხვდარვარ, საიდან აღმოაჩნდა ამ პატარა ქალს იმოდენა ძალა. რა დამავი-

ყებს იმ ძნელ დროს, როცა გაჭირვებამ ისე შეარყია მისი თავმოყვარეობა, რომ ნებისყოფის სიმტკიცე, რომ მამაჩემის თუნდაც ცალკედ შემოთავაზებულ დახმარებაზე ალბათ უარსაც ვეღარ იტყოდა. მაგრამ ეს არც მოხდა და, საბედნიეროდ, ყველაფერი წარსულს ჩაჰპარდა. ახლა მე აღარავის პატრონობა აღარ მჭირდება, პირიქით, თვითონ ვცდილობ რითიმე გადაუხსნადო დიდებას ჩემზე გაწეული ამავის სამაგიერო, თუმცა დანამდვილებით ვიცი: მიუღწეველია ჩემი სურვილი. ამაგიც არის და ამაგიც! განუზომელია ის სიყვარული და მოთმინება, როგორითაც მეპყრობოდა უზომოდ ცელქს დიდებაჩემი. განუზომელია ის ხალისი და დაუზარებლობა, როგორითაც მიკითხავდა იგი ათასნაირ ზღაპრებსა და მომხიბლავ ამბებს, მასწავლიდა ხატვას და მუსიკას, წერა-კითხვასა და უცხო ენებს, ანუ ყველაფერს, რისი სწავლაც კი შეიძლება, და იმასაც, რაც ადვილად არ ისწავლება: სიბრალულს, სიკეთეს, სიყვარულს, ზოგჯერ — სიძულვილსაც. ყოველივე ამან ბოლოსდაბოლოს მოტეხა მოხუცებულის ჯანმრთელობა, და ეს დღე ჩემს მეხსიერებაში პირველი ცამეტი აგვისტოა, რომლის ორიოდვე საათიც სასაფლაოზე მარტომ უნდა გავატარო. მერე კი...

ვიცი, რაც მომელის მერე: უნდა დავბრუნდე შინ და ლოგინად ჩავარდნილ დიდებას დაწვრილებით ვუამბო ყოველივე, ვუამბო, რომ ვიყავი იქ, რომ ყველაფერი ძველებურად დამხვდა: საფლავი — მოვლილი, ღობე — მთელი, ტირიფი — მორწყული... მერე მან ბოდისი უნდა მომიხადოს, რომ ასე მაწვალებს თავისი გაჭიანურებული ავადმყოფობით, და სევდიანი, ბებრული ხუმრობით უნდა მაიმედოს, რომ ეს დიდხანს აღარ გავგრძელდება. ამის შემდეგ იგი ცრემლნარევი ღიმილით მოისმენს ჩემს აღშფოთებულ პასუხს, მერე, გულგამთბარი, ერთხელ კიდევ მომილოცავს დაბადების დღეს, პატარა ბავშვივით ჩამიხუტებს გულში, მაკოცებს შუბლზე, ისე, როგორც მხოლოდ მას შეუძლია, და ბო-

ლოს აუცილებლად მისაყვედურებს, რომ ამ ხნის კაცი ოჯახს ჯერაც არ მოვიკიდებოვარ...

აი ის ჩემი არც თუ ისე მხიარული ფიქრები (რა თქმა უნდა — დაახლოებით, — და არა ასე დალაგებულად და თანმიმდევრობით, როგორც ქაღალდზე ჩანს), რომლებიც „ლილიპუტების ქუჩით“ მიმავალს უნებურად მიტრიალებს სიცხისაგან დარეტიანებულ თავში.

ჩემ წინ ზანტად მიძუნძულებს ფერდებჩაცვენილი წითურა სეტერი. ძალი ხანდახან უკან იხედება და მე ვხედავ მის საოცრად ადამიანურ, ნაღვლიან თვალებს. ვინ იცის, იქნებ ამ წუთას მასაც აგონდება თავისი ძალღუერი წარსულის რომელიმე არასახარბიელო ეპიზოდი.

პატარა აფთიაქის რკინისმოაჯირებიანი კიბის ჩრდილში თვლემს მურივით შავი კატა. ძალის მიახლოებისთანავე იგი სწრაფად ფხიზლდება, იზმორება და, ყოველშემთხვევისათვის, თავდასაცავად ემზადება, მაგრამ მშვიდობიანად განწყობილი სეტერი გვერდს უქცევს მას და ერთ-ერთ შესახვევში უჩინარდება. კატა ახლა მე არ მაცილებს თავისი დიდრონი, ზურმუხტისფერი თვლების გამომცდელ მზერას და მერე, ჩემს უწყინარობაში რატომღაც დაეჭვებული, ფეხათრევიით იმალება კიბის ქვეშ.

აფთიაქის თეთრმინებიანი კარი ღიაა და მე ვხედავ, რაც ხდება შიგ. თუმცა შიგ არაფერიც არ „ხდება“: თეთრხალათიან ქალებს თავები დახლზე ჩამოუღვიათ და სძინავთ. მძინარე ადამიანების დანახვა უფრო მადუნებს და გაბრუებული განვაგრძობ გზას.

შუქის გაყოლებაზე, ორგვე მხარეს, ხის წითელი ალაცაფის კარებია გამწვრივებული. ყოველ მათგანზე ვიდაცას ცარციტ გაუგებარი ნიშანი დაუდია: წრე და მასში ჩახატული პატარა ჯვარი. ერთი, ორი, სამი... შეუგნებლად ვითვლი დანიშნულ კარებს და მალე სავსებით გარკვეულად მაწუხებს უცნაური წინათგრძნობა:

საცაა მელოდიური ჭრიალით უნდა გაიღოს რომელიმე მათგანი, გამოვი-

დეს სახედარზე გადამჯდარი მსუქანი ალი-ბაბა და კმაყოფილი ღლინით სეზამის გასაძარცვად გაემართოს ^{გაღწეული} ~~გაღწეული~~ და, პატარა მუკმა გაუბედავად უნდა გამოკვოს გარეთ თავისი დიდი, სამკუთხა თავი, მიხედ-მოხედოს და მერე, ჯადოსნური ქოშებით, მიწაში ჩაფლული განძის საქებნელად სადღაც წაფრატუნდეს...

უნებურად ვანელებ ნაბიჯს. ვგრძნობ, როგორ მწარედ იკბინება შემადლებული მზე და, თავბრუდახვეულს, უკვე სერიოზულად მივიკვრს, რომ ჩემი ზღაპრული მოლოდინი არა მართლდება, თუმცა... მგონი ნაადრევია ჩემი გაკვირვება.

საიდანღაც ჩაყინებული ზამბარის ჭრიალი მესმის. შემკრთალი ვჩერდები და იქით-აქეთ ვიხედები. ჩემს წინ ალაცაფის კარი იდება და ეზოდან კოჭლობით გამოდის შავებში ჩაცმული დედაბერი. წელში ისე მოხრილა, თითქოს ძირს რამე დავარდნია და აღებას ლამობსო. აქვს სანთლისფერი, დამკვანარი სახე; უბევში ღრმად ჩამჯდარი დიდი თვალები; მაგრად მოკუმული, უკბილო პირი, ისე მაგრად, რომ წვეტიანი ნიკაპი ლამის მოკაუჭებულ ცხვირს შეეხოს; შავი თავშლიდან ჩამოშლილი თეთრი თმა მთლიანად ვერ უფარავს ერთდროს ილბათ დამაზ, მალალ შუბლს.

— დედაშვილობას, აფთიაქში გამეგზავნე... — ჩიფჩიფებს იგი და აჯანკალებული ხელით მიწვდის წამლის ქვითარს, — ნუ დაიზარებ, შვილო, სიარული მიჭირს, შენ კი გაეზარდე დედაშენსა!

უსიტყვოდ ვბრუნდები უკან, აფთიაქისკენ.

აგერ ის ნაცნობი კიბეც. შევდივარ შიგნით. გახურებულ პაერში წამლებისა და ნავთით გაუღენთილი ნახერხის სუნი ტრიალებს. მოკრიალებული პარკეტი ხმამალა ჭრატუნობს ჩემს ფეხქვეშ.

მსუქანი ქალი — რეცეპტარი უცბად ვერ ფხიზლდება და, თვალებდაჭყეტილი, კარგა ხანს უაზროდ შემომცქერის, ბოლოს მართმევს ქვითარს, ცხვირზე მოხერხებულად ირგებს სათვალეს და დიდ-

ხანს, დიდხანს იქეჭება მრგვალ თარო-
ებზე გამწკრივებულ სხვადასხვა ზომის
ბოთლებს შორის, რომლებიც მზის სხი-
ვებს ათასფრად ირეკლავენ და თვალის-
მომპრელად ბრწყვიალებენ. მე, ამასო-
ბაში, ზიზღნარევი რიდივით ვათვალიერებ
მინის ქვეშ გასაყიდად გამოფენილ
სკალპელებს, კატეტრებს, შპრიცებსა და
სხვა სამედიცინო ხელსაწყოებს და მორ-
წმუნესავით მხურვალედ ვლოცულობ
გულში: „ღმერთო! ოღონდ ლოგინში ნუ
მომკლავ და ყველაფერზე თანახმა ვარ!
ოღონდ ექიმების ხელში ნუ ჩამაგდებ,
ღმერთო, და თუ გინდა მომკალი!...“

რეცეპტარი, როგორც იქნა, პოულობს
თურმე მაცივარში შენახულ წამალს რა
გრძელყელიან იოდისფერ ბოთლს მაწო-
დებს. ცივი ჭურჭელი სასიამოვნოდ მიგ-
რილებს ხელისგულს. კიდევ ერთხელ
ჭრაჭუნობს პარკეტი და კვლავ სიჩუმე
ისადგურებს მზიან ოთახში.

დედაბერი იქ აღარ მხვდება, სადაც
დაეტოვე, და ყურადღებით ვათვალიე-
რებ აგურის ორსართულიან სახლს, რომ-
ლის ეზოდანაც ამ ცოტა ხნის წინათ გა-
მოვიდა იგი. სახლის ნომერი ყოფილა
ცამეტი. უცნაურია.

რა თქმა უნდა ცრუმორწმუნე არა
ვარ, მეცინება კიდევ, ამას რომ ვამბობ,
მაგრამ დღევანდელი დღის უცნაური
წვრილმანები — სიცხისაგან რეალობას
მცირე ხნით გამოთიშული გონების რა-
ღაც მისტიური პალეოციენაციები; შავი
კატა; სადღაც საეპკოდ გამქრალი დედა-
ბერი; და ბოლოს ისევ ეს „თარსი“, ჩემ-
თვის განსაკუთრებით კვიმატი რიცხვი —
ცამეტი, — საკმარისია იმისათვის, რომ
კაცს ცრურწმენისაკენ ერთგვარი მიდ-
რეკილება გაუჩინოს.

ამიტომაც ვაღებ ასე გაუბედავად აღა-
ყაფის დაბალ კარს და ძალაუვნებურად
თავდახრილი შევდივარ იდუმალებით
მოცულ ეზოში.

თუთის დიდფოთლება ხე მთლიანად
ჩრდილავს რიყის ქვით მოკირწყლულ
პატარა ეზოს. სახლის ზედა სართულზე
კარ-ფანჯრები ჩაუბეჭდიან და არავინა
ჩანს. ქვედა სართულის აივანი ღრმად

ზის მიწაში. ოთხკუთხა აგურით მოკე-
რულ მის იატაკზე სველი მატყლია და
ფენიანთ გასაშრობად.

დედაბერი აქაც არ არის. იძულებუ-
ლი ვარ მივადგე ერთადერთ ღია კარს,
რომელზეც უბრალო ფარდაა ჩამოფარე-
ბული და ზედ ზანტად დაცოცავენ სი-
ხისაგან ქანცგამოლეული მწვანე ბუ-
ზები.

ჩემს კაკუნს არავინ ეხმაურება.

ერთხანს დაბნეული ვდგავარ კარის
წინ, მერე გამბედაობას ვიკრებ, ფარდას
განზე ვწევი და შიგნით ვიხედები.

დაბალქერიანი, ბნელი ოთახის ნახევა-
რი ვეებერთელა ფიკუსს უჭირავს. იქვე
დგას მუშამაზადაფარებული მაგიდა და
სამი ძველისძველი, დანჯღრეული სკამი.
ქუჩისკენ ორი ვიწრო სარკმელია გაჭრი-
ლი. კუთხეში მდგარი კარაიდან გაცი-
ბული მიყურებს ვიღაც თვალებგადმო-
კარკალული მაჯლაყუნა და ძლივს ვხვდე-
ბი, რომ ეს არის მრუდე სარკის ოინი.
მეორე კუთხეში რკინის საწოლი დგას,
ზედ კი თექვსმეტიოდე წლის ფერმიხდი-
ლი გოგონა წევს და ძილში მძიმედ სუნ-
თქავს. თავითი უზურგო სკამი უდგას.
სკამზე წამლის რამდენიმე ბოთლი და
სიცხის საზომი დევს.

ფეხაკრფით შევდივარ ოთახში, ცივი
ბოთლს მაგიდაზე ვდგამ და მაშინვე ვა-
პირებ გამობრუნებას, მაგრამ დიდხანს
ვერ ვახერხებ ამ უბრალო განზრახვის
შესრულებას, ვერა და ვერ ვაცილებ
თვალს ავადმყოფი გოგონას სახეს.

აქამდე მსგავსიც არაფერი გამომიც-
დია: ნაბიჯის გადადგმა მინდა და ძალა
არ მყოფნის, გული ისე მიცემს, თითქოს
სადაცაა საშინელი ხმაურით გასკდება და
აქაურობას მიანგრ-მოანგრევეს; მთავა-
რია, ეს პატარა ავადმყოფი არ გააღვი-
ძოს. წარმომიდგენია, როგორ შეშინდე-
ბა, ოთახში უცხო კაცს რომ დაინახავს.
მით უმეტეს, თუ ეს უცხო მართლაც ისე-
თი საშინელია, როგორიც სარკეში ჩანს.
ნუთუ ეს გოგონაც ამ სარკეში იხედება
ხოლმე?! მაშ, ალბათ არც იცის, რომ
ასეთი ლამაზი და უმანკო სახის პატრონი
არის. იგი თითქოს ნათელსა ჰფენს ამ

ბნელსა და მოწყენილ ოთახს და თავს ვარშემო ყოველივეს რაღაც არამიწიერ ელფერს ადებს.

არ ვიცი, რამდენ ხანს გრძელდება ჩემი ეს უცნაური ვაგონება. სადღაც, აბლაბუდებიან ჭერზე წაჩხუბებული ბუ-ზების კაპასი ბზულილი უეცრად მაფხიზ-ლებს და თითქმის გამოვრბივარ ოთახი-დან, მერე — ეზოდანაც. ალყაფის კარი ჭრიალით იხურება ჩემს უკან. ქუჩაში კვლავ აუტანელი სიციხეა და რაღაც არა-ბუნებრივი სიცარიელე. თუმცა ხელის-გული ჯერაცა გრძნობს წამლიანი ბოთ-ლის სიცივეს, მაგრამ სინამდვილე ჩემს თვალში ხელმოვრედ კარგავს დამაჯე-რებლობას და ისევ ვეჭვობ: „ნუთუ ეს ყველაფერი მხოლოდ და მხოლოდ მოჩ-ვენება იყო?!“

ისევ ყურადღებით ვათვალისწინებ ავუ-რის სახლის მტკრიან კედელს და თარს-ნომრიან ალყაფის კარს, რომელმაც ჩემთვის აქამდე უცნობი გრძნობებისა და განცდების სამყაროში შემახედა (რა-ტომღაც ბრმადა ვარ დარწმუნებული, რომ კიდევ არაერთხელ მომიწევს მისი შეღება), და მხოლოდ მერეღა მაგონდე-ბა სასაფლაოზე რომ ვარ წასასვლელი. შინ კი ალბათ უკვე მოუთმენლად მელო-დება დიდდამჩემი.

და მაინც აუჩქარებლად მივაბიჯებ აღმართზე. ჩემს ვარშემო ყველაფერი ბუნდოვანია, ყველაფერი რაღაც მოვარ-დისფრო-მოცისფრო ბურუსშია გახვეუ-ლი და საითაც არ უნდა გავიხედო, ყველ-გან შორეული მირაჟივით მიციმციმებს თვალწინ უცნობი გოგონას მშვენიერი, ნათელი სახე.

ჩემს დასიცხულ თვალებს მხოლოდ სასაფლაოს ჭიშკართან უბრუნდება ნორ-მალური ხედვის უნარი და აქვე ქრება ეს საოცარი მოჩვენებაც.

ყველაფერი გარინდებულია სიცოცხ-ლისა და სიკვდილის ამქვეყნიურ მიჯნა-ზე, და გაქვევებულ ქალაქსა ჰგავს აქა-ურობა. დეკორაციებივით უძრავად დგა-ნან ტანმალალი, მტკრიანი კვიპაროსები.

პატარა ბაზილიკის ჩრდილში სანთლე-ბის გამყიდველი თეთრკაბიანი ქალი ზის

ქვაფენილზე და თვითონაც სანთლის ორ-ჯინასავით გაშეშებულია. საღებავს წი-თელ ხოქობსაც კი შეუწყვეტიათ ჩვე-ული ფუსფუსი და კედლის ძირში გუნდ-გუნდათ მიყრილთ, განძრევაც ეზარებათ.

მთავარი გზიდან მალე მარცხნივ ვუხ-ვევ. ბილიკი საფლავებს შორის მიიკლაკ-ნება. ყოველი მათგანი ძველი ნაცნობია ჩემი, ზეპირადაც კი მახსოვს მათი გან-ლაგება და თანმიმდევრობა. ჯერ პატარა ბიჭის თეთრ ქანდაკებას უნდა გავუარო წინ; მერე ოქროსფერწარწერიან დიდ, შავ ფილაქანს შემოვუარო; ამას მოყვე-ბა რკინისლობიანი, მთლად ჭინჭრით და-ფარული, მივიწყებული საფლავე; იქვე, უზარმაზარ პოსტამენტზე, ნამდვილი ტანკი დგას, ალაგ-ალაგ საღებავგადაც-ლილი და ქანგმოდებული; წამით შეე-ჩერდება, მომაგონდება, როგორ მხიბ-ლავდა იგი ბავშვობაში. მერე ბილიკი მიუხვევს მარცხნივ, რაღაც ხუთიოდე ნაბიჯიც და, მე აღმოვჩნდები მტირალი ტირიფის ქვეშ, სადაც დგას რკინის გრძე-ლი სკამი; იგი რამდენიმე წლის წინათ დიდდამ ერთ ცალყურა, ლოთ ხელო-სანს გააკეთებინა.

აქ თითქოს ყველაფერი მუდმივია და არ იცვლება. მუდმივია ის ღრმა კალაპო-ტიც, რომელსაც აუცილებლად გაჰყვება ჩემი ფიქრი, ვიდრე ავივლი ამ სევდიან ხეივანს.

„რა ამაოა ყოველივე, რასაც აკეთებ! — ვფიქრობ ხოლმე უნებურად, — ამაოა, რადგან ერთხელაც გათენდება დღე და შენთვის ყველაფერი დაკარგავს თავის აზრსა და მნიშვნელობას, იქცევა არა-ფრად. არაფრად იქცევი თვითონ შენც. და თუ ეს წინასწარ იცი, თუ კი ამაში ოდნავი ეჭვიც არ გეპარება, განა უაზ-რობა არ არის იყო ბოროტი, ან თუ გინდ კეთილი, იყო სულელი ან ჭკვიანი, სუს-ტი ან ძლიერი, მხდალი ან უშიშარი, ანუ საერთოდ „იყო“? მაშ რა არის ის რა-ღაც შეუცნობელი, რაც ამ შეკითხვაზე მაინც უარყოფით პასუხს გათქმევი-ნებს?“.. — ამ ადგილას კალაპოტი ჩა-ხერგილია და ჩემი ფიქრი მდინარესავით იწყებს ხოლმე დაგუბებას. მაგრამ დღეს?

დღეს ეს „ტრადიციაც“ დარღვეულია და მდინარე ფიქრისა დაუბრკოლებლად განაგრძობს დინებას. დღეს მე საიდანღაც ვიცი, რატომას სჯობს არყოფნას ყოფნა, ვიცი, რატომ მინდა რამე კარგის, ძალიან კარგის გაკეთება, რატომ მინდა გაქცევა აქედან, სასაფლაოდან, გაქცევა სადმე შორს, სადაც არ იქნება ასეთი სიჩუმე, ასეთი უძრაობა, და — მიუხედავად ცხელი დღისა — ასეთი სიცივე.

მე ვგრძნობ, როგორ მერევა ეს სურვილი და როგორ თანდათან ვანელებ ნაბიჯს. სადაცაა მივბრუნდები და ტყვიასავით დავეშვები დაღმართზე. და სწორედ ამ დროს თვალსა ვკრავ ჩვენი ტირიფის საცოდავად ჩამოქნძილ ტოტებს, ერთ წამს ვყოყმანობ, მერე კი ვხედავ რაღაც მოძრაობას ამ ტირიფის ქვეშ და ეს მაჩერებს.

მე ვხედავ ჩემკენ ზურგით მჯდომ ვიღაც თეთრკოსტუმიან კაცს; უცნობი ჭილის ქუდს მარაოსავით იქნევს, სახეს იგრილებს. რამდენიმე ნაბიჯით კიდევ ვუახლოვდები ამ კაცს, ვხედავ ჩემკენ შემობრუნებულ მის სახეს და... ადგილზე ვქვავდები.

ეს მამაჩემია.

ალბათ ვეღარც ვიცნობდი, ორი წლის წინათ გაზეთში შემთხვევით რომ არ წაეწყდომოდი მის სურათს. ეს მაშინ, როცა მისმა ერთ-ერთმა შრომამ, ფსიქიატრიის დარგში, რომელიღაც დიდი საერთაშორისო ჯილდო დაიმსახურა. მას შემდეგ იგი ისე საგრძნობლად აღარ შეცვლილა, მხოლოდ ცოტათი მოტეხილა და გასუქებულია. მის მრგვალ სახესა და საქმიან იერს საესებით შეეფერება სქელშუშებიანი პენსნე, რომელსაც იგი წამდაუწუმ იხსნის, ცხვირსახოციტ წმენდს, ისევ იკეთებს და ისევ იხსნის...

ვგრძნობ, რა არაადამიანური, თითქმის კიბერნეტიკული სისწრაფით ამუშავდა ყოველგვარი ემოციებისაგან უეკრად განთავისუფლებული ჩემი გონება, და როგორც სამუშის დროს ჰაერში — ქვიშა, ისე დატრიალდა მასში უამრავი კითხვისა და ვარაუდის თავბრუდამხვევი კორიანტელი:

„რამ აიძულა იგი ამდენი ხნის შემდეგ ამოსულიყო აქ და რაღა სწორედ დღეს? ნუთუ სინდისის ქენჯნამიბოლო დაბოლოს მის გულშიც შეაღწია?! ან აქამდე კი როგორ გაძლო?! განა ეს კაცის ღონეს არ აღემატება?! ალბათ თვითონაც ივგემა მარტოობის სიმწარე და მიტოვებული ადამიანის გულისტკივილი! ალბათ რაღაც დიდი უბედურება დაატყდა თავს და ახლა ძველი ცოდვების მოსანანიებლად თუ ამოვიდა. ან იქნებ... იქნებ... ჰო, მაგრამ შენ რა უნდა ქნა?! შენ როგორღა უნდა მოიქცე?! ხომ არ შეიძლება ჭირში მყოფ კაცს ხელი ჰკრა და ზურგი აჩვენო?! მაგრამ ხომ შეუძლებელია იმის დავიწყება, რაც იყო! შენ ვინდა სულგრძელობით გადაუხადო სამაგიერო. შესძლებ კი? არ იცი! რომც შესძლო, რას გულისხმობ მაინც ამ სულგრძელობაში? არც ეს იცი. მაშ მოიცადე! დამშვიდდი! არ აღელდე! მოუსმინე! ასე! ჰო, ასე!..“

თვითშთავონება მართლაც მშველის და თანდათან ვმშვიდდები, სისხლი ისე ძალიან აღარ მირტყამს საფეთქლებში.

მაგრამ განა შეიძლება გულგრილად ხილვა იმისა, რაც ხდება ჩემს თვალწინ?! განა შეიძლება მშვიდად მოსმენა ამ ცოდვილი ადამიანის გრძელი და ძალზე უცნაური მონოლოგისა?!

იგი უეცრად ანებებს თავს პენსნეს წვალებას, ნელ-ნელა დგება ფეხზე, ორივე ხელს რაღაც მეფური მედიდურობით იშვერს ჩემკენ და ერთხანს გაუნძრევლად დგას ამ თეატრალურ პოზაში. მერე ჩუმად, თითქმის ჩურჩულით იწყებს ლაპარაკს, რომლის დროსაც მისი სახე თანდათან ჰკარგავს ყოველგვარ გამომეტყველებას და მალე ხდება სრულიად უახრო და არაფრისმთქმელი:

„— სად ხარ აქამდე, შვილო ჩემო?! რამდენი წელია გელოდები, შენ კი არ ჩანხარ! განა შეიძლება ასე დიდხანს აცდევინო ადამიანს?! თუმცა არა უშავს, მე უზარმაზარი მოთმინება მაქვს! ჭერ მარტო ის რად ღირს, რომ ხმას არ ვიღებ, როცა მჭამენ ჭიები! მათ უკვე ყველაფერი შემიქამეს, გული, ფილტვები,

თირკმელები... ღვიძლია დამრჩა, მხოლოდ ღვიძლი... შენ ხომ ჩემი ღვიძლი ხარ?! მამ ფრთხილად იყავ! ერიდე ჭიებს! ყველაზე უფრო მათ ღვიძლი უყვართ. ამიტომაც მოგიტოვეს ბოლოსთვის, გესმის?! მე ამოვედი აქ, სასაფლაოზე, სწორედ ამისთვის, რომ გამეფრთხილებინე! აქ ყველაზე ბევრი ჭიებია! ისინი დაუნდობელნი და გაუმაძღარნი არიან! მათ არ ესმით მშვენიერების ფასი და ისეთ ლამაზ თვალბსაც კი არ შეიბრალებენ, როგორც შენ გაქვს!... ფრთხილად უნდა იყო, შვილო, ძალიან ფრთხილად! უნდა იარო თითის წვერებზე, ილაპარაკო ჩურჩულთ, იძინო ფხიზლად!.. ჰო, მართლა! ძილი ყველაზე საშიშია! ვერც გაიგებ, ისე შემოგესვებიან ისინი და როცა გაგეღვიძება, უკვე ველარაფერი გიშველის!.. მე ეს ჩემს თავზე გამოვცადე. ხედავ რას ვგავარ?!.. დახედე ჩემს ხელებს, ხედავ?! ცარიელი ძარღვებიდა!.. შეხედე ჩემს მკერდს! ხედავ, როგორაა გამოქმული?!... შიგ საშინელი გველუშაბი წევს! წმინდა გიორგიც კი უძლურია მის წინაშე!.. თეთრი ცხენი მიგელობს შავ შარავზე!.. ნახე ვინ ზის ზედ! აბა ვინ არის ის თმაგაშლილი დედაკაცი?!.. ვერა სცნობ?!.. ეს ხომ დედაშენია!.. ნეტა რატომ არის ასე გაფითრებული?!.. ან რა აყვირებს ასე შემზარავად?!.. ცხენმა თუ გაიტაცა!.. მიდი!.. უშველე!.. გაეკიდე!.. თუმცა, არა, შეჩერდი!.. მაინც ვერ დაეწევი!.. ხა-ხა-ხა! ეს ხომ ბეღია?! ბედს რას დაეწევი?!.. ვერა!.. ვერც გაქცევი!.. აი, ნახე, გაქრა კიდევაც!.. ახლა ის ცხენი მარტო დაბრუნდება უკან!.. რისთვის? იმისთვის, რომ ისევ მოიგდოს ვინმე ზურგზე და გააქენოს!.. აი იქით, ხედავ, სადაც შავი ღრუბლებია და გადაუღებელი წვიმა!.. პირდაპირ საოცარია! ეს ცხენი ყოველთვის მშრალი ბრუნდება უკან და არასოდეს არ ისვენებს! ნუთუ არ იღლები?!.. ახლა კი წადი, შვილო!.. თავს უშველე!.. ის მალე დაბრუნდება!.. აქ არ მოვიანწროს!..“

მე გაოგნებული ვდგავარ ასე უცნაურად მოლაპარაკე კაცის წინაშე და სისხ-

ლი თითქმის მიჩერდება სიცხისაგან დაბერილ ძარღვებში. რაღაცას ვხვდები და ეს, ჯერ კიდევ ბუნდოვანი, მკვრივად მოქმედ მეღვენთება გულში. ნუთუ?!.. თუ არა და, მამ რა ხდება ამ კაცის თავზე?!..

იგი ისევ ისე დგას, როგორც აქამდე: ხელები — ჩემკენ გამოწვდილი, თავი — ცოტა აწეული, თვალები — ოდნავ მოქუთუთლი და გაშტერებული... ცვლილება მხოლოდ ხმაშია: მისი ხმა თანდათან დაბლდება და იზხარება, ლაპარაკის ტემპი კი რაღაც ფანტასტიურად მატულობს და მატულობს, რაც შემადრწუნებელ კონტრასტსა ჰქმნის მოლაპარაკის აღდევებელ სახესა და უძრაობასთან.

ვდგავარ სუნთქვაშეკრული და გარეგნულად ალბათ დიდად არ განვსხვავდები ჩემს წინ მედიდურ პოზაში გაქვავებული კაცისგან, რომელიც ლაპარაკობს გაუთავებელად, სხაპასხუპით, ლაპარაკობს რაღაცას, უკვე სრულიად უაზროსა და გაუგებარს. თანდათან კიდევ უფრო მატულობს სისწრაფე სიტყვათა ამ უთავბოლო ნაკადისა, ტუჩები ვეღარ ასწრებენ მის დანაწევრებას, ივსებიან სისხლით, ლურჯდებიან და საზარლად იღრიცებიან. სისხლით ივსებიან და იმღვრვიან აქამდე უშუაღქცეული თვალებიც, და ისე დიდდებიან, დიდდებიან, რომ ბუდეები მალე ალბათ ვეღარ დაიტევენ მათ. სახეზე ცალ-ცალკე დახტის და თრთის ყოველი ნაკვთი, მერე მოძრაობას იწყებს კაცის ხელები, შემდეგ — სხეული, ბოლოს — ფეხებიც. იგი ჯერ ფეხაკრეფით და ნელ-ნელა უვლის გარს ტირიფს, მერე უეცარი ნახტომით უახლოვდება ხეს, მაგრად ბლუჯავს მის წვირლ ტანს და ღონივრად ანჯღრევს.

— რას შვრები?! მამა! რა მოგივრდა?! — მესმის საოცრად შეცვლილი ჩემი ხმა და გონს მოვიღვივარ.

თურმე მის გვერდით ვარ, ხელები მჯებში ჩამივლია და ვცდილობ, როგორმე მოვამორო ხეს, მაგრამ — ამაოდ. ამ კაცის კუნთები რკინასავით გამაგრებულიან. ჩვეულებრივი ადამიანის ღონე ვედარაფერს გახდება მათთან. როგორც

ჩანს, აღარც თვით პატრონის ნებაა საკმარისი მათ მოსადუნებლად. თუმცა ის არც ცდილობს ამას და, გაბმული ღმუხილით განავრძობს ხესთან ჭიდილს.

ელდანაკრავივით გავრბივარ აქედან. ცხელი ჰაერი უმოწყალოდ მცემს სახეში და მითუთქავს ისედაც გახუტებულ კანს.

შორს! შორს აქედან!..

სირბილში შედარებით ვმშვიდდები და ვცდილობ, გავიგო, მივხვდე, რა მოხდა, თუმცა... მისახვედრიც არაფერია.

აი, უკვე გამოვცდი სასაფლაოს ჭიშკარს, უკვე ქუჩაში ვარ და მაინც ვერ ვჩერდები, კვლავ თავქუდმოვლევჩილი გავრბივარ ქვევითკენ.

„არაფერი არ იკარგება! არაფერი არ იკარგება!..“ — საიდანღაც ტივტივდება ჩემს აზროვნებაში ეს ფრაზა და პირველად არც კი მესმის მისი მნიშვნელობა, მაგრამ თანდათან, ჩემდა გასაოცრად, უფრო და უფრო ვმშვიდდები, და ის საშინელი სცენა ჩემს წარმოდგენაში არარეალური სისწრაფით შორდება აწმყოს, მშორდება მე. ახლა უკვე ჩავწვდი იმ ფრაზის თავდაპირველად გაუგებარ აზრს, რომელიც ცოტა ხნის წინ ისე შეუხვებლად ამეკვიატა. ჰო! არაფერი არ იკარგება, არაფერი! არც სიკეთე, არც... ბოროტება.

ახლა მე ვიცი, რით შემიძლია გამოვხატო ჩემი სულგრძელობა, ეს სულ იოლი საქმეა: მე უნდა გავჩერდე პირველივე ავტომატთან, დავრეკო იქ, სადაც საჭიროა, და ვამცნო თეთრხალათიან ხალხს მათი გაუბედურებული კოლეგის სამწუხარო ადგილსამყოფელი. ესაა და ეს. სხვა მე აღარაფერი დამრჩენია, არც აღარაფერი მომეთხოვება. მგონია, არ ვცდები თუ ჩემს სინდისს კვლავ სუფთადა ვთვლი. მაგრამ რაღაც არ მაძლევს მოსვენებას და კიდევ ერთხელ ვრწმუნდები,

რა მტანჯველი გრძნობაც არის სიბრაველული; მე თურმე ვერ გამოვძვევდი მას და თან ჩამომიტანია ამ გრძელ დაღმართზე. ვიცი, რომ დიდხანს, კიდევ დიდხანს არ მომცემს ეს სიბრაველული მოსვენებას, თუმცა ამ შემთხვევაში იგი სრულიად უძლეურია და უნაყოფო. სხვა კი ბევრია მისი ღირსი, აი მაგალითად, შემთხვევით ნანახი ის უცნობი, ავადმყოფი გოგონა, რომლის სახეც მოულოდნელად კვლავ აციმციმდა ჩემი გადაღლილი თვალების წინაშე; ან თუნდაც წელში ოთხად მოკაკავული მისი ბებია: რაღა შორს მივდივარ, დიდდაჩემმა რა დააშავა?! რახანია, რაც მელოდება საბრალო! ვინ იცის, როგორ განიცდის ახლა ჩემს დაგვიანებას?!

აგერ ავტომატიც.

მე საკმაოდ მშვიდად ვასრულებ ჩემს განზრახვას და მერე ლაღად, ვალმოხდილი ჯარისკაცივით, განვაგრძობ გზას.

საოცარია, რომ მიუხედავად ყველაფრისა, რაც დღეს გადამხდა, მაინც რაღაცნაირ შევებას ვგრძნობ. თითქოს ქალაქშიც კი აგრილდა ოდნავ. მაგრამ არა, ეს ნამდვილად მეჩვენება.

მეჩვენებოდეს! მერე რა?!

შორს რჩება ფერდობი, რომელზედაც სასაფლაო და ქალაქის ძველი უბანია გაშენებული. მივყვები ვაკეზე გაჭიმულ ახალ, სწორ ქუჩას და აღარ ვნადგვობ, რომ აქ, ქალაქის ამ ნაწილში, ტაფობის ძირზე, ბევრად უფრო ცხელა, ვიდრე იქ, საიდანაც მე მოვდივარ.

მერე რა, რომ კვლავ უკაცურია ფართო ქუჩები, ცარიელია მოედნები, მთელი უბნები?! მერე რა, რომ კვლავ ვარვარებს სახურავები და დნება ასფალტი?! მერე რა, რომ ისევ ისე მქინვარებს სიცხე და მისი აღმური კვლავ ულმობლად ტრიალებს ჰაერში, ქალაქის თავზე?!

ბონდო კეზელაძე

გ ა ლ ა კ ტ ი ო ნ ი

გამზობ ხმამალა:

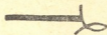
სასწაულზე სასწაულია,
ცის გუმბათისთვის
თურმე ხელი მას წაუვლია.

აცოცებულა, უხილავად
ასულა ერთი.

დაგვღალადებდა გოლიათი
და მართლა ღმერთი.

ჩვენთან ცხოვრობდა,
ჩვენთან იყო,
ჩვენთან უვლია,

და ვიმეორებ:
სასწაულზე სასწაულია.

უხანგი ბელია

ლირიული რვეულიდან

* * *

სიმწვანე მირზის, დაიღლება სირბილით ბოლოს,
ქარი შეარხევს, ჩამოცვივა სიმწვანე ფოთოლს...
თეთრი ლანდივით დააჩნდება მიწას ზამთარი,
მზე ჩამოივლის, მზე იქნება ჩემზე მაღალი,
მერე სიმწვანე გაიქცევა ხელებგამთბარი...

შენ სახლის კარებს გააღებ და გამოხვალ გარეთ,
გაინასკეება ხის ტოტები ახალი კვირტით,
სალამოობით გამოჩნდება ჩვენს კართან მთვარე,
მთვარე იქნება და მთვარეზე ჩვენ რამეს ვიტყვით...

ახლა ჩემს თვალთან ქარი ღრუბლებს აშრობს და ფანტავს,
დადგება თოვლი, დღე თოვლისგან დაიგებს ფარდავს.

* * *

იგი ოთახში ზის მუდამ მარტო,
ესაუბრება თავის ბედს ამით,
ის შეეგუა და არც კი დარდობს
ფანჯრის უბიდან დანახულ ამინდს.
ხმაურიან ქარს, მზესა და კაცებს
მხოლოდ ქუჩა თუ აცნობს და ასე
იგი ყველაფერს, ყველაფერს ხვდება,
სიცარიელეს დუმილით ავსებს.
ოთახში მისი ლანდი და ჩრდილი
დადის და მერე არ ითხოვს შეველას,
და მზე საითაც ელავს და მიდის,
ისიც იქითკენ მიიწევს ნელა.
მზე არის მაინც რალაცნაირი,
თითქოსდა რჩება კაცთან უთქმელი,
დრო კი ხელიდან სხლტება და გარბის
და ქანაობენ ქარში ფურცლები.

* * *

იყო ადამიანი,
კაცის სული და გული,
უყვარდა მიწა, პოეზია და გაზაფხული.
ფიქრობდა, წერდა,
დადიოდა, სუნთქავდა ჰაერს,
ხედავდა ამინდს,
შეჰხაროდა მზესა და მთვარეს,
ხშირად მის ხელში შეამჩნევდით
წიგნებს და პორტფელს,
ან კიდევე გვერდით — მოსაუბრე მწერალს თუ პოეტს.
იყო ადამიანი,

კაცის სული და გული
უყვარდა მიწა, პოეზია და გაზაფხული.
ის საუბრობდა,
საუბარი იცოდა თბილი,
და სული ჰქონდა ყვავილივით ნაზი და რბილი...
და შეუმჩნევლად გადიოდა სადა დღეები,
დღეებს მისდევდა დრო და კიდევე რაღაცეები.
არ ვიცი, როგორ ან საიდან იწყება ზეცა
მე კი ის მახსოვს,
თეთრი ხალათი დღესავეთ ეცვა.
იყო ადამიანი,

კაცის სული და გული,
უყვარდა მიწა, პოეზია და გაზაფხული.

* * *

თოვლიანი ჰაერი...
მიწის გადაღმა მთვარე ტივტივებს,
სული მიჰყვება
უმიზეზო პატარა ბილიკს.
სადღაც ყინვისგან დალეული მდინარე სუნთქავს,
მინდა ვინმეაურო,
ვინმეაურო,
როგორც თოვლში მზემ.
თოვლიანი ჰაერი...
ხანში შესული ქვითკირი...
სული მიჰყვება უმიზეზო პატარა ბილიკს.

* * *

მეზობრის ხსოვნას

იგი მიჰყავდათ ნელა,
ღრუბლებიც ნელ-ნელა მიჰყვებოდნენ...
იგი მიჰყავდათ პირდაპირ და მწუხარება იყო დუმილი.
ქარი კი ხმაურობდა დაუსრულებლად...
იგი მიჰყავდათ, როგორც ზამთარი
და კვალსაც არსად არა სტოვებდა...

* * *

უბერავს არავი,
კარიდან კარამდი
დადის მთვარე და
ნათდება თვალადი,

კარიდან კარამდი
გზა არი თვალადის,
თუ აგიტალახდა
ვერ ახვალ ხვალამდი.

ჩემი ყოფნა და
მთვარის ძახილი,
ისეა როგორც
თოვლში მარხილი,
ჰოდა, არა ვარ
მე გულაყრილი.

კარიდან კარამდი
გზა არი თვალადის...

* * *

ბედნიერება ცდა და მოლოდინია,
და ცა — ჩემი თეთრი იასამანი.
მწუხარება მაინც ღრმაა
და წვიმასავით ნედლი და სველი.
საცაა მოთოვს და
ცეცხლთან ჩაფიქრებული ვიქნები,
ამომავალ კვამლს
ექნება შენი სიამაყე.
შენი სახე გზა იყო და
სარკე ჩემი ყოფაცხოვრებისა;
ჩემი სიყვარული კი
არის უბრალო და უმიზეზო.

* * *

ხეები ჰყვავიან თავიანთ ენაზე,
მიწა დარბილდა,
გაოცებულია თეთრად ასკილი...
ცა ერთ ფერში ღუმს
და გაერბივარ ლიანდაგებზე.
გაფითრებულია უშენობით ოთახი ჩემი...
მე ამინდებში უფრო მომწონს შენი შუადღე,
თითქმის აკვანში მივატოვე ასკილი თეთრი...
მიწა დარბილდა,
ეს-ეს არის, მიწა დარბილდა,
ცა ერთ ფერში ღუმს
და გაერბივარ ლიანდაგებზე.

მონეტაჟი

მონეტაჟი

მონეტაჟი აქვე წევს, ჩემს გვერდით, — სასტუმროს ორსაწოლიან ოთახში. ირგვლივ სიბნელე და ღუმლია, მხოლოდ ხანდახან უსიამოვნო ხერინვა ისმის. თითი ელექტროდილაკს დავაჭირე და მოღუშულმა მძინარეს გადავხედე: ბებრული მკლავები საბნის ზევით დაეწყო. თვალები ოდნავ ღია დარჩენოდა და მომეჩვენა, თითქოს ჭერს მიშტერებოდა. ყოველთვის მაძრწუნებს თვალდახუჭული კაცის დანახვა, გზას რომ ჯოხის კაკუნით მიიკვლევს, სინჯავს ფილაქანს, კედლებს. ტრამვაის გაჩერებაზე გალურსული დგას, უსმენს, რომ გაარკვიოს, რომელი მხრიდან ახლოვდება ტრამვაი. მერე ხალხის ფეხის ხმას უკვირდება და მორიდებით მიაბიჯებს შესასვლელისაკენ.

მონეტას გვერდით, სკამზე, ჩემოდანი ედო. მარჯვენა ხელის იდაყვით ეხებოდა ჩემოდანს. შუქი ჩავაჭრე და ლოჯინში ჩავწექი. ძილი გამიკრთა.

ლოჯა და შუბლი ცხელი მქონდა. რამდენჯერმე ვიცვალე გვერდი, ვშფოთავდი. „ზაფხულის მსურველება მთებშიც მოძვრება, ხვალ იორზე ჩავალ და ცივ ტალღებში შევერევი“. ვერ მოვისვენე, ვერც ჩავიძინე. თვალები დავხუჭე და მონეტაჟზე ფიქრმა გამიტაცა.

...ავტობუსი დარიალში შემოდის. ირგვლივ მაღალი მთებია და ჩვენ ხეობაში მივიკვლევთ გზას. როგორც ყოველთვის, დარიალში ქარია.

ესენტუკიდან ვბრუნდები. ჩავალ თბილისში და დალის მოგუყვები, მასთან დაბრუნებამდე როგორ ვებრძოდი განრისხებულ დევებს. ჰმ... მოვრბოდი და მომდევდნენ. გადავუგდე სავარცხელი — ამოიზარდა ტყე; ჭრეს, ჭრეს, ჭრეს და თავი დააღწიეს. გადავუგდე სალესავი — აღიმართა კლდე; კვეთეს, კვეთეს, კვეთეს... დალი ხალხური ზეპირსიტყვიერების ნიმუშებს იწერს ხოლმე და ხშირად ასეთ რალაცეებზე მესაუბრება.

ნიავე კი ისევ სისინებს, ნიავე თუ ქარი. მთის შიშველ ყბებში თერგი ქაფდება. მაგონდება პოეტის სიტყვები და ვბუტბუტებ: „თერგი რბის, თერგი ღრიალებს“...

გვერდზე მჯდომი მონეტაჟი კისერმოგრეხილი მომაჩერდა:

— პოეტი ბრძანდებით?

ხელები მუხლებზე დადებულ პატარა ჩემოდანზე ეწყო და ზედ თითებს ათამაშებდა.

— არა, რას ბრძანებთ, მე ისე... — თქმელი აღარ დავამთავრე და აჭაფებულ თერგს გადავხედე.

ხილს ვუახლოვდებოდით. იქ, სადღაც, მიუვალ ნაპრალებზე, აწერია — „შამილი“. ვილაცამ ცივ ლოდს მიანდო საკუთარი სახელის უკვდავება, მაგრამ, ნურას უჟაცრავად, მზესა და წვიმას გაუფერმკრთალებია და მალე სულაც წაშლის.

მოხუცი გაბრწყინებული თვალებით მომიბრუნდა:

— შეხედე, ორბი! — და ხელი ავტობუსის ღია ფანჯარაში გაპყო.

ორბი მადლა-მადლა წავიდა, მერე ფრთებშეკუმშული დაეშვა და ნაპრალებზე დაჯდომისას წონასწორობა დაკარგა.

— მართვე ყოფილა, — მეუბნება თანამგზავრი.

მე თავს ვუქნევ და ვფიქრობ: „იმ კლდეებში, ნეტავ, კიდევ არიან ჯიხვები?“

ხიდი უკან დარჩა. კლდეები პირქუშად იდგნენ, თერგი ლოდებს მოაგორებდა.

„ამ მოხუცებს რამდენი რამ უნახავთ, თქმით კი ადვილად არაფერს იტყვიან. რამდენი უნდა უტრიალო, რომ აალაპარაკო“.

მის მხარეს ფანჯარა ღია იყო. მარჯვენა ხელი და თავი გარეთ გაპყო. არ ვიცი, ალბათ, ვერ დანახა შოფერმა, — შენიშვნა არ მიუცია. იგი დიდხანს იყო რაფაზე გადაკიდებული.

ავტობუსში ცხელოდა. მანქანა მტვერს აყენებდა გზაზე და მტვერი ჩვენამდეც აღწევდა.

— გაცივდებით, — ვუთხარი მოხუცს და მხარზე ხელი შევახე. დამიჯერა. დამტვერილი სახე ხელსახოცით მოიწმინდა და მარჯვნივ გაიხედა:

— მყინვარი, არა?

ჩვენს მარჯვნივ მართლაც მყინვარი გამოჩნდა. სულ მალე კი იგი გზისპირა ნაპრალს მოეფარა.

— ჰო.

მერე ვკითხე:

— აქეთ პირველად ბრძანდებით?

— ორმოცი წლის წინათ გავიარე ამ გზით.

მუხლებიდან ჩემოდანი ჩამოუცურდა. ხელი სწრაფად შეაშველა.

— გასატეხი რაიმე დევს ჩემოდანზე ვანიშნე.

— არაფერი.

გაუჩიებული იჯდა და ნაპრალებს გაპყურებდა. იმ ნაპრალებს იქით მყინვარი უნდა გამოჩენილიყო.

მანქანა ყაზბეგის ხილზე გადიოდა.

„ორმოცი წელი... ყველას არ ეღირსება ორმოცი წლის წინათ გავლილი გზით უკან დაბრუნება“. შევეყურებ მის მოხრილ ბეჭებს, დანაოჭებულ კისერს, პაპიროსის ბოლისაგან შექანგულ უღვაშებს...

ისე გადმოვიარეთ ჯვრის უღელტეხილი, ხმა არ ამომიღია. ისიც ჩუმად იჯდა. არაგვზე რომ ჩამოვედით, უკვე ბნელოდა. ხანდახან შემხვდური მანქანის შუქი გაიელვებდა.

გავიარეთ ფასანაური, ანანური, ქინვალი...

ღამეში სოფლები სინათლის კუნძულებად მოჩანან.

უცებ ჩემი თანამგზავრი ელდანაცემი წამოიძახებს:

— მოვსულვართ? რა ეშმაკმა დამაძინა!

— მცხეთაა.

— მცხეთა? რაღა ღამე მოგვიწია მგზავრობამ, — ფანჯრის იქით სიბნელეს მიაშტერდა, — ის რაა, ჯვარი?

— დიახ.

მერე ერთხანს გვერდზე მოუხედავად იჯდა, მაგრამ როცა ზაპესთან მივედით და სინათლე მეორე ფანჯრიდან შემოიჭრა, შემობრუნდა:

— ზაპესთან ვართ?

— ჰო.

— დავბინავდები და მერე მცხეთა — არმაზს მოვიწახულებ...

ავტობუსი საბურთალოზე გააჩერებინა. „ერთი საინტერესო მოხუციც დაეკარგე, ასეთია მგზავრობა. გაიცნობ ვიღაცას, გგონია, მთელი სიცოცხლე ერთად გავიტარებიათ და მერე უცებ შორ-

დები. იქნებ ვერასოდეს შეხვდეს, ან შეხვდეს კიდევაც, მაგრამ ხმაც არ გასცე. მშვიდობით!“ — უკვე ფიქრში ვემშვიდობები მას. ის კი მოულოდნელად მეკითხება:

— ფანქარი გაქვთ?

— უნდა მქონდეს, — ჯიბეებში ხელი მოვაფათურე, ავტოკალამი და უბის წიგნაკიდან ამოხეული ფურცელი მივაწოდე.

— მოდი ჩემთან, აუცილებლად მესტუმრეთ, — მითხრა, ფურცელს რალაც მიაწერა და მომაწოდა.

— შინ?

— შინ მოდი.

შოფერმა კარი გააღო. მოხუცს შეეხედე: ნიკაბი უთრთოდა, შუბლზე ოფლი მოსძალეობდა. და როცა ჩადიოდა, ძლიერი ხიხინი მომესმა.

* * *

უკაცრიელ ქუჩაში მივაბიჯებდი. ხელში დაქმუნული მისამართი მეჭირა. ნათურის შუქზე გავჩერდი და ერთხელ კიდევ წავიკითხე: „გაბრიელ ჭინჭარაული“.

ნიავე უბერავდა და აკაციები მკვეთრ სუნს აფრქვევდნენ. ჩელუსკინელების ხილთან წყალი ნათურების შუქზე ელაგდა. მტკვარი საესე იყო ყირამალა ჩაკიდებული მაღალი ხეებით. ხეებს ფოთლები უთრთოდა.

„გაბრიელი კარგი სახელია — გაბრიელი. ახალგაზრდა რომ იყოს, გელა, გივი ან გია ერქმეოდა“.

ხიღზე მივიდიოდი. არც ტრამვაის ბორბლების ღრჭიალი ისმოდა, არც ხალხის მხიარული ხმაური. აქა-იქ პავმნიდან გვიან დაბრუნებული ქალ-ვაჟის სილუეტი აილანძებოდა და მყუდრო ქუჩაში ფენსაცმელები ბაკუნობდნენ.

მაღალი სახლების შუქჩამქრალ, ძილით გათანგულ სართულებს ვუყურებდი. მივდიოდი და ვფიქრობდი უცნობ მოხუცზე, რომელმაც თავისი მისამართი დამიტოვა.

დალი შინ არ დამხვდა. სვენიქო ფოლკლორის ექსპედიციას წაჰყვებოდა. მაგიდაზე წერილი იდო. წერბლის ბოლოში რალაც მინაწერი შევნიშნე. დავიხარე და ჩავაშტერდი. ერთ კუთხეში წერილი ასოებით ეწერა: „ნახვამდის“. მეორე კუთხეც გავსინჯე და აღმოვაჩინე: საჩვენებელი თითი იყო დახატული. რალაცაზე მაფრთხილებდა. გამეღიმა.

მოგზაურობაში რამდენი ვინმე ვაძლევს მისამართს, მაგრამ უმეტესობა ძალე გავიწყდება. — გაბრიელმა კი რატომღაც ძალიან დამინტერესა. მეორე დღეს გაბრიელის სანახავად წავედი. როცა მის ეზოს მივუახლოვდი, შევყოყმანდი; „იქნებ სძინავს. ალბათ, გუშინდელმა მგზავრობამ ძალიან დაღალა. ორმოცი წლას წინათ წასული კაცი ახლა დაბრუნდა და რა იცი, რამდენი საქმე აქვს“. კარი დაკეტილი იყო. მესამე და მეოთხე დღესაც მივედი. შინ არ დამხვდა. „მცხეთა-არმაზის მოსანახულებლად წავიდოდა. არც ჯვარსა და ზაპესს დაივიწყებს. რაღა დამე მოგვიწია მგზავრობამო. ნამდვილად იქ დაეხეტება“.

იმ სახლიდან ორჯერვე ერთმა ჩასუქებულმა შუახნის ქალმა გამომხედა. პირველად თავაზიანად მითხრა, შინ არ არისო და კარი ცხვირწინ მიმიკეტა. მეორედ მისვლისას ცნობისმოყვარედ შემათვლიერა, სველი ხელები წინსაფარზე გაიმშრალა.

— ვინ ხართ თქვენ? — მკითხა რუსული აქცენტით.

— აქაური სტუდენტი.

— აჰა! — მსუქან ქუთუთოებში მიმაღული ლურჯი თვალები მომაპყრო, — ასე მალე როგორ გაიგე მისი ჩამოსვლა?

— ჩვენ ერთად ვიმგზავრეთ.

— მეტი არაფერი?! მე მეგონა, ნათესავი იყავით.

ქალს გულამოღებულნი ჩითის აბა ეცვა. ყელსა და გულისპირს სიბერე შეჰპარვოდა, მაჯები დაწითლებოდა. მივხვდი, წუთის წინათ სარეცხს რეცხდა.

— თუ შეიძლება, თქვენნი სახელი.

— ლუსია დავიდოვნა, — მიპასუხა ქალმა.

— მოხუცი ავად ხომ არ არის?

— ავად კი არა! არ ვიცი, ეგ კაცი... მეორე დღესვე საღაღაც წავიდა, გვიანობამდე არ დაბრუნებულა. დაბრუნდა და ბავშვივით ცმუკავდა. არ მიყვარს სხვისი თვალთვალად, მაგრამ ზოგი რამ ხომ უნდა იცოდეს კარის მეზობელზე და ისიც ასეთ კაცზე?

— საინტერესოა, — ვთქვი მე.

— ასე რომ დაეხეტება, ეგ კიდეც არაფერი. გუშინწინ, შუალამისას, ყური მოგვკარი რალაცის წკრიალს. გამოვადღე ფანჯარა, ეზოში არავინ არაა. მერე ხმა მიწყდა. დავწეჭი და ისევ ის ხმა ჩამესმა. დალახვროს ეშმაკმა, თავში მიქლარუნებს რამე თუ რა არის-მეთქი? შუქი ავანთე. წნევა მაქვს, ვიფიქრე: „სისხლი ხომ არ მომაწვია, ნეტა?“ სარკეში ჩავიხედე: თვალეზზე ვატყობ წნევის მომატებას; აპრიალებული მქონდა. კარი გამოვადღე. მის ოთახში შუქი ენთო, ხმაურიც იქიდან გამოდიოდა. აქი გითხარით, არ მიყვარს სხვისი თვალთვალმეთქი, მაგრამ მაშინ მაინც შევიხედე ფანჯარაში.

— მერე?

არ მოეწონა, საუბარი რომ შევაწყვეტინე. მაინც ვანაგრძო:

— დავინახე, ჩემოდანი ჰქონდა გახსნილი. სულ ბრჭყვიალა დანებს ატრიალებდა ხელში, მერე ისევ შიგ ჩააწყო. ზევიდან რალაც მძიმე დაადო; რევოლვერი იქნებოდა. მეორე დამესაც ასე მოხდა.

მივხვდი, დიასახლისი ეჭვს შეეპყრო.

— ლუსია დავიდოვნა, ვინ ჩაასახლა ამ ბინაში?

— ერთი ექიმი ცხოვრობდა. მე დასასვენებლად ვიყავი წასული. იმ ექიმს ხარკოველისთვის გაუცვლია ოთახი, წასულა კიდეც. ეს კი იქიდან გადმოვიდა.

ლუსია მომიყვა ყოფილი მეზობლის კეთილ საქმეებზე. დიდ ხოტბას ასხამდა. თურმე სანიტრადაც მას წაყვანა საავადმყოფოში. ისეთი გულკეთილი ყოფილა, ისეთი...

წამოსვლა დავაპირე. ლუსიამ სწორედ ჩემი წამოსვლის წინ გაიხსენა, რომ

ახალმა მეზობელმა გასაღები დაუტოვა, თანაც უთხრა, მაგიდაზე წერილი დევს და ის ბიჭი რომ მოვიდეს, მიუცხადოთ.

— და ამის შემდეგ, მაინც ეჭვიანობო რამეზე? — ვკითხე ლუსიას.

— მაინც დამაეჭვა. არ შეეძლო წერილი მოეცა და გასაღები წაეღო? მაგრამ აქაოდა დასამალი არაფერი მაქვსო.

ლუსიამ გასაღები კარს მოარგო და განზე გადგა. შევედი. ლუსიამაც ოთახში შემოაბიჯა. პარკეტმა ჰრატუნე და იწყო. ისე აცეცებდა თვალებს, შევატყვე, ჩემოდანს ეძებდა. ჩემოდანი კი არ ჩანდა.

— წაუღია, — თქვა ბოლოს, — გუშინ და გუშინწინ ხელცარიელი გავიდა სახლიდან.

როცა ოთახიდან გამოვედით, ლუსია გამომცდელად მომაჩერდა:

— იქნებ სჯობდეს მილიციამ შეამოწმოს რა კაცია?

მხრები ავიჩეჩე, კიბეებზე დავეშვი.

— წერილი მიგაქვთ? — მომაძახა ლუსიამ.

ალბათ უნდოდა, ცალი თვალით მაინც ჩაეჭყიტა შიგ.

ქუჩაში გავედი, გაგჩერდი და წერილში ჩავიხედე.

„გავიგე, ყოფილხარ. კარგი იყო, შინ დაგხვედროდი. იქნებ მოგველაპარაკნა და ერთად წავსულიყავით ივრისა და არაგვის ხეობაში. რომ ვიცოდეს, წამოხვალ, დაგიცდიდი. და არც ის ვიცი, აპირებ თუ არა ამ ზაფხულს მოგზაურობას. მარტო მივდივარ. არ ვიცი, თბილისში როდის დავბრუნდები. ყოველ შემთხვევაში ორ კვირაზე ადრე არა. იმედია, მომავალში შემომივლი“.

* * *

სწავლის დაწყებამდე სამი კვირა მრჩებოდა. დასასვენებლად განკუთვნილი დრო შესაფერისად მსურდა გამომეყენებინა. სად წავსულიყავ? სვანეთში წავიდოდი, ფოლკლორის ექსპედიციას შევეუერთდებოდი, მაგრამ დალის ამბავი რომ ვიცი... ისევ ივრისა და არაგვის ხეობაში წაწალი ვარჩიე.

დილას გაბრიელი თიანეთის სასტუმროში ვიკითხე.

— თქვენ მოხუცს ეძებთ? — მკითხა შვევერემანმა გოგომ, რომელიც ვიწროდ ამოჭრილ სარკმელს იქით საანგაროშოს აჩნაკუნებდა და მარტო თავი მოუჩანდა. სარეგისტრაციო წიგნში ჩაიხედა და მიპასუხა, ჩვენი სტუმარიაო.

— მთის ხალხს სტუმართმოყვარეობით აქებენ და... მასპინძლობას არავინ გამიწევს?

გოგოს კოლხური, ნატიფი სახე აქვს, შავი წარბები, მაღალი ყელი და გაბუტული ბავშვივით უმანკო ბაგე. ჩემს შეკითხვაზე თავი გვერდზე გადასწია და გაწითლდა. თმაში ნახევრად შემალულ, პატარა ყურს ქვევით დამწვარი თუ ნაჭრილობევი ბრტყელი ზოლი მოუჩანდა და სულაც არ აუშნოვებდა. ვიფიქრე: „ნეტავ, ამ ერთ ტუჩისდაკარება ადგილზე როგორ თავსდება ამდენი ქალური სითბო, სირბილე და სინათლე?“

როცა ქალიშვილის მეორე ყურს შევხედე, მხოლოდ მაშინ მივხვდი, რა სილამაზე დაეჩრდილა ერთი შეხედვით უმნიშვნელო დაღს.

მან წყლიანი, შავი თვალები მომაპყრო და გაიღიმა:

— საერთოდ, სტუმარი ირჩევს მასპინძელს.

ახლა თვალების ალმა შთანთქა დამწვარი.

— თქვენ კარგი სამეგობრო იქნებით. გოგონა გაწითლდა.

— ნახვამდის! საქმეზე მიცდიან, — მითხრა და მეორე ოთახის კარი გააღო.

— როგორ დამავიწყდა?! — თავი სარკმელში შევყავი და გადავულაპარაკე, — ხომ ვერ მიმასწავლით, სად შეიძლება მოხუცის ნახვა?

რეგისტრატორმა შედარებით ცივად გამომხედა და მიპასუხა, იორზე წავიდეთ.

კიბეებს დავყვი. იორზე წავიდაო? იქნებ ანკესები იშოვა და ჭიკაძეებს ეძებს. შეიძლება სულაც ოჯახ-ოჯახ დადის და ხმლებს, ხანჯლებს, ქამრის ბალთებს ან ძველ თასებს ყიდულობს. რა ვი-

ცი, ზოგს რა აინტერესებს, ზოგს — რა. სიმყუდროვეა, მხოლოდ ძაღლის ლაქ-ლაკი ისმის სოფლიდან. ვეებამოწვილ მზე ამოიწვერა, ხანძარი მოედო ხაწირის ხეებს. ხეობებში ჯერ ისევ ბურუსია, იორიც ბურუსში წევს.

წინ, წარაფებს იქით, მთიბავეები დავინახე. მხარზე ცელები გაუღვიათ და დაწალიკებით მიდიან.

მინდორზე სიმწიფეშეპარული ყანა თრთის; ჯებირებივით მოსდგომია ყანა ვიწრო გზას და გზა ქურდივით შეპარულა შიგ.

დალიზე ვფიქრობ: ახლა, ალბათ, ვიწრო ბილიკს მიჰყვება; „ბეთქილის“ თუ „ლილეს“ ვარიანტებს უკირკიტებს, წვერნიჩაბა მოხუცებს უსმენს. წვივ-მაღალი, კუშტი სვანი ბიჭები შარვლიან ქალიშვილს ტიკინად მიიღებენ და გორბო ტუჩებზე ღიმილი გამოესახებათ. მერე ერთი მათგანი თვალს ჩაუკრავს ამხანაგებს და „ბეთქილის“ „ახალ“ ვარიანტს წამოიწყებს. დალი კი იწერს და იწერს.

— მოუჩქარეთ! — შემომესმა უცებ და ფიქრიდან გამოვერკვიე.

ვერ მივხვდი, ხმაური საიდან მომწვდა.

მგონია, გზა დავკარგე. აქ სადღაც უნდა იყოს იორზე გადასასვლელი, სადაც ბანაობაც შეიძლება და თევზაობაც. ვიციოდი, ორ ტოტად გასდევდა იორი სოფელს. წყალი კი არა და არ გამოჩნდა. დაბრუნება გადავწყვიტე. ისევ ხმაური შემომესმა და უკან მივიხედე. ახალგაზრდების ჯგუფი დავინახე: ვინ მოლბერტს მოათრევდა, ვინ გადაქიმულ ტილოებსა და ფუნჯებს. გამახსენდა, სასტუმროში ლაპარაკობდნენ, სამხატვრო აკადემიის სტუდენტები პრაქტიკაზე არიან ამოსული. მე რომ მხატვარი ვიყო, იმ რეგისტრატორ გოგოს დევხატავდი; ყურსქვემოთ რომ სიღამწვრე აქვს, რა თქმა უნდა, არ გამოვჩინდი.

დაწინაურებული ბიჭი და ქალიშვილი წამომეწივნენ. გოგოს შავი სათვალე ეკეთა, ჩითის მოკლე, ღრმადამოჭრილი კაბა ეცვა. თმა დაბულულეხული ჰქონდა,

მკლავები და ფეხები მზემოკიდებული. ბიჭი სუფთად იყო გაპარსული, თავაწეული მოდიოდა. ორივეს ჩანთები ეკავათ. ბიჭი ისე გამცდა, ჩემთვის არ შემოუხნდავს. გოგომ შემათვალეირა... ტუჩებზე სინანულის თუ სიბრაღის მსგავსი ცივი ღიმილი გამოესახა.

უკან მომავლებიც გამისწორდნენ. ეჭვი არ იყო, წინ მიმავალ მთიბავეებს მისდევდნენ. ნაბიჯს მოვუჩქარე, მთიბავეებს შევეუერთდი. გაგიმარჯოსო, — მიპასუხეს და შემათვალეირეს. ერთმა ახმახმა მხარზე ხელი შინაურით გადამხვია. ნასვამი იყო. კვინიხზე ვიწროდ დატოვებული ქოჩორი მამლის ბოლოსავით ჩამოკიდებოდა.

— ძმობილო, რას ეძებ? — მეკითხება და ბორძიკ-ბორძიკ მოდის.

— ბალახის თიბვა მწადაინ, — ვიცურუე.

— ეპიტიურს ვერა სვამ, ძმობილო?

— ცოტაოდნეს კი.

— მაინც, რამდენს? — უსწორმასწორო გზაზე ეზაყება და ხელს არ იღებს ჩემი მხრიდან.

— სამიოდე ლიტრას, ჰა და ჰა, დავაყირავებ როგორმე.

— კარგი ბიჭი ჩანხარ, — ბეჭებზე ხელი მომითათუნდა, — მასპინძლობა ჩემზე იყოს, ცელს კი ვერ გაგაფუჭებინებს: დღეს და ხვალ მჭირდება, მერე, გინდა გაჩუქებ.

ახმახს ძლივს დავუძვერი და ბიჭებში შევეერიე.

ერთმა მთიბავემა მხატვრებზე თქვა:

— მაგათ ცელები უფრო მოუხნებათ.

— ერთი ის ცისფერკაბიანი გოგო მომცა დამხმარედ, — ინატრა მეორემ.

— ბევრს კი დაგიბულულებდა, აი!

— მაშ არა და...

— ბაგრატ! ქული მოიხადე, უნდა ჩაგხატ-ჩამოგხატონ.

ბიჭებს გაეცინათ.

ოციოდე წლის ქალიშვილი ერთ წვეროსან მოხუცს გვერდში ამოუდგა. ქალიშვილმა აუხსნა, რომ მისი დახატვა ეწადა. მოხუცმა ხელები გაასავსავა:

— არა მცალია და... ორი საათის შემ-

დეგ ჩამოცხება, მთელი დღე დამეცარება.

სამაგიეროდ, ცისფერკაბიანს მაგრატა თვითონ აეტორღილა:

— ჩვენ რა დასახატები ვართ, აბა, ერთი მე ვიცოდე ხატვა...

— მერე?

— ბოჭორმა გინახავთ?

— თიანეთში ვნახეთ „ბოჭორმის ფრესკები“.

— ფრესკები რაღაა?

— კედლის ნახატები.

— ჰო, ეგა, აი, ეგა, ეგ მინდოდა, მე-თქვა, — გაიჭყანა ბაგრატა, — დარიალიც გინახავთ?

— კი, მინახავს.

— იქ რომ ერთ ლოდს „შამილი“ აწერიან?

— ეგეც ვიცი.

— ჰოდა, აი, იქ დაგხატავდი, აი, იმ ანგელოზებივით!

მხატვარი იცინის. ბაგრატა მოუკოდავი წისქვილივით როხროხებს. მერე ვხედავ, ორივენი მინდორზე გადადიან. ბაგრატა ნაბდის ქუდს ისწორებს, ქამარში გარკობილ სალესავს ქაჩავს და ცელს უფხაკუნებს. მხატვარს ფანქარი მოუმარჯვებია და... ალბათ, ქაღალდზე თანდათან ჩნდება ბაგრატას პაჭუა ცხვირი...

მერე მხატვრები ჩქარი ნაბიჯით მიდიან, მთისკენ მიეჩქარებათ. ალბათ, მზის ამოსვლა უნდათ ნახონ, მაგრამ უკვე გვიანაა.

მივდივარ და ვფიქრობ: „ქალაქელები ამომავალი მზის საყურებლად ისევე მიდიან, როგორც თეატრში. მიღიხარ ქალაქში, ძირს ქვაფენილი ან ასფალტია, ირგვლივ — კედლები. ქვა, ქვა, ქვა და ლიანდაგები. შეიძლება იხეტილო დღე, თვე, წელწაღი და მიწას ფეხი ვერ დააკარო“.

მივდივარ და კვლავ ვფიქრობ: „ქალაქი მხოლოდ ახლა იღვიძებს. საყვირები ყვირიან. რადიო გამამხნევებელ ვარჯიშს გადასცემს. ბაღები ბიჭებით ივსება: დარბიან, ხტიან, სხეულს ცივი წყლით იკაეებენ და მირბიან: ქარხანაში, მშე-

ნებლობაზე... სოფელი კი უკვე კარგა ხანია ფუსფუსებს“.

მივიხედ-მოვიხედე: ის ახმახი, წელნ რომ ხელი გადამხვია, ჩემს წინ მიდიოდა. განგებ ჩამოვჩრი.

მთიბავებმა ბილიკიდან მინდორზე გადაუხვიეს. მინდორი მოძოვილი იყო და ბალახი კოჭამდე სწვდებოდათ. უკებ მთიბავებში გაბრიელი დავინახე: განზე ვადგა, ფეხთ გაიხადა, შარვლის ტოტები აიკეცა და მთიბავებს კვალში მიჰყვა. მთიბავეები მოტრიალდნენ, მხრები დიმილით აიჩჩეს. გაბრიელი ბალახში ფეხს მოხუცისთვის შეუფერებელი ქინით ურევდა. ცელი მხარზე ჰქონდა გადებული და ცელის პირი ლამის ბეჭზე ეხებოდა.

— ძია კაცო!

მოტრიალდა.

— რა გნებავთ? — მეკითხება.

„ვერ მიცნო“, — გავიფიქრე და გადავწყვიტე, არ გამოვცნაურებოდი.

— ცელი მხარს გაგიჭრით, — გავაფრთხილე.

— ჰოო? — ცელი მოისინჯა, — გმადლობთ!

— ნამიანი ბალახია, გაცივდებით.

თითქოს ვერ გაიგონაო. ათიოდე ნაბიჯი გადადგა, ფეხებზე დაიხედა, ფეხსაცემელები ჩაიკცა და შარვლის ტოტებიც მაშინვე ჩაისწორა.

მოშუადღევდა. მთიბავეები ჯერ ისევ სათიბს მიჰყვებოდნენ. ნედლი ბალახი ნამხრეულებად წვებოდა. გაბრიელმა თიბვას თავი მიანება და გორსიქითა წაღვისკენ გასწია. ცოტახნის შემდეგ მეც მივყევი. გაბრიელი წიფლის ჩრდილში წამოწოლილიყო. როცა დამინახა, წამოჯდა. შავი სათვალე გაიკეთა. ერთხანს ჩაფიქრდა, მერე გოცებით შემომხედა, დამაკვირდა.

— აა! ეს შენა ხარ? ვიცოდი, რომ ასეც იქნებოდა. დიდებულია. წელანაც შევხვდით, არა? ეს სათვალე მარტო მზეში სახმარი კი არაა. ცოტა თვალს მაკლია და... არა, ხმაზე მაინც რატომ ვერ გიცანი?

— არაფერია, ხდება ხოლმე.

— მუხლმა მიმტყუნა, დამრეცა ფერდობზე ბარე სამჯერ დავგორდით. ვაშებში დიმი გაუკრთა, — ამ მთაზე დავგორება კი არც ისე სასიამოვნოა, როცა სამოცდაათი წელი და ასთმა გაქვს წამოკიდებული.

— თუ ასეა, ამ მთაზე რამ ამოგიყვანა, — ვეუბნები.

— თიბვა დამვიწყებია, ბალახს ვაფუქებ, — ჩემს კითხვას გაექცა.

ლაპარაკი ხელებამ შეაწყვეტინა. პირზე ხელი მიიფარა და ნაწყვეტ-ნაწყვეტ განაგრძო:

— თქვენ კი, ალბათ... — ველარ ამოისუნთქა და სახეზე სილურჯე მოეძალა.

— მე არასოდეს მითიბავს.

— მეგონა, რომ შეგეძლოთ, — ცრემლიანი თვალები ხელსახოცით ამოიმშრალა, სული მოითქვა და ცელს პირი ცერით მოუსინჯა, — დილას ვითხოვე ერთი მოხუცისგან. აღარ შემძლებია მუშაობა.

— რამდენი ხანია, ცელი არ გჭერიათ?

— ორმოცი წელი, — მიბასუხა მან.

ცოტა ხანს უსიტყვოდ ვისხედით.

— ახლა კი წავალ იქ, — თითი შორეული მთებისკენ გაიშვირა და ამოისუნთქა.

— იქ გინდათ წახვიდეთ? — გოცება ვერ დავფარე.

— გიკვირს? არაფერია, ახლავე გამივლის, — ჯიბიდან თეთრი აბი ამოიღო, ენის წვერზე დაიდო და გადაყლაპა. მერე სიგარეტს მოუკიდა. აბოლებდა და ხინინებდა.

— ორმოცდაოთხიდან ვერა ვარ კარგად, — მეუბნება, — ყუმბარამ დამმარხა, ასე რომ, ერთხელ უკვე მოვიზომე ჩემი წილი მიწა.

— ალბათ შეტაკებაში დაიჭირით?

— არა, არ მიომია, — და მოხუცი ფიქრში წავიდა.

ქირურგის ხელსაწყობიანმა ჩემოდანმაც, ლუსიას ნათქვამმაც მაფიქრებინა, გაბრიელის ცხოვრება მედიცინასთან უნდა ყოფილიყო დაკავშირებული.

ცხადია თუ ფრონტზე იყო, იარაღით არ უბრძოლია...

— მთიბავებთან დავბრუნდეთ! — მითხრა გაბრიელმა და წამოდგა.

მკლავზე ხელი მომკიდა, დაღმართს დავეყვით.

მთიბავებიც ისვენებდნენ. წინ ბიჭი შემოგვეგება, თქვენთან გამოგზავნეს, სადილზე დაგვეწვიეთო.

— მოვდივართ, — უბასუხა გაბრიელმა.

მთიბავები სუფრას შლიდნენ. მხატვარი გოგო, რომელიც ამხანაგებს ჩამორჩა, თეთრწვერა, ნაბდისქუდიანი მოხუცის ჩანახატს აკეთებდა.

ალბათ, უკვე შუალამეა. ძილი გამიკრთა. გვერდი ვიცვალე.

— აუჰ! — ვამთქნარებ და თვალებს ვხუჭავ. დავიძინო, თორემ მე და გაბრიელს ხვალ დიდი გზა გვაქვს. მთაში წასვლაზე ვერა და ვერ ვათქმევინე უარი. ისევ ვიცვალე გვერდი. ამაოდ ვხუჭავ თვალებს. მოგონებებს ვერ გავუბრუნებ.

საწოლის ქრიალი მომესმა. თვალი გავახილე, გამომრთველთან ვიღაც ფათურობდა. გულისწამლები ხვრინვა აღარ ისმოდა. მოხუცის საწოლს გადავხედე. სიბნელეში ვერაფერი გავარჩიე. მერე გამომრთველი გაჩნდა და გაბრიელს მოვკარი თვალი: საცვლების ამარა იყო, თითი ისევ ელექტროლიაკზე ედო და ჩემკენ იყურებოდა. მერე ფეხბაკრეთით მივიდა საწოლთან, ზურგშექცევით დაჯდა, ჩემოდანი გახსნა. რაღაც გაეღარუნდა და გაბრიელმა მაშინვე ჩემკენ მოიხედა. მე „მშვიდად მეძინა“ და ისიც დამშვიდდა.

ფანჯრის იქით სიბნელე იწვა და საღვალად მამლები ყიოდნენ. ის იქვე იჯდა, ჩემს წინ, ზურგშექცევით და რაღაცას ხურჩულებდა. ერთხანს ყურს უგდებდა ღამის მყუდროებას თუ ჩემს სუნთქვას და მერე ისევ თავის საქმეს მიუბრუნდა. მინდოდა, ავმდგარიყავ, ვამეგო რას ეჩურჩულებოდა ქირურგის ხელსაწყოებს. გაბრიელმა მიმოიხედა. ორივე ხელი თავზე გადაისვა... მერე ჩემოდანი დაკეტა და ფანჯარასთან მიფარდა.

სარკმელი გამოაღო. მის საწოლს და გვერდით მიდგმულ სკამს გადავხედე. ჩემოდანი ისევ სკამზე იდო. ვამოთხოვე ერთხანს იდაყვდაყრდნობილი გაჰყურებდა სიბნელეს, მერე წამოიწია, ჩემს საწოლს დახედა. ვიგრძენი როგორ დაიხარა ჩემს ფეხებთან და საბანი გამისწორა.

მამლების ყივილი ჭერ არ შეწყვეტილა. საღვალად ძალი ღაღადებებს და ღია ფანჯრიდან ღრუბლიანი ღამის ნიავს ყვავილების სურნელი მოაქვს.

სამი კილომეტრი გავიარეთ და კიდევ სამი დაგვრჩა სოფლამდე. გაბრიელი მეუბნება:

— კარგი დღეა, ოღონდ მთებში უცებ იცის გაწვიმებაც და გამოღარებაც.

— ნაბლებზე არ ვიზრუნეთ.

— ვისგანაც ცხენს ვიჭირავებთ, ნაბლებსაც იმას ვაშოვნინებთ, — სიგარეტს ქაჩავს. — ბებერი ცხენი უნდა ვიშოვო, დიდი ხანია, არა ვმჭდარვარ ცხენზე. ზომ არ გეშინია ცხენის?

— არა.

— მინდორი სხვაა.

— ჰო, — ზანტად ვუქნევ თავს, — ძნელია ბარად გაზრდილი კაცისათვის ნაბრალეებზე ჯირითი. მამაჩემი ყოფილა კარგი მხედარი.

— აღარ გყავს მამა?

— ომში დაიღუპა.

გაბრიელს არაფერი უთქვამს.

გზაზე ცხენოსანი გამოჩნდა. როცა გავვისწორდა, ნაბიჯი შეანელა, პატარა თუშური ქული მოიხადა და გამარჯვებულად, მოგვამახა. გავცედა. უნაგირზე ნაბიჯი დაეკრა. ცხენს ძუა გამოკვანძული ჰქონდა და ოფლი დასკდომოდა ბარკლებზე.

— მწყემსია, — თქვა გაბრიელმა, — ცხვარში მიედინება.

მგზავრი ასიოდე მეტრით გავცედა, ცხენი ნებაზე მიუშვა. იორღა ცხენი ლივილივით მიჰქროდა.

გაბრიელს შევხედე. სიგარეტი გადავგდო, მონუსხულივით უყურებდა მხედარს.

ჩემკენ არ მოტრიალებულა, ისე მითხრა:

— წავიდეთ!

ჩქარი ნაბიჯით მივდიოდით. საუბრის წამოწყება ვცადე, ვერ ავიყოლიე. მხოლოდ ის გავიგე, ხარკოვში უმსახურია. ეგ იყო და ეგ.

არც ჩემი ასავალ-დასავალი უკითხავს. ისევე უცნობებად ვრჩებოდით; ჯერ-ჯერობით მხოლოდ ბილიკი გვექონდა საერთო.

სოფელში ცხენები ვიჭირავეთ. ბებერ ცხენს მოახტა გაბრიელი, ქუსლი ამოჰკრა, ააჩაქჩაქა.

შორს, ჩრდილოეთით, უკვე მოჩანდა ალპიური საძოვრები.

ჭალაში მდგლო ბიბინებდა. აქა-იქ გულგამომხმარი, ბებერი ხეები იდგნენ. მარჯვნივ იორი მოქუხდა. პატარა მორევი ნახევრად ფესვებდათხრილ წიფლების ჩრდილს შეფარებოდა.

— აქ კი უნდა დავისვენოთ! — მითხრა გაბრიელმა და ფრთხილად ჩამოვიდა ცხენიდან.

ვიდრე ცხენებს დავბამდი, ფეხსაცმლის გახდაც მოასწრო და ტანსაცმლისაც. მერე მორევისაკენ დაეშვა.

— ბატონო გაბრიელ! — ვუყვირი, — ბატონო გაბრიელ!

გაბრიელმა ალბათ იცის, რატომაც ვეძახი, უკანმოუხედავად მიაპობს ტალღებს და თავისთვის იმეორებს:

— უჰ! უჰ!

ირგვლივ სიწყნარეა და მზე აცხუნებს.

— მოვიხდება?! — ვეუბნები უკან მობრუნებულ გაბრიელს.

— სიჭაბუკის მერე იორზე აღარ მიბანავია, აღარც არაგვზე. არაგვსაც შევერევი და... უჰ! სიცოცხლეა, სიცოცხლე! — ისევე მიაპობს წყალს, — ლამაზია ღნებრი, ხომ იცი ღნებრი?

— ბევრი მსმენია.

გაბრიელი მოტრიალდა, ფეხზე დადგა, მერე თმაზე ხელი გადაისვა.

— ლამაზია ღნებრი, მაგრამ იორი და არაგვი...

მზე ტალღებში ქანაობდა და მოელვა-

რე ბურუსი ეხვია. გაბრიელი ხელეშს უსვამდა ტალღებში, თითქოს მზეს ეძებდა. მზე კი უამრავ სხივებად იმსხვრებოდა და და მკლავებში უდნებოდა.

გაბრიელი წყლიდან ამოვიდა, მძიმედ სუნთქავდა, ხიზინებდა. მზეზე გულადნა გაწვა და მაშინვე აბი გადაყლაპა.

— დაგავიწყდა, მთის მდინარე რომ ცივია?

— არ დამევიწყებია, ოლონდ... თუმცა, შეიძლება... იქ ყოველთვის ვიცავდი რუქიმს.

— მერე, აქ?

ხმა არ გამცა.

— მერე? — არ მოვეშვი მოხუცს. ალბათ მიხვდა, რისი თქმაც მინდოდა... ცაპ მიაშტერდა.

მეც გულადნა გავწეკი და ხელებოთავეკვეშ ამოვიდე.

გაბრიელმა გადმოიხედა და გაეღიმა.

მალე ტანთ ჩაიცვა და წიფლის ჩრდილში გადავსხედით. უეცრად ცხენების თქარათქური და შეძახილი შემოგვესმა.

— ჰუ! თვალშავავ, ჰუ!

დაოთხილი ცხენები მინდორზე გამოცვივდნენ. ორი მხედარი იყო, ორივემ ერთდროულად მოსწია ლავამს. ხევსურები აღმოჩნდნენ. ერთი ორმოცდაათი-ოდე წლის იქნებოდა. ხევსურული პერანგი ეცვა და ხევსურული ჩაჩი ეხურა. შალის გალიფე აზიურებში ჩაეტანებინა. გვერდზე ხანჯალი დაეკონწიალებინა, მხარილღივ — თოფი.

მეორე ოცი წლის იქნებოდა; ამ შუბლ-შეკმუხნულ ახალგაზრდას ხევსურული მარტო წინდები შემორჩენოდა.

მოგვესალმნენ. დაიქვეითეს.

უფროსს ეტყობოდა, ბლომად გადაეხუხა. საღ მიდიხართო, გკვითხა.

— მთაში, მთის სანახავად მივდივართ, — უპასუხა გაბრიელმა.

— მთის სანახავად?! — უნდობლად ჩაიღიმა. მათრახი გაიშვირა ხურჭინისაკენ და თანამგზავრს უთხრა:

— მიდი, ამოიდე!

მერე მოგვიბრუნდა:

— ინეინრები იქნებით.

— არა, ისე მივდივართ, მთის სანახავად.

— ძაან დრო გქონიათ.

— განა მოცილობები დადიან მთების სანახავად. შატილი ყველამ უნდა ნახოს.

— შატილი?! — ცოტა ხანს შეყოვნდა ხევსური, — მერე, სადღაა შატილი?! მწირო მიწაო, ბარში ჩასახლდნენ. შატილში თითო-ოროლა ბებერილა ცხოვრობს.

ბიჭმა ტიკი ამოიღლიავა, მერე ჩრდილში წააწვინა.

— შატილში? — თითქმის წამოიყვირა გაბრიელმა და უცებ მოიღრუბლა.

— შატილში, — მშვიდად თქვა ხევსურმა, გაბრიელს არყიანი ხარის რქა მიაწოდა:

— საუფროსოა.

გაბრიელმა ხარის რქა გამოცალა და მიწაზე გააგორა.

გამიკვირდა: „მთიბავებთან წვეთი არ დაუღევია, აქ კი...“

არაყს უფროსი ხევსური ასხამდა. ტიკი მუხლზე გადაედო, ასხამდა და იმეორებდა:

— ბარში ჩასახლდნენ, სადღაა შატილი.

— ხევსურები ოდესღაც ბარში ცხოვრობდნენ და მერე ავიდნენ მთაში.

ხევსურმა ჯერ სერიოზულად შემომხედა, მერე როხროხი ამოუშვა და დამცინავად მომაშტერდა.

— გახსოვს?!

— წიგნში წერია.

ხევსურმა ტიკი გვერდით მიაგდო:

— მართლა წერია?

— მართლა, — ვეუბნები და ეჭვი რომ არ შეეპაროს, განვაგრძობ, — კი, წერია. წიგნში ტყუილებს არ წერენ.

მანც ეჭვით მიყურებდა:

— აბა, როგორ წერია.

ერთხანს დავიბენი, მერე ძალა მოვიკრიბე:

— სპარსელები ეომებოდნენ საქართველოს...

მან უღვაში გადაიგრიხა, ცერად შემომხედა და შემაწყვეტინა:

— რომელ საუკუნეში?

— მეხუთეში.

— პირველში რომ პომპეუსი შემთვერდა და არაგველები ანანურთან დასხდნენ, ჩვენ იქ ვცხოვრობდით, — ხელი მთებისკენ გაიშვირა.

ბევრი წილადობილა დამჭირდა იმის გასარკვევად, თუ ძველი წელთაღრიცხვის მეხუთე საუკუნე რატომ იყო ახალი წელთაღრიცხვის პირველ საუკუნეზე ხუთასი წლით ადრე. უკვე საკმაო საფუძველი ჰქონდა ეჭვით მომპყრობოდა, მაინც ყურადღებით მისმენდა.

— იმ ომში აუარებელი ხალხი გავვიწყდა. მთის კალთებზე მცხოვრებმა ქართველებმა ნოყიერი მიწები მიატოვეს და მთებში გაიქცნენ.

— ტყუილია! — დაიქუხა ხევსურმა და მუშტი მიწას დასცხო, — ტყუილია!

მე ტანში გამცრა და გაბრიელს შეეხედე. მან ყანწი პირთან მიიტანა და სულმოუთქმელად გადაჰკრა.

— ტყუილია! — გვრგვინავდა ხევსური, — მაგ წიგნში ტყუილი დაუწერიათ.

ძლივს დამშვიდდა. ყანწს წაავლო ხელი, ტიკს მიუშვირა და ვიდრე გაავსებდა, მანამდე დაიწყო:

— ხევსურეთს გაუმარჯოს!

მეორე ხევსური თითქმის არ ერეოდა საუბარში. სადღეგრძელოს ორიოდ სიტყვით მოსჭრიდა და ყანწს აპირქვავებდა. ეტყობოდა, მთვრალ თანამგზავრს შინიდან გამოჰყოლოდა.

არაყი წატუსული იყო, მაინც დოსავით ხვრებდნენ. ხევსურების განაწყენება არ მინდოდა და მეც ვსვამდი.

მერე უხერხული ღუმელი ჩამოწვა.

გაბრიელმა ყანწი ასწია:

— ხელი მოგემართოთ! მასპინძლობითვე გადაგვეხადოს.

როცა ჰალარაშერეულ ხევსურს ხელი დასამშვიდობებლად გაუწოდე, ხელი ხელზე მაგრად მომიჭირა:

— იცოდე, იმ შენს წიგნში ტყუილი წერებულა. გაიქცნენ, ხე, ხე, ხე, გაიქცნენ!

ცხენებს მოახტნენ და თავქვე დაეშვნენ.

მარჯვნივ და მარცხნივ მაღალი მთე-

ბია, შუაში იორი გაწოლილა. ჭალა სო-
ლევით შეჭრილა მთებში. ჩვენ ვიწრო
ბოლოში ვდგავართ. ხევსურები ცხენებს
მიაჭენებენ და ჰაერში მათრახებს წუი-
ლი გააქვთ.

უცებ ცხენის ფეხის ხმა მომესმა. მი-
ვიხედე.

გაბრიელი ქურანზე ამხედრებულყო.
ძლივს უჭერდა თავს.

— ფრთხილად, გაბრიელ!

ჩემკენ არც მოუხედავს. ცხენი გზაზე
მიუშვა.

ფაცაფუცით ავუშვი ბებერი თოხა-
რიკი, თოკი ავკეცე და შევახტი. მათრა-
ხი დამივარდა. ბებერი ულაცი მოუს-
ვენრად ტოკავდა. ჩამოვხტი, მათრა-
ხი ავიღე.

ფლოქვების ხმა უკვე შორიდან ისმო-
და. ცხენს სადავე მივუშვი და გავ-
შოლტე.

მიხვეულ-მოხვეული გზა წვრილიანში
გადიოდა.

თოხარიკს ქუსლს ვურტყამდი, მათ-
რახს ვიჭნევდი. ოფლად გაიღვარა, ქში-
ტინი დაიწყო. მაინც მიბრბოდა.

უკან რჩებოდა ტყე, ბორცვი... შორს
ჩანდა შიშველი მთა, სადაც, ალბათ, ფა-
რები ძოვდნენ და ბანჯგვლოანი ნაგაზე-
ბი ერთმანეთს უღრენდნენ.

ფეხის ხმა მიწყდა. მტერიან გზაზე
ნალეების ანაბეჭდი ჩანდა.

გაბრიელს ვერ ვხედავდი. დუმილი
იდგა მთებში, სიმყუდროვეს მარტო ივ-
რის ხმაური არღვევდა.

ცხენს მუხლებში წყალი ჩაუდგა. აღვი-
რი მოვქაჩე. ჩამოვხტი. ისე ხენწმოდა,
შემეშინდა, არ გასკდეს-მეთქი. ჩამქრა-
ლი თვალები ჰქონდა და ბარბაცით მია-
ბიჯებდა. „მომაკვლევინა ცხენი, იქნებ
სჯობდეს, სულაც თავი მივანებო“. ფეხი
გუბურაში ჩავკარი და ტალახი მუხლე-
ბამდე შემომესხა. გადავირიე. ჯავრის
ამოსაყრელად ცხენს მათრახი მოვუქნიე.
დამფრთხალი და საცოდავი თვალები
მომაპყრო. ხელი ჰაერში გამიჩერდა.

დავაკებულ ჭალაში გავედი. მდელი
მწვანედ ბიბინებდა და შუა ცაზე მზე
თვალისმომჭრელად ბღღვრიალებდა. გა-

რემოს თვალი მოვავლე. ჩემი თანამგზავ-
რი არსად ჩანდა. ივრისპირას ბუჩქები
წამოზრდილიყო. ბუჩქებიდან ცხენის
ფრუტუნის შემომესმა. აღვირს ხელი ვუშ-
ვი და სირბილით გავქანდი.

თავი ხელებში ჩაერგო. ჩემი მისვლა
არ გაუგია. ჩავახველე. შემომხედა. უნე-
ბურად დავიხიე. მოულოდნელად გაიცი-
ნა. სიცილს ხიხინი ამოაყოლა, ხიხინს —
ხველებს. შემდეგ სულ გალურჯდა და
კანკალმა აიტანა. ვიფიქრე, გული მის-
დის-მეთქი. ათახთახებულნი ხელით აბი
ამოიღო ჯიბიდან, გადაყლაპა. სული ოდ-
ნავ მოითქვა. მერე სივარეტი მოძებნა.
ასანთს გაჰკრა, მაგრამ ხელი ისე უკანკა-
ლებდა, ვერა და ვერ მოუკიდა. ანთუ-
ბული ღერი გამოვართვი და პირთან მი-
ვუტანე. მოუკიდა. მოქაჩა და გულზე
დაუშვა. დაუშვა მეორედ, მესამედ... სა-
ხეზე ოფლი მოასკდა. მერე ხიხინმა უკ-
ლო, სილურჯემ გაუარა.

გაბრიელმა საუბარში ვილაც ავად-
მყოფებიც ახსენა, კარგი მეგობრებიც
მოიგონა...

— შენ იცი? — პაპიროსი გადააგლო, —
პირველი გამოვიქეცი იმ სოფლიდან,
რომელშიც თურმე ერთი თუ ორი კაცი-
ლა ცხოვრობს. და ახლა სწორედ იქ მივ-
დივარ.

„შატილელი ყოფილა“, — გავიფიქრე
და ცხენებს მივხედე. ჩრდილში წამოვ-
წიქი. ფიქრში შატილი ამოტივტივდა:
კლდეზე ამართული კედლები, ხეობები,
კლდეები და სამზეოსკენ გაფრენილი
ალპიური მთები. აკლდამები დახავსებუ-
ლი ძვლებით და სოფელს მოტირლები-
ვით შემორჩენილი წუწიანი ბებრები.
უმთვარო ღამეში აკლდამებიდან ჩონჩ-
ხები ღვებთან და იწყება ღრეობა: მთვრა-
ლი ხევსურები იცინიან. ქეთელაური
ხმლის ერთი მოქნევით თავს აცლის
მოზვერს. ღამესავით შავია მოზვერი.
მერე თენდება და... ხევსურები ბარის-
კენ ეშვებიან, როგორც ოდესღაც კრწა-
ნისისკენ და ანანურისკენ. მაგრამ ხე-
სურებს ხმლები არ ჰკიდიათ: აკვნები
მოაქვთ. აკვნების ტყეა, ნამდვილი ტყე.

— დაგვიჩინა? — მეუბნება გაბრიელი და გვერდით მიჯდება.

— მე შატლიში არ მივდივარ, — მკვახედ ვეუბნები.

სახეზე ცივი სიმუხივით დაჰფენია. ბალახებზე აბზუილებულ ფუტკარს დასცქერის.

— აღარც მე ვაპირებ.

— რატომ? ხანმატამდე ავიდეთ.

— არა, ახლა არა. ოდესმე წავალ, — ხმა აუთრთოლდა.

შემემინდა, ისევ ცუდად არ გახდეს-მეთქი. ერთხანს ვდუმდით. მერე გაბრიელი წამოდგა და ბებერი ცხენისკენ გასწია.

უკან დავბრუნდით. სოფლის ორღობებამდე მივალწიეთ. გზაზე ხალხი რაღაცას შემოხვეოდა. კვიცილი მოგვესმა და ჭიშკრიდან თალხით მოსილი ხნიერი დედაკაცი გამოვიდა. გულამოვარდნილი მოსთქვამდა:

— ავიამე გუგულაო! ჩემო სინათლეო! შენ მოგიკვდეს დეიდაო, შე კარგუნახავო, შე მზის დაო!

ცრემლგამშრალი მოსთქვამდა. შავი კაბის ბოლოს მიიქნევდა. წამდაუწუმ იღებდა სახელოში შეჭუჭკული სატინის ნაჭერს, მოიხოცავდა აწითლებულ ცხვირს და მერე ისევ რეზინშემოჭერილ სახელოში იტენიდა.

გაბრიელმა ჩემოდანი შემომამჩნია. ნაბიჯს აუჩქარა, ძლივს მივდევდი.

გზისპირას, ბალახებზე იწვა გუგულა — ჩვიდმეტ-თვრამეტი წლის ქალიშვილი — სახეზე წამოწითლებულიყო, თავითთ ორი ქალიშვილი ედგა. ერთი ქუდმოხდილი ბერიკაცი ხალხში თვალით ვიღაცას ეძებდა, ნაბდის ქუდს თითებით ბებკავდა და გაოგნებული ამბობდა, მიშველეთ, მანქანა მოიყვანეთო.

ვავიგე, გუგულას მინდორში ემუშავნა, ცუდად გამხდარიყო; აქამდე თავისი ფეხით მოედწია და ამ ადგილას გულწასული დაცემულიყო. მეორე სოფელში უპირებდნენ ექიმთან წაყვანას.

ნაბდისქუდიანი მოხუცი დაიხარა, გო-

გო გაჭირვებით აიყვანა ხელში და შინისკენ წავიდა.

— ნახე? — მეუბნება გაბრიელი ხალხში გზას მიიკვლევს.

ქალიშვილი საწოლზე დააწვინეს.

გოგონები გაოცებით, მამაკაცები უნდობლად უყურებდნენ უცნობ მოხუცს, რომელიც დაუკითხავად მივიდა გუგულასთან, ჯერ მაჯა გაუსინჯა, მერე მუცელზე დაადო ხელი.

ვიღაც ახალგაზრდამ, რომელმაც ავტომანქანა კარებზე მოაყენა და კიბეზე ამორბინა, გაბრიელს მკლავში ხელი წაავლო. პაპიროსის ტარს დეჭავდა, ისე ჩახედა გაბრიელს თვალებში.

— მოიცა! — გამოსცრა გაბრიელმა და მკლავი გააშვებინა.

ავადმყოფმა თვალები გაახილა, გააზმორა, მერე ისევ მილულა.

გაბრიელი მუცელზე ისევ დააწვა გაშლილი თითებით. ქალი შეხტა და ამოიკენესა.

— ადგილიდან დაძვრა საშიშია, — უთხრა გაბრიელმა მოხუცს, რომელიც მეპატრონედ ჩასთვალა, — არც დაყოვნება შეიძლება. დაცალეთ ოთახი, — ბრძანა გაბრიელმა, — მარტო ეს კაცი დარჩეს, — სახლის პატრონზე თქვა, — და კიდევ ერთი ქალი.

საოცარი იყო, ყველა დამემორჩილა.

არ ვიცი, რა ესაუბრა იმ მოხუცს. ისევ მოდლოდნენ დედაკაცები კარებთან და უხმოდ დრტვიანავდნენ.

— ელგუჯ, მომიტანე ჩემოდანი! — მომესმა გაბრიელის ხმა. მივიხედე. დაბალ აივანზე გადმომდგარიყო და მარლას კეცავდა. დავაკვირდი. გაბრიელი დედავდა, ჩემოდანი ფრთხილად გამომართვა, ოდნავ წინ წამოიხარა, თვალებში ჩამხედა. სახის ყველა ნაკვთი უთრთოდა.

— ხუთი წელია ავადმყოფს არ ვაგვარებვიარ, ხუთი წელი, — ჩილიაპარაკა. ჩემოდანი დაბლა დადო და ხელები მოიფშვნიტა. პიჯაკის ჯიბეში სათვალე მოისინჯა, არ კი ამოიღო. აწრიალებული შევარდა ოთახში, ჩემოდანიც შეიტანა. რამდენმა ხანმა გაიარა, ვერ გეტყვით.

მე კი საუკუნედ მომეჩვენა. შეჯგუფებული ხალხი ჩოჩქოლებდა, ნერვიულობდა.

როცა ოთახიდან გამოვიდა გაბრიელი, უფრო აღელვებული მომეჩვენა, კიდევ უფრო გაფითრებულიყო.

— ექიმებისაგან აკრძალული მქონდა, — ამოიხიხინა მან, — ახლა ყველაფერი... — და აღარ დაამთავრა. ეზოში ხელის ცეცებით მოსინჯა მოლი, მძიმედ დაეშვა. ერთხანს მთელი ხალხი მას უყურებდა. ის კი უაზროდ მიშტერებოდა სივრცეს და აბს თუ სიგარეტს ეძებდა ჯიბეში. ერთმა პაპიროსი მიაწოდა, მაგრამ უარის ნიშნად თავი გააქნია. ისევ იჩხრეკდა ჯიბეებს. ბოლოს სიგარეტო ამოიღო, თითებში მოსრისა.

— რა გქონდათ აკრძალული? — ვკითხე მე.

გაოცებულმა შემომხედა. ალბათ უკვე დაავიწყდა, რაც მითხრა.

სახლის პატრონი ღიმილით გადმოღვა აივანზე. გაბრიელმა დაინახა, სინათლის სხივმა გადაურბინა სახეზე, სიგარეტი ხელიდან გაუვარდა...

„კოლხოზნიკი“ თბილისისაკენ მიჰქრის. გაბრიელი მანქანაში წევს. მისი მაჯა ხელში მიჭირავს.

სადაც, ორწოხებში მომწყვდეული ხევი ხმაურობს.

„ვაითუ ვერასდროს ნახოს შატილი“, — ვფიქრობ მე.

ღრუბლის ნაფლეთებს შორის მოქცეული ვარსკვლავები ოდნავ ასცილდნენ მთის ლანდს, მერე მათ ქვევით მუქ-

ლურჯი-სივრცე ამოიზარდა. ჩინს, უღელტეხილზე გადავდივართ. შოფერი ისევ პაპიროსის ტარს ჭკავს და უკან მოუხედავად მეუბნება:

— შენი ხმალი და ჩემი კისერი, ოღონდ ამ მოხუცს რაიმე ვუშველოთ.

საავადმყოფოში მივიყვანეთ, გაბრიელის სახლის ახლოს რომ საავადმყოფოა, იქ. თეთრხალათიანმა კაცმა ყველაფერი მომისმინა, ავადმყოფს მაჯა გაუსინჯა და თავისქნევით გავიდა.

გათენდა. პალატაში ლუსია დავიდოვნა შემოვიდა. გაოცებული დააშტერდა გაბრიელს, მერე — მე. მას უკვე გავვო გაბრიელის ამბავი.

გაბრიელმა თვალები გაახილა, უაზროდ მომაშტერდა, მერე ლუსიასკენ გაიხედა. ლუსია დაიხარა და მზრუნველად ჰკითხა:

— წყალი გინდათ?

მოხუცის ნიღაბივით ცივ სახეზე არაფერი შეცვლილა, ოღონდ რაღაც ჩაილულლულა. ყური ახლოს მიგუტახე. მეორედ ჩაილაპარაკა და მგონია, სწორედ გავარჩიე:

— მოვკალ?

— გადარჩა! — ყვირილით გამომივიდა ნათქვამი.

მან ამოიოხრა და შემომხედა:

— ჩემოდანი სად არის?

— აგერ! — სკამიდან ავიღე და ვაჩვენე.

გაეღიმა, გვერდი იცვალა.

ფანჯარასთან მივედი. ქალაქს ნისლი დასწოლოდა. შორს, ძალიან შორს, მკრთალად მოჩანდა ცაში აზიდულნი მთები.

კინეზოლოგია

ბიოგზი ქობულია

საქართველოს სსრ მედიკორაციისა და
წყალთა მიწურნობის მინისტრი

წყალი ჩვენი არსობისა

საბჭოთა კავშირის კომუნისტური პარტი-ის ცენტრალური კომიტეტის მაისის პლენუმმა განიხილა ჩვენს ქვეყანაში მიწების მელორაციის საკითხი და კონკრეტული საბრძოლო ამოცანებიც დაგვისახა.

თითოეული ჰექტარი მიწის ფართობიდან უნდა მივიღოთ მაქსიმალური მოსავალი, მასზე გავლენას არ უნდა ახდენდეს უამინდობა. მცენარე ხომ ნიადაგიდან იღებს საზრდოს, რომლის გადასამუშავებლად მას წყალი სჭირდება. ნიადაგის წყალთა ნაკლებობაც და სიჭარბეც ხელს უშლის მცენარეს მოიპოვოს მისთვის საჭირო საზრდო.

საბჭოთა წყობილების დამყარების დღიდან სამელიორაციო ღონისძიებების გატარებას დიდი ყურადღება მიექცა, პირველ რიგში შუა აზიისა და ამიერკავკასიის რესპუბლიკებში. მნიშვნელოვნად გაიზარდა სარწყავი და დაშრობილი მიწების ფართობები, აშენდა მრავალი სამელიორაციო ობიექტი. მაგრამ ჩვენი ქვეყნის განვითარების ამ ეტაპზე მიწათმოქმედების კულტურის შემდგომი აღმავლობისათვის საჭირო გახდა სამელიორაციო სამუშაოთა მასშტაბის მკვეთრი გაზრდა.

სარწყავი მიწების ფართობი უნდა გადიდეს 7-8 მილიონი ჰექტარით. უნდა

ამოვაშროთ 15-16 მილიონი ჰექტარი დაჭაობებული და ჭარბტენიანი მიწები. ამის შედეგად 1975 წლისათვის გამოსაყენებელი მიწის საერთო ფართობი საბჭოთა კავშირში 37-39 მილიონ ჰექტარს მიაღწევს. ეს ჭეშმარიტად გრანდიოზული ამოცანაა, რომლის გადაწყვეტა სამიმედო მატერიალურ-ტექნიკურ ბაზას შექმნის სოფლის მეურნეობის შემდგომი მძლავრი განვითარებისათვის.

დიდი სამელიორაციო სამუშაოებია გათვალისწინებული ჩვენს რესპუბლიკაშიც. წინა შეიღწეულში მნიშვნელოვანი თანხები დაიხარჯა წყალსამეურნეო ობიექტების მშენებლობაზე. დაიწყო მშენებლობა ქვემო სამგორის, თელეთის, კავთისხევის, საგურამოს და სხვა სარწყავი სისტემებისა. პირველად განხორციელდა ჩაის პლანტაციების მორწყვა დასავლეთ საქართველოს რაიონებში, გაძლიერდა სამელიორაციო სამუშაოები კოლხეთის ზონაში, ფართო მასშტაბით წარიმართა საძოვრების მორწყვის საქმე. ამის შედეგად ექსპლოატაციაში შევიდა 35 ათასი ჰექტარი ახლად გასარწყავებული, 16 ათასი ჰექტარი დაშრობილი ფართობები, რაზედაც 78 მილიონი მანეთი დაიხარჯა. ყოველივე ამან საგრძ-

ნობლად გააძლიერა მეურნეობების საწარ-
მოო ბაზა, გააუმჯობესა მათი ეკონომიკა.

დღეისათვის სარწყავი მიწების რაოდენობა რესპუბლიკაში 370 ათას ჰექტარს შეადგენს, დაშრობილი მიწებისა კი — 126 ათას ჰექტარს. გარდა ამისა, მეცხოველეობისათვის განკუთვნილ 478 ათას ჰექტარშიან საძოვრებზე ყველგან არის სასმელი წყალი.

სიონის წყალსაცავის აგების შედეგად საბოლოოდ და საიმედოდ გადაწყდა ივრის აუზში მოქცეული მიწების წყლით უზრუნველყოფის საქმე.

ახალი ხუთწლედის გეგმა კაპიტალური მშენებლობის სახით სამჯერ მეტ თანხებს ითვალისწინებს წინა ხუთ წელთან შედარებით. ნავარაუდევია ჩვენი ობიექტების მშენებლობაზე დაიხარჯოს 240 მილიონი მანეთი.

პროგრამაშია შეტანილი 60 ათასი ჰექტარი ახალი მიწების გასარწყავება, ძირითადად ზემო ალაზნისა და ქვედა სამგორის სარწყავი სისტემების მშენებლობის ხარჯზე, სამელიორაციო ღონისძიებათა მთელი კომპლექსის ჩატარება კოლხეთში (90 ათას ჰექტარ ფართობზე) და საძოვრების წყლით უზრუნველყოფა (60 ათას ჰექტარზე).

დიდი მოცულობის სამუშაოებია გათვალისწინებული ძველი სარწყავი სისტემების წესრიგში მოსაყვანად.

უნდა აშენდეს წყალსაცავები ალგეთსა და ლიახვზე, რომლებიც ზაფხულის პერიოდში ვერ უზრუნველყოფენ მათზე დამოკიდებული სარწყავი სისტემების ნორმალურ კვებას. მრავალი წვრილი არხის მშენებლობაა გათვალისწინებული რესპუბლიკის სხვადასხვა რაიონში.

1970 წლისათვის სარწყავი და დაშრობილი ფართობები რესპუბლიკაში 580 ათას ჰექტარს მიაღწევს, წყლით უზრუნველყოფილი საძოვრების ფართობი კი — 540 ათას ჰექტარს.

ამ ჭეშმარიტად გრანდიოზული სამუშაოების შესრულება მიმდინარე ხუთწლედში მოითხოვს დიდ მოსამზადებელ ღონისძიებათა ჩატარებას, მძლავრი მატერიალურ-ტექნიკური ბაზის შექმნას.

ყველაზე დიდ ობიექტს წარმოადგენს ზემო ალაზნის სარწყავი სისტემა, რომელიც კახეთის რაიონების 110 ათას ჰექტარ ფართობს მორწყავს. პირველი რიგის სამუშაოები შიდა კახეთის რაიონებში 41 ათასი ჰექტარი მიწის მორწყვას ითვალისწინებს. მის განხორციელებას შარშან შეეუდებოდა და მუშაობა მიმდინარე ხუთწლედში იმ ვარაუდით წარიმართა, რომ მშენებლობა 1972 წლისათვის დამთავრდეს და მეორე რიგის სამუშაოები დაიწყოს გარე კახეთის მიწების სარწყავი წყლით უზრუნველსაყოფად.

ზემო ალაზნის სარწყავი სისტემა სოფლის მეურნეობის მძლავრი განვითარების საშუალებას იძლევა. ფართობების დიდ ნაწილზე გაშენდება ვენახები, ხეხილის ბაღები, შირაქისა და ტარიბანის ველებზე მარცვლეული კულტურების მყარი მოსავლის მიღების საუკეთესო პირობები შეიქმნება. საკვები კულტურების მყარი მოსავალი მნიშვნელოვნად შეუწყობს ხელს მეცხოველეობის პროდუქტულობის ზრდას.

ქვედა სამგორის სარწყავი სისტემა (იგი ზედა სამგორის სარწყავი სისტემის გაგრძელებაა) ითვალისწინებს საგარეჯოს, გურჯაანისა და სიღნაღის რაიონების 39 ათასი ჰექტარი მიწის მორწყვას. ივრის აუზის ნაყოფიერი მიწები სულ მალე ბალ-ვენახებად გადაიქცევა.

ამავე ხუთწლედში დამთავრდება საგურამოს, თელეთის, კავთისხევისა და სხვა სარწყავი სისტემების მშენებლობა აღმოსავლეთ საქართველოს სხვადასხვა რაიონში.

კიდევ უფრო მაღალი ტემპით წარიმართება ჩაის სარწყავი სისტემების მშენებლობა დასავლეთ საქართველოს რაიონებში. 1970 წლისათვის ჩაის პლანტაციების საერთო სარწყავი ფართობი 20 ათას ჰექტარამდე გაიზრდება. ეს სამუშაო ხელს შეუწყობს ყოველგვარ კლიმატურ პირობებში მყარი მოსავლის მიღებას.

ამ რთული საინჟინრო ობიექტების მშენებლობა, ასევე მათი ექსპლოატაცია, მაღალ ტექნიკურ დონეს მოითხოვს.

სულ რამდენიმე ათეული წლის წინათ ჩვენი წინაპრებისათვის უბრალო არხებიც

კი სანატორელი იყო. მათი მოვლა-პატრონობის საკითხი დიდ პრობლემას წარმოადგენდა. აი როგორ გულნადგლიანად აღწერდა ილია ჭავჭავაძე მაშინდელ მდგომარეობას:

„გაუქმდა ეს არხები და მრავალი სხვა. ის დღეა და ეს გულამომწვარ დედამიწას მოაკლდა ცხოველმყოფელი ცვარი წყლისა, კაცის მსნეობით მოდენილი, გავრანდა მდიდარი მამულები, აოხრდა და იქ, სადაც ქვეყანა წალკოტივით ჰყვავდა, დღეს მჭლე ძეძვი ძლივსლა მოდის. ამოდ ჩაიარა ამოდენა შრომამ, ამოდენა ჯაფამ და დღეს ეს დიდი ნამამაგვი ჩვენი მამაპაპათა, მიწით ამოვსილი და ამომშრალი გულსაკლავად გვანიშნებს — რანი ვყოფილვართ უწინ — რანი ვართ დღეს“.

სერიოზული სამუშაოები ჩატარდება კოლხეთის დაბლობის დაჭაობებული და ჭარბტენიანი მიწების დაშრობისათვის. ამ დაბლობის პაეა, განსაკუთრებული ბუნებრივი პირობების გამო, სუბტროპიკული კლიმატის ზონას მიეკუთვნება; ასეთი თავისებურება განპირობებულია უპირველესად ყოვლისა იმით, რომ კოლხეთის დაბლობი შემოსაზღვრულია მთავარი კავკასიონის ქედით, რომელიც იცავს მას ცივი ჰაერის შემოჭრისაგან ჩრდილოეთის მხრიდან, ღია შავი ზღვის მხარე კი ხელს უწყობს თბილი ჰაერის გავრცელებას.

მაღალი ტემპერატურული რეჟიმი, ნაყოფიერი ნიადაგი და კლიმატის თავისებურება ხელსაყრელ პირობებს ქმნის სუბტროპიკული კულტურების განვითარებისათვის. მაგრამ ამ ხელსაყრელი პირობების გამოყენებას ხელს უშლიდა დაჭაობება და წყლის რეჟიმის მოუწყვრივებლობა კოლხეთის ბუნებრივი შესაძლებლობანი საუკუნეების მანძილზე გამოუყენებელი რჩებოდა, რადგან სამელიორაციო სამუშაოები დიდ კაპიტალურ დაბანდებას მოითხოვდა.

გარდა იმისა, რომ ეს მიწები სოფლის მეურნეობისათვის გამოუყენებელი რჩებოდა, დაჭაობებული ადგილები მალარიისა და სხვა დაავადებათა გავრცელების კერა იყო. აი რას წერდა ფრანგი მოგზაური შარდენი XVII საუკუნეში კოლხეთის თაობაზე: „წვიმა მოდის თითქმის განუწყვეტლივ. მცხუნვარე მზით გახურებული ნესტიანი ნი-

ადაგი ზაფხულში სწამლავს ჰაერს და წარმოშობს მრავალგვარ სნეულებას, სწორად ჭირსაც კი“.

მხოლოდ საბჭოთა წყობილების დამყარების შემდეგ დაიწყო სამელიორაციო სამუშაოები კოლხეთში. სახელმწიფომ ამისათვის გამოჰყო სახსრები და მატერიალურ-ტექნიკური საშუალებანი. შეიქმნა საგანგებო სამშენებლო ორგანიზაცია — „კოლხიდმშენი“, რომელმაც დაიწყო მუშაობა საუკუნეების მანძილზე დაჭაობებული მიწების გასაჯანსაღებლად.

პირველ რიგში დაშრობის სამუშაოები ჩატარდა ფოთის, ხობის და ცხაკაიას რაიონების მიწებზე, რომლებიც მალარიის წარმოშობის ძირითად კერებს წარმოადგენდნენ. მოისპო კოლო, მალარია — ეს დიდი მტერი მოსახლეობისა და კოლხეთის მიწის თვალსაჩინო ნაწილი ხალხის სამსახურში ჩადგა. დაბლობის 220 ათასი ჰექტარიდან დღეისათვის 70 ათასი ჰექტარია დაშრობილი.

ამ მიწებზე შეიქმნა ახალი საბჭოთა მეურნეობები (ტესურის, ინგირის, ფოთის, და სხვა), რომლებიც კარგად იყენებენ მიწებს და ტექნიკური კულტურების მაღალ მოსავალს იღებენ.

კოლხეთის დაშრობილი მიწების ზოგიერთი ფართობი ჯერ კიდევ გამოუყენებელია იმის გამო, რომ არ განხორციელდა მთლიანად ათვისებისათვის ყველა საჭირო ღონისძიება (ტყე-ბუჩქნარების ამოძირკვა, ფართობების მოშანდაკება, მოსახლეობის სასმელი წყლითა და ელექტროენერგიით უზრუნველყოფა და სხვა).

დაშრობილი ფართობების სრულყოფილად ათვისების მიზნით მიმდინარე ხუთწლიანი გეგმა ითვალისწინებს არსებული სისტემების რეკონსტრუქციას. პიღროტექნიკური მელიორაციის სამუშაოებთან ერთად განზრახულია გზების მშენებლობა, მეურნეობების სასმელი წყლით და ელექტროენერგიით მომარაგება, ფართობების გაწმენდა-მოშანდაკება და სხვა საჭირო ღონისძიებათა გატარება. გარდა ამისა, 24 ათას ჰექტარ დაჭაობებულ ფართობზე ჩატარდება სამელიორაციო სამუშაოების მთლიანი კომპლექსი. ყველაფერი ეს კოლ-

ხეთის ნაყოფიერ მიწებზე ჩაის, ციტრუსების, დაფნის, ეთერწითოვანი და სხვა ძვირფასი კულტურების განვითარების საჭირო პირობებს შექმნის. ამის შემდეგ შესაძლებელი გახდება უახლოეს წლებში დავაკამყოფილოთ საბჭოთა კავშირის მოსახლეობის მოთხოვნილება ჩაისა და დაფნის ფოთოლზე.

წყლით უზრუნველყოფისათვის დიდი სამუშაოები ჩატარდება საზაფხულო და საზამთრო საძოვრებზე; 60 ათას ჰექტარზე დაიგება ახალი წყალმიმყვანი ქსელი, 200 ათას ჰექტარზე კი გაუმჯობესდება არსებული სისტემები.

წყალსამეურნეო მშენებლობის ასეთი დიდი პროგრამა მოითხოვს მძლავრი მატერიალურ-ტექნიკური ბაზის შექმნას, სამშენებლო ინდუსტრიისა და საშენ მასალათა წარმოების ობიექტების ამუშავებას; მშენებლობაში, განსაკუთრებით სარწყავი ქსელის მოწყობის საქმეში, მექანიზაციისა და ინდუსტრიული მეთოდების ფართოდ დაწერგვას.

განზრახულია საირიგაციო მშენებლობაში ასაკრები რკინა-ბეტონის კონსტრუქციების ფართოდ გამოყენება. ამიტომ, გარდა არსებული საწარმოებისა, გათვალისწინებულია ახალი ქარხნებისა და პოლიგონების მშენებლობა რესპუბლიკის სხვადასხვა რაიონში.

ასე მაგალითად, თელავში წელს დაიწყო რკინა-ბეტონის კონსტრუქციების ქარხნის მშენებლობა. ასეთივე ქარხანა ნავარაუდევია აშენდეს კოლხეთის ზონაში, რომელიც მოემსახურება დასავლეთ საქართველოს მშენებლობებს.

უკანასკნელი წლების მანძილზე დიდი რაოდენობითაა მიღებული მიწისმთხრელი მექანიზმები. საგრძნობლად გაიზარდა მანქანა-იარაღების არსებული პარკი, რომლის ნორმალურ ექსპლოატაციას მძლავრი შემკეთებელი ბაზებიც სჭირდება.

ამ მიზნით თელავში დაიწყო დიდი სარემონტო-მექანიკური ქარხნის მშენებლობა. შედგენილია ტექნიკური დოკუმენტაცია ასეთივე საწარმოო ბაზის ასაშენებლად დასავლეთ საქართველოში. რესპუბლიკის სხვადასხვა რაიონში ნავარაუდევ-

ვია შემკეთებელი სახელოსნოების მოწყობა და მათი სათანადო დანადგარების აღჭურვა.

მექანიზაცია და სამუშაოთა ინდუსტრიალიზაცია წყალსამეურნეო მშენებლობის დიდი პროგრამის განხორციელების ძირითადი ფაქტორებია და ამიტომ მას განსაკუთრებული ყურადღება უნდა მიექცეს.

კაპიტალური მშენებლობის დასახული პროგრამის განხორციელების შედეგად სარწყავი და დაშრობლი მიწების ფონდი რესპუბლიკაში 1970 წლისათვის 580 ათას ჰექტარამდე გაიზარდება, 1975 წლისათვის კი — 800 ათას ჰექტარს მიაღწევს. მათი სწორად გამოყენება მყარი და უხვი მოსავლის მიღების პირობას შექმნის; ამიტომ მშენებლობასთან ერთად უპირველეს ამოცანად მიწების რაციონალურად ათვისების საქმე უნდა იქნეს მიჩნეული. ამ მიწებიდან მიღებულმა პროდუქციამ რაც შეიძლება მოკლე დროში უნდა აანაზღაუროს სახელმწიფოს მიერ დახარჯული თანხები.

მიწების რაციონალურად გამოყენების მრავალი მაგალითის მოყვანა შეიძლება. შევხებით ვარკეთილის მევენახეობის საბჭოთა მეურნეობას, რომელიც ზედა სამგორის სარწყავი ფართობის ბაზაზე შეიქმნა 1957 წელს. ამ მეურნეობამ უკანასკნელი ოთხი წლის მანძილზე მიღებული მოგების სახით აანაზღაურა სარწყავი ქსელის მოწყობაზე გაწეული ხარჯები. მიუხედავად რთული რელიეფური პირობებისა, აქ სარწყავ წყალს საუკეთესოდ იყენებენ. მეურნეობის ხელმძღვანელობა თავიდანვე ყურადღებით მოეკიდა შიდასამეურნეო ქსელის მოწყობისა და მისი მოვლა-პატრონობის საქმეს, ამის შედეგადაც შეიქმნა აგროტექნიკურ ღონისძიებებთან ერთად რწყვის დაწესებულ ვადებში და ნორმების დაცვით ჩატარების მტკიცე ტრადიცია.

1965 წელს სარწყავ მიწებზე რესპუბლიკაში საშუალოდ მიღებული იყო 347 ცენტნერი შაქრის ჭარხალი, ხოლო გორის რაიონში 895 ჰექტარი შაქრის ჭარხლის ნათესიდან — 466 ცენტნერი. ეს სანაჭებო მაჩვენებელია, მაგრამ ამ რაიონში ცალკეულ კოლმეურნეობებს კიდევ უკეთესი, სარეკორდო მონაცემები აქვთ. მაგალითად,

სოფელ ფლავის კოლმეურნეობამ ყოველ ჰექტარზე საშუალოდ 912 ცენტნერი შაქრის ჭარხალი მოიყვანა.

აქ კარგად ებრძვიან სარვევლებს და ჭარხლის მავნებლებს, დროულად ამუშავებენ ნიადაგს და იცავენ რწყვის წესებს. ამ კოლმეურნეობაში რწყვისა და აგროტექნიკურ ღონისძიებათა დროულად გატარებით ხილის, სიმინდის, ლობიოს და ბოსტნეულის მაღალ მოსავალს იღებენ.

რესპუბლიკის ზოგ კოლმეურნეობასა და საბჭოთა მეურნეობაში რწყვის საქმეს სათანადო ყურადღება არ ექცევა. დროულად არ ამზადებენ შიდასამეურნეო სარწყავ ქსელს, მრწყველებს. ამის გამოც შედარებით დაბალია მოსავლიანობა.

რწყვა მეტად საპასუხისმგებლო და შრომატევადი საქმეა. გამოცდილებამ დაგვანახა, რომ საჭიროა მეურნეობაში საგანგებო ბრიგადები არსებობდეს. მრწყველთა ბრიგადა მეტად მნიშვნელოვანი რგოლია მიწათმოქმედებაში და ამიტომ მისი როლი უნდა ამოვლიდეს.

მრწყველთა მუდმივი კადრების მომზადების, მათი შრომითი ანაზღაურებისა და წახალისების საკითხებს განსაკუთრებული ყურადღება უნდა მიექცეს. შრომის ანაზღაურებაში ფართოდ უნდა შემოვიღოთ საწარმო სისტემა და წახალისების ყველა სახეობა.

გარდა ამისა, საჭიროა ყველა მეურნეობას ჰყავდეს კვალიფიციური სპეციალისტები — მელიორატორები, რომელნიც უხელმძღვანელებენ სარწყავი ქსელის მოვლა-პატრონობას და რწყვის ჩატარებას წყალსარგებლობის დადგენილი წესების მიხედვით; მეურნეობის აგროპერსონალთან ერთად უზრუნველყოფენ რწყვისა და აგროტექნიკურ ღონისძიებათა კომპლექსის ერთობლივ გატარებას.

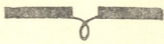
ახლანდელ პირობებში მიწების მელიორაცია გახდა ჩვენს ქვეყანაში მყარ სასოფლო-სამეურნეო წარმოების შექმნის ძირეული პრობლემა. იგი ემყარება მეცნიერებისა და პრაქტიკის რეალურ შესაძლებლობებს. სამელიორაციო სამუშაოების განხორციელების ეს პროგრამა მოითხოვს დიდ შრომას, არსებული რეზერვების მაქსიმალურად გამოყენებას, მეცნიერებათა მიღწევების გაბედულად დანერგვას.

ყოველივე ეს ასე დაწვრილებით იმიტომ მოუყვებით „ცისკარი“ მკითხველებს, რომ გვინდა ქართული მწერლობაც, როგორც იტყვიან ხოლმე, ჩავაყენოთ საქმის კურსში. წყალთა მეურნეობის მუშაკთა დიდი არმია ჩუმად, უხმაუროდ, მაგრამ გმირულად შრომობს თავის უბანზე, თავისი ნათელი წვლილი შეაქვს საერთო-სახალხო საქმეში. ჩვენი სურვილია მხატვრული სიტყვის ოსტატები, განსაკუთრებით კი ახალგაზრდა პროზაიკოსები და პოეტები, საფუძვლიანად გაეცნონ წყალთა მეურნეობის ფრონტის მოწინავე ადამიანებს, მთელ ქართველ ხალხს გაეცნონ მათი შთაგონებული, საშვილიშვილო შრომა, გაამხნეონ და წახალისონ ისინი.

ბუნებრივია, ჩვენს საქმიანობაში საკმაოდ ბევრი ნაკლოვანებაცა გვაქვს. თუ ამ ნაკლოვანებებზეც ვილაპარაკებთ ჩვენს ლიტერატურულ პრესაში, უთუოდ მისასალმებელი საქმე იქნება.

ორივე შემთხვევაში გულითადად მადლობელნი ვიქნებით ჩვენი საყვარელი მწერლებისა.

ჩვენი აზრით, ქართველი მწერლებისა და წყალთა მეურნეობის მუშაკთა მტკიცე, შემოქმედებითი მეგობრობის თაოსანი ჟურნალი „ცისკარი“ უნდა გახდეს.

ქვეყნის მოსახლეობისათვის ქვეყნის

საბჭოთა კავშირის მშენებელთა IV ყრილობის შესახებ

მგია პაჭკორია

«ჩემი მემოზარი ნოდარი»

„ქალაქ აიას შესანიშნავი გეოგრაფიული მდებარეობა აქვს. იგი გაშენებულია მდინარე ფაზისის ორივე მხარეს. მისი სიმაღლე ზღვის დონიდან ას ოცდახუთიდან სამას მეტრამდე მერყეობს. — „ჰავითა და წყლითა მშვენი, თვალთა ქვეშე შვენიერი ადგილი, ზაფხულ გრილი. ზამთარ თოვლიანი და იოლ გასაძლსი“.

მკითხველს ალბათ არ გაუჭირდება მიაგნოს რუქაზე აიას. ეს ძველთაძველი ქალაქი კვლავ იქ დგას, სადაც ოლითგანვე იდგა.

ქალაქ აიას ისტორიას ახლახან ერთი მცირე ზომის, ლამაზ ყდაში ჩასმული წიგნი შეემატა; უპრეტენზიო და სადა, ირონიული და მოცინარი. წიგნი ჰგავს ქალაქ აიას — ავით და კარგით, სვედით და სიცილით, სტილით.

რეზო ჭეიშვილის რომანზე „ჩემი მემოზარი ნოდარი“ კიდევ დაიწერება, მას ალბათ დაიწუნებენ და ხობტასაც შეასხამენ, რადგან იგი შემოქმედის დაწერილია და არ არის მათემატიკური

ფორმულა, რომ მხოლოდ ერთი ამოხსნა ჰქონდეს.

რეზო ჭეიშვილს საოცრად უყვარს თავისი აია, უყვარს მწერლის სიყვარულით, უმირაყოფ. მას მხოლოდ აიას პროსპექტები და ბაგრატიის ტაძარი როდი აღაფრთოვანებს, უპირველეს ყოვლისა, აიას ხასიათი იზიდავს; ოდნავ იღუმალი, დამცინავი და თეატრალური, მაგრამ მშრომელი და შემოქმედი ქალაქის ხასიათი.

თუკი შეიძლება ქალაქზე ასე ითქვას, აია თითქმის პერსონიფიცირებულია, მწერალი ჯერ მასთან ამყარებს ემოციურ კონტაქტს, შემდეგ მის მკვიდრთა შესახებ გვიამბობს, როგორც ქალაქის ხასიათისა და სახის კომპონენტებზე. ამიტომაც რომანში პარალელური სიუჟეტები, ბევრი პერსონაჟი და ფრაგმენტი.

აიაში ჩადიან რომანის გმირები — უყვართ, მარცხდებიან, იმარჯვებენ.

აია (გმირებთან ერთად) ელის ვინმე მეთოდეს, თითქმის მითითურ პიროვნე-

ზას, რომელიც აუხდენელ ოცნებას ჰგავს — მოდის და ვეღარ მოსულა.

აიაში ჩამოდის საშემოდგომოდ სოსიკო წითლიძე. რათა ერთხელ კიდევ გაიაროს ბალახვანზე, დალიოს ბაღდადის ღვინო, იწუწუნოს სიბერის გამო და მშობლიური ქალაქის სიტბოთი, სავსე კვლავ დაუბრუნდეს შორეულ მხარეს.

აიაში გაიზარდა ულამაზესი ასული ია, გაიზარდა და საკუთარმა სილამაზემ დააბნია, იქნებ სწორედ აიას ბრალია, ქალმა თავისი მშვენიერება მეშინაობის საკუთრებველზე რომ მიიტანა.

და აიაში ეძებს ნოდარ პირველი თავისი ინტერესების გასაქანს; ირონიული და მომღიმარე აია სულ მალე დაარწმუნებს ჭაბუკს მისი პრეტენზიების უსაფუძვლობაში.

ქალაქი ცხოვრობს, ზოგჯერ წვიმების გულსწამღებ ბურუსში იძირება, ხანაც საახალწლო სათამაშოსავით ირთვება ვეება ფანტელებით.

ქალაქი ამაყობს შრომისაგან ხელებდაკოყრებული ადამიანებით, საავტომობილო ქარხნით, უმაღლესი სასწავლებლებით, ტექნიკუმებითა და საწარმოებით. აიელებსაც ღრმად უყვართ თავისი აია; ძველთაძველი და ახალგაზრდა, თავისებურად პეწიანი და დარდიმანდი, მომლხენი და მშრომელი, ხშირად გესლიანიც და მაინც კეთილი, სამართლიანი, „თვალთა ქვეშე შვენიერი“.

პირველი მოულოდნელობა პროლოგია. ასეთი პროლოგებით სარაინდო და სამოდერებო რომანები იწყებოდა ოდესღაც. ეს იყო ერთგვარი დაპირება-წინათქმა, მიმართვა მფარველისადმი, ლიტერატურული პოზიციის დადგენა, პოლემიკა და ა. შ. კომპოზიციური „სიძველე“ ახლებურად აულერდა. რეზო ჭეიშვილი მიმართავს აიას და აიას მკვიდრთ, მისი დაპირება გარკვეულია და არავითარი ორაზროვნება არ ახლავს: „რადგან ყველაფერი

სუფთა, გულწრფელი, უკვე განცდილი, გადატანილი, მაგრამ გულის დასკრბე სათუთად შენახული, წარსულსა და წინის და მის გაცოცხლებას, მით უფრო, სააშქარაოზე გამოტანას არ ცდილობენ, ამიტომ გასაგები იქნება. თუ რატომ ატყენს ავტოს ბევრს ეს წიგნი, ბევრს ირონიულ ღიმილსაც მოჰგვრის.

...პატივცემული ავტორი მაინც გაკანდიერდება და იტყვის, თუნდაც ამისთვის თეთრი ხიდიდან გადაგდება და უპირონ ისევე, როგორც ერთხელ ეს ერთ პატიოსან მწერალს მოუხდომეს“.

პროლოგში რეზო ჭეიშვილი ნათლად აყალიბებს თავის დამოკიდებულებას თემისადმი, თავის იუმორისტულ თვალსაზრისს.

ბოლო დროს ჩვენ იუმორს ფრიად თავისებურად ვეპყრობით. მახვილსიტყვაობას, ზუმრობასა და ქილიკს ლიტერატურულ იუმორად მივიჩნევთ. ვეძებთ მხოლოდ გაციენების საბაზს და თუ სხვა მოსაზრება წარმოიშვა, თვითვე დავცინით, როგორც უნიადაგო პრეტენზიასა და პოზიორობას.

ასეა კი?!

ჰერბერტ უელსის სიტყვებია — ირსებობსო ე. წ. საოჯახო იუმორი. მიხვალ სტუმრად ოჯახში, სუფრასთან მიგიწვევენ... ვინმე ერთ სიტყვას იტყვის ან რაიმე საგანს მიუთითებს და ყველა სიცილით კვდება. შენ კი გაოგნებული ზიზარ და ვერაფერი გაგიგია, რადგან ეს იუმორი ოჯახურ მოგონებებთანაა დაკავშირებული. ამდენად მხოლოდ ოჯახის წევრებისთვისაა გასაგები.

ჩვენც ზოგჯერ ასე გვემართება, ოჯახური იუმორის ლიტერატურულ ფაქტად გამოცხადება გვსურს.

რეზო ჭეიშვილის იუმორის ლიტერატურული ღირებულება უდავოა (თუმცა ისიც უზღის ხარკს ანეკდოტსა და იაფფასიან ფეგეტს). მწერალი ხშირად ზუმრობს, ქმნის სასაცილო სიტუაციებს, მაგრამ ეს მაინც არ განსაზღვრავს მის იუმორისტულ თვალთახედვას. იუმორი მოვლენათა შეფასებისას, უფრო სწორად, მოვლენათა მსვლელო-

ბაში იჩენს ხოლმე თავს და უიმედო ვითარებაშიც კი იმედის ნაპერწკალი შეაქვს. ამავე დროს იგი სევდიანია, საესეა წუხილით ადამიანების ბედზე, მათ ნაკლსა და სისუსტეზე, ოღონდ ეს წუხილი ნაკლის შელამაზების სურვილს როდი იწვევს, პირიქით, მწერალს აღიზიანებს ადამიანური სისუსტე და მის სატირულ გაზვიადებასაც არ ერიდება. მისი წუხილი ღრმაა, მისივე სიტყვებით რომ ვთქვათ, „გულის ფსკერზე შენახული“, მისი დამოკიდებულება გმირებისადმი (სასაცილონი არიან ისინი თუ არა) ყოველთვის გულისხმობს მოქალაქეობრივი მოვალეობის პრინციპებს. რეზო ჭეიშვილი ან უარყოფს, ან მხარს უჭერს, ოღონდ ყოველთვის ილიმება გამგები, სევდიანი, ხშირად გესლიანი და დაუნდობელი ღმილით. მას ეს ღმილი შველის შეინარჩუნოს ურყევი პოზიცია, თუ გნებავთ, ხალსიც.

სასაცილოა რომანის მთავარი გმირი ნოდარ პირველი და იმიტომ კი არ არის სასაცილო, რომ ხშირად უხერხულ მდგომარეობაში ვარდება, სასაცილოს მისი სურვილებისა და შესაძლებლობების შეუსაბამობა ქმნის.

ამ ჭაბუკს უამრავი რამ სურს: სპორტული დიდებაცა და ხელოვანის სახელიც, დონ ჟუანის გვირგვინიცა და მეცნიერების მწვერვალების დაპყრობაც... ერთი ჩვეულებრივი ბიჭია და მაინც არ არის ჩვეულებრივი, რადგან სურს საკუთარ თავს გაექცეს და ყოველთვის დაუძლეველ სიმაღლეებს ეტანება. იგი რომანტიკოსია (დონ კიხოტიცაა, აიელი დონ კიხოტი), არაორგანიზებული კაცია, მაგრამ შრომაც იცის, სიყვარულიც და გულისხმიერი მეგობრობაც.

იგივე წითლიძის შეკითხვაზე — აკეთებს თუ არა ნოდარი ქარხანაში რამეს — მთავარი ინჟინერი ბაზაძე უბასუხებს:

— „კი აკეთებს, საქმეც ესმის, ნიჭიერი კაცია, თუმცა...“ —

სწორედ ეს თუმცაა ყოველ სიკვ-

თა სათავე. გამოცდილი ბაზაძე ხვდება, თუ რა დგას ამ სიტყვის მიღმა. მართალია, იგი ფრჩხილებს არ ხსნის, მაგრამ იგრძნობა, რომ ნოდარს ბოლომდე არ ენდობა. ეს „თუმცა“ აწვალებს ნოდარ პირველს, კედლებს ანარცხებს, ხელს უცარავს...

რ. ჭეიშვილი თანმიმდევრულად, ცოტა არ იყოს თვითმიზნურადაც კი, გვიყვება თავისი გმირის ფათერაკიანი ცხოვრების ამბავს. ჯერ იყო და ნოდარ პირველი ფეხბურთის მატჩის „გმირი“ გახდა, მალე სატრფოც გაუთხოვდა, ვერც ოლიმპიადაზე ისახელა თავი მაინცდამაინც — შუაგულ სცენაზე დაეცა. ბოლოს ქარხანაში ხანძარი გააჩინა, თვითონვე ჩააქრო, მაგრამ ყბა და ხელი მოიტეხა...

ერთი სიტყვით, მწერლის მიერ საფულდაგულოდ შედგენილი პროგრამა სრულად ამოწურა. ეს ხაზი იუმორისტულია, რამდენადმე თვითმიზნურიც. მეორე მოულოდნელობა ფინალია, სადაც ჩანს, რომ ნოდარ პირველი ცოცხალი აღარაა. მოულოდნელობაა იმიტომ, რომ მიუხედავად ამდენი მარცხისა, იგი თითქოს მაინც არ უნდა დაღუპულიყო, არ იყო მის ხასიათში არაფერი ტრაგიკული. ცხოვრებაში, რასაკვირველია, ასე ხდება, მაგრამ რომანი მაინც მოითხოვს წინასწარ მკითხველის შემზადებას, ფაქტის გამართლებას.

თუმცა რ. ჭეიშვილი ამ გამართლებას ხედავს, რაც საკმაოდ რთულ ფსიქოლოგიურ კომპლექსთანაა დაკავშირებული. ნოდარ პირველი სასაცილოა, მაგრამ იგი „მშვენიერია“ (პრაქტიკული უსუსურობისა და სულიერი სილამაზის ასეთი გაერთიანება დოსტოევსკის ეკუთვნის — „იგი (დონ კიხოტი) მშვენიერია მხოლოდ იმიტომ, რომ იმავე დროს სასაცილოა“). თუ რამდენად ტრაგიკულია ასეთი შერწყმა, ამის გარჩევას ნუ შევუდგებით. ჩვენ არ ვფიქრობთ, რომ მწერალი წინასწარ აღებული ფორმულით ხელმძღვანელობდა, მაგრამ იგი უდავოდ გრძნობდა ამ რთუ-

ლი კავშირის ლოგიკას, სწორედ ამიტომ გადადგა ეგზომ გაბედული ნაბიჯიც.

ავტორი თავის დამოკიდებულებას გმირისადმი ბოლოსიტყვაში აყალიბებს:

— „ხომ არ მოეჩვენება ვინმეს, რომ შეცდომა იყო რაც შენ გააკეთე? რატომ მოინდომე ყველაფრის თავიდან დაწყება? ახლა ვის შეუძლია იმის თქმა, რომ ამას სხვებიც შეძლებენ. იქნებ მხოლოდ შენს გულში შემონახულ სიბოძის და სიცოცხლეს შეეძლო სიყვარულისა და ცხოვრების განმეორება? თუკი ყველაფერი ასე დასრულდა, მერე რა?! შენ ხომ არ იცოდი, რომ ეს შეუძლებელი იყო. განსჯის დრო ახლა აღარაა, ყველაფერი დამთავრებულია... რაც მიდის, ის აღარასოდეს ბრუნდება.“

სამწუხაროა, რომ საყვედურსაც ვერ მეტყვი.

მე დავეწერე ის, რაც გამახსენდა... ვიცინე მე თვითონ, მაგრამ ეს სულ არ ნიშნავს იმას, რომ სხვებმა დაგვცინონ... ჩვენ არც შებრალება გვინდა ვინმესი“.

ალიოშა გუბელაძე რომანის კიდევ ერთი „სასაცილო“ პერსონაჟია — ალკოჰოლიკი, დავადებული დიფსომანით, ქელეხებისა და გასვენებების ხშირი სტუმარი, კაცი, რომელიც დღითიდღე კარგავს სახელსა და პატივს.

აქ უკვე სხვა მოტივი, სხვა ფსიქოლოგიური არგუმენტაცია მოქმედებს. ალიოშა გუბელაძე დიდი ისტორიული და სოციალური მოვლენების მონაწილეა და მისი პირადი ბედიც ამ მოვლენებმა განსაზღვრეს.

ერთ დროს გუბელაძე სასიკადალო ვაჟკაცი ყოფილა და თავის საქმესაც თურმე წარმატებით უძღოდა. მერე ფრონტზე მოხალისედ წასულა, მრავალჯგონის დაჭრილა, უნახავს ტყვეობისა და საკონცენტრაციო ბანაკების საშინელება. მაინც დაბრუნებულა გაუ-

ტეხელი ვაჟკაცი და კვლავ თავის საქმეს შესდგომია.

მერე კი ალიოშა გუბელაძე ნიათ“. უგზო-უკვლოდ დაკარგულა რამდენიმე წლით, ისევ დაბრუნებულა, ოღონდ ახლა მოტეხილი და დაძაბუნებული.

გარემულად ალიოშა ჩვეულებრივი აივლია, ქეიფის მოყვარული და ენაკვიმატი. სხეულში გამჭდარი ალკოჰოლი არ ასვენებს, აქვს „რემისის“ დღეები და მაშინ უღვთოდ იტანჯება. ესაა და ეს. მაგრამ ალიოშა გუბელაძის დრამა უფრო ღრმაა და რთული, იქნებ ეს თავიდან მოუცილებელი გაცემის გრძნობაა, თავსდამტყდარი უსამართლობა რომ იწვევს. იქნებ ალიოშა იმან გატეხა, სიმართლე რომ დაუკარგეს. ყოველ შემთხვევაში, დაბრუნების მძიმე პროცესი ამ კაცმა ვერ გადაიტანა. სხვა იყო ფრონტი და ტყვეობა, მაშინ ალიოშამ იცოდა, რისთვის იბრძოდა და რისთვის იტანჯებოდა. სულ სხვა იყო ის უაზრო წლები, სამშობლოს რომ მოწყვიტეს, უმიზეზოდა და უმიზნოდ ამარტილეს. ამას კი ველარ გაუძლო ვაჟკაცმა. მართალია, ბოლოსდაბოლოს მაინც დაბრუნდა აიაში, მაგრამ სწორედ ამ დაბრუნებას ანასიათებს ერთი თავისებურება, უფრო სწორად, სიძნელე. კაცი ჩამოვიდა, დაბრუნდა ფიზიკურად, ფსიქოლოგიურად კი იგი ასე უცებ ვერ დაბრუნდებოდა. ფიზიკურ ჩამოსვლასა და წარსულის მოგონებებიდან განთავისუფლებას შორის ჩნდება შუალედი, დროის მონაკვეთი. კაცს პასუხგაუცემი კითხვები აწუხებენ, იგი თითქოს ინერციით ცხოვრობს. ეს კრიზისია და სწორედ ამ დროს ჭირდება მას დიდი გულისხმიერებითა და ტაქტით მოპყრობა, რათა არ გაუჩნდეს უნდობლობის გრძნობა ადამიანებისადმი; არ იფიქროს, რომ იოლად გაწირეს და უკან დასაბრუნებელი გზა გადაუღობეს; არ დაკარგოს შექმნილი ვითარების საღად შეფასების უნარი. მან არ უნდა დაიგვიანოს და დროზე აღიდგინოს სულიერი წონასწორობა, რწმენა

და იმედი. ალიოშა გუბელაძეს, როგორც ჩანს, სწორედ ამ ძნელ ეამს დააკლდა მხარდაჭერა და შეძახება. იგი იოლი გზით წავიდა, ჯერ ერთი უფიქრო ღამე დასტყუა ცხოვრებას, მერე მეორე, შემდეგ კი ბურანში ყოფნა მოთხოვნილებად გადაიქცა, რადგან დაუფრთხა ფიქრს, შეუშინდა ადამიანებს. და მაინც, ალიოშა არ არის იოლად გასაწირი კაცი, მისი ბუნების საფუძველი საღია და გამძლე. ალიოშა თვითონ პოულობს ხსნის გზას. შეილი — აი ის ძალა, რამაც იგი ნორმალური ცხოვრებისკენ უნდა შემობრუნდეს და ალიოშა გუბელაძეც წვალებით, ნებისყოფის დიდი დაძაბვით ბრუნდება უკან. ბრუნდება ნელ-ნელა, მაგრამ ჯიუტად. მას კიდევ ელის მყარი და საიმედო ადამიანური ბედნიერება.

● გვი წითლიძეს წიგნში განსაკუთრებული ადგილი უჭირავს (ჩვენ გმირებზე საუბარს დაახლოებით იმავე პრინციპით ვიწყებთ, როგორც ავტორს შემოჰყავს ისინი რომანში, შეუმზადებლად, რემარკების გარეშე, უცებ, — „ამასობაში ალიოშა გუბელაძეც მოვიდა“, „ქუჩაში ია წითლიძე და მისი მეგობარი გოგო გამოჩნდნენ“ და ა. შ. ამ შემოსვლასა და გამოჩენას არავითარი ექსპოზიცია არ უძღვის. ავტორი პირველად რამდენიმე პორტრეტულ შტრიხს ან დამახასიათებელ მოძრაობას გვიჩვენებს, შემდეგ კი უშუალოდ მოქმედებაზე გადადის. პერსონაჟების ასეთი დრამატურგიული გამოჩენა არავითარ უხერხულობას არ ქმნის. რომანი მცირე მოცულობისაა, რაც მოქმედების რიტმსაც განაპირობებს).

რეზო ჭეიშვილის ყველა გმირის მკითხველი კარგად ხედავს, ყველაზე ძნელი „დასანახია“ გვი წითლიძე. მიუხედავად იმისა, რომ შეფასებისა და მსჯელობის ხაზი მასთანაა დაკავშირებული. ფაქტიურად გვი პირველი პირობის, მთხრობელის ფუნქციებითაა აღჭურვილი, იგი ყველაზე უფრო ახლოს დგას ავტორთან. (იქნებ ამის გამოცაა

ნაკლებ პლასტიკური). გულწრფელად რომ ითქვას, გვი ნაკლებად იწვევს მსჯელობის სურვილს. ამ სახეობის ნორცი და სისავსე, როგორც ხასიათი, იგი თითქოს მომავალში უნდა დასრულდეს, ჯერჯერობით კი ერთგვარი სქემატური დადებითობის იერი დაჰკრავს.

● ტიტე ვაჩაძის ოჯახი გარკვეულ სოციალურ „ფენას“ ეკუთვნის. აიაში არსებობს ასეთი „ფენები“: ნონიკო რიკარიკაშვილი და მისი მეზობლები, ტრიპოლსკი ამფსონებით, ტიტე ვაჩაძე...

ტიტე ვაჩაძის ოჯახის ისტორია ცალკე თემაა და საკმაოდ დიდი თემაა. რ. ჭეიშვილი მას თითქოს გავკრით ეხება, მაგრამ ძნელი არ არის გამოყოფა იმ ხაზისა, რომელიც ჩვენს ყოფაში ჯერ კიდევ არსებულ ზოგიერთ მოვლენას, საკმაო სიცხადით ასახავს.

მაინც რაა ის დამახასიათებელი, რაც ტიტე ვაჩაძის ოჯახსა და მის წრეს ცალკე გამოჰყოფს? მესაკუთრული სიხარბე და მომხვეჭელობა, ეგოიზმი და საქმოსნობა, რომლის ეკონომიური და მორალური საწყისიც ბურჟუაზიაა მოცული.

ტიტე ვაჩაძე და მისთანანი კანონისე არ არღვევენ, რომ უცებ გამოიყვანო საშუაროზე. რომანში არაფერია ნათქვამი ტიტეს საქმიანობაზე, არც ის წყაროა მითითებული, რისი მეოხებითაც ტიტეს ოჯახი ეკონომიურად ასე მოძღვარდა. უცნაურია, მაგრამ ფაქტია, ვაჩაძისა და მის ახლობელ („სულიერად“ ახლობელ) ოჯახებს კასტორივი ინსტინქტებიც კი გაჩენიათ; ერთმანეთისკენ იწვიდნენ ხელს, ნათესავდებიან, მეგობრდებიან... ერთი სიტყვით, აიელი ფორსაიტები ბრძანდებიან, ოღონდ იმ განსხვავებით, რომ ფორსაიტების საკუთრებას კანონი იცავდა, ვაჩაძის საკუთრება ასე ხელშეუხებელი როდია, რაც კარგად იცის, მაგალიდათ. ტრიპოლსკიმ და თამამად დასცინის ვაჩაძეს.

რ. ჭეიშვილი არაფერს ამბობს იმის თაობაზე, თუ რა გზით, რა „მანქანე-

ბით“ დაგროვდა ვაჩაძეების დოვლათი. იგი მხოლოდ სხვათა შორის იხსენებს, რომ ერთ დროს ტიტესთვის კაცის მოკვლაც არ იყო დიდი პრობლემა (აკი სიკვდილის წინაც წამოიძახებს ვაჩაძე: სიკვდილო, მე სხვას ვკლავდი და შენ მე მკლავო!). ეს საკმარისი დეტალია იმისათვის, რომ მკითხველმა კარგად წარმოიდგინოს ტიტეს ოჯახის მორალური და ეკონომიური „ისტორია“.

ამ ოჯახში გაიზარდა ია წითლიძე — ულამაზესი ქალი აიაში, ამ ოჯახმა განაპირობა მისი ბედი. იას ცხოვრება ტრადიციულია და ნაცნობი, თავისთავად იგი არც კოკობზიკაა და არც გამომწვევი. თავშეკავებული და სათნო ქალია, მაგრამ მას საკუთარი სილამაზე აწევს მძიმე ტვირთად, თუნდაც იმიტომ, რომ ვაჩაძეებისა და, თუ გნებავთ, თორნიკეს (იას ქმრის) მორალთ სილამაზე ის ღირებულდება, რასაც შეიძლება ნივთივით ფლობდე. ეს თვალსაზრისი ორიგინალური და ახალი როდია, ოდითგანვე ასეთი იყო მესაკუთრული ინსტინქტი, იგი არ არჩევდა ნივთსა და სულიერ ფასეულობას, სწორედ ამიტომაც სახიფათო და, თუ გნებავთ, ტრაგიკულიც. მწერალი თანაუგრძნობს იას, რომლის მომავალიც გარკვეულია, რადგან კანონზომიერების ურყევი ხაზით ვითარდება და მწერალი ამ ხაზის ხელოვნურ გაწყვეტას ან გაზრას არც ცდილობს.

ჰეგვიანი და ფრთხილი ვაჩაძე არავის არასოდეს არ ატანს ძალას, მაგრამ ტიტეს ძალა სწორედ ისაა, რომ თავისთვის სასურველ ატმოსფეროს ქმნის და პასიური იაც, თითქოსდა შეუმჩნეველად, თავისი ნებითაც კი ემორჩილება ოჯახის სურვილს.

იას პორტრეტი ავტორმა რამდენიმე ფრაზით დაასრულა.

„ია შესამჩნევად იყო შეცვლილი, თითქოს დაქალებულიყო, თმა ოქროსფრად შეეღება და ზევით აეკრიფა. ლამაზი თითები ბეჭდებით გაეფსო, მაჯაზე მსხვილი ოქროს სამაჯური ეკეთა“. ქალი ზის თეატრის ლოჯიაში, მეუღლე მის

ვერდით მოდარაჯესავით მოკვლავ ბუღა. ნაცნობია ეს სცენა და ნაცნობია მისი შინაარსიც. ამ მორალურ დამარცხების (და ეკონომიური „გამარჯვების“) ლიტერატურული განსახიერებაც არ არის ორიგინალური და ახალი. მიუხედავად ამისა, იგი ჩვეულებრივი რემინისცენცია როდია. ამ გამეორებას აქვს გამართლება, იგი ამძაფრებს მხილების, პროტესტის ტონს.

ცხოვრობდა ოდესღაც პატარა ბიჭი, მწყემსავდა თავის კუჩას და აღმასას. ხევში ჩაკარგული, ქვევიდან შესცქეროდა მთაზე მიმავალ მატარებლებს და ოცნებობდა გზებზე, მატარებლებზე...

მერე ცხოვრების გზას დაადგა, თამამად, გარკვეული პრაქტიკული მიზნით. თითქმის ყველა სურვილი აისრულა ამ ქვეყნად. ბოლოს მის ცხოვრებაშიც დარჩევს „გლოვის ზარებმა“ და ახლა, სიკვდილის წინაშე, ბურანში ღრმად ჩაფლული კარგად გრძნობს, — რისთვისაც ცხოვრობდა, არაფერი არ ყოფილა: მან მხოლოდ თავისი სურვილები დაიკმაყოფილა, თავისი ცხოვრებით იცხოვრა, სხვებისთვის არაფერი გაუქმებია.

ტიტე ვაჩაძე კვდება და სიკვდილის წინ ასხენდება, „როგორ აღწევდა მიზნებს; თანდათან, თანდათან ისრულებდა ყველა სურვილს. ჰქონდა სახელი, ავტორიტეტი და ფული. ფული არც იმდენი, როგორც სხვებს ეგონათ, მაგრამ იგი მაინც მისი იარაღი იყო. ტიტე ვაჩაძეს ჰქონდა კარგი ბანი და მოლხენაც იცოდა... როგორ იფიქრებდა თუ მოკვდებოდა. ეგონა, მისი ცხოვრება სულ პარდაპირ მიდიოდა. არც უფიქრია, არც იცოდა სად, როდის შეწყდებოდა ეს გზა.“

„ამისათვის, ამისათვის?! რა მოვიპოვე? რა შევიძინე? რა მიმაქვს? სად მივდივარ?!“

რა დატოვა ამ ქვეყნად ტიტემ? სასაღილოს გამგისა და აშოლლარი ტრიპოლსკის ცინიზმი — ვაჩაძის ოჯახში გასუქებული გოჭი მყავსო, ბატონო! —

დასვედიანებული და დაბნეული მეუღლე, ერთი-ორი ამფსონი, დუდუკებით რომ გააცილეს ამ ქვეყნიდან და მეტი არაფერი.

კითხულობ და გჯერა, გჯერა თითქმის ყველაფერი, რასაც ავტორი მოგიტობს და რაა ის მთავარი, რის მეოხებითაც რეზო ჭეიშვილი ამ დამაჯერებლობას აღწევს?!

აქ შეიძლება რამდენიმე დეტალის ჩამოთვლა, რაც ბელეტრისტული ოსტატობის დასაბუთება იქნებოდა. შეიძლება ენობრივი ლაფსუსების, კომპოზიციური სიმყიდის, ხელოვნური სიტუაციების მითითებაც, რაც სწორედ ოსტატობას ვახდინა საკამათოს. ნაწარმოების ყოველმხრივი ანალიზიც არ იქნებოდა ზედმეტი, თუნდაც იმიტომ, რომ ზოგიერთ მნიშვნელოვან საკითხს რეზო ჭეიშვილი საკმაოდ გულგრილობით ეკიდება (მაგალითად, ენას), მაგრამ ნაწარმოების შეფასებასაც აქვს თავისი ეტაპები, ამ წიგნის ენასა და სტილზე ალბათ კიდევ იტყვიან. ჩვენ ამჯერად ამას შეგნებით ვუვლით გვერდს, რადგან ძირითადად იმ „მთავარს“ გვინდა მივაკვლიოთ, რაც ამ წიგნის ღირსებათა დამადასტურებელია.

იქნებ სისადავე და ლირიზმი, იუმორი და უშუალობა ქმნის იკვმიუტანი რეალობის, დამაჯერებლობის შთაბეჭდილებას? რასაკვირველია, ქმნის, მაგრამ ამის გარდა არსებობს ერთი პრინციპიც, რომელიც რეზო ჭეიშვილის შემოქმედების უპირატესი თვისებაა და ე. წ. „შინაარსის პრობლემას“ უკავშირდება (ერთ-ერთ ყველაზე უფრო მტკივნეულ პრობლემას ქართულ პროზაში). დავარქვათ ამ პრინციპს პირობითად — თემის ლოკალიზება. რეზო ჭეიშვილმა იცის თავისი „ცოდნის“ საზღვარი (ეს პარადოქსი როდია, ამ ცოდნას, თვითშეზღუდვის მტკივნეულსა და საჭირო პროცესს ყოველთვის როდი აღწევენ ახალგაზრდა მწერლები) და ცდილობს არ გასცდეს მას, არ შეიჭრას

ლიტერატურისზებული წარმოდგენების იმ სფეროში, სადაც ბუნდოვანი ემოციების გარდა არაფერი შერჩებულა.

ნოდარ პირველი, ტიტე ვაჩაძე, გოგია დავლაძე, ტრიპოლსკი თითქმის ზუსტად იმეორებენ რეალურად არსებულ პროტოტიპებს, მათ ბიოგრაფიას, ხასიათს, ბედს. ყოველივე ეს, ჩვეულებრივი ემპირიზმის ჩარჩოში მოქცეული, რასაკვირველია, ნაკლი იქნებოდა, რეზო ჭეიშვილს ფაქტის ლიტერატურული გარდაქმნის, ამბის გაცხრილების, „კონდიციამდე დაყვანის“ უნარი რომ არ შესწევდეს.

ხშირად წარმოსახული, მწერლის მიერ შექმნილი ქვეყანა მხოლოდ გამონაგონს ეფუძნება, რისი შემეცნებითი ღირებულებაც ლიტერატურული წარმოდგენებიდან ან დოგმად გადაქცეული წინასწარ აღებულ ფორმულიდან მომდინარეობს. ასეთ სამყაროს აქვს თავისი ფაქტურა, ინვენტარი, თავისი გარემო, მაგრამ ძირითადად იგი მხოლოდ ლიტერატურული აქსიომების კომპლექსია. იგი არ არის ნამდვილი, იმიტომ კი არა, რომ მაინცდამაინც ზუსტად არაა მითითებული საფოსტო განყოფილების ნომერი, იმიტომ, რომ ამ ქვეყანას ერთი და იმავე დროს შეიძლება იოკნაბატოფიც დაერქვას, ბლუფუსკუცა და სალზინებელიც. იგი იმდენადაა დაცილებული სულიერ და მატერიალურ რეალობას, რომ იქ მიმდინარე სოციალურ და ფსიქოლოგიურ პროცესებს არავითარი მისამართი აღარ აქვთ (ჩვენს პროზაში ამის მაგალითები საკმაოდ მოიპოვება).

რეზო ჭეიშვილი ცდილობს შექმნას თავისი სამყარო, ეთნოგრაფიულად და სოციალურად ზღვარდადებული ქვეყანა, ოღონდ იგი სულ სხვა, რადიკალურად განსხვავებულ თვალსაზრისზე დგას. იგი თავისუფალია წინასწარგამიზნული თეორიული აქსიომებისაგან. თამამად, უშუალოდ მიდის მოვლენებთან, რადგან სჯერა, რომ რეალური ფაქტი ყოველთვის მოიცავს მნიშვნელოვან პრობლემას.

აია არსებობს (სინამდვილეშიც და მწერლის წარმოდგენაშიც) და რაკი არსებობს, არ შეიძლება მორალური, ზნეობრივი და საზოგადოებრივი პრობლემები არ გააჩნდეს.

ბოლოსდაბოლოს აია მხოლოდ პატარა ქალაქია, მაგრამ ჰკითხეთ ერთი აიელებს, პატარაა კი იგი?! ჰკითხეთ ერთი ადამიანებს, — რა სივრცე უჭირავს პატარა კუთხეს, სადაც ისინი ცხოვრობენ, რომელიც საკუთარი გამკრე ხელებით შექმნეს და რომლის მეოხებითაც გარე სამყაროს დაუკავშირდნენ.

რეზო ჭეიშვილი არაფერს იგონებს, მას სჯერა თავისი გმირების ცხოვრების სირთულისა. სჯერა, — მათი ყოფა დიდი ცხოვრების ყველა თვისებას გამოხატავს, მათთვის ბუნებრივია საუკუნის ზნეობრივი იდეალებიცა და პრაგმატისტული გადახრებიც. მათ შეგნებაში ისევეა შეჭრილი კოსმიური ხილვები, როგორც ვინმე „წიგნიერი“ მწერლის ცნობიერებაში.

ოღონდ უბრალოა ამ წიგნის გმირთა ცხოვრება, მათი მეტყველება, მათი ოცნებები. ისინი არც ბალახვანში მოსიერნე ღმერთს ესაუბრებიან და არც სახარებიდან ამოღებული დოქტრინების კომენტარებით იტკივებენ თავს. მაგრამ უბრალოა კი, მაგალითად, ნოდარ პირველისა და ალიოშა გუბელაძის სულიერი დრამა ან თუნდაც ია წითლიძის ხეღარი?! ჩვენ მათი ცხოვრების ამბავი უმნიშვნელოდ არ გვეჩვენება, განსაკუთრებით მაშინ, როცა მწერალი მას საზოგადოებრივ პროცესებს უკავშირებს. შემთხვევითი როდია, რომ ტიტე ვაჩაძე და ალიოშა გუბელაძე დაფიქრებისა და მსჯელობის უფრო მეტ საბაბს იძლევიან, ვიდრე ზოგიერთი სხვა პერსონაჟი, რომელთაც წიგნში მეტი ადგილი აქვს დათმობილი.

მოსალოდნელია, რომ რეზო ჭეიშვილის წინაშეც დადგება პრობლემა ახალი თემის, თემის შესატყვისი ახალი ფორმის ძიებისა, მაგრამ სავარაუდოა, რომ ეს არ იქნება უსაგნო ძიებისა და „ქვეცნობიერი მოღვაწეობის შედეგი“.

რეზო ჭეიშვილის ლიტერატურული პოზიცია საკმარისად ჩამოყალიბებულია და გარკვეული. შეიძლება ვთქვათ ველთვის ჩინებულ მოთხრობას ვერ წერდეს და ვერც ყველა კომპონენტს ფლობდეს ერთნაირად. მაგრამ მისი მხატვრული და ზნეობრივი მრწამსი ყოველთვის ნათელია და საკმაოდ რთულიც. ჩვენთვის, მაგალითად, გაუგებარია, რის საფუძველზე დაასკვნა კრიტიკოსმა გ. ხუნდაშვილმა, რომ რეზო ჭეიშვილის შემოქმედებისათვის დამახასიათებელია სტიქიურობა. ის, რაც შემოქმედებითი პროცესის „ქვეცნობიერ მოღვაწეობას“ განეკუთვნება, ან კიდევ, აზრის სადად და უპრეტენზიოდ გამოთქმა, რეფლექსიის უარსაყოფად არ გამოდგება. ხომ არ იქნებოდა უფრო მართებული. რეზო ჭეიშვილის შემოქმედებითი პრინციპების სათავე „ობიექტურ სერიოზულობაში“ გვეძებნა. ეს თვალსაზრისი ყოველთვის გულისხმობს მოაზროვნე პერსონაჟს, მაგრამ ვერ ეგუება ოჩოფხეებზე შემდგარ პერსონაჟებს, რომელთა განსწავლულობაც ავტორის „განსწავლულობის“ უცვლელი და პირდაპირი გამეორებაა. ამ დროს გიჩნდება სურვილი სთხოვო მწერალს, — ნუ შეუშლის ხელს პერსონაჟს იცხოვროს და იფიქროს თავისი ცხოვრებითა და ფიქრით, თუნდაც ამისთვის პრიმიტივიზმსა და სტიქიურობაშიც დასდონ ბრალი.

ერთი რამ უცნაურია, ქართულ პროზაში მომრავლდა ე. წ. უპროფესიო პერსონაჟები, უფრო სწორად, გმირები, რომელთა სულიერ ცხოვრებასა და პრაქტიკულ საქმიანობაში პროფესია არავითარ მონაწილეობას არ იღებს, არ განაპირობებს მათ მოქმედებას, არავითარ დაღს არ ამჩნევს მათ ფსიქიკა. ავტორები უმეტეს შემთხვევაში კმაყოფილდებიან ერთგვარი რემარკით: მხატვარი, რეციდივისტი, კალატოზი... სინამდვილეში ამ მხატვარს მშვენიერად შეუძლია იყოს კალატოზი, კალატოზს კომპოზიტორი და ა. შ. რადგან მისი აზროვნება და ქცევა საკუთარ პროფესიასთან არავითარ კავშირში არ არის,

იგი, თუ შეიძლება ასე ითქვას, უნივერსალური პრეპარატივითა და მისგან ნებისმიერი იარაღის მიწებებით ნებისმიერი პროფესიის კაცის მიღება შეიძლება. ამის გამოა, რომ მიუხედავად ფსიქოლოგიური დატვირთვისა, ისინი, უმეტეს შემთხვევაში, უსიცოცხლონი, რალაცნაირი არანამდვილნი არიან.

დადებით მოვლენას, თუკი ზომიერების ზღვარი დაირღვევა, უკვე უარყოფითი ხასიათი ეძლევა. ჩვენ ზემოთ აღვნიშნეთ, რ. ჭეიშვილი ენდობა ფაქტებს, სჯერა მათ სიღრმეში დაფარული შესაძლებლობებისა, მაგრამ ზოგჯერ ფაქტის ზედმეტი ნდობა ერთგვარ ბალასტს წარმოშობს. სამწუხაროდ, ეს ნაკლი რომანს ჯერ კიდევ ეტყობა. ჩვენ აქ წინააღმდეგობაში როდი ვვარდებით, მწერალმა იცის თავისი ცოდნის (თავისი თემის) საზღვრები, მაგრამ დროდადრო ზუსტად ვერ აფასებს ამ საზღვრებში მოქცეული ყველა მოვლენის ლიტერატურულ ღირებულებას. მან მიზნად დაისახა ქალაქ აიას ზასიათისა და კოლორიტის სრული განსახიერება, მაგრამ ზოგი ამბავი, ანეკდოტი თუ დეტალი უკვე თავისთავადი, ზედმეტი და დამამძიმებელი შტრიხია. მავალითად, რაფოსა და გოგია დავლაძის თემა თუ მთლიანად არა, ნაწილობრივ მაინც ერთგვარი ანეკდოტური ჩანარების შთაბეჭდილებას ტოვებს. თუმცა, უნდა ითქვას, რეზო ჭეიშვილი აქაც აგნებს საინტერესო ფსიქოლოგიურ მოტივს.

გოგია მოწოდებით არ არის მილიციის თანამშრომელი, მას საამისოდ არც თავდაქვერა და არც ტაქტი გააჩნია, არც დეტექტივის მაღლი მიუტყნია მისთვის განგებას. მაშინ რაღასთვის მოხვდა ეს კაცი მილიციაში? თურმე ბავშვობისას გოგიას შინ და გარეთ ყველა ჩაგრადა, მას კი თავის დასაცავად ხასიათის სიმტკიცე არ ყოფნიდა. გოგიას სურდა რალაც უფლების, უპირატესობის მოპოვება და ასეთი „უპირატესობა“ მილიციის თანამშრომლობაში დაინახა. ბუნებით თვინიერი და დამყალი, უნეში და უტაქტო კაცი გახდა. მაგრამ

ვერც ეს „უპირატესობა“ შეიძლება, ცალმხრივი სიყვარულით გახელოვანობა შუა აიაში ერთი შედღული ვაჭარითა და კინწის კვრით გამოაგდეს სამსახურიდან. ახლა გოგია დავლაძეს აღარც ია-რალი აქვს, არც იმდენი უფლება, რომ საკუთარი მამა დააპატიმროს. მუშაობს ქარხანაში, მღერის თვითმოქმედ გუნდში და თავისი მსუყე, დაგუდული ბანით ლობხარს აოცებს.

რეზო ჭეიშვილი აქაც თავისი პრინციპების ერთგული რჩება. სასაცილოა გოგია დავლაძე, რომლის ხასიათიც გულუბრყვილო იუმორისა და გონებრივი სიჩლუნგის მიჯნაზე ირყევა. სასაცილოა, მაგრამ კვლავ სითბო, სევდა და შეკავებული სარკაზმი ახლავს ამ სიცილს. ვინ იცის, იქნებ უფრო ბედნიერიც კი იქნებოდა ია წითლიძე გოგიას გრძნობა რომ გაეზიარებინა. მაგრამ სად შეეძლო გოგიას შესაფერი ვარაყი (ოქროს სამაჭური და ბეჭდები ლამაზ თითებზე) გამოენახა ლამაზი ქალისთვის და აღშფოთდა დავლაძე, ქვეცნობიერად აღაშფოთა ამ დიდმა უსამართლობამ, ვაჯიქდა, დადგა შუა ქუჩაზე და აიას თავისი არსებობა სასოწარკვეთილი „სალუტით“ შეახსენა.

აქვს ამ წიგნს ერთი თვისებაც — გამარჯვებებისა და დამარცხებების ლოგიკა.

ნოდარ პირველის დამარცხება რთული სულიერი დისპარმონიის კანონზომიერი შედეგია, ტიტე ვაჩაძის დამარცხება უკვე ზნეობრივი კრახია იმ ადამიანისა, ვინც თავისი არსებობიდან სულიერი ცხოვრება საერთოდ გამოთიშა. ტიტე ჯერ კიდევ სიკვდილამდე დამარცხდა, მაშინ, როცა შექენილმა საკუთრებამ მისი ნაცადი ვაჟაკობა გააცუდა. როცა ტრიპოლსკის, ტიტეს აზრით ამ არარაობას, შეუძლია მასხრად აიგდოს, ხოლო მიღწეული „წარმატებით“ მოღუნებული, უფრო მეტიც, ლაჩრად ქცეული ტიტე უდრტივინელად იტანს შეურაცხყოფას.

არსებობს კიდევ თორნიკე (იას მეუღლე), რომელიც ცხოვრებაში ვერც

გამარჯვებას და არც დამარცხდება; რადგან იგი იმ გულგრილთა რიცხვს ეკუთვნის, ვისი „ჩუმი თანხმობითაც ამ ქვეყნად ჯერ კიდევ ბოგინობს ანგარება და უსამართლობა“.

რეზო ჭეიშვილი მკვეთრად განსაზღვრავს თავისი გმირების გამარჯვებათა და დამარცხებათა სოციალურ და ზნეობრივ საფუძვლებს.

ნოდარ პირველს უნდა ეცხოვრა, რადგან იგი ოცნების, კეთილი სურვილების კაცი იყო, მაგრამ დაირღვა მისი ზანიათის შინაგანი ჰარმონია, შესაძლებლობათა და მისწრაფებათა წონასწორობა და ცხოვრებიდან წავიდა კაცი, ვისი წასვლაც ჭეშმარიტად გულდასაწყვეტია.

თუმცა აქვე ერთიც უნდა ითქვას, ნოდარ პირველის დაღუპვა ნაწარმოების გარეთ, პერსპექტივაშია გატანილი; რაც შემთხვევითი არ არის. თუ ზუსტად გავყვებით სიუჟეტურ ხაზს, იგი ნოდარის ცოლ-შვილთან დაბრუნებით მთავრდება. ამას სიუჟეტის ლოგიკაც მოითხოვს, სწორედ ამიტომ უტოვებს ავტორი მკითხველს საშუალებას, გმირის სიკვდილი რეალობად არც აღიქვას.

მაგრამ რა მსჯავრი ელის თორნიკეს, რომლის ეპიზოდური გამოჩენაც კი ზიზღსა და შეშფოთებას იწვევს. რ. ჭეიშვილი სულ რამდენიმე აბზაცს უთმობს ამ პერსონაჟს, მაგრამ მთლიანად აღწევს მისთვის სასურველი განწყობილების შექმნას. თუ მხოლოდ მოქმედებას ფაქტებით, მაშინ გაუგებარიც კია, რატომ ვაარტყა გივი წითლიძემ თორნიკეს. თუ მხედველობაში მივიღებთ ინტონაციასა და შექმნილი ვითარების შინაგან სიმართლეს, არამც თუ ზელის ვარტყმა, ისიც კი დასაზანია, რომ გივიმ თორნიკე ერთი მაგრად არ მიბეჯვა.

ამ ბუნებრივ სურვილს აქვს საფუძველი, უღირსმა ზელი სილამაზისკენ

გაიწოდა და უფრო მეტიც, ფაქტობრივად კიდევ მას. ~~იანა ამ აღშფოთებას~~ ~~რისი ან ეგოიზმი?~~ ეს რეაქციაა, გამოწვეული იმ უსამართლობით, რაც, სამწუხაროდ, უღირსს ზოგჯერ ირონიული გაღიმების, თავისი უპირატესობის მტკიცების უფლებას ანიჭებს.

ია გრძნობს, კვლავ უნდა დაუბრუნდეს ნოდარს, გივის, ბუხუტის. მართალია, ის ჯერჯერობით მხოლოდ ბზარია და არა კონფლიქტი. ია თავისი წრის მორალური „კოდექსით“ შეებოკილი, თავჩაქინდრული მიყვება ცხოვრების გზას, მაგრამ ცხადია (ბოლო თავების ინტონაციით, საერთო განწყობილებით), რომ ია ამ გზაზე ბოლომდე არ ივლის.

* * *

ცხოვრება გრძელდება... ისევ ჩამოვიდა აიაში თავდგირიძე. სოსო წითლიძეც კვლავ ესტუმრა აიას.

დარჩა აიაში ბუხუტი თავისი აიური ფილოსოფიით — ეს ქვეყანა ტირია და ყველა თავისი ბედის ვარსკვლავის ჩამოგდებას ლამობს...

დარჩა ალიოშა გუბელაძეც, რათა განაგრძოს მძიმე და დიდი ბრძოლა საკუთარ თავთან.

გივი წითლიძემ და ლიამ დატოვეს აია, ვინ იცის რა ელის მათ, იქნებ „ალბინიზმში ვარჯიში“ ან ახალი, მათთვის უცნობი და განუცდელი სულიერი ცხოვრება.

მოგონებათა რიგს შეუერთდა აია — „თვალთა ქვეშე შევნიერი ადგილი“. ძნელი სათქმელია, რა ბედი ექნება ამ წიგნს.. იქნებ „დიდად პრაქტიკული და დიდად მეოცნებე აიელები“ მართლაც აღშფოთდნენ და მწერალს „თეთრი ზიდიდიან გადაგდება დაუპირონ“. მერე რა, არსებობს წიგნები, რომელთაც მხოლოდ მამაცი ადამიანები წერენ.

კობა იხარაშვილი

ზურიკელა, სოსოია და თეიმურაზ ბარამიძე

მინდა გავიხსენო ქართული საბჭოთა იუმორისტული პროზის კარგი ნიმუშები, მაგრამ მიჭირს. იყო რამდენიმე შესანიშნავი ნაწარმოები, რომელთაც დრო ვერ გაახუნებს. მაგრამ ჩვენი დღევანდელი ცხოვრება: ნუთუ არ ვიცინოდით? შეიძლება არსებობდეს სიცოცხლის ვაკუუმი? ალბათ შეიძლება. ყოველ შემთხვევაში, ჩვენს სინამდვილეში კარგახანს იგრძნობოდა ეს ვაკუუმი და ქართული პროზა, თუ შეიძლება ასე ითქვას, ზედმეტად სერიოზული გახლდათ.

არ მინდა დავიწყო ფრაზა ასე — „და აი, მოვიდა ნოდარ დუმბაძე და ვაკუუმი შეივსო“, — რადგან ვაკუუმი არ შევსებულა და არც ნოდარ დუმბაძეს სჭირდება ასეთი განდიდება. ფაქტი მაინც უდავოა: ვინც ერთხელ წაიკითხა „მე, ბებია, ილიკო და ილარიონი“, მეორედ და მესამედაც დაუბრუნდა მას. არანაკლები პოპულარობით სარგებლობს „მე ვხედავ მზეს“, ახლა დაიბეჭდა „მზიანი ღამე“. შემდეგ ისინი გადაკეთდა პიესებად, სცენარებად, დაიდგა ერთი ფილმი, მეორე...

საჭირო დროს საჭირო ადგილზე ყოფნა და საჭირო სიტყვის თქმა ნიჭია და არა იღბალი. ეს ნოდარ დუმბაძეს ახა-

სიათებს. მაგრამ დუმბაძის, როგორც მწერლის, რაობას მაინც იუმორისტის ნიჭი განსაზღვრავს. მან განაპირობა დუმბაძის მოულოდნელი და უკომპრომისო აღიარება.

არ მეგულება საქართველოში კაცი, რომელიც ვერ მიხვდება, რომ ილიკო და ილარიონი გურულებია — ეს მათ ყოველ სიტყვასა თუ ხასიათის ამა თუ იმ გამოვლენაში ჩანს. მაგრამ მათი შესანიშნავად ესმით არა მარტო ქართველებს. „ბებია“ ლონდონში „გამეგზავრა“ (ჯერომ ჯერომის თანამემამულეებმა იქნებ იცნეს უდროოდ დაღუპული მურადა).

ნოდარ დუმბაძე თავის ყოველ ნაწარმოებში ისეთ ზოგად ადამიანურ გრძობებზე ლაპარაკობს, რომ არ შეიძლება იგი ყველასათვის გასაგები არ იყოს. შეიძლება ბევრმა არ იცოდეს — ადრე ნოდარ დუმბაძე ლექსებით იყო გატაცებული და საგულისხმოა, რომ მათში უკვე ჩანდა მისი პროზის შორეული კონტურები.

ახლა, როდესაც ნოდარ დუმბაძის გმირზე ვფიქრობ, ყველაზე მეტად ერთი მისი თვისება იკვეთება, უფრო სწორად, მისი ხასიათის განმსაზღვრელი —

მას უნდა, რომ ყველას მიმართ კეთილი და სამართლიანი იყოს, მას უნდა, რომ ყველა უყვარდეს და ყველას უყვარდეს. ესაა სოციალური ჰარმონიის ორგანული გრძნობა, რითაც იგი აღჭურავს როგორც თავის გმირს, ასევე მკითხველს.

და აი, ჩვენ მოწმენი ვართ ადამიანის დაბადებისა. ეს დაბადება არაა მხოლოდ ერთი ადამიანის გმირული გაბრძოლება, ეს არის ადამიანების ბრძოლა ადამიანისათვის. ზურგიკლას, სოსოიას, თემურის დედ-მამა არა ჰყავთ. მათ ბევრი ტკივილი ხვდათ წილად და ცოტა სიხარული, მაგრამ ცხოვრებას არ გაუბოროტებია არც ერთი მათგანი, რადგან ქვეყანაზე იყო ბებია და მამიდა, ილიკო და ილარიონი, ართავაზა და ბაბილო ბიძია, მერი, ხატია, ლია და სხვანი და სხვანი. ადამიანი განსაცდელის ჟამს მაინც არ დარჩენილა მარტო. მართალია, იქვე იყო აბიბოც და დათიკო ბრიგადირიც, მაგრამ სიკეთე მაინც განუზომლად ძლიერია, რადგან მას სიმშვიდე მოაქვს და თუ დაამარცხე შენში რაიმე ბოროტი ზრახვა, ეს უკვე დიდი გამარჯვებაა.

თემურ ბარამიძეს სურს მოკლას აბიბო თოდრია. აბიბომ თემურის დედ-მამა დაალუპვინა, მისი ამხანაგი რამაზ კორსაველი დააბატონებინა. იგი გულცივი, ცინიკოსი და ბნელი სულის ადამიანია. ეს იცის თემურ ბარამიძემ და სწორედ ამიტომ უნდა მოკლას აბიბო. და აი, იგი თავზე ადგას მომავლად აბიბოს: „ეს მე ვარ, სიკვდილი, თავზე რომ ვადგივარ და მე მოვკლავ მას, რომ თავისი სიკვდილით არ მოკვდეს და ეს უნდა იცოდეს აბიბომ. მე ხელები მიკანკალებდა, პირი გამშრალი მქონდა, ათასი ურო მირტყამდა საფეთქლებში და მეძახდა მოჰკალი, მოჰკალი, ეს შენ ხარ მისი სიკვდილი და ეს უნდა იცოდეს მან.“

— აბიბო! — ვთქვი მე ისეთი გამოცვლილი ხმით, თვითონვე შემეშინდა.

აბიბომ თვალეები გაახილა და უაზროდ შემომხედა.

— ეს მე ვარ, აბიბო, — ვუთხარი მე.

— მიშველე, — მთხოვა მან — და თემურ ბარამიძე, აბიბოს მოკლვის განზრახვით ჟინანთებული, სიტყვამ განიარაღა. „მიშველე“, — ითხოვს ადამიანი და ადამიანს არა აქვს უფლება ამ ძახილს არ გამოეპასუხოს. ადამიანს სჭირდება მეორე ადამიანი — ეს დიდი კანონი ცხოვრებისა უფრო ძლიერია, ვიდრე სხვა ყველაფერი. და თემურ ბარამიძეშიც იმარჯვებს ეს ადამიანობა — შულს, ბოროტების ძახილს, სისხლის წყურვილს სძლევს უფრო დიდი ხმა ადამიანური თანაგრძობისა.

„დილით ექიმი მოვიდა, აბიბოს კვლავ ჩაეძინა და მე სახლში ავედი. ტანში რაღაც საოცარ სისუსტეს თუ სიმსუბუქეს ვგრძნობდი, რაღაც დიდი, მძიმე, აუტანლად მძიმე დავტოვე წუხელ აბიბოს ოთახში თუ დამრჩა, იქნებ დაეკარგე კიდევაც და მის სანაცვლოდ რაღაც საოცრად სუფთამ, გამჭვირვალემ, მსუბუქმა და თბილმა ამივსო სხეული“.

ერთი ადამიანის სიმალე მეორეშიც იწვევს საპასუხო რეაქციას, მეორეშიც იწვევს წმინდა გრძნობებს. ასე დაემართა აბიბოსაც. სიძულვილის სტიქია დაამარცხა თემურის დიდსულოვნებამ. აბიბოშიც გაიღვიძა ადამიანურმა. მისი აცრემლებული თვალეები თემურის გამარჯვებაა.

„მე ვხედავ მზეში“ არის ერთი პერსონაჟი — დათიკო ბრიგადირი — მშინაშარა ოზიგატელი. საკუთარი ტყავის გაფრთხილებამ იგი დეზერტირობამდე მიიყვანა. დათიკო ტყეშია, მისივე სიტყვით, „პოლიტიკურ ფირალად“ გავარდნილი და ელოდება დამპყრობთა გამარჯვებას, რომ ტყიდან გამოვიდეს. სადღა ძველი ფირალების რომანტიკა! ჩამოხეულ-ჩამოძონძილი, მშვიერი — იგი ყველასათვის უცხოა და არც ერთი კარი არ არის მისთვის ღია. ნაწარმოების ბოლოს იგი ხატეას მდინარეში დახრჩობისაგან გადაარჩენს. სოფლისათვის ყველაზე საყვარელ ადამიანს — ხატეას, ყველაზე საძულველი ადამიანი სიკვდილს გამოსტაცებს. თითქოს მოვიდა

დათიკოსთვის შენდობა, მაგრამ ხალხის სამართალი უმკაცრესია.

„დათიკო შუა წრეში გავიდა და დადგა. გამხდარი, წვერგაუპარსავი, თვალბდასისხლიანებული და ტანსაცმელშემოგლეჯილი. მან ხალხს მოავლო თვალი მერე ყველას საითთაოდ და ვისაც იგი შეხედავდა, ყველა უკან იხევდა, უხერხულად იშმუშნებოდა და თავს ხრიდა. დათიკო ელოდა როდის ამოიღებდა სოფელი ხმას, მაგრამ მისი სოფელი სდუმდა, როგორც სამარე და მე შემეშინდა ამ დუმილის, ისე როგორც ომის დაწყების პირველ დღეს შემეშინდა მისი (ხაზი ჩემია. კ. ი.)“.

და ხალხმა შერისხა იგი, ტყვიაც არ გაიმეტა მისთვის. ადამიანები „უხმოდ, თითო თითოდ გადიოდნენ წრიდან და სტოვებდნენ შუა მინდორში ქრისტეს გლახასავით ვედრებულ დავარდნილ დათიკოს“ („ამოიღეთ, ხალხო ხმა!... „დამიჭირე“... „ამიყვანე პატიმრობაში, აღარ შემიძლია მეტი“... — აი, მისი ვედრება).

„მერე მან თვალეზე აიფარა ხელეზი; მუხლებზე დაეცა და ბავშვივით აქვითინდა. მე ვუყურებდი დათიკოს და ვფიქრობდი, რა ბედნიერი იყო ამ წუთში ხატია, რომ ვერ ხედავდა, როგორ ტიროდა იგი და როგორ ხდებოდა თანდათან ეს მთასავით ვეებერთელა კაცი მუშტისხელა“.

მილიციისა და უშიშროების თანამშრომლებმა ზურგი შეაქციეს დათიკოს, არ დაიჭირეს, მაგრამ მწერალი ამართლებს მათ მოქმედებას.

დანაშაული თვით დათიკოს სულშია დამარცხებული, საკუთარი დანაშაულის სიმძიმემ გაჰყლიტა იგი. ხალხი, ურომლისოდაც მას ცხოვრება არ შეუძლია, შერისხავს მას. ეს ყველაზე დიდი სასჯელია. სხვათა შორის, არც ვაქას „ბახტრიონში“ წაურთმევია ვისმეს სიცოცხლე მოლაღატე წიწოლასათვის, იგი ხალხმა არ მიიღო და ყველასაგან უარყოფილმა თავი ჩამოიხრჩო (თუმცა ვა-

ქას გვერდით ყაზბეგი ამბობს, მოსწვეო მოლაღატე სიკვდილის ღირსიათ).

აი, ასე ესმის ნოდარ დუმბაძეს სიკეთე და ბოროტება, აქ იღებს სათავეს მისი კაცთმოყვარეობა — საკუთარი ამაღლებით სხვისი ამაღლება.

რატომ არის უსინათლო გოგონა ხატია სოფლის თვალი?

ხატია ყველაზე ფიქრობს, ყველას სატკივარსა და სურვილს ხვდება. იგი ძლიერია იმიტომ, რომ წმინდაა მისი სინდისი. იგი მართალია სხვებთან იმიტომ, რომ მართალია თავის თავთან.

ნოდარ დუმბაძე თავისი ბიოგრაფიით დაკავშირებულია იმ თაობასთან, რომლის ბავშვობა დაემთხვა 1937 წელსა და დიდ სამამულო ომს. ეს ბევრის მნახველი და ბევრის გადამტანი თაობაა. ნოდარ დუმბაძეც თავის რომანებში „მე, ბებია, ილიკო და ილარიონი“, „მე ვხედავ მზეს“ და „მზიანი ღამე“ ამ თაობაზე მოგვითხრობს და მნიშვნელოვანწილად ისინი ბიოგრაფიული ხასიათისაა. ამდენად გასაკვირი არცაა, თუ დუმბაძე ხშირად უახლოვდება თავისი თაობის პროზაიკოსებს თემების შერჩევისა, პრობლემათა დაყენებისა თუ მათი გაშუქების დროს, მაგრამ იგი არასოდეს არ კარგავს თავის ინდივიდუალობას.

„ბებია“ თითქოს მხოლოდ სასიამოვნოდ საკითხავი წიგნია, სადაც ავტორი გულთბილად გვესაუბრება ადამიანთა სიკარგესა თუ სიცუღეზე, იცინის მათ სისუსტეზე, ეშმაკობაზე, მოფიქრებულობაზე, ენაკვიმატობაზე და ჩვენც გვაიცინებს. „ბებია“ წინასწარ განზრახულად რაიმე პრობლემაზე არ იწერებოდა. ვფიქრობ, მწერალს იგი თავდაპირველად მხოლოდ სასაცილო სცენებად ჰქონდა გააზრებული, მაგრამ შემდეგ, როდესაც იგი დაიწერა, მან მოიტანა თავისი პრობლემა, ადამიანთა ურთიერთსიყვარულისა და ურთიერთგაფრთხილების ჰუმანური პრობლემა, რაც შემდეგ მისი შემოქმედების არსი გახდა.

„ბებიაში“ იქნებ ზოგჯერ მელოდრამატიზმი შეინიშნება, იქნებ ზედმეტი

გულისაჩუყებაც არის და ზედმეტი სიტ-
კბო, მაგრამ ნუ დაგვაიწყებდა, რომ
„მე, ბებია, ილიკო და ილარიონი“ პირ-
ველი ვრცელი პროზაული ნაწარმოებია
მწერლისა.

სად უნდა ვეძებოთ ამ იუმორის ძი-
რები? ვერბალური კომიზმის თვალსაზ-
რისით შეიძლებოდა გავგვეხსენებია პო-
ლიკარპე კაკაბაძე, მაგრამ ეს დრამა-
ტურგიაა და არა პროზა. საერთო ხასი-
ათით კი უფრო სატირაა, ვიდრე იუმო-
რი. ნოდარ დუმბაძის იუმორის უშუა-
ლო წყარო უფრო ფოლკლორია—ანეკ-
დოტები და მოსწრებული თქმანი.

„ბებია“ ამ სამი რომანიდან ყველაზე
მეტს გაცინებს, რომანში ჯერ კიდევ
არის ადგილები, რომლებიც მხოლოდ
კომიკური სიტუაციის შესაქმნელად
არის დაწერილი (მაგალითად, „განძი“.
სხვათა შორის, ჯერომ კ. ჯერომს თავი-
სი გმირები მხოლოდ იმისათვის სჭირ-
დება, რომ ისინი სასაცილო მდგომარე-
ობაში ჩააყენოს და კომიკურ სიტუაცი-
აზე გაამახვილოს ყურადღება). შემდეგ
რომანებში მწერალი ცდილობს სიცი-
ლით ყოველთვის რაღაც საყურადღებო
გვითხრას. იუმორი მისთვის არ რჩება
თვითმიზნად და იქნებ ამიტომაც კომი-
კური სიტუაციები მეორე რომანში შე-
დარებით ნაკლებია, მესამეში კიდევ
უფრო ნაკლები და სიცილს უკვე მხო-
ლოდ ვერბალური კომიზმი იწვევს.

ერთი მაგალითი — „ვირი მაშინ ისე-
თივე უცხო მოვლენა იყო გურიაში, რო-
გორც უცხოელი ტურისტი ჩვენს ქვეყა-
ნაში ომამდე“ („მე ვხედავ მზეს“). ეს წი-
ნადადება სასაცილოა თავისი კონტრას-
ტული დაპირისპირებით, მწვავეა და
ჩვენი ცხოვრების ნაკლებ ლაპარაკობს,
თანაც შესანიშნავად არის დათარიღე-
ბული.

ყოველდღიურ ცხოვრებაში ხომ იმ
ხუმრობაზე ვიცინით გულით და ის ხუმ-
რობა თუ ანეკდოტი გვამახსოვრდება,
რომელშიც სიმართლეა ნათქვამი, პი-
როვნება ან ცხოვრება არის ზუსტად და-
ნახული.

* * *

სამი რომანი... ამ შესიტყვების
მაოდ ხშირად ვხმარობ, იქნებ მეოთხეა
კიდევ, რატომ მივმართავ ამ ტერმინს,
რატომ ვნათლავ მათ რომანებად, რო-
დესაც თვით ავტორმა აარიდა თავი მა-
თი ჟანრის განსაზღვრას? ვიქტორ
შკლოვსკის თქმის არ იყოს, „ლიტერა-
ტურათმცოდნეობა მათემატიკა არაა“
და მისი კანონებიც საკმაოდ ბევრ გა-
მონაკლისს შეიცავს, მაგრამ ვფიქრობ,
ქეშმარიტებასთან ახლოს იქნება თუ
ვიტყვი, რომ თანამედროვე რომანის
ერთ-ერთ მთავარ თვისებად ხასიათის
ჩამოყალიბების ჩვენება იქცა. ზური-
კელას („მე, ბებია, ილიკო და ილარიო-
ნი“), სოსოიასა („მე ვხედავ მზეს“) და
თემურის ჩამოყალიბება პიროვნებებად,
ინდივიდუალობად, ხასიათად ჩვენს
თვალწინ ხდება.

აქვე, ამ სამი გმირის ზედმიწევნით
მსგავსების შესახებაც უნდა შევნიშ-
ნოთ. ნუთუ ამ სამ ტყუპს კიდევ დამე-
ტება მეოთხე? სხვადასხვა ნაწარმოებ-
ების გმირთა ასეთი მსგავსება ჩვენი
ახალგაზრდა მწერლების განუკურნე-
ბელ სენად იქცა.

ჩვენი ახალგაზრდა პროზაიკოსები
ჯერჯერობით მხოლოდ საკუთარი ხასი-
ათის ასახვით არიან გატაცებულნი, მა-
გრამ როგორი სრულყოფილიც არ უნდა
იყოს ეს ასახვა, მისგან თავის დაღწევა
მანაც საჭიროა. სხვაგვარად მრავალფე-
როვნება ვერ შეიქმნება.

ნოდარ დუმბაძეს კი ნამდვილად შე-
უძლია მკვეთრად განსხვავებული სახე-
ების შექმნა. საკმარისია პერსონაჟის ერ-
თი გამოჩენა, რომ იგი მაშინვე დაგამახ-
სოვრდეთ ორიგინალური ქესტით თუ
სიტყვით. გაიხსენეთ თვალის ექიმი („მე,
ბებია, ილიკო და ილარიონი“), ნაყვავი-
ლარი კაცი ნაბელღავიდან, ბაბილო („მე
ვხედავ მზეს“), უშანგი, ბატონი დავითი,
ბატონი გიორგი („მოზიანი ღამე“) და
სხვანი.

მართალია, ძნელია კარგად მონახულ
გმირთან დამშვიდობება, მაგრამ თვით

ამ გმირის სასიკეთოდ ეს დამშვიდობებ-
ბა აუცილებელია.

სხვათა შორის, ნოდარ დუმბაძის მე-
სამე რომანში — „მზიანი ღამე“ უკვე
არის ცდა ნაცნობ თემებთან თუ გმი-
რებთან გამოთხოვებისა და თუ მთავარი
გმირი თემური მაინც ზურიკელას და
სოსოიას მსგავსია თემებისა თუ პრობ-
ლემათა სიახლით, ეს რომანი მნიშვნე-
ლოვნად განსხვავდება წინა ორისაგან.

„მზიანი ღამე“ ჩვენი ცხოვრების უა-
ხლეს ხანებს ეხება — ეს არის 1949-
53 წლები. აქვე მწერალი ბევრს ფიქ-
რობს 1937 წლის პრობლემაზე.

აქ არის დედა და შვილი, რომელნიც
ერთმანეთს ვედრა სცნობენ, ისინი
თორმეტი წლით დააცილეს ერთერთს.

აქ არის მამა, რომელიც არ ახსოვს
შვილს და ეს მამა ომში არ დაღუპულა
და ეს მამა ხალხის საკეთილდღეოდ არ
დაკარგულა.

აქ არის ადამიანი, რომელიც დაბრუნ-
და გადასახლებიდან, მაგრამ რომლის-
თვისაც ცხოვრება დამთავრებულია.

აქ არის ადამიანი, რომელიც ბავშვო-
ბაში დარჩა მარტო, მოსწყდა ადამია-
ნებს და რომელიც შემდეგ მაუგლივით
ისევ დაუბრუნდა თავის ბუდეს.

აქ არის ადამიანი, რომელსაც ეშინია
თავისი მსხვერპლისა, მას ვერ სძინავს
მშვიდად, მას ეშინია...

აქვეა მარტოობა და სიკვდილის ში-
ში, სიმრუშე და სიყვარული, დათრგუნ-
ვა ბოროტებისა და გამარჯვება სიკეთი-
სა, სიკვდილის სიცოცხლედ შეცნობა,
ადამიანების მიერ ადამიანის გადარჩენა
და მაუგლის დაბადება ადამიანად.

და ეს ყველაფერი ერთ პატარა რო-
მანში, სამი წელი რომ იწერებოდა, პა-
ტარა რომანში, რომელიც ზოგან გვა-
ცინებს, ზოგან გვატირებს, ზოგან კი
მწარე სინამდვილეს გვეუბნება.

* * *

გამარჯობა, თემური. ეს შენ დარჩი
რვა წლისა მარტოდმარტო, უდედამოდ
ბედისა და თბილისის ქუჩების ანაბარა
და კლასში რაიმე რომ დაიკარგებოდა,

გურამს ეშინოდა, შენი წაღებულა არ
ყოფილიყო; გაკვეთილს რომ ცაღენ-
დი, ეშინოდა, სკოლაში აღაღრმავებ-
დებო; თავედა რომ ქურდობაზე დაი-
ჭირეს, გურამს ეგონა, შენც დაგიჭრდ-
ნენ, ათწლელი რომ დაამთავრეთ, ეში-
ნოდა, უმალღესში არ შემოვავო. ეს ში-
ში არასოდეს არ მართლდებოდა და
გურამს რცხვენოდა — თავისი ურწმუ-
ნოებისა რცხვენოდა.

ახლა ყველაფერი უკან არის, მაგრამ
მე მაინც მეშინია იმ წლებისა, თემური.
განა ართავაზა ყოველთვის იყო, განა
გულიყო და გურამიც ყოველთვის იყ-
ვნენ?

ვინ იცის, რამდენი მაუგლი გაყვა
მგლების ხროვას, თემური, ვინ იცის,
მაგრამ შენ დაუბრუნდი ადამიანებს,
შენ გაიმარჯვე და მე მადლობას ვიხდი
შენ, თემურ ბარამიძე, ამ გამარჯვები-
სათვის.

„ჭაღარა ქალი ადგა, მას ხელები და
ტუჩები უკანკალებდა, იგი საოცრად
ჰგავდა იმ ქალს, რომელმაც ამ ოთახში
თორმეტი წლის წინ, ღამის ოთხ საათ-
ზე გაამღვიძა, პირვეარი გადამსახა და
მკერდზე მაკოცა. მერე იგი წაიყვანა
ორმა მამაკაცმა...“ „ეს იყო ჩემი დედა.
ახლა მე და მას სულ სამი ნაბიჯი გვა-
ცილებდა. იგი მოდიოდა ჩემკენ ნელი,
ძალიან ნელი ნაბიჯით, უკვე მესმოდა
მისი სუნთქვა, მინდოდა შევბრუნებუ-
ლიყავი და გავქცეულიყავი, მაგრამ არ
შემეძლო, მე უბრალოდ დავხუჭე თვა-
ლები და ველოდი რა მოხდებოდა. მერე
მე ვიგრძენი მისი თავი ჩემს მხარზე და
გავიგონე ჩუმი ჩურჩული:

— გამარჯობა, შვილო...

გამარჯობა, შვილო, და ასე განუწყვე-
ტილვ, დიდხანს, ძალიან დიდხანს გამარ-
ჯობა, შვილო.. მე მივხვდი, რომ იგი
ელოდა პასუხს, — გამარჯობა, დედა, —
მაგრამ მე ვერ შევძელი.

— გამარჯობათ, ქალბატონო! — ვთქვი
და ტირილი დაიწყო“.

თორმეტი წლის უნახავ დედას შვილ-
მა ვერ უთხრა „დედა“ იმიტომ რომ გა-
დაეჩვია. იმიტომ რომ თორმეტი წლის

მანძილზე „არსად არ იყო დედა, ვიყავი ან მარტო, ან სხვასთან, ვიყავ ყველგან ან ყველასთან, და არსად არ იყო დედა“.

თემურმა იმ დღეს უნივერსიტეტის ეზოში პატარა ბიჭი და გოგო ნახა. გოგონას ბიჭის „ჩარგვა“ დაემთავრებინა და მის „მორწყვაზე“ გადასულიყო. „უნდა გაიზარდოს“, — უთხრა გოგონამ თემურს. თემური ბარამიძეც ამ ბიჭივით იყო. ისიც, ოცი წლის ბიჭი, უნდა გაზრდილიყო, წყალი კი — მარტო ერთი გოგონა ვერ მოზიდავდა სამყოფელ წყალს, — ადამიანს ბევრი სჭირდება.

თორმეტი წლის მანძილზე, ვინ იცის, რამდენი გაჭირვება ნახა თემურმა, რამდენჯერ დასჭირდა დედა ან მამა, მაგრამ ისე არასდროს არ მოსდომებია ვინმე ხმის გამცემი, როგორც იმ ღამეს, დედა რომ ჩამოუვიდა. აქი ეუბნება კიდევ ართავას, ღამის დარაჯს: „ვიდაცას მინდოდა დავლაპარაკებოდი და შენთან მოვედი“. და აი, ართავაზა, ერთი უბირი კაცი, უცნობი და პირველი შემხვედრი უთანაგრძნობს თემურს. მერე დილით, მთვრალი ართავაზა კუჩუის სასაფლაოზე მიდის, დედის საფლავზე, თემური კი ბრუნდება შინ, სადაც მას ელოდებიან და იგი ამბობს—„გამარჯობა დედა“, მაგრამ უნდა გავიღეს კიდევ ხანი, რომ მართლა იპოვოს დედა, რომ მის გულში ისევ აღდგეს გრძნობა, ურომლისოდაც ადამიანი ვერ იარსებებს.

მაგრამ არის კიდევ ბევრი რამ, ურომლისოდაც ადამიანს არ ჰქვია ადამიანი; ბევრი რამ, რასთანაც ყოველი ჩვენგანი თვითონ უნდა მივიდეს და... მასწავლებელი მხოლოდ ცხოვრებაა. თუმცა, კაცმა შეიძლება ნახოს ბევრი რამ, ბევრი რამ განიცადოს და დურსუნად იქცეს — გზადაკარგულ ციხიკოსად: ქვეყანაზე „არ არსებობს არაფერი, რისთვისაც სიკვდილი ღირდეს“.

„სიყვარული, სიკეთე, სიმართლე, მეგობარი, დედა?“... ამ ყველაფერთან მისვლაა საჭირო, მისვლა და შენარჩუნება, თორემ „რამდენი კაცია, ხელიც აქვს, ფეხიც, ყურიც, თვალიც, ყველაფერი თავის ადგილზე, მაგრამ კაცი არ

არის; უყურებ ადამიანია, ნამდვილი ადამიანი, გაიცნობ და არ არის ადამიანი, რალაც აკლია, ამიტომ ცნობილი პირუტყვი“.

თითქოს მოვიდა თემურთან სიყვარული — გულიყო, მისი „ტკივილისა და სიყვარულის ბადალი, სიყვარულისა და ტკივილების მატარებელი“, მაგრამ დედა ამბობს: „ჯერ თქვენ არ იცით, რა არის სიყვარული და დიდხანს ვერ გაიგებთ“. საკმარისია თემურის ცხოვრებაში ღია შემოვიდეს, რომ გულიყომაც და თემურმაც იგრძნონ—მათი ლტოლვა ერთმანეთისადმი არ იყო სიყვარული. გულიყოს ჩვენ უფრო კარგად ვიცნობთ, კარგად იცნობს თემურიც და მან იცის, რატომ უყვარს გულიყო. ღიაზე თითქმის არაფერი ვიცით გარდა იმისა, რომ ღამაზია. მაგრამ თემურის ღია უყვარს. რატომ? გაიგებ, რატომ ხვდება ორი უცნობი ადამიანი და ერთმანეთისადმი ისეთ ლტოლვას გრძნობს, რომლის დაძლევაც შეუძლებელია? გაიგებ, რატომ არსებობს ერთი დანახვით შეყვარება? ასე მოვიდა სიყვარული თემურთან.

კაცი არ არის მამაკაცი, თუ მან არ შეიცნო ქალი და სიყვარული არ არის სრული, თუ იგი არ დაუბირისპირდა სიმრულეს. ეტყობა, ამისათვის შემოიყვანა ნაწარმოებში მწერალმა ღიდა, გაბზარული ბედის „ძალიან კარგი ქალი“. სხვათა შორის, იმავე მოტივმა თავი იჩინა ჯერ კიდევ მეორე ნაწარმოებში „მე ვხედავ მზეს“, გახსოვთ ქმარდაკარგული ცუცა („შენ იცი, რა არის მარტოდ დარჩენილი ჩემი ხნის ქალი, სოსოია!“) და დამფრთხალი, შეძრწუნებული სოსოია? და თუ იმ მოთხრობაში ეს ეპიზოდი ფსიქოლოგიურად მოტივირებული იყო, „მზიან ღამეში“ თითქოს ხელოვნურის შთაბეჭდილებას სტოვებს.

გაქრა მარტოობა (თუმცა, განა იგი დროდადრო არ ეწვევა ხოლმე ადამიანს და ჩვენი ცხოვრება განა ამ მარტოობის მუდმივი დაძლევა არ არის?) მოვიდა სიყვარული, მოვიდა ქალი, მაგრამ სანამ არ შეიცნობ სიკვდილს, მანამ სიცოც-

ხლეც შეუცნობელია. „გგონია, ცხოვრება ბოლოსდაბოლოს სასაფლაოების ბაღებად გადაკეთების დაუსრულებელი პროცესია, მეტი არაფერი. სასაცილოა, ღმერთმან!“ სანამ სიკვდილი არ გაივლის შენს გვერდით, მანამ იგი სასაცილოა, მაგრამ როცა შენ იგრძნობ მის სუნთქვას, მხოლოდ მაშინ გახდება მისი დიდი და შემადიქრუნებელი აზრი შენთვის ნათელი.

და უნდა მომკვდარიყო თემურის დედა, რომ თემურს თვით სიკვდილში დაენახა სიცოცხლის უკვდავება.

„ეს მე ვარ, შენი შვილი, შენი სისხლი და ხორცი, შუალამისას ვდგავარ საფლაოებს შორის და არ მეშინია. არ მეშინია, რადგან ის, რისაც ყველაზე უფრო მეშინოდა, უკვე მოხდა. ეს იყო შენი სიკვდილი და რადგან სიკვდილის არ მეშინია, აღარც სიცოცხლის მეშინია“.

— „ეს მე ვდგავარ შენს საფლავთან. ბედნიერიც, უბედურიც, მტყუანიც, მართალიც, სუსტიც, ძლიერიც“.

თემური მზად არის ცხოვრებისათვის, მაგრამ როგორი იქნება მისი პირველი არჩევანი — სიკეთე თუ ბოროტება? სწორედ აქ ჩნდება მისი ხასიათის ძირითადი თვისება — ბოროტის დამარცხება სიკეთით შეიძლება. ზევით მე შევეცადე მეჩვენებინა ეს სულიერი მერყეობა და დიდი გამარჯვება თემურისა.

მართლაც რომ „ავსა და ცუდსა საქმესა ბოლო მოკლე და საწყენი აქვს და კარგსა და სამადლოსა — დაუღვეველნი უკუნისამდის“ (სულხან-საბა ორბელიანი).

ზურიკელამ და სოსოიამ იქნებ ბევრი რამ ნახეს, მაგრამ მაინც სიკვამლეისთან შეჩერდნენ, მათ არ განიცადეს ქალის სიყვარული, სიკვდილი, ისინი არ შებრძოლებიან ბოროტებას (არ ჰქონიათ ამის შესაძლებლობა), თეიმურაზ ბარამიძემ კი ეს ყველაფერი ნახა.

ზურიკელა კეთილი იყო იმიტომ, რომ არ იცოდა რა არის ბოროტი. თემურიმ კი თვითონ უნდა გაარჩიოს კეთილი ბო-

როტისაგან, ნახოს, სად იწყება ერთი და სად თავდება მეორე.

ზურიკელა, სოსოია და თეიმურაზი ბარამიძე ტყუპები არიან, მაგრამ განსხვავება ისაა, რომ თეიმურაზი მამაკაცია, რომელმაც შეიძინო ცხოვრება, შეიძინო თავისი თავი.

თეიმურაზი გაიზარდა.

* * *

„მზიან ღამეში“ არის ერთი მხატვრული სახე, რომელიც ქართული პროზისათვის ახალია და საყურადღებო. ეს არის თემურის დედა — უღანაშაულო მსხვერპლი (თუმცა, აქვე ისიც უნდა შევნიშნოთ, რამდენიმე წლის წინათ არჩილ სულაკაურმა „აბელის დაბრუნებაში“ სცადა შეექმნა სახე ოცდაჩვიდმეტი წლის მსხვერპლისა. ამავე პრობლემას მიუძღვნა გრიგოლ აბაშიძემ მოთხრობა „ცხოვრება წინ არის“). თეიმურაზი დედის სახე სრულია და მრავლისმთქმელი. მის ხასიათში ძირითადი ორი შტრიხია: ერთი — „მე ჩემი სიცოცხლე ჯერ არ დამიმთავრებია. გზა კი, მგონი, დავამთავრე, ბოლოში გავედი“ და მეორე — „შიში, ყველაფრისა და ყველასი, უსახო შიში, იქნებ დაბნეულობაც, მაგრამ არა, მან შესანიშნავად იცის — „ზოგი ისე ჩადის ბოროტებას, სიკეთეს აკეთებს ჰგონია“.

ადამიანი ძლიერია, მაგრამ გამოუცნობისა და ამოუხსნელის წინაშე იგი ხშირად საოცრად უსუსურია.

„ — დავიღუპე, შვილო, სტალინს დამბლა დაეცა! — თქვა დედამ და ცოცხალმკვდარი მაგიდას მიუჯდა.

— გაგიჟდი, ქალო? — ვკითხე მე და ერთხანტელმა დამიარა.

... — ნუ იტყვი, შვილო, რომ სტალინს დამბლა დაეცა.

— რატომ, დედა, რადიომ თუ თქვა, ალბათ, მთელმა მსოფლიომ იცის.

— შენ ნუ იტყვი, შვილო, რადიომ თქვას, შენ მაინც ნუ იტყვი, თუ დედა გიყვარს“.

რა იქნება შემდეგ? რა იქნება თემურმა რომ გაიმეოროს რადიოს ნათქვამი?

რა იქნება რომ... სად იწყება და სად თავდება სიმართლე, რა ფასი აქვს სიმართლეს და განა ყველა სიმართლეს აქვს ერთიდაიგივე ფასი?

„მე მინდოდა მივმხვდარიყავი, რას განიცდიდა, რა აწუხებდა, რა სტიკოდა, რისი ეშინოდა, ან რას სტიროდა დედაჩემი, მაგრამ ვერ მივხვდი და, ალბათ, ჩემს სიცოცხლეში ვერასოდეს მივხვდები და ვერ ავხსნი ამ სათნოებით სავსე, პატარა, შეშინებული, შეძრწუნებული, ჭლარა ქალის ცრემლების მიზეზს, იმ მისთვის საშინელ დღეს“.

ეს დღე საბედისწერო დღე გახდა ამ ქალისათვის. სადღაც, ტვინში გაწყდა ძარღვი და არც ერთ ექიმს არ აღუნიშნავს: „თეთრპერანგიან ჭლარა ქალს, გაწამებულ და შევიწინებულ ღმერთს დაეცა დამბლა“.

თემურმა თავისი ხელით გაუთხარა სამარე, თავისი ხელით ჩააწვინა შიგ და თავისი ხელით დაადო გულზე ლოდი. არავის, თითქმის არავის არ გაუგია მისი სიკვდილი.

ორივე ერთ დღეს გარდაიცვალა. ორი აღამიანი, რომელთა ბედი ისტორიამ დაუკავშირა ერთმანეთს.

ასეთ პარალელს ავლებს მწერალი.

აქ კიდევია სხვა პარალელიც.

აღრე, ჩამოსვლის პირველ ხანებში მზის სიდიადით აღფრთოვანებულ შვილს დუმილისა და რალაცის მოგონების შემდეგ ეუბნება დედა:

„— მზე სასწაულია, მაგრამ შენ არ გინახავს ნამდვილი მზე... მზით დამწვარი, უსახლვრო ტრამალი... მზით დამწვარი ქვა, მიწა, ხე, ქვიშა, გამხმარი ხანა, გამხმარი ტვინი. არის წუთები ცხოვრებაში, როდესაც მზე გეზიზღება და უცქერ მზის ჩასვლას მხოლოდ იმიტომ, რომ იგი ჩადის, და გიხარია მისი ჩასვლა, რათა ხელმეორედ აღარ ამოვიდეს, ასეთი უღმობელი, როგორიც გუშინ, გაიგე, შვილო?“.

მესამე პარალელი კი თვით სათაურია — „მზიანი ღამე“.

ეს ნაწარმოები, საერთოდ, გმირთა პარალელიზმზეა აგებული. ერთი გმირი

თითქოს მეორე გმირის ფონია ან კონტრასტი. მაგალითად: დურსუნი და თემური, ლია და ლიდა, ბატონი გვინო და ბატონი დავითი და ასე შემდეგ. მაგრამ ეს პარალელიზმი არსად არ იქცევა ნაძალადეგ სქემად, რადგან ცხოვრების მრავალფეროვნება ჩანს. ამ დაპირისპირებით მწერალი მარტო ხასიათებს კი არ აძლევს რელიეფურობას, არამედ ჩვენი ცხოვრების ნაკლსაც ააშკარავებს, კარგს კი ხაზს უსვამს. ერთი მაგალითი: გალაკტიონი და ქიტუაშვილი გოგია, მოჭიდავე, ჩემპიონი, „რომელმაც პატარა საქართველოს სახელი მსოფლიოს ასპარეზზე გაიტანა, ვაჯირითა“. ისინი რესტორანში სხედან, პირველი — მარტო, უცნობი, მეორე — თაყვანისმცემლებით გარშემორტყმული. გალაკტიონი ელოდება საჭმელ-სასმელს — ოფიციალტი მივა მაშინ, როდესაც ქიტუაშვილისაგან განთავისუფლდება.

სატირიკოსის თვალთ არის დანახული დემაგოგი და ურწმუნო ლექტორის გიორგისა და მომავალი ბატონი გიორგის, კომკავშირის კომიტეტის მდივნის უშანგის სახეც. ამ სახეთა მონახვა, ვფიქრობ, მეტად მნიშვნელოვანია არა მარტო ნოდარ დუმბაძისათვის, არამედ თანამედროვე ქართული პროზისათვისაც — მოქალაქეობრივი გამბედაობის გარეშე მწერლობა ვერ შეიქმნება. ნოდარ დუმბაძე, კეთილი და ლმობიერი, კი არ იცინის ამ გმირებზე, არამედ დასცინის მათ, აქ კი უკვე ჩხუბობს. განსოვთ, ბატონი დავითი რომ ამბობს „იჩხუბობს ბარამიძემ, ოლონდ იჩხუბობს საქმისათვის“...

მაგრამ სიცილი? ნუთუ ნოდარ დუმბაძეს ხუმრობა დაავიწყდა?

მე, ცოტა არ იყოს, ბევრი ადგილი დავუთმე იმ პრობლემებს, რომლებსაც ავტორი თავის შემოქმედებაში და „მზიან ღამეში“ აყენებს, მაგრამ მთავარი ხომ ის არის, რასაც იგი სიცილით გვეუბნება. სათქმელი კი ნოდარ დუმბაძეს აქვს. და თანაც, მას სულაც არ დავიწყნია ხუმრობა. მას შეუძლია ისევე ცრემლებამდე გაცინოს და ამ სიცილით

შეება და სიხარული მოგანიჭოს. ამ თვალსაზრისით შესანიშნავია ეპიზოდები „პარნასი“, „ბერლინის აღება“, „კიროვის ბაღი“.

„— გაბონ, რამე ახალი ამბავი გეცოდინება! — სთხოვა გოგია დემეტრაძემ.

— გუშინ ამერიკის ხმამ გადმოსცა, ესპანური ჭიანჭველის წვეწვს თმა ამოჰყავსო, — არ გააწბილა გაბონამ.

— ამის დედა ვატირე, ჩვენი რომ ჭიანჭველაც არ ვარგა! — გადაისვა მელოტ თავზე ხელი გოგიამ“

იუმორის არსებობა ნაწარმოებში ჯერ კიდევ არ ნიშნავს მის იუმორისტულობას. „მზიანი ღამე“ არაა ნ. დუმბაძისათვის დამახასიათებელი იუმორისტული ნაწარმოები, ეს ვერ ამცირებს მის ღირსებებს, მაგრამ, ვფიქრობ, ნოდარ დუმბაძეს წმინდა იუმორის უნარში უფრო მეტი წარმატებები ელის.

* * *

კიდევ ბევრი რამის თქმა მსურდა. მინდოდა, დაწვრილებით მომეთხრო ხატიაზე, საოცარი სულის გოგონაზე, ილიკოზე, ბაბილო ბიძიაზე და კიდევ სხვებზე და სხვებზე, უცნაურად კეთილადამიანებზე, და გამეგო საიდანაა ეს უანგარობა და ძალა სიკეთის ქმნისა. თუმცა ამას არც უნდა ბევრი რკვევა — ეს თვით ხალხის ხასიათია, ხალხის ხა-

სიათის გამოხატვაა, მთავარისა და დამახასიათებლის ნახვა, ეროვნული ხასიათის გახსნა.

გიორგი მთელი

* * *

მაგრამ საიდან არის ეს ყოვლისმომცველი სიკეთე, გაგება და პატიება ყველაფრისა?

შეიძლება ბევრი რამ მოგვწონდეს ამ შეხედულებათაგან, შეიძლება ბევრ რამეს არ ვიზიარებდეთ — ბოროტებასთან ბრძოლა ძნელი საქმეა და ფორმაც. ამ ბრძოლისა მრავალგვარი, მაგრამ... სიცილის სახელით შევუწოდოთ ნოდარ დუმბაძეს, იუმორისტ მწერალს უმნიშვნელო პროფესიონალური შეცოდებანი.

* * *

თემური, დღეს შენი დაბადების დღეა და შენ სტუმრებს ელი. დღეს ღია მოვა შენთან და გურამი, ნაცნობი და უცნობი. დღეს თბილისის ქუჩები მოვლენ შენთან, რადგან მათი შეილი ხარ, მათ თვალწინ გაიზარდე და დავაქაცადი. დღეს მეც მოვალ შენთან და მოგილოცავ. ბევრს არაფერს გეტყვი: გაგიმარჯოს, შენს სიკეთეს და შენს ბრძოლას გაუმარჯოს, შენს ფიქრს გაუმარჯოს, მეგობარი გიცოცხლოს ღმერთმა, ოჯახი და მამული...

საკუთარ ნიკაძეებს

რევან ინანიშვილის პირველი მოთხრობები ამ თხუთმეტობედ წლის წინათ გამოქვეყნდა. იმთავითვე ცხადი გახდა, რომ მათი ავტორის სახით ქართულ მწერლობას უაღრესად საიმედო ახალგაზრდა პროზაიკოსი შეემატა. პოზიორობისა და ცრუ პათეტიკისაგან თავისუფალი თხრობა, ენის სიმდიდრე და სისადავე, უბრალო, კეთილი ადამიანების ხასიათების ოსტატურად გამოკვეთა, ცხოვრების საფუძვლიანი ცოდნა, — აი ის თვისებები, რის გამოც შეიყვარა მკითხველმა მწერლობის ძნელ გზას ახლადშეჭიდებული მწერალი.

ახალგაზრდა პროზაიკოსმა შემდგომში კიდევ უფრო გააღრმავა და დახვეწა ეს თვისებები. პირველ წიგნს მოჰყვა მეტად საინტერესო საბავშვო კრებულები, შემდეგ კი მწერალი კარგა ხანს დუმდა. შეიძლება ეს იყო ერთგვარი შემოქმედებითი კრიზისი. რევან ინანიშვილმა ბოლოს დაარღვია დუმილი — გამოაქვეყნა მოთხრობა „ვილაცას ავტობუსზე აგვიანდება“. ეს არა მარტო ყველაზე მოზრდილი ნაწარმოები იყო რევან ინანიშვილის მანამდე დაწერილ მოთხრობათა შორის, არამედ ყველაზე უფრო საინტერესო და პრობლემურიც. მოთხ-

რობა მწერალმა შეიტანა თავის საუკეთესო კრებულში — „წვეთები ფოთლებზე“.

„ვილაცას ავტობუსზე აგვიანდება“ ამ წიგნის ნამდვილი მშვენიერებაა. მოთხრობაში, ერთი შეხედვით, განსაკუთრებული არაფერი ხდება, მაგრამ დღევანდელი მძაფრი განცდა, მართალი განწყობილება თავიდან ბოლომდე გასდევს და არაჩვეულებრივ მიმზიდველობას ანიჭებს ამ ნაწარმოებს.

ახალგაზრდა თბილისელი ქალი რაიონში მუშაობს. იგი დროდადრო ჩამოდის ქალაქში, სადაც დედა და უმცროსი და ცხოვრობენ. ავტორი გმირის სულის უმცირეს რხევასაც კი იჭერს, დიდი ფსიქოლოგიური სიზუსტით აგვიწერს ელენეს თვალთ დანახულ ქალაქს. ქალაქში არაფერი შეცვლილა, ყველაფერი ისეა, როგორც ადრე იყო. ქუჩა და სახლები. ადამიანები ქუჩებსა და მანქანებში; თავიანთ საქმეებზე დაფიქრებული ადამიანები, — ყველა და ყველაფერი აქ ელენეს თვალთ არის დანახული, ოდნავ ნერვიული, საქმიანი და ჰკვირავი ქალის თვალთ. ამ ქალს ოცდაშვიდი წელი უსრულდება და ჯერ მამაკაცის ალერსი არ უგრძნია. მისი სევ-

დაც ლამაზია და ოცნებაც, გმირის განცდების გადმოცემისას ავტორს არსად არ ღალატობს ზომიერების გრძნობა, ყოველთვის მართალი და უშუალოა.

„ვინ დაიჯერებს, რომ მამაკაცის ხელი არ მიჰკარებია ჩემს ძუძუს? ოცდაშვიდი წლისა კი უნდა გავხდეს საცაა. განა არა მაქვს საამაყო?“

აქ ადვილი შესამჩნევია ნერვიული ტონი საკუთარ თავზე გაჯავრებული ქალისა, რომელსაც დიდი და წმინდა გრძნობები აქვს; იგი მალავს ამ გრძნობებს, მაგრამ ყოველთვის ვერ ერევა, ელენეს სულში დაგუბებული მოკრძალებული სიყვარული გამოსავალს ეძებს. ელენეს სულ მცირე რამ ყოფნის, რომ მისი არსება გარდაიქმნას, სულხანის უბრალო დანახვაც კი ყველაფერს ურჩევნია მშობელ ქალაქში ერთი დღით ჩამოსულს.

რამდენი კეთილშობილებაა სულხანის სახლისაკენ მიმავალი ელენეს ფიქრში. „თუ ახლა შინ დამხვდა, მერე ყოველთვის იმედით შევხვდავ ჩემს ბედს. ვნახავ და წამოვალ იმწამივე. მოვიმიზეზებ რამეს და წამოვალ. რომ გამოძევეს? არა, ვეტყვი, რომ აბანოში ვარ წასასვლელი. ოღონდაც შინ დამხვდეს ახლა. რა ვუთხრა, დედამისი რომ იყოს მართო? რა სისულელეა. სულხანის ნახვა მინდა და დამხვდება კიდევ. თუ ძალიან, ძალიან მოინდომებ რამეს, ძალიან, ძალიან — უმკველად შეგისრულდება: ოი, რატომ არ გაგეცინება, ღმერთო! ათას ცხრაას ორმოცდაცხრამეტი წლის ოცდაექვს ნოემბერს წელში მოხრილი მინდის ქალიშვილი ვაეის სანახავად. ნახავს ერთი წუთით და მერე კმაყოფილი იქნება მთელ თვეს. სიყვარულით მოეკიდება საქმეს, კოლეგებს, მეზობლებს... იმ ერთი თვის შემდეგ ისევ ნახავს ერთი წუთით და კმაყოფილი იქნება კიდევ ერთ თვეს... მერე... მერე აღარ ვიცი. მე ჯერ ეს მჭირდება მხოლოდ. მაჩვენეთ ერთი წუთით და წაიყვანეთ მაშინვე. დაარქვით ამას, რაც თქვენ გინდოდეთ, ის. მე კი ერთი წუთით მაჩვენეთ და წაიყვანეთ მაშინვე. თქვენი იყოს დიდ-დიდი

სიამენი ამა ქვეყნისა. მე მართო ეს პაწაწინა სურვილი ამისრულეთ. გმირის დიდი შინაგანი მტკიცება ჩანს ამ სტრიქონებში. ელენე მინც სტყუის, როცა ამბობს — „თქვენი იყოს დიდ-დიდი სიამენი ამა ქვეყნისა. მე მართო ეს პაწაწინა სურვილი ამისრულეთ“.

მასაც უნდა დიდი სიამე და ადამიანური სიყვარული, მაგრამ გზა, რომლითაც ამ სიყვარულის მოპოვება შეიძლება, ეწინააღმდეგება ელენეს ბუნებას.

ყველაფერი, რაც ამ ქალის გარშემო ხდება, ყველა, ვისაც მასთან ურთიერთობა აქვს; თვით სულხანიცა და მისი მეტოქე ესმაც კი, მხოლოდ ფონია ელენეს სახის გამოსაკვეთად.

ელენე ჭკვიანია, საქმიანი და უზომოდ კეთილი. იგი ფიქრობს თინაზე, რომელსაც პერანგი უნდა უყიდოს, დედაზე, რომელსაც ფეხები სტკივა და თბილი წინდები სჭირდება, მეზობლის ავადმყოფ ბავშვზე, ჩამონგრეულ ალაყაფზე, საკუთარ მოსწავლეებზე, რომელთათვისაც წიგნები მიაქვს.

ესმა გაუნათლებელი და ხეპრეა, მაგრამ ლამაზი და, რაც მთავარია, მოხერხებული. იგი სულხანს ისე ექცევა, როგორც პატარა ბავშვს, თავის ნებაზე ათამაშებს.

ელენეც ცდილობს, რომ სულხანი მისი გახდეს, მაგრამ მხოლოდ ფიქრში. იგი ბევრს ფიქრობს და ცოტას მოქმედებს ან სულაც არ მოქმედებს, ესმა კი ცოტას ფიქრობს ან შეიძლება სულაც არ ფიქრობდეს, მაგრამ მოქმედებს.

ელენე მეოცნებეა; ესმას ოცნებისათვის არა სცალია, ყველაფერს პრაქტიკული თვალთ უყურებს.

სულხანი არც ელენესადმია გულგრილი. რას იზამს, ვის უთანაგრძნობს იგი?

სულხანმა იცის, რომ ელენე დილით შვიდ საათზე მიჰყვება ავტობუსს.

„ავტობუსი დაიძრა. გარეთ ისევ ბნელოდა. ერთი ააყოლა თვალი ელბაქიდის აღმართს. იქ, ბნელში, ვიდაცა მორბოდა, სპორტსმენის გრძელი ნაბიჯებით ვიდაც მორბოდა, „საწყალი, როგორ

მორბის, ალბათ რომელიმე ავტობუსზე დაავიანდა“; — ეს გაიფიქრა და მერე ცივ მინას მიეყრდნო საფეთქელით. მიეყრდნო და გაუხარდა. ასე ნაკლებად სტიოდან თავი“.

ავტორი არ ამბობს, რომ ის, ვინც საორტსმენის გრძელი ნაბიჯებით მორბის, სულხანია; ამას არც უნდა თქმა, ამის თქმით არაფერი შეიცვლება. სულხანს ავტობუსზე დაავიანდა. ნუთუ საბოლოოდ დარჩა იგი ესმასთან. ნუთუ ესმა ამჯობინა ელენეს?

ავტორი არ აკეთებს დასკვნებს. დასკვნის გაკეთება არაა მწერლის მოვალეობა, დასკვნა მკითხველმა უნდა გამოიტანოს; მან უნდა შეავსოს ის, რაც მწერალმა უთქმელი დატოვა.

კრებულში შეტანილი ორი პატარა მოთხრობა („ჩემი მეგობარი“ და „ჩემი საყვარელი დეიდა“) თემატურად ახლოს დგას ერთმანეთთან, მაგრამ სრულიად სხვადასხვა განწყობებს აღძრავს.

პირველ მათგანში ავტორი ფიქრობს და ფიქრით ხედავს მეგობარს. მეგობარი სოფლად ცხოვრობს, მთაში. აქვს ოჯახი, ჰყავს ცოლი, ბავშვები და იგი კმაყოფილია. მას აქვს ყველაფერი, რაც ბედნიერებას ანიჭებს ადამიანს.

აქ არ არის ფსიქოლოგიური წიაღსვლები, მაგრამ უბრალო აღწერითაც მშვენივრად არის გადმოცემული ადამიანის სული, შექმნილია განწყობილება.

ეს მოთხრობა კონტრასტს ქმნის და ამავე დროს ერთგვარად ეხმიანება მეორე მოთხრობას.

არავინ იცის მოხუც დეიდაზე უკეთ მარტოდ, უოჯახოდ დარჩენილი ადამიანის მწარე ხვედრი. სწორედ ამიტომ ავვიწერს ავტორი ასე დაწვრილებით ძველ ალბომებში ჩალაგებულ სურათებსა და ბარათებს; მათთან არის დაკავშირებული დეიდას ახალგაზრდობა.

ახალგაზრდობის გახსენება სევდის მომგვრელია, მაგრამ ამავე დროს სასიამოვნოც, რადგან მოგონებათა წუთებში ადამიანი დროებით მაინც ივიწყებს სიბერეს. მარტოდ დარჩენილი მოხუცი-

სათვის ასეთი მოგონება განსაკუთრებული ნუგეშია.

იქ კი, მეგობრის სახლში, დაკაპიწებული შრომობენ მწერლის მეგობარი და მისი მეუღლე.

საღამოთი ყველანი შინ არიან, ოჯახში ბევრი საქმეა: მეუღლე საჭმელს ამზადებს, მეგობარი ბავშვის ფეხსაცმელს აკერებს, ცამეტი წლის გოგონა აუთოებს, ბიჭები ბულრაობენ, დათვის ბელებს ჰგვანან და იატაკზე ბელებივით გორაობენ.

ხოლო დეიდას ოჯახში...

ავტორი არც აქ გვახედებს გმირის სულის ხვეულებში, სიტყვიერად არაფერს ამბობს მის დიდ ადამიანურ სევდაზე, მხოლოდ საგნებს აღწერს და ამ აღწერით გადმოგვცემს მის მარტობას: „მის ოთახში თითქოს ყველაფერი დამუნჯებულია. საათიც კი უხმაუროდ ითვის წამებს“.

რამდენი რამაა ნათქვამი ამ ორ პატარა წინადადებაში. რა უბრალოდ და ზუსტად არის გადმოცემული საჭირო განწყობილება. რევაზ ინანიშვილი თვითმიზნურად არასდროს აღწერს საგნებსა და ნივთებს; ამით იგი ყოველთვის გმირის შინაგან სამყაროს ხსნის. მწერალი ერიდება ზედმეტსიტყვაობას, მისი ფრაზა მოქნილია და ტევადი. დიალოგი — მსუბუქი და ზედმიწევნით უშუალო.

დეიდა ეკითხება მას, თუ რატომ გაებუტა სატრფოს.

„მე ვუყვები, რომ ასე და ასე იყო მეთქი.“

დეიდას სიამოვნებით ეღიბება და თვალბეჭდით შემომყურებს.

მერე იმან რა თქვა?

ამასაც ვეუბნები.

შენ რაღა უთხარი?

ამასაც.

იმან?

ამასაც“.

ეს უბრალოება, ეს პატარა საუბარი იმდენს ამბობს, რასაც ალბათ რამდენიმე გვერდი დასჭირდებოდა, მაგრამ მწე-

ნალი არ აჭინაურებს სათქმელს და ამით ნაწარმოები იგებს.

საუბრის შემდეგ ავტორი აკვირდება ფიქრში წასული მოხუცი დიდის ფერ-მკრთალ სახეს და ყველაფერს კითხულობს ამ სახეზე — „...ვატყობ — მისი ოცნებით სავსე თვალები რაღაც ბურუსით იბინდება. ვატყობ, რომ ის აქ აღარ არის“.

მკითხველმა იცის, რომ ამ დროს ეს მარტოხელა ქალი გემზეა შავ კაპიტანთან, მხიარულ, გაფრენილ დღებთან, ოცი წლის წინათ უარყოფილ სიყვარულთან.

შშვენიერია ლადო ასათიანზე დაწერილი მოთხრობა. ვაგებულებ რომ არ გქონდეს ლადო ასათიანის სახელი, მიხვდები, რომ ამ მოთხრობის გმირი პოეტია.

მოთხრობას წინ უძღვის პატარა მოგონება „ცხოვრება პოეტისა“. მეგობარი — ამ კრებულის ლირიკული გმირი — უყვება მწერალს, თუ როგორ ნახა ერთხელ მან ლადო ასათიანი. ეს მცირე მოგონება ნათელს ჰფენს ასათიანის პიროვნებას. აქ არაფერია ნათქვამი მძიმე სენზე, პოეტს რომ ტანჯავდა, მაგრამ პორტრეტი საოცარი სიზუსტით და ოსტატობით არის დახატული. პატარა-პატარა, ერთი შეხედვით შეუქმნეველი დეტალები ჩვენს თვალწინ აცოცხლებენ „აღრე წასულ კაცს“.

„— შენ თვითონ გინახავს? — კვითხე მე.“

— ერთხელ ვნახე, მეექვსე კლასში რომ ვიყავი, — თქვა ჩემმა მეგობარმა, — იცი როგორ?

წამოდგა, ღიმილით გაიარა, ხელები გაშალა, შემობრუნდა და აღტაცებით განაგრძო:

— როგორ ვნახე, იცი? ქუთაისში, ჩვენი სკოლის წინ მიდიოდა წვიმიან დღეს — დიდი, გამხდარი, ნაღვლიანი. უცებ, თითქოს რაღაცა იპოვნაო, შედგა. მერე გაშეშებულივით, აი, ასე წამოიღო მარცხენა ფეხი, შემოღდა ქვის ყორზე, მოჰკიდა ცერი და საჩვენებელი თითი წვრილ მავთულს, რომლითაც ფეხსაც-

მლის არღვეული ძირი ჰქონდა მიმავლებული; გადავრჩხა, მოკეცა ისე, რომ არ გამოჩენილიყო, გასვრილი თიფტიფტის ვიულად გადაიწმინდა ქათქათა ცხვირ-სახოცით და წავიდა... წვიმაში, დიდი, ნაღვლიანი...

ლადო ასათიანზე ვლაპარაკობდით“.

რამდენი ადამიანური სიტბო და პოეზიაა ამ სიტყვებში. აქ არის უსაზღვრო მწუხარებაც იმ კაცის გამო, ვინც ბოლომდე ვერ თქვა თავისი წარმტაცი სიმღერა სიცოცხლესა და სიყვარულზე, სამშობლოს ღვთაებრივ სილამაზეზე.

თვით მოთხრობაში მწერალი დიდი სიცხადით აგვიწერს იმ რამდენიმე დღეს, რაც ლადო ასათიანმა კახეთში გაატარა. ფერწერული სიმკვეთრითაა დახატული დოვლათიანი კახური შემოდგომა და დაუფიქსარი ღზინი კახელებთან. მოთხრობის ბოლო ნაწილი ამ ნათელი შთაბეჭდილებებითაა სავსე:

„აუ, რამდენ რამეს ფიქრობდა ლადო იმ დამის შემდეგ! რამდენ რამეს ჰპირდებოდა იმ ღრუბლებს, ალაზნის ველზე რომ იწვნენ ხოლმე დილდილობით, იმ ნათელ მზეს, დაღესტნის მხრიდან რომ ამოდიოდა ზემიძი, იმ გლეხკაცებს, რომლებსაც ესოდენ დიდად სჭირდებოდათ მისი სევდა, მისი სიხარული. მაგრამ ერთი პატარა ლექსის მეტი ვერა დაუწერა რა ვერც ერთს. დანარჩენი დრო სხვა ღრუბლებმა, სხვა მზემ, სხვა ადამიანებმა წაიღეს. ისინი უთვალავნი იყვნენ. ლიცლიცით გამოდიოდნენ იასამნისფერ ბურუსიდან. მლოცველებით მორჩილად ჩერდებოდნენ პოეტის შორიასლო და იცდიდნენ. იცდიდნენ და ბოლოს ყველას მიჰქონდა თავ-თავისი წილი. მიჰქონდათ მანამდე, სანამ ოცდაექვსი წლის ჰაბუქმა გაზაფხულის წვიმას არ გაატანა თავისი არსებობის უკანასკნელი წუთი...“

შეუნდეთ, კახელებო!“

აქ უნებურად გვასენდება ის თაობა, რომელიც ლადოსთან ერთად მოვიდა და რომლის ბევრი წარმომადგენელი „კრწანისის ყაყაჩოების“ ავტორივით აღრე წავიდა ამ ქვეყნიდან (მათი ცხოვ-

რების მივიწყებული ფურცლები შესანიშნავად გააცოცხლა მწერალმა ნიკა აგიაშვილმა!).

ციკლში „ცხოვრება პოეტისა“, ლადო ასათიანზე დაწერილ მოთხრობასთან ერთად შეტანილია მოთხრობა ფიროსმანზე. ეს შემთხვევითი არ არის. მწერალმა იცის, რომ ნიკო ფიროსმანი ფერების პოეტია და ლადო ასათიანის უსაყვარლესი მხატვარი. გავიხსენოთ ფიროსმანისადმი მიძღვნილი მისი საუკეთესო ლექსი.

ვინც კალამს ჰკიდებს ხელს, უნდა ახსოვდეს, რომ ხელოვნების შუბლი ყველაზე ძლიერაა დადაღული ეროვნულობის ნიშნით. ედისონის გამოგონება ყველგან ერთნაირ თვისებას ამქლავნებს, მაგრამ შექსპირი სრულყოფილად მხოლოდ ინგლისელებსათვის არსებობს

ისევე, როგორც რუსთაველი — ჩვენთვის.

რევაზ ინანიშვილის ნაწერებში ქართული ყვერის სისველესა და ქართული ბელტის სუნს. იგი მტკიცედ დგას ეროვნულ ნიადაგზე და დიდი წინაპრების გზას აგრძელებს.

მე არაფერი მიტქვამს კრებულში შესული მოთხრობების ნაკლოვანებებსა და, საერთოდ, სუსტ მოთხრობებზე. რატომ უნდა, სუსტი ადგილები და ზოგიერთი შედარებით სუსტი მოთხრობა გვხვდება ამ წიგნში. მაგრამ რევაზ ინანიშვილს არა აქვს არც ერთი ყალბი ნაწარმოები. ამიტომ მიყვარს მე იგი, როგორც მკითხველს.

მწერალი მოვალეა მტკიცედ იდგეს საკუთარ ნიადაგზე, გრძნობდეს და სეისმოგრაფივით აჩვენებდეს იმ ძვრებს, რასაც ჩვენი ხალხის გული გამოსცემს.

ჩვენს მიხედვად

საქკის საზიჯული ჟინალები

„თუ კი მაჟინ, როდისაც ცხოვრების გრძელი ზნა
 მონდა გასავლელი, არ შეჟინებია, დღეს, როცა კუ-
 გოს კარამდე გეგრი აღარა დამრჩა-რა, ვიღას უნდა შე-
 ვუჟინდე?“

ს ა კ ა კ ი.

1905 წლის რევოლუციამ ლიტერატურული ინტელიგენციის უმრავლესობა გაიყოლია, ზოგი „მორცხვი და გაუბედავი“ შუაგზაზე დატოვა, ხოლო ერთი ნაწილი სინანულით გააცილა მისტიციზმისა და სიმბოლიზმის გზაზე. ამიტომაც ლიტერატურის ისტორიაში რევოლუციისა და რეაქციის პერიოდი საკმაოდ პრავალწახნაგოვანი და ხშირად იდეურად პარადოქსალურია.

იმ პერიოდის რუსეთისაგან განსხვავებით, ქართული მწერლობის სარბიელზე ჯერ კიდევ ანათებენ ეროვნულ-განმათავისუფლებელი მოძრაობის დემოკრატიული პერიოდის წარმომადგენელი — ქართველი რევოლუციურ-დემოკრატები. მათს იმდროინდელ მოღვაწეობას ხალხისათვის თავდადების, რევოლუციის მხარდაჭერისა და თავისუფლებისაკენ მოწოდების უტყუარი ბეჭედი აზის: მართალია, რევოლუციურ-დემოკრატები ვერ ამადლდნენ პროლეტარიატის დიქტატურის გაგებამდე, მართალია, უპირველეს საქმედ ეროვნული საკითხის მოგვარება მიიჩნდათ და საქართველოს განთავისუფლებისათვის ზოგ-

ჯერ „შინაურ შერიგებასაც“ დასემეგებად თვლიდნენ, მაგრამ მათი 1905-7 წლების საქმიანობა მაინც არ ქცეულა რევოლუციის ინტერესების ხელისშემშლელ ბარიერად. პირიქით, აკაკი წერეთელმა თავისი მეზრძოლი, სატირული ჟურნალეზით დროულად აღიმაღლა ხმა თვითმპყრობელობის წინააღმდეგ და რევოლუციის მხარში ამოუდგა.

ბოლშევიკებმა სწორად გაიგეს და შეაფასეს რევოლუციურ-დემოკრატიულად და დასაშეგებად ჩათვალეს მათთან თანამშრომლობა, მათი დიდი ავტორიტეტის გამოყენება მიმდინარე რევოლუციაში: „რევოლუციურ-დემოკრატებთან, რომელთაც ვაჭრობა კი არა სურთ მთავრობასთან, არამედ ბრძოლა, რევოლუციის შეკვეცა კი არ უნდათ, არამედ ბოლომდე მიყვანა, — ასეთ აღამიანებთან ჩვენ ხელისხელჩაკიდებულმა უნდა ვიაროთ, თუმცა არ უნდა გავითქვიფოთ მათში“, — წერდა ვ. ი. ლენინი (თხზ., ტ. 10. გამოც. IV, სახელგ. 1950, გვ. 46).

საქართველოში 1905-7 წ.წ. რევოლუციის პერიოდის პირველი სატირული

ჟურნალები რევოლუციურ-დემოკრატიული ინტელიგენციის მეთაურობით შეიქმნა. მებრძოლმა პროლეტარიატმა არასაკმარისი ლიტერატურული გამოცდილების, ეკონომიური სიფიწროვისა და პოლიგრაფიული ბაზის უქონლობის გამო პრიორიტეტი რევოლუციურ-დემოკრატიას დაუთმო. რა ურთიერთობა იყო რევოლუციურ-დემოკრატიულ სატირულ ჟურნალებსა და სოციალ-დემოკრატებს შორის, ამის დანახვა კარგად შეიძლება აკაის სატირული ჟურნალების გაცნობით.

* * *

... 1907 წლის 11 თებერვალს, ნაშუადღევს, თბილისელი ვაზეთის გამყიდველები დაატარებდნენ ქართული სატირული პერიოდიკის პირველი მერცხლის — „ხუმარას“ ნომრებს. „ყოველკვირეული კარიკატურებიანი ვაზეთი“ პირველ დღესვე მთლიანად გაიყიდა. ჟურნალისადმი ინტერესს ზრდიდა ის გარემოებაც, რომ რედაქტორ-გამომცემლად ხელს აწერდა — აკაი წერეთელი.

აკაიმ „ხუმარას“ გამოცემის ნებართვა ორი წლით ადრე ითხოვა. 1905 წლის 17 მაისს მეფისნაცვლის სახელზე შეტანილ განცხადებაში იგი წერდა, იუმორისტული გამოცემა ქართულ ენაზე ჯერ არ არსებობს და საჭიროება კი დიდი არისო. ოთხ თვეს დაუგვიანეს პასუხი. მხოლოდ სამ სექტემბერს მოაწერა მეფისნაცვალმა ხელი საცენზურო კომიტეტისა და თბილისის გუბერნატორისადმი გაგზავნილ ბრძანებას „თ-დ ა. რ. წერეთლისათვის სატირული ჟურნალის გამოცემის ნებართვის მიცემის შესახებ“. ბრძანებას თან ახლავს აკაის მიერვე შედგენილი „ხუმარას“ პროგრამა. პროგრამა საკმაოდ ფართოა. თითქოს ზოგჯერ სცილდება კიდევ სატირული ჟურნალის ჩარჩოებს.

რა მიზეზით დაავიანა აკაიმ ჟურნალის გამოცემა ორი წლით? რატომ გადასწია მან ქართული სატირული პერიოდიკის დაბადების თარიღი? ამ გარემოებას გააჩნია რამდენიმე ყურადსაღები

და გამამართლებელი მიზეზი. ჯერ ერთი, მოხუცი პოეტის ჯანმრთელობა ამ დროისათვის საკმაოდ შერყეული იყო. 1905 წლის ზაფხულის დამდეგს აკაი უცხოეთში მიემგზავრება სამკურნალოდ და კიდევ უფრო ჯანგატეხილი ბრუნდება იქიდან. ამასთანავე იგი უკიდურეს ეკონომიურ სიფიწროვეს განიცდის, რაც ნათლად ჩანს ამ ხანებში ცოლ-შვილისათვის გაგზავნილი წერილებიდან. ბუნებრივია, მას არ გააჩნდა სახსრები სტამბის დაქირავებისა და ჟურნალის გამოცემასთან დაკავშირებული ხარჯების დასაფარავად. აკაიმ „ხუმარას“ გამოცემის ნებართვა მიიღო მაშინ, როცა კარზე იყო მომდგარი დეკემბრის შეიარაღებული აჯანყება, ხოლო თვით აჯანყების პერიოდში თბილისში შეუძლებელი იყო სატირული ჟურნალის გამოცემაზე ლაპარაკი.

„ხუმარას“ დაგვიანებას კიდევ ერთი მიზეზი ჰქონდა. როგორც ვიცით, 1906 წლის 5 იანვარს აკაიმ კოტე მესხის „პატარა ვაზეთში“ დაბეჭდა „ინტერნაციონალის“ თარგმანი. ლექსის მთარგმნელი და ვაზეთის რედაქტორი მაშინვე პასუხისმგებლობა მისცეს. გაუთავებელი გამოძიება, დაკითხვები და სასამართლოში სირბილი თითქმის ექვს თვეს გაგრძელდა. ჯანგატეხილ მწერალს მეტეხი ემუქრებოდა და, ბუნებრივია, მას „სახუმაროდ“ არ ეცალა.

ჟურნალის პირველ ნომერში რედაქცია აცხადებდა, რომ „ხუმარა“ „ერთ რომელიმე პარტიის ორგანო არაა, ისაა კარ-ღია ვაზეთი; აზრთა შეჯახება — აი, რაა ჰემშარიტების გამომკვესელი. დედაეჯახონ სხვადასხვა მიმართულების შეხედულებანი ერთმანეთს — ეს საჭიროა და კარგი. „მოყვარეს პირში უძრახე“ თუ ზნეობრივი სიბრძნეა, „მტერს რომ პირში უძრახო“ ეს კიდევ მეტი ხარისხის ზნეობრივი სიბრძნე იქნება“ („ხუმარა“, № 1, 1907). მართალია, „ხუმარა“ არ იყო ერთი რომელიმე პარტიის ორგანო, რადგან ქართველ რევოლუციურ-დემოკრატებს თავიანთი პარტია არ დაუარსებიათ, „იდეური ერთობა ორგანიზაციულ

ერთობაში არ გამოუხატავთ“ (ლ. გორ-გოლაძე—„იდეოლოგიური ბრძოლის ისტორიიდან საქართველოში“, 1963, გვ. 16), მაგრამ ამ ჟურნალის ერთადერთი ნომრის გულდასმითი ანალიზი გვიჩვენებს, რომ იგი „სხვადასხვა შეხედულებათა და მიმართულებათა საწყობს“ კი არ წარმოადგენს, არამედ გამსჭვალულია ერთიანი გლეხურ-პატრიოტული რევოლუციური დემოკრატიზმის მსოფლმხედველობით. ეს მსოფლმხედველობა დროული და დიდმნიშვნელოვანი იყო მეცხრამეტე საუკუნის საქართველოში და საფუძველი შეუქმნა დემოკრატიულ ნიადაგზე მარქსიზმის დამკვიდრებას. აქვე უნდა აღვნიშნოთ, რომ „ხუმარას“ წითელ ზოლად გასდევს დაუფარავი სიმპათია და თანაგრძნობა სოციალ-დემოკრატიული პარტიის მიმართ. ეს თანაგრძნობა და სოციალ-დემოკრატ პოლიო ირეთელის (-ე ლი) გამოსვლა ჟურნალის ფურცლებზე ერთხელ კიდევ გვისაბუთებს აკაკის დამოკიდებულებას ჭეშმარიტი მარქსიზმისადმი.

„ხუმარაში“ გამოქვეყნდა აკაკის ფელეტონი — „ბენია და ბეშტია“. თუმცა ფელეტონი ხელმოუწერელია, მაგრამ მხატვრულ-სტილისტური ანალიზით ძნელი დასადგენი როდია, რომ იგი აკაკის ეკუთვნის (რატომღაც აკაკის თხზულებათა თხუთმეტ ტომეულში ეს ფელეტონი შეტანილი არ არის).

„ხუმარაში“, როგორც აღვნიშნეთ, „ელის“ ფსევდონიმით დაბეჭდილია პოლიო ირეთელის (პოლიექტოს ანტონის ძე კალანდაძის) ფელეტონი — პაროდია „ლექცია“. პ. ირეთელის ამ ნაწარმოებში მოცემულია გაბედული მხილება სოციალ-ფედერალისტთა თვალთმაქცური პოზიციისა.

„ლექციამ“ აღაშფოთა ფედერალისტები. პავლე აკობიამ გაზეთ „ისრის“ რედაქციას მიმართა თხოვნით, დაებეჭდათ მისი პასუხი: „ბ-ნო რედაქტორო, — წერს პ. აკობია „ისრის“ რედაქტორს, — გაზეთ — „ხუმარას“ რედაქციამ, მიუხედავად იმისა, რომ მან საქვეყნოდ გამოაცხადა თავისი გაზეთის უპარტიობა,

ალიარა, რომ ყველა მიმართულების წერილებისათვის იქნება „ხუმარას“ რედაქციის ღია, არ დაბეჭდა ეს პატრიოტული იმ დროს, როცა მან ამ გაზეთის გვერდებზე გამოსჭიმა აბდაუბდით სავსე „ლექცია“: გთხოვთ უმორჩილესად ადგილი დაუთმოთ ამ მცირე ლექსს თქვენს გაზეთში“. თავის სატირულ ლექსში — პასუხად „ელის“ პ. აკობია ცდილობს დაამტკიცოს, რომ „ხუმარა“ კარდია გაზეთი კი არ არის, არამედ სოციალ-დემოკრატიული ორგანოა.

„ხუმარამ“ არც სომხური ბურჟუაზიულ-ნაციონალისტური პარტია — დაშნაკუტუნის დატოვა უყურადღებოდ. ცნობილია, რომ რეაქციის მიერ განებივრებული ეს უკიდურესად შოვინისტური ხროვა შუღლს აღვივებდა ქართველთა, სომეხთა და თათართა შორის და იყო უშუალო ინიციატორი იმხანად არაერთი სისხლისმღვრელი შეტაკებისა ავღღარულ სომეხებსა და ხარფუხელ თათრებს შორის.

„ხუმარას“ სატირიკოსმა საბაბად აიღო დაშნაკუტუნის დამარცხება მეორე სათათბიროს არჩევნებში და საკმაოდ ვრცელი ლექსით მკითხველისათვის ნათელი გახადა სომეხი ბურჟუაზიის ამ პარტიის „დამსახურება“ რევოლუციის წინააღმდეგ ბრძოლაში. ავტორი დაშნაკუტუნს დაცინვით „ავღღარის ლომს“ უწოდებს.

ის ხომ ლომია ძღვეამოსილი,
ბრძოლაში ასჯერ ნაგეშ. ნაწრთობი?
მისთვის ქალაქის აწიოკება
„პუსტიკაია“ და გასართობი.

„ავღღარის ლომი“, რომელსაც მხოლოდ „თათრებთან ბრძოლა ასულდგმულებს“, არჩევნებში დამარცხდა:

დღეს ალბათ ნაღვლობს გამოღვიძებას,
რადგანაც „ლომის“ დაკარგვა ტყავი
და საარჩევნო ასპარეზიდან
კატა დაბრუნდა და ისიც შავი.

... ამ სიტყვებით ამთავრებს ლექსს ავტორი. მის სატირას სიმახვილეს მატებს გ. ზაზიაშვილის კარიკატურა — გაძვალტყავებული ლომი, რომელსაც ქვემოთ აქვს მინაწერი — „ძალი არ გეგო-

ნოთ — ლომია“. საყურადღებოა, რომ ამ ლექსში საარჩევნო ბრძოლაში სულსწრაფობისა და სიხარბის გამოჩენისათვის დაშნაქებთან ერთად გაკიცხული არიან ფედერალისტები, „რადიკალები“ და კადეტები, მხოლოდ სოციალ-დემოკრატიაა ნახსენები ყველგან მოწიწებითა და სიყვარულით. ასე რომ პ. აკობიას და იმდროინდელ პერიოდულ ორგანოებს ჰქონდათ საკმაოდ მტკიცე საბუთი „ხუმარას“ სოციალ-დემოკრატიულ გაზეთად გამოცხადებისა.

ჟურნალის ამავე ნომერში ვკითხულობთ აკაკის გამოცანებს სახელმწიფო საბჭოს დეპუტატებზე. „ხუმარას“ რედაქტორი მისთვის დამახასიათებელი სიმახვილით მიგვანიშნებს დეპუტატთა მშინშარა, გაუბედავ გამოსვლებზე სახელმწიფო საბჭოში. მხოლოდ ერთ გამოცანაშია მოწონებული დეპუტატის პოზიცია:

ბევრი რამ მქონდა სათქმელი,
არ მათქმევინეს, არაო!
შემომბლოდნენ, როგორც მგელს
შეშინებული ფარაო.

ჩვენ ვფიქრობთ, ამ გამოცანის ადრესატი ილია ჭავჭავაძეა, ილია, რომლის ცეცხლოვანმა გამოსვლებმაც სახელმწიფო საბჭოში თავზარი დასცა ცარიზმის ძილდამფრთხალ ბიუროკრატებს და რომელმაც პეტერბურგში პრესის წარმომადგენლებს განუცხადა: „სახელმწიფო საბჭოში მე ამომიჩრია თავად-აზნაურობამ, მაგრამ ეს იმას არ ნიშნავს, რომ მეიქ აზნაურთა საჭიროებებზე ვილაპარაკებ. თუ ამას ფიქრობენ აქაური რუსთა აზნაურნი, ეს დიდი შეცდომაა“ (ჟურნ. „განათლება“ № 3-4, 1908 წ. გვ. 108).

როგორც ვხედავთ, მიუხედავად იმიისა, რომ „ხუმარა“ სატირულ-იუმორისტული ჟურნალია, მასში ცოტა რამაა ნათქვამი შეფარვით, გადატანით, არაპირდაპირ. ჟურნალი მეამბოხე სულისკვეთებით ეხმაურება ყოველდღიურობის აქტუალურ პრობლემებს და დაუნდობლად ამათრახებს საყოველთაო წინსვლის შემფერხებელ ყოველგვარ მოვლენას. ასეთი დიდი მოქალაქეობრივი

გაბედულების გამო რეაქციამ „ხუმარა“ არ დაინდო. 17 თებერვალს გაზეთი „ხუმარა“ მკითხველებს აუწყებს: „ხუმარას“ 11 თებერვალს ტფილისში გამოვიდა ყოველკვირეული გაზეთი თავად აკაკი წერეთლისა — „ხუმარა“. გაზეთი მეორე დღესვე დაკეტეს და მოხუცი პოეტიც დააბათიმრეს“...

„ხუმარას“ დახურვის და აკაკის დაბათიმრების საბაბი გახდა ჟურნალის პირველსავე გვერდზე გამოქვეყნებული თბილისის გუბერნატორის რაუშ-ფონტრაუბენბერგის კარიკატურა და მის ქვეშ მინაწერი აკაკის ლექსი:

დიდყურაანთ ყროყინას
ჩვენები ვჯარებო;
საიდანაც მოსულა
იქით მიეჩქარება...

თავადაზნაურთა მარშალ გ. ა. ბაგრატიონ-დავითაშვილსა და თბილისის გუბერნატორს შორის მომხდარი ინციდენტის გამომძახილით დაწერილ ამ ლექსში, როგორც ვხედავთ, აკაკი რაუშ-ფონტრაუბენბერგს „დიდყურაანთ ყროყინას“ უწოდებს და კინტოს პირით მოწონებით მიმართავს თავადაზნაურთა მარშალს, რომელიც ქალაქის მეუფეს „ნიშადურს ულესავს“, — „ამოუსვით; რა უშავს“. გ. ზაზიაშვილის მიერ დახატულ ეპოლეტებიანი ვირის სახეში გუბერნატორის ამოცნობა ისედაც შეიძლება, „რაუშა“ შავი კორპუსითაც რომ არ იყოს აწყობილი.

... საქართველოს ბულბული მეტეხის ციხეში ჩასვეს! — ელვასავით მოედო ქალაქს. ყველა შემფოთდა. მეტეხის ქვემოთ, მოედანზე, უამრავი ხალხი შეგროვდა და პოეტის განთავისუფლება მოითხოვა. ხალხის მღელვარებით შეშინებული სამხედრო გუბერნატორის ტიმოფევის განკარგულებით იგი მეორე დღესვე განთავისუფლეს.

ასეთი ბედი ეწია პირველ ქართულ სატირულ ჟურნალს და მის რედაქტორს.

პოლიგრაფიის იმდროინდელი შესაძლებლობის ფარგლებში, „ხუმარას“ ტექნიკური გაფორმება ყურადღებას იპყ-

რობს მასალათა ორიგინალური განლაგებითა და შრიფტის ოსტატური შერჩევით. ჟურნალი იბეჭდებოდა სტამბა „სორაპანში“ მადათოვის გორაზე. სტამბის მეპატრონენი იყვნენ მიხეილ გაჩეჩილაძე და ზაქარია ჭიჭინაძე. სტამბა 1906 წელს გაიხსნა და ქართული სატირული პერიოდიკის დიდი ნაწილი იქ დაიბეჭდა. „სორაპანი“ ხშირად არალეგალურ ლიტერატურასაც ბეჭდავდა და, ბუნებრივია, ჟანდარმერია მისი ხშირი სტუმარი იყო.

* * *

გუბერნატორი იძულებული გახდა ანგარიში გაეწია აკაკის დიდი ავტორიტეტისათვის და 18 თებერვალს ნება დართო განეგრძო „ხუმარას“ გამოცემა, მხოლოდ იმ პირობით, თუ გაზეთი ერთხელ და სამუდამოდ ხელს აიღებდა თანამდებობის პირების დაცინვა-გამასხარავებაზე. ბუნებრივია, ასეთ პირობას პოეტი ვერ დაეთანხმებოდა და მან ტიმოფეევს უარი განუცხადა „ხუმარას“ განახლებაზე. ტიმოფეევსაც დიდად არ სწყენია ურჩი რედაქტორის უარი.

მაგრამ — „ხუმარა“ სრულებითაც არ მომკვდარა. აკაკი ცენზურის თვალის ასახვევად „კულისებში“ მიიშალა და განაგრძო სატირული ჟურნალების გამოცემა. „ხუმარას“ კვალდაკვალ გამოვიდა მთელი წყება ჟურნალებისა „მასხარას“, „ეკალის“, „ბზიკის“, „ოხუნჯის“ („მასხარა“ ორჯერ გამოვიდა. პირველს რედაქტორობდა რახილ კალანდაძე, მეორეს — კ. ვენეცკი), „ზურნას“ და „ცეცხლის“ სახელწოდებით. ამ ჟურნალებს, კონსპირაციული მოსაზრებით, რედაქტორ-გამომცემლებად ხშირად ხელს აწერდნენ ისეთი პირები, რომლებსაც მწერლობასთან ცოტა რამ ჰქონდათ საერთო. ფაქტიური რედაქტორი კი აკაკი იყო. ბრძოლის ჟინით ანთებული პოეტი ახალგაზრდული გატაცებით შრომობდა. როგორც კი იგრძნობდა ჟურნალისათვის მოსალოდნელ საფრთხეს, თვითონ შეაჩერებდა გამოცემას და ან სახელს შე-

უცვლიდა, ან გამომცემელს. ხუმ, ყოველ ორ კვირაში ერთიმეორეზე გამოცემული სატირული ჟურნალები დაქტიურად „ხუმარას“ ახალ-ახალი ნომრები იყო. ზოგჯერ ამ გამოცემებს აკაკი ცენზურის თვალის ასახვევად აღმანახს უწოდებდა, ზოგჯერ საოხუნჯო წერილების კრებულს, რადგან მათი გამოცემისათვის სპეციალური ნებართვა არ იყო საჭირო — მისი გამოცემის უფლება ჰქონდა ყველას, თუ სასიგნალო ცალზე იქნებოდა ბეჭდვით საქმეთა კომიტეტის ბეჭედი.

„ხუმარას“ პირველი მემკვიდრე იყო „საოხუნჯო მასალების კრებული“ — „მასხარა“, რომელსაც რედაქტორ-გამომცემლად ხელს აწერდა რახილ კალანდაძე. „მასხარაში“ ზუსტად იმავე ავტორებს ვხვდებით, „ხუმარაში“ რომ თანამშრომლობდნენ. „მასხარაშივეა“ დაბეჭდილი „ხუმარაში“ დაწყებული ერთი განცხადების გაგრძელება.

ჟურნალმა „მასხარამ“ კვლავ ააღაპარა ბენია და ბეშტია. აქვე ყურადღებას იპყრობს ერთი უსათაურო ლექსი, რომელშიც საუბარია იმის თაობაზე, თუ ვინ უნდა იყოს ხალხის დეპუტატი სათათბიროში. ავტორი ამბობს:

თუ გულით გენატრება
პროლეტარიზაცია
და ქვეყნის იდეალათ
გწამს ცენტრალიზაცია.
იცოდე, რომ ვახდები
შენ ღუმის დეპუტატი,
რადგან ცხადად ჩანს რომ ხარ
სოციალ-დემოკრატი.

თუ მოიგონებთ ბოლშევიკთა ტაქტიკას მეორე სახელმწიფო სათათბიროსაღმი და ცენტრალიზაციის ბოლშევიკურ პრინციპს, დარწმუნდებით, რომ ეს სტრიქონები საქმეში ჩახედულ და იმ პერიოდში ბოლშევიკთა უშუალო თანამგრძნობ პიროვნებას ეკუთვნის. „მასხარას“ მეორე ნომერში კი დაბეჭდილია ლექსი, რომელშიც ავტორი ხაზს უსვამს, თუ ვინ ვერ ვახდება ხალხის დეპუტატი:

თუ როგორც „ხარისხიდან“
 სოფლად არც კი ვივლია,
 ვლენ-კაცთა დახმარება
 გულშიც არ გავივლია...
 თუ საჭმელი გვონია
 პროლეტარიზაცია,
 ქვეყნის დამამხობელათ
 ვწამს ცენტრალიზაცია,
 იცოდეთ ვერ ვახლები
 შენ ხალხის დეპუტატი...

* * *

„მასხარას“ მეორე ნომერი მარტის პირველ რიცხვებში გამოვიდა. „დღეს, 10 მარტს, — იუწყება ჟურნალი „ახალ ამბებში“, — დილის რვა საათზე, თბილისში არავინ არ დაუხვრეტიათ, ნაშუადღევის ორ საათზე არც ერთი სტამბა არ დაუბეჭდიათ. საღამოს 8 საათზე არც ერთი გაზეთი არ დაუხვრეტიათ, საღამოს 10 საათზე არც ერთი რედაქტორი არ დაუჭერიათ — სწორედ სავანგებო დღეა“. ასეთივე გაბედული და რევოლუციურია ჟურნალის განყოფილება — „დუმა და ხალხი“; სოციალ-ქრისტიან-ხულიგანთა ფრაქციის ლიდერს პოვოლაკი კრუშევანს დებეშით აცნობებს გრაფი კონოვნიცინი, რომ „დღეს მხოლოდ 47 სტუდენტი გავლახეთ და 23 ურიის დუქანი გავცარცვეთ“. აქვეა ქუთაისის ბაზრის ბოქაულთა დებეშაც: „გთხოვთ გვიშუამდგომლოთ მინისტრ-პოლიცემისტრის წინაშე, რომ იმ სამასი მანეთის მათრახებიდან, რომელიც ახლა უნდა შეიძინონ, ასიოდე ჩვენც გვარგუნონ. აგრეთვე გთხოვთ გვაცნობოთ, როგორ აწყობდით ხოლმე ქ. კიშინევიში და სხვაგან თქვენს სანაქებო პოგრომებს. ურიები ჩვენც გვყვანან და რატომ არ უნდა ვცადოთ ბედი?“.

„მასხარას“ მეორე ნომრის გამოსვლამ, როგორც ჩანს, შეაშფოთა ბეჭდვით საქმეთა კომიტეტი. ჟურნალის გამოსვლის მეორე დღეს „სორაპანი“ გაჩხრიკეს. პოლიციელები დამტარებლებს ხელიდან სტაცებდნენ ჟურნალის ნომრებს. „მასხარას“ თავზე რეაქციის შავი ღრუბელი ჩამოწვა და აკაკიმაც „დროულად“ შეწყვიტა მისი გამოცემა.

ცოტა ხნის შემდეგ, მარტის ბოლო რიცხვებში, გამოვიდა იუმორისტული წერილების კრებული — „ეკალი“. „ეკალის“ გამომცემლად თინა ბაქრაძე გვევლინება. ფაქტიურად ეს ჟურნალი „ხუმარას“ მეოთხე ნომერს წარმოადგენს და გარეკანზეც ასევე აწერია; ხოლო მეოთხე ნომრის შემდეგ გამოსული „ეკალი“ მეორე ნომერია. ეს გარემოება დღემდე გაუგებრობას იწვევდა. რაკი ხელთ ჰქონდათ „ეკალის“ მეოთხე და მეორე ნომრები, ბუნებრივია, დაეძებდნენ ჟურნალის პირველ და მესამე ნომერსაც, მაგრამ სინამდვილეში „ეკალის“ მხოლოდ ორი ნომერი გამოვიდა. „ეკალის“ პირველ ნომერს კი მეოთხე იმიტომ აწერია, რომ გამომცემლებმა „ხუმარას“ ნუმერაცია იგულისხმეს. „ხუმარას“ მეოთხე ნომერი რომ „ეკალის“ პირველი ნომერი იყება და მეორეში გრძელდება ე შ მ ა კ ი ს (ნესტორ კალანდაძე — ცნობილი ქართველი იუმორისტი, სოციალ-დემოკრატიული პარტიის წევრი, შემდგომში მენშევიკებს მიემხრო) მოთხრობის — „შიშველი ბუხრის“ ბეჭდვა.

„ეკალის“ პირველ გვერდზე ჩვენს ყურადღებას იპყრობს აკაკის ლექსი „გამოთხოვება“. მთლიანად მოვიტანთ ამ ლექსს:

ჩემი სცენაზე გამოსვლის,
 ღმერთმანო. დრო აღარ არის;
 ზეთი რომ გამოელევა,
 რაღას ანათებს ლამპარი!
 სიყმაწვილეა ლამპარი
 და ზეთი სიყვარულია;
 მე კი ორივე დავკარგე
 და მით სიტოცხლე კრულია.
 ეხლა სცენაზე გამოსვლა
 აღარ შემეფერის, აღარა
 და გეთხოვებათ ამიერ
 ჩემი საბრალო ჭადარა.

რომელ გამოთხოვებაზე ლაპარაკობს ქართული პოეზიის ოლიმპიელი, რომელმაც „ეკალის“ შემდეგ კიდევ ოთხი ალმანახი („ოხუნჯი“, „ბზიკი“, „მასხარა“, „ცეცხლი“) გამოსცა და რომელსაც 1915 წლამდე — სიკვდილის უკანასკნელ

დღეებამდე კალამი ხელიდან არ გაუგდია? ჩვენი აზრით, „გამოთხოვება“ აკაკიმ სპეციალური მოსაზრებით დაწერა; სურდა გზა-კვალი აერია „დინტერესებულ“ პირთათვის, ვაფაციცებით რომ ეძებდნენ აკაკის მიერ სატირული ჟურნალების რედაქტორობის დამამტკიცებელ ფაქტებს.

„ეკალს“ პირველ ნომერს საგრძნობლად ეტყობა ცენზურის მარწუხები. იგი წინანდებურად ხელაღებით არ გამოთქვამს მთავრობის საწინააღმდეგო აზრებს, მაგრამ „ბოჯაჩიოს ნოველისა“ და წვრილმანი, საყოფაცხოვრებო ხუმრობების გვერდით მაინც ახერხებს გააპაროს რეაქციის საწინააღმდეგო ეშმაკის ლექსი „ჯოჯოხეთისაკენ“, რომელშიც გამოთქმულია სურვილი: დროა ბნელმა ძალებმა ერთხელ და სამუდამოდ მიაშურონ ჯოჯოხეთს და ამქვეყნიურ ძალებს ასპარეზი დაუცალონო.

„მთავრობას გაუგია, რომ დუმის სოცდემოკრატიული ფრაქციის წევრები ს. დ. პარტიას ეკუთვნიან და თურმე ეს პარტია მიზნად ისახავს თანამედროვე წეს-წყობის დანგრევას და მის ნანგრევებზე ახლის აშენებას. საოცარია, საიდან გაიგო იუსტიციის მინისტრმა ეს ამბავი?“ ამ განცხადებით ჟურნალი ორმაგ საქმეს აკეთებს, ჯერ ერთი, მკითხველს აგებინებს სოციალ-დემოკრატიკეთილშობილურ მიზნებს და, მეორეც, სათათბიროს სოციალ-დემოკრატიულ ფრაქციას ესარჩლება. ეს ის ფრაქციაა, რომლის ბოლშევიკი დებუტატები სათათბიროს ტრიბუნლიდან რევოლუციურ ცეცხლს ანთებდნენ და რომლებიც მეფემ სათათბიროს გარეკვისთანავე ციმბირში გადაასახლა.

ცოტა არ იყოს, მწვავე ეკალი შეიქმნა მეორე ნომერი. მსგავსი ეკლისთვის კი თვითმპყრობელობას ჯერ კიდევ შეეძლო მოველო ამოფხვების ნაცადი ხერხებით. სულ მალე გამომცემლებმა „ეკალს“ სახელი შეუცვალეს. მას ერთი შეხედვით უწყინარი სახელი — „ოხუნჯი“ შეარქვეს. ვნახოთ, რა უწყინარიც არის იგი.

„დუმის მემარჯვენე დებუტატები (თუ შეიძლება ასე ითქვას) ამტკიცებენ — თავად-აზნაურობას, საუფლისწულო უწყებას, ხაზინას და მონასტრებს რომ ადგილ-მამული ჩამოვართვათ და გლეხებს დავურიგოთ, გლეხი კიდევ უფრო გადატყავდებო, მეტი მიწა მეტს სიღარიბეში ჩააგდებსო...“

კადეტები ამბობენ: „გლეხს მიწა მაშინ შეერგება, თუ ფასით გამოისყიდის მემამულეთაგანო“.

მემარცხენენი კი ამტკიცებენ: „ჩვენი აზრით გლეხს უფასოთ მიღებული მამული უფრო მოუხდებო“ — რომელია მართალი? კითხულობს „ოხუნჯი“ და ამით „მემარცხენეთა“ მიმართ თავის სრულ თანაგრძნობასაც გამოხატავს.

ერთმოქმედებიან სატირულ სცენაში — „ახალი ჩამოსული“, ბესარიონ ბრეგვაძე აცხადებს, რომ მას სოციალ-დემოკრატიული პარტია ძალიან მოსწონს, რადგანაც იგი რევოლუციონერების პარტიაა და ბრძოლას ქადაგებს. „ბიჭო... ახლა ნაკლები წყდება თუ? ეს მუდრეგი „პოლევოი სუდი“ ყოველდღე მთელ რუსეთში რამდენს უსპობს ღღეს. ... ამის გარდა ცივ ქვეყნებში რამდენს ატუციებენ თავს? პო და ამდენი ხალხი ხომ მაინც გვაკლდება და ბარემ ნელ-ნელა ამდენის დაკლებას ერთად მისკტომა არ ჯობია?!“ — ამბობს ბესარიონი.

აკაკის ბენია და ბეშტია „მოდალ ქეულ“ ჯაშუშობაზე გულისწყრომით საუბრობენ და საიდუმლო სამსახურში მყოფი კონკრეტული პირების დასახელებასაც არ ერიდებიან. „ოხუნჯის“ ფურცლებზე განსაკუთრებით „პროვინციის ამბები“ გამოირჩევა. „ამბები“ რამდენიმე სტრიქონით სხარტად და მოხდენილად გადმოსცემენ რეაქციის თვითნებობის კურიოზულ ფაქტებს:

„ქუთაისი. ადგილობრივი თავადი ვახუშტი ჩიპურტანიძის ბავშვებმა თამაშის დროს ქუჩაში ერთი ფანჯარა გასტეხეს. საქმეს მსვლელობა მიეცა და მოსალოდნელია სააღყო წესები ხელახლა შემოიღონ.“

ნიჩბისი. ვილაცამ თავადის ცხენს ძუა მოაჭრა. სოფელში დამსჯელი რაზმი მოვიდა. თხოულობენ ან ძუა განუახლონ ან 3.000 მან. გადაიხადონ; ან დამნაშავენი აღმოაჩინონ, წინააღმდეგ შემთხვევაში სოფელს ჯარს შეუსვენენ“.

უნდა შევნიშნოთ, რომ თ. მაგმაძის მოთხრობაში — „ქარაგმული ამბავი“ ჩართულია ლექსი, სადაც გაივლივა წოდებათა თუ პარტიათა შერიგების პრინციპმა:

დიდსა ქვაბში მიძიე ხუფს ქვეშ
სულს ვერ ვითქვამთ, ვივლდებით...
მის ნაცვლად რომ თავს ავხადოთ,
ერთ-ერთ ვკენწლავთ, ზედ ვაკვდებით!

მსგავსი მოსაზრება აკაკის რევოლუციურ-დემოკრატიულ სატირულ ჟურნალებში აღარ გაჰყვანებულა.

„ოხუნჯის“ მხოლოდ ორი ნომერი გამოვიდა. ამ სატირული ჟურნალის შემდეგ ნომერს აკაკიმ და გამომცემელმა თინა ბაქრაძემ „ბზიკი“ უწოდეს.

* * *

„ბზიკი“ რომ „ხუმარას“ უშუალო გაგრძელებაა, ეს ჩანს პირველ ნომერში მოთავსებული ერთი განცხადებიდანაც; რომლის ბოლო სტრიქონები გვაუწყებენ: „ჩვენ უნდა მივსცეთ უპირატესობა უბინაო და თფილისში უმამულო მუშა ხალხს — ასე გვქონდა გამოცხადებული „ხუმარაში“.

„ბზიკის“ ბოლშევიკი ლიტერატორების ხელი ეტყობა. მასში გამოქვეყნებული მასალების უმეტესობა „მიმინოს“ ეკუთვნის. განსაკუთრებით საინტერესოა ძველ-ქართულით დაწერილი პოლიტიკური პამფლეტი: „სჯულდება დიდისა მის სტოლიპინისა ზღუდესა მას პეტრეს ქალაქისასა“. სჯულდებაში სტოლიპინთან ერთად გამასხარავებულია ოპორტუნისტული, მემარჯვენე პარტიებიც.

ჟურნალის მეორე ნომერში გამოქვეყნებულია ლექსი „ჩემი აღსარება“, რომელსაც ხელს აწერს — „ბზიკი“. ლექსი აკაკი წერეთელს ეკუთვნის. როგორც ჩანს, მენშევიკ ნესტორ კალანდაძეს (ეშმაკი) არ მოეწონა აკაკის ჟურნალებ-

ში ბოლშევიკ ლიტერატორთა (ან მათ თანამგრძობთა) გაბატონება და რედაქცია. ამის შესახებ აკაკი აქედანვე მოხსენიებს: „სარებაში“ წერს:

ამგვარად დასთმო ეშმაკმა
ჩვენი სახლი და კარია,
ეგონა ვითომ ამითი
დღე მომყენა მწარია.

მაგრამ მე მიინც ვიბრძოლებ, „ძირს არ დავუშვებ ფარხმალსაო“, — წერს „ბზიკი“.

საინტერესოა მიმინოს ფელეტონი „ვინ რას ფიქრობს — დამე ძილი რომ გაუქრთება?“ — სტოლიპინი ფიქრობს: „... აი ვაგრეკ მეორეს, მოვიწვევ მესამეს;! ვატრიალებ ჩემს ნებაზე და ისე დავაშორებ ხალხს რევოლუციასთან, როგორც სამოთხეს ჯოჯოხეთისაგან“. კრუშევანს კი ძილშიც მემარცხენეები ელანდება და მზად არის „ბოგრომები“ გააჩალოს.

„ბზიკის“ მეორე ნომრის გამოსვლის შემდეგ (იგი აპრილის მეორე ნახევარში გამოვიდა და გამომცემლად ხელს აწერს პლატონ გაჩეჩილაძე, შემდგომში სრული-დემოკრატიული ჟურნალის „ეკალის“ რედაქტორი) სატირული ჟურნალის გამომცემას ცუდი ამინდი დაუდგა. როგორც უკვე აღვნიშნეთ, ჟურნალი დატოვა ისეთმა ძლიერმა სატირიკოსმა, როგორც იყო ნესტორ კალანდაძე.

„ბზიკის“ ნაკბენით შეწუხებული პირები აკაკის მოკვლით ემუქრებიან. „ისრის“ რედაქტორმა გრიგოლ დიასამიძემ თინა ბაქრაძე სამედიკატორო სასამართლოში გაიწვია. სასამართლომ საქმე რატომღაც „ისრის“ რედაქტორის სასარგებლოდ გადაწყვიტა. ბეჭდვით საქმეთა კომიტეტში ეჭვის თვალით უყურებდნენ ყოველკვირულ „აღმანახს“, რომელიც ფაქტიურად პერიოდულ ორგანოს წარმოადგენდა, საკმაოდ ორთოდოქსალური მიმართულების ორგანო იყო, სახელი კი ყოველი ორი ნომრის შემდეგ ეცვლებოდა და რედაქტორ-გამომცემლებიც სხვადასხვა ჰყავდა.

1 ლაპარაკია სახელმწიფო სათათბიროზე.

ერთი სიტყვით, „ხუმარას“ გამოცემა ამგვარადც აიკრძალა, მაგრამ აკაკიმ გარმოსავალი მაინც იპოვა.

ადელხანოვის ფეხსაცმელების სახელოსნოში გამომჭრელად მუშაობდა 26 წლის კონსტანტინე ვასილის ძე ვენეცკი. „ხუმარას“ რედაქციის მუშაკებმა გადაწყვიტეს ამ ახალგაზრდა რუსის უბრეტუნზიო სახელს ამოფარებოდნენ და იგი კიდევ დაიყოლიეს, რომ გუბერნატორისთვის სატირული ჟურნალის გამოცემის ნებართვა ეთხოვა.

1907 წლის 25 აპრილს კ. ვენეცკიმ განცხადებით მიმართა თბილისის გუბერნატორს, მიეცა მისთვის „ყოველკვირული იუმორისტული კარიკატურებიანი ჟურნალის — „მასხარას“ გამოცემის ნება. როგორც ჩანს, გუბერნატორი დაეკვივებულა ვენეცკის პიროვნებით და პოლიცემისტერისთვის დაუვალეზია, გაეგო „მასხარას“ მომავალი რედაქტორ-გამომცემლის ვინაობა. 11 მაისს პოლიცემისტერი ატყობინებს გუბერნატორს, მართალია, კ. ვენეცკის არსად არ უსწავლია, მაგრამ, როგორც დედამისი ამბობს, იგი საკმაოდ განათლებული ყმაწვილიაო. გუბერნატორის დაეკვივების საბაბი იქნებ ისიც იყო, რომ კ. ვენეცკის განცხადებაზე (რომელიც სხვისი დაწერილია) ხელს აწერს თითქმის წერა-კითხვის უცოდინარი ფეხსაცმელების სახელოსნოს გამომჭრელი.

9 ივნისს კ. ვენეცკიმ მიიღო ჟურნალის გამოცემის ნებართვა და ამით კიდევ ამოიწურა მისი, როგორც „მასხარას“ რედაქტორ-გამომცემლის, როლი. მტკიცება არ უნდა იმ ფაქტს, რომ ჟურნალში, რომლის ფაქტიური რედაქტორიც აკაკი იყო, კ. ვენეცკი არავითარ როლს არ ასრულებდა.

ივნისის შუა რიცხვებში გამოვიდა „მასხარას“ პირველი ნომერი. იგი იხსნება მიმინოს ლექსით „ხულიგანი დედის ნანა“. ეს ლექსი აკაკის „იმერული ნანინას“ ლიტერატურულ გარდასახვას წარმოადგენს და რეაქციის დამკავშების წინააღმდეგაა მიმართული. თუ მხედველო-

ბაში მივიღებთ გარემოებას, რომ ~~სამი~~ ივნისის კანონი ეს-ესაა გამოვიდა, მეორე სახელმწიფო სათათბირო ^{გამომცემლის} და რეაქცია მძვინვარების ზენიტში იმყოფება, — „მასხარას“ პირველი ნომერი თვითმპყრობელობის წინააღმდეგ კიდევ ერთ უშეშარ შემართებად წარმოგიდგება. ჟურნალი იმეორებს რუბრიკას „ვინ რას ფიქრობს — ღამე ძილი რომ გაუკრთება“. ჩვენთვის განსაკუთრებით საინტერესოა „გლეხთა ფიქრები“, რადგან ამ ფიქრებში ხაზგასმულია მუშათა და გლეხთა კავშირის ბოლშევიკური ლოზუნგი. მთლიანად მოგვაქვს ეს ამონაწერი:

„გლეხები“ — არა ბიძია! თურმე ძალა ჩვენში ყოფილა, ისევე ჩვენ თუ მოვევლით ჩვენს თავს, თორემ ჩვენ ომერთიც კი ვეღარ გვიშველის, არამც თუ დღეა და მთავრობა. კაცო? წაგიდნენ ი დალოცვილიშვილები და ლაბარაკის მეტს არაფერს აღარ ფიქრობენ. ღვთის წინაშე კი უნდა სიმართლე ვსთქვათ, რომ კი სიტყვებს კი ხარჯავდენ, მაგრამ რა გამოვიდა? მგლის თავზე სახარებას კითხულობდნენ და არიქა, მთაზე ცხვარი აიშალაო! სწორედ ისეა ჩვენი საქმეც. რამდენიც გვინდა გვეჩიჩინონ და გვიყვირონ, ჩვენ მაინც ხელს არ გავანძრევთ. მაგრამ მგონია რომ ახლა კი დროა ჩვენც ამოვივლოთ ხმა: ეე! ისევე მუშები. თორემ ჩვენი საქმე წასულია“.

„მასხარას“ პირველ ნომერში 3 ივნისის გამოხმაურებაც გვხვდება; ო. შმერლინგის კარიკატურაზე წარმოდგენილია სტოლიბინი, რომელსაც სანახევროდ უკვე ჩაუყლაპავს სათათბიროს შენობა.

„მასხარას“ მეოთხე ნომერი ივნისის ბოლოს გამოვიდა. ეს ნომერი უკანასკნელი აღმოჩნდა. გენერალ-გუბერნატორმა ტიმოფეევმა 30 ივნისს ჟურნალი დახურა „უაღრესად მავნე მიმართულებისათვის“.

„მასხარას“ დახურვის საბაბად იქცა ფელეტონი „გოგოას ჩივილი“. ამ ფელეტონში ამბოხებულ გლეხთა და მუშათა მრისხანე მუქარა გამოსკვივის.

„ტფ. გენ-გუბერნატორის განკარგუ-

ლებით, დაკეტეს ყოველკვირეული გაზეთი „მასხარა“. წაიღეს შრიფტი და რედაქტორს კ. ვენეციის გადაუწყვიტეს ერთის თვით დაპატიმრება, — სიხარულით აუწყებდა თავის მკითხველებს 1907 წლის 4 ივლისს ფედერალისტების გაზეთი „ისარი“.

* * *

როგორც ჩანს, ჯერ კიდევ „მასხარას“ დახურვამდე მოულოდნენ რედაქციის თანამშრომლები მის ასეთ ბედს და წინასწარ შეარჩიეს კიდევ ჟურნალის ახალი გამომცემელი. კ. ვენეციის დაპატიმრებამ ცოტა არ იყოს შეაშინა თბილისელი გამომცემლები და სტამბა „სორაპანიც“ მოზოდიშებით ამბობდა უარს ამ „სახიფათო“ ჟურნალთან ხელშეკრულების დადებაზე.

„მასხარას“ დახურვისთანავე, 9 ივლისს, გლახ კონსტანტინე ლაზარეს ძე სალუქვაძეს შეაქვს განცხადება ყოველკვირეული ილუსტრირებული ჟურნალის „ცეცხლის“ გამოცემის თაობაზე. აკაკიმ და მისმა თანამოკალმეებმა კარგად იცოდნენ, რომ გუბერნატორს ვული ჰქონდა გაწყალებული სატირული ჟურნალები — საგან და კიდევ ერთი ასეთი ორგანოს გამოცემაზე შეიძლებოდა არც კი დათანხმებულიყო. ამიტომ კ. სალუქვაძეს შეუდგინეს ჟურნალის ისეთი პროგრამა, რომელშიც სატირა და იუმორი სრულებითაც არ იყო ნახსენები. როცა გუბერნატორი დაარწმუნეს იმაში, რომ კ. სალუქვაძე რევოლუციისაგან შორს მდგომი საიმედო გლეხი იყო, თავს რუსეთის ერთგულ ქვეშევრდომად თვლიდა და „სერიოზული“ სალიტერატურო-სამეურნეო ჟურნალის გამოცემას აპირებდა, მან ბოლოსდაბოლოს 11 ოქტომბერს (4 თვის დაგვიანებით) მოაწერა ხელი „ცეცხლის“ გამოცემის ნებართვას.

ხანგრძლივი იძულებითი შესვენების შემდეგ 1907 წლის 30 დეკემბერს, საახალწლოდ, მკითხველმა კვლავ მიიღო რევოლუციურ-დემოკრატიული ჟურნალის ახალი ნომერი — „ცეცხლის“ სახელწოდებით. გუბერნატორ-პოლიცემ-

ისტრის გასაოცრად, კ. სალუქვაძის ავტორნალი „სერიოზული“ კი არა, სალიტერატურო-იუმორისტული იყო და ყდაზეც „ლიტერატურულ-სამეურნეო“ ჟურნალის ნაცვლად „კარიკატურებიანი ჟურნალი“ ეწერა. „ეს ნომერი სხვადასხვა მიზეზების გამო დღემდის ვერ გამოვიდა, თუმცა ნახევარი ჟურნალისა ოთხი თვის წინეთ არის დაბეჭდილი“, — იუწყებოდა „ცეცხლის“ რედაქცია.

ალექსანდრე კვაჭაძის საახალწლო ლექსში ავტორს უნდა რომ:

სიმართლის თქმისთვის არ ისჯებოდე.
მოგნიჭებოდეს მეტი უფლება,
და არ გიქადდეს დამნაშაისის სკამს
ტანჯულ ჩაგრულის გამოსარჩლება.

„მიმინო“ სკოლაში გამეფებული სიბნელისა და ბიუროკრატ პედაგოგთა წინააღმდეგ ილაშქრებს,¹ ხოლო მკითხველისათვის სრულიად მოულოდნელად „ცეცხლში“ უცვლელად გადმობეჭდილია „გოგიას ჩივილი“. სწორედ ის „გოგიას ჩივილი“, „მასხარას“ დახურვის საბაბად რომ იქცა. რა გარანტია ჰქონდა კ. სალუქვაძეს, რომ მის ჟურნალს პირველსავე ნომერზე არ დახურავდნენ? მართლაც, ბეჭდვით საქმეთა კომიტეტმა კ. სალუქვაძე პასუხისგებაში მისცა. „ცეცხლი“ კი რატომღაც არ დაუხურავთ. 29 იანვარს გამოსულ მის მეორე ნომერს უკვე ხელს აწერს ვ. კვინტრაძე.

„ცეცხლის“ მეორე ნომერი დიდად განსხვავდება „ხუმარას“ შთამომავალთაგან. მის გამოცემაში აკაკის მონაწილეობა არ მიუღია.² სადღა რევოლუციურ-დემოკრატიული სატირის მეტროლი ხასიათი და მოუტირებელი, მამხილებელი ტონი. მის ნაცვლად ჟურნალი სავსეა წვრილმანი, მსუბუქი თემებით და პორნოგრაფიული ხუმრობებით. თვით ისეთ მკაცრ სატირიკოსსაც კი, როგორც „მიმინო“, საკმაოდ ვრცელი ლექსი მიუძღვნია „ახობაძის სპერმატინისათვის“. არაფერს ვამბობთ ბოკაჩიოს

¹ ლექსი „ძველი ამბავი“. ცეცხლი № 1.
² 1908 წლის 15 იანვარს აკაკი პეტერბურგში გაემგზავრა.

ვრცელი ნოველის თარგმნაზე უწიგუნური კომენტარებითურთ და საქორწინო განცხადებებზე, რომელთაც ჟურნალი ასე ვრცელ ადგილს უთმობს. რა მოუვიდა „ცეცხლს“, ნუთუ საბოლოოდ დააფრთხო და დააჩოქა იგი ცენზურამ ან ნუთუ ასე დიდი გავლენა მოახდინა მასზე აკაკის პეტერბურგს გამგზავრებამ? ვფიქრობთ, ამის მიზეზი ერთიც იყო და მეორეც.

კიდევ უფრო უინტერესოდ გამოიყურება „ცეცხლის“ მესამე ნომერი, რომელსაც „ზურნა“ ჰქვია და გამოცემულია დ. აბღუშელის (დ. აბღუშელიშვილი) მიერ.

„ზურნაზე“ საუბარს აღარ გავაგრძელებთ, რადგან იგი მხოლოდ სინანულის გრძნობას ბადებს ჟურნალის წინა ნომრებს გაცნობილ მკითხველში.

მაგრამ „ზურნასაც“ კონფისკაცია უყვეს, 28 მარტს წაიღეს მისი 2.000 ეგზემპლარი, ოღონდ ის დაისაჯა არა მამწილებელი, რევოლუციური ხასიათისათვის, არამედ უწმაწური ტონისა და პორნოგრაფიის აპოლოგიისათვის.

შემდგომში კ. სალუქვაძემ თავისი ჟურნალის პროგრამა გააფართოვა; დაუმატა სავაჭრო-სამრეწველო და სოფლის მეურნეობის განყოფილებანი, თანაც სახელი შეუცვალა, „ახალშენი“ დაარქვა და სატირულ-იუმორისტული ელფერი სრულიად დაუკარგა.

რევოლუციურ-დემოკრატიული სატირული ჟურნალისტიკა ჩაკვდა. აკაკის თანამშრომლები დაიფანტნენ. ზოგი სოციალ-დემოკრატებს გადაჭრით მიემხრო და წმინდა სოციალ-დემოკრატიული ორგანოების გამოცემას მიჰყო ხელი, ზოგმა კი რევოლუციაზე ხელი ჩაიქნია და საბოლოოდ დატოვა მებრძოლი პუბლიცისტის პოზიციები.

* * *

შეგვიძლია დავასკვნათ, რომ აკაკის მეთაურობით 1907 წელს გამოსული სა-

ტირული ჟურნალები გაბედულად ემდგნენ რევოლუციური აზრების წარსავსაჯოზე.

რევოლუციურ-დემოკრატიული მიმართულების ეს ჟურნალები საკმაოდ ფართოდ მიმოიხილავდნენ რეაქციის პერიოდის რუსეთის ცხოვრებას და თანაუგრძნობდნენ რასოციალ-დემოკრატისა, დაუფარავად აკრიტიკებდნენ სხვადასხვა ბურჟუაზიულ-ნაციონალისტურ და ოპორტუნისტულ პარტიებს.

ეს ჟურნალები ფართოდ უღებდნენ კარს სოციალ-დემოკრატ ავტორებს და ცდილობდნენ ამ პარტიის სტრატეგიისა და ტაქტიკის პრობაგანდას, რამდენადაც ეს შესაძლებელი იყო რეაქციის პერიოდში.

აკაკი წერეთელი, როგორც უბადლო სატირიკოსი და რედაქტორი, ოსტატური მანევრირებით ახერხებდა თავისი სატირული ჟურნალების არსებობის შენარჩუნებას.

აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ ამ ჟურნალების ფურცლებზე არ დასმულა რევოლუციაში პროლეტარიატის ჰეგემონიისა და პროლეტარიატის დიქტატურის საკითხი. ჟურნალების ფურცლებზე არ ჩანს პროლეტარიატი, როგორც კაპიტალიზმის მესაფლავე და მთავარი ყურადღება გლახობისადმი მიპყრობილი. იქმნება შთაბეჭდილება, რომ რევოლუციონერ-დემოკრატი ჟურნალისტები მკაფიოდ ვერ ხედავენ სოციალ-დემოკრატიაში ორი მიმართულების (ბოლშევიკური და მენშევიკური) არსებობას. ამავე დროს ამ ჟურნალების ფურცლებზე ზოგჯერ გაიფლავებს შინაური შერიგების ნაციონალურ დემოკრატიული პრინციპი.

მიუხედავად ამისა, 1907 წლის საქართველოს რევოლუციურ-დემოკრატიული სატირული ჟურნალისტიკა რუსეთის პირველი რევოლუციის პერიოდის ქართული საზოგადოებრივი აზრის ერთ სასახლო ფურცელს წარმოადგენს.

მანანა გვეჯაძე

რეჟან გვეჯაძის პროზის თავისებულებანი

„უცნაურობა და საზარლობა მისი სტილია და მისი ხასიათი, ის მას სინამდვილეში პოულობს და თავისებურად მხატვრულად ხარშავს, ამას საყვედურად ნურავინ მიიჩნევს, ვინაიდან ხელოვნებას სინამდვილის გაუცნაურება სჩვევია, ეს რომ ასე არ იყოს, ხელოვნება გაშიშვლებული ფოტოგრაფია იქნებოდა, მეტი არაფერი“, — თქვა მიხეილ ჭავჭავაძემ „ლაშაური საღამოების“ გარშემო გამართულ დისკუსიაზე 1935 წელს. სხვათა შორის ამავე გამოსვლაში მიხეილ ჭავჭავაძემ აღნიშნა რეჟან გვეჯაძის, როგორც პროზაიკოსის, დამახასიათებელი არსებითი თვისებები: მკვრივი ფაბულა და უცნაური ამბავი, დახვეწილი სტილი და პოეტური თვალთახედვა, ხოლო „ლაშაურ საღამოებს“ „ლირიკული რომანი“ უწოდა.

პოეტის ხელწერა რ. გვეჯაძის არა ერთ პროზაულ ნაწარმოებში გამოქვეყნდა. ეს საკვებით კანონზომიერი იყო, რადგან იგი პროზაში მოვიდა, როგორც უკვე ჩამოყალიბებული შემოქმედებითი ბიოგრაფიის მქონე პოეტი. უკან დარჩა „ციხფერი ყანწების“ წლები, რომელთაც ბევრი რამ შესძინეს მას — მწერალსა და პიროვნებას. ამ

დროისათვის იგი არაერთი პოეტური კრებულის ავტორია: „დაბინდული ქარვეები“, „ღამეები“, „ვირების მესია“... ამიტომაც პირველსავე დიდ ბელეტრისტულ ნაწარმოებში („თეო“) მკვეთრად გამოვლინდა პოეტური თვალთახედვა. დღეს, როცა ლირიზმი ძალუმად შეიჭრა ქართულ პროზაში, შესაძლოა ამის ხაზგასმა ზედმეტიც იყოს, მაგრამ იმ დროისათვის გარკვეულ სიახლეს წარმოადგენდა და უთუოდ მოწმობდა რ. გვეჯაძის წერის თავისებურ მანერას.

„თეოში“ ხშირად შეხვდებით მეტაფორული აზროვნების ნიმუშებს. ხანდახან ნივთები მწერალში ერთი შეხედვით უცნაურ ასოციაციებს ბადებდნენ: „...მარცვლავდა გიშრის კრილოასანს, რომელიც მთვარის შუქზე ისე ჰვიოდა და კიაფობდა, თითქოს გაუხედნავი ზაქების თვალთა გუგები ყოფილიყო ყაითანზე ასხმული“. ეს მაგალითი პოეტური აზროვნების ნიმუშია. იგი ჯერ კიდევ არ მოწმობს ლირიზმის არსებობას „თეოში“, მაგრამ მისი ნიშნები ამ ნაწარმოებში უთუოდ შეიმჩნევა. თვით ნაწარმოების ტონი, თავისებური რიტმი ლირიულია. ეს რიტმულობა თავიდან ბოლომდე გასდევს „თეოს“, რაც საკმაოდ

როთლი განსახორციელებელია ასეთ დიდტანიან ნაწარმოებში. ისიც უნდა ითქვას, რომ „თეო“ პრობლემური ნაწარმოები იყო თავისი თემატიკითაც. საბჭოთა ხელისუფლების დამყარება საქართველოში მწერალმა ასახა თავისი გმირების ცხოვრების ფონზე. ყველაფერი, რაც კი „თეოში“ ხდება, იქნება ეს ყაფლანის ცხოვრების აღწერა, თუ მენშევიკების დროინდელი თბილისის სურათები, მოქცეულია ერთ რიტმულ ჩანახატში. მაგალითად: „ომი დაიწყო. სოფელი იცლებოდა ახალგაზრდობისაგან. ხაშურის სადგურზე მთელი დღე-ღამე ისმობდა ხმაური, იყო განგაში, აქა-იქ სიმღერა.

სიმღერი მოდიოდნენ ახალი გუნდებიც. მათ უხმოდ მოჰყვებოდნენ ხურჯინით და ხის პატარა ყუთებით დატვირთული მამები, დედები ან ახლობელი ნათესავები.

ვაგონები სკებს ჰგავდნენ. დამდგარი ბზუილის გამო, ყურთან ტუჩმიტანილნი ეუბნებოდნენ ერთმანეთს საალერსო და სასუფეშო სიტყვებს“...

შეიძლებოდა მრავალი მაგალითის მოტანა „თეოდან“, სადაც სრულიად სხვადასხვა ამბები ერთიანი რიტმით არის გადმოცემული.

ყაფლანი და მირზა, ნაბატონარი და ნამოჯამაგირალი, განსახიერებენ ორ საწყისს „თეოში“. პირველი დრომოქმულია და განწირული, მეორე მზარდია და პერსპექტიული. არსებითად ეს ორი ხასიათი თავისი ბედით, დამარცხებითა თუ გამარჯვებებით, თავისი სიხარულით თუ ტკივილებით წარმართავს მთელი ნაწარმოების იდეას, სადაც ერთის დაცემისა და მეორის აღზევების მოწმენი ვხვდებით. თეო ყაფლანის ქალიშვილია და მირზა უყვარს. იგი ან ერთის, ან მეორის გზას უნდა დაადგეს, მესამე გზა არ არსებობს. დიდი მერყეობისა და სულიერი ტკივილების შემდეგ თეო მირზასთან რჩება, რადგან მის მხარეზეა ცხოვრების სიმართლე, რაც ყაფლანმა ვერ შეიგნო.

რ. გვეტაძის ნაწარმოებთა სიუჟეტე-

ბი აღსავესა თავისთავად საინტერესო პერიპეტეებით. ამიტომაც მესი გეოგრაფიკული ეფექტურია (ამ სიტყვის საუფლებო გამოვლით). მიუხედავად იმისა, რომ რ. გვეტაძე უპირატესად მძაფრი სიუჟეტების და უცნაური ამბების მოყვარული მწერალია, მასთან ხასიათები არ იჩრდილება. ამას მოწმობს თუნდაც ყაფლანის სახე. რელიეფურად არის გამოძერწილი ზვიადი მებატონის თავისებურად ტრაგიკული სახე, მებატონისა, რომელიც თავის ცხოვრებას მეკუბოვესთან სამსახურში ამთავრებს. გავიხსენოთ თუნდაც ხოსრო ან ანუსი („ჭიკოკონა“), საზარელი მაინაცვალი („ლაშაური საღამოები“).

მკვრივი ფაბულა და უცნაური ამბავი, პოეტური ხედვა, მკითხველის ინტერესის დაძაბვის უნარი განსაზღვრავენ რ. გვეტაძის, როგორც პროზაიკოსის, შემოქმედებით სახეს. ყოველივე ეს განსაკუთრებით სრულად გამოვლინდა „ლაშაურ საღამოებში“. ძნელია „ლაშაური საღამოების“ ყანრული ჩარჩოების დადგენა. ცხადია, ეს არ არის რომანი, თუმცა იგი მრავალბლანოვანი ნაწარმოებია. „ლაშაურ საღამოებში“ ძირითადი სამი ხაზია: მოქმედება, რომელიც უშუალოდ ვითარდება, „უცნობი ქალის დღიური“ და ნაწარმოებში ჩართული სრულიად სხვა თემატიკის ნოველები (გმირთა მიერ ნაამბობი ამბები ან ავტორის მოგონება).

„ლაშაური საღამოები“ პირველი პიროთაა დაწერილი. ეს ჩვეულებრივი ლიტერატურული ხერხია. მიუხედავად იმისა, რომ მთხრობელის სახელი—რამბული ავტორის ნამდვილ სახელთანაა ასოცირებული, ბევრი რამ ამ ნაწარმოებში გამოწავლია, დაწერილი გარკვეული მიზნით, გარკვეული იდეის გასატარებლად. მაგრამ ბევრი რამ ავტობიოგრაფიული ხასიათისა თუ არა, რელიეფურად მომხდარია. ასე მოხვდა „ლაშაური საღამოებში“ მირზა გელოვანის ლექსი „თეთრი მიწა“; ფაქტურად ეს იყო პირველი პუბლიკაცია ახალგაზრდა პოეტისა, რომელსაც რ. გვეტაძემ მხო-

ლოდ სახელი შეუცვალა და რეზო გელოვანი დაარქვა. მ. ჯავახიშვილი, უკვე მოხსენიებულ გამოსვლაში უსაყვედურებდა ავტორს ნოველაში „ზღვა და სიყვარული“ ცნობილი ამბის გამოყენებას, რაც ილია წინამძღვრიშვილს გადახდა თავს (ნოველის მთავარ მოქმედ პირსაც ილია ჰქვია). ძალიან ხშირად რ. გვეტაძის ნაწარმოებებში ნახსენები არიან რეალური პირები, თავისი ნამდვილი სახელითა და გვარით. ასე მაგალითად, „ჰიპოკოკონაში“ მოხსენიებულია კიტა აბაშიძე, „ლაშაურ საღამოებში“ — გიორგი ლეონიძე და სხვ.

მწერლის შემოქმედებითი ლაბორატორიის გაცნობისათვის ბევრი რამ საგულისხმოა „ჰიპოკოკონას“ ეპილოგში: „დასასრულ პარამის მონასტერში“ სტენდალის ნათქვამი, თითქოს მხატვრულ ნაწარმოებში პოლიტიკაზე ლაპარაკი ისეთი უნდა იყოს, როგორც კონცერტში თოფის სროლა, არაა მართებული, მიუხედავად ამისა, „ჰიპოკოკონაში“ ვერაა პოლიტიკური მოვლენები სათანადოდ გაშუქებული, არც თუ ახალი ქუთაისი და სოფლად მომხდარი ძვრები დამხატვას მკვეთრი ფერებით: ეს იმიტომ მოხდა, რომ მე თითქმის უცვლელად დავწერე როინ ზაუტაშვილის, ჩემი სახლიკაცის — ბოჩი გვეტაძის და აწ მისი მეუღლის — ირმას მიერ სხვადასხვა დროს და ცალ-ცალკე ნაამბობი.

აქვე უნდა ვაღიარო, რომ ნამდვილი გვარებით ხსენებულ პირთა ცხოვრების ასე საქვეყნოდ გამომზეურება, ჩემი მხრით უთუოდ კანდიერებაა. რისთვისაც ბოდიშს ვიხდი მათ წინაშე“.

ზემოთქმული მოწმობს, რომ ის უცნაური ამბები, რომელთაც რაყდენ გვეტაძე თხზავდა, ხშირად არ არის მოკლებული რეალურ საფუძველს.

„ლაშაური საღამოების“ კონსტრუქცია რთულია. მაგრამ უნდა აღინიშნოს შფმდეგეც: ნაწარმოებში რამდენიმე პირი ჰყვება ამბავს. მოსალოდნელი იყო, რომ მათ მონათხრობში გამოჩნდებოდა მთხრობელის ინდივიდუალობა, ხასიათი. მაგრამ რაყდენ გვეტაძე შეგნებუ-

ლად გაუბრბის ამას. ყველგან, გიორგი „უცნობი ქალის დღიურისა“, ჩვენს წინაშე რველეს ყოველისა, თვით ^{ზღვა და სიყვარული} მთხრობელთა გამოყვანა სამოქმედო ასპარეზზე მხოლოდ პირობითობაა. სხვათა შორის, იგივე ითქმის ნოველების კრებულად აღიარებულ მსგავსი კონსტრუქციის კლასიკურ ნაწარმოებებზე: ბოკაჩოს „დეკამერონზე“, საბა-სულხან ორბელიანის „სიბრძნე სცირუსისაზე“ და სხვა. მიუხედავად კლასიკური კონსტრუქციის და სქემის გამოყენებისა, „ლაშაურ საღამოებში“ მაინც ერთგვარად დარღვეულია ტრადიცია. ამ ტრადიციის მიხედვით, მთავარი ამბავი, ე. წ. „ჩარჩო“, უმეტეს შემთხვევაში, მართლაც, მეტად პირობითია, „ლაშაურ საღამოებში“ კი არსებითია, ხოლო ჩართული ნოველები მეორე ხედზე გადადის. ჩართულ ნოველებში ამბავი ისე გულდაგულ არის დამუშავებული, ისეა ვათვალისწინებული მხატვრული ნაწარმოების აგების ყველა ნიუანსი, რომ ისინი სავსებით დამოუკიდებელ ნაწარმოებებს წარმოადგენენ თავიანთი მხატვრული ღირებულებით. ვავისხენოთ ნოველები „ტატაშ ხვარი“, „ზღვა და სიყვარული“, „ოქროს მამალი“.

ხანდახან საოცარი, სრულიად არაესთეტური მოვლენები რ. გვეტაძის ნაწარმოებში ასახულია რაფინირებული ესთეტიკისათვის მისაღები ფორმებით. იქ, სადაც სიტუაციის სიმძაფრის გამო, თითქოს, ადგილი არ უნდა რჩებოდეს მრავალსიტყვაობისათვის, სადაც მაქსიმალური ლაკონიურობაა საჭირო, რ. გვეტაძე თავს ვერ იკავებს შედარებებისაგან, ლამაზი ფრაზებისაგან. უფრო სწორად, მას არ შეუძლია არ შეამჩნიოს დეტალი და ორიგინალურად არ გაიაზროს იგი. აი როგორ აღწერს მწერალი ზღვას, რომელშიც საცაა ბავშვი უნდა დაიღუპოს; „ზღვა უკვე ღელავდა. ზვირთები ჯოგად გაქცეულ აქლემების კუხებივით ხტოდნენ და ნაპირს ზედოზედ აწყდებოდნენ“. „ლაშაური საღამოების“ თითქმის ყოველ სცენაში, ყოველ გვერდზე უხვად გვხვდება მსგავსი

ნიმუშები. მაგალითად: „გვიანაა, ნის-
ლიანი ღამეა და თქორი. ელექტრონის
შუქზე წვიმის წვრილი ძაფები ისე ჩა-
ნან, თითქოს ცისა და მიწის შუა ობო-
ბას ქსელი იყოს გაბმული. ეტყობა მა-
ლე გადაიკარებს. ოდნავ სველი, ცარი-
ელი პროსპექტი მოძოვილ მინდორს
ჰგავს, რომელზედაც ხანდახან ავტომო-
ბილი დამფრთხალი შველივით გაიქრო-
ლებს ან პარკში მიმავალი ტრამვაის ვა-
გონი დაკოდილი დათვის მსგავსად ზათ-
ქით გაიარბენს თითო-ორთა მგზავრით
და კვლავ სიჩუმე დგება“. ეს ამონაწე-
რი შეიძლებაოდა მაქსიმუმამდე ლაკო-
ნიური ყოფილიყო, მაგრამ რ. გვეტაძეს
არ შეუძლია მანქანა არ შეადაროს დამ-
ფრთხალ შველს, ცარიელი პროსპექტი
მოძოვილ მინდორს, ეს მისი ბუნებაა,
მისი სტიქია.

ტრადიციული ნოველის ბუნება მძა-
ფრი სიუჟეტით, მოულოდნელი ან ეფე-
ქტური დასასრულით კარგად ეხამება
რ. გვეტაძის ხასიათს. მას არა მარტო
ნოველები, არამედ რომანებიც და მო-
თხრობებიც ნოველათა პრინციპზე აქვს
აგებული. აქ წმინდა ტექნიციზმთან
როდი გვაქვს საქმე. „ბელორუსული
ნოველები“, აღრე დაწერილი „ჭიაკო-
კონა“ და ბოლო პროზაული ნაწარმოე-
ბიც „ცხოვრება იწყება თავიდან“, სრუ-
ლიად სხვადასხვანი არიან თემატურად,
სხვადასხვა პრობლემებს ეხებიან, სხვა-
დასხვა ზომით ეხმაურებიან თანადრო-
ულობას, მაგრამ ისინი კომპოზიციუ-
რად ერთი პრინციპითაა აგებული.

არ იქნება გადაჭარბება, თუ ვიტყ-
ვით, რომ „მართალი ნოველები“ ქარ-
თულ ლიტერატურაში სამამულო ომის
თემატიკაზე შექმნილ ნაწარმოებთა შო-
რის თვალსაჩინო ადგილს იმკვიდრე-
ბენ. ეს ნოველები დაწერილია გაცი-
ლებით უფრო გვიან, ვიდრე „ლაშაური
საღამოები“, აქ სრულიად სხვა სამყა-
რო, სხვა ცხოვრება, სხვა წლებია ასა-
ხული. მაგრამ რ. გვეტაძე ერთგულ-
დარჩა თავისი პრინციპის — არაბანა-
ლური სიუჟეტების ეფექტებისა. თუმ-
ცა-ღა ისიც უნდა ითქვას, რომ, ისევე

როგორც „ლაშაურ საღამოებში“, ამ
ნოველებშიც მართლაც ბევრია მართა-
ლი, რეალურად მომხდარი ამბავები.
ციკლის ყველა ნოველის მთავარი გმირა
რია სამხედრო ექიმი ნოდარი. ასე გაბ-
და ლიტერატურული გმირი ავტორის
ვაჟი. როგორც ვხედავთ, რ. გვეტაძე
კვლავ ეძებს ისეთ რეალურ ფაქტებს,
რომელნიც მას, როგორც შემოქმედს,
გამოადგება. ნამდვილი ამბავი დაედო
საფუძვლად რაჟდენ გვეტაძის მოთხ-
რობასაც „ცხოვრება იწყება თავიდან“.
ვიმეორებთ, არა პირდაპირ, არა ზუს-
ტად.

„სკირგაილო“ და „მანრა“ ოდნავ გან-
სხვავებული ნოველებია, არა მხოლოდ
იმიტომ, რომ ისინი ბელორუსული
შთაბეჭდილებებით არიან შთაგონე-
ბულნი, არამედ იმიტომაც, რომ ეს ნო-
ველები არსებითად ლეგენდებია. ამი-
ტომაცაა „სკირგაილოს“ დაააწყისში
დახატული სამოქმედო ასპარეზი დე-
კორაციულ, თეატრალურ შთაბეჭდი-
ლებას რომ სტოვებს და თავიდანვე
გვაქცევს ლეგენდის ატმოსფეროში. თუ
„სკირგაილოს“ დასაწყისი წყნარ, ეპა-
ურ ტონშია დაწერილი, ნოველა „ბო-
თეს“ დასაწყისი ლაკონიურია და ფე-
რადოვანი: „შემოდგომაა. პარასკევი.
მზე სანთიობოდან გამოსული ქალივით
გაცრეცილია. ყაფანი სავსეა ხალხით
და ხორაგით. ჰაერი გაპოხიერებულია
მაჭრისა და მწიფე ხილის სურნელით.
არის ყაყანი და გაუთავებელი ვაჭ-
რობა“.

„ბოთეში“ ბაზრობის აღწერას რამ-
დენიმე გვერდი უჭირავს. ეს აღწერა
იმდენად დეტალურია, რომ გარემოს
თითქმის ფიზიკურ შეგრძნებას იწვევს.
შეიძლება მოგვეჩვენოს, რომ ასეთი დე-
ტალიზაცია არც იყო საჭირო, მაგრამ
ეს მცდარი აზრი იქნება, რადგან ზემო-
ხსენებულ ნოველის მთავარი გმირი
არის არა ჭკუაზე შემცდარი უბედური
ქალი, რომლის ამბავსაც ვინმე ნიკოლა
ჰყვება სამიკიტნოში, არამედ ყველა,
ვინც ვაჭრობს — ყიდულობს და ჰყი-
დის (დალაქი, მიკიტანი, პორფილე, ნი-

კოლა) — მთელი ბაზარი თავისი ხმაუ-
რითა და სურნელით. ნოველა სწორედ
ასეა ჩაფიქრებული. ამიტომ ბაზრობა
ასეთი დეტალური აღწერა სავსებით კა-
ნონზომიერია. ნოველა „ბოთე“ ხომ
უფრო ვიზუალურ პლანშია გადაწყ-
ვეტილი.

„ჭიაკოკონა“ რ. გვეტაძის ნაწარ-
მოებთა შორის ერთ-ერთი საყურადღე-
ბო და მნიშვნელოვანია. მწერალი შე-
სანიშნავად იცნობს იმ გარემოს, რო-
მელსაც ნაწარმოებში აღწერს — იმე-
რეთის სოფელი, ქუთაისი... „ჭიაკოკო-
ნას“ გმირები წმინდა იმერული კილო-
თი მეტყველებენ. ეს ლამაზი იმერული
კილოა. თუმცა ავტორი გულუხვად
იღებს დიალექტიზმებს, იყენებს მათ
მეტად ლიტერატურულ კონტექსტში
და კარგი მუსიკალური სმენით, ისე რომ
ხანდახან ძნელდება კიდევ მათი შემჩ-
ნევა.

ავტორისეული ტექსტი და მოქმედ
პირთა დიალოგებიც, მიუხედავად მათი
ვანსხვავებული ლექსიკური ქსოვილი-
სა, ერთ რიტმულ ყალიბშია მოქცეული.

„ჭიაკოკონაშიც“ ავტორი დიდ და
რთულ პრობლემებს შეეხო: მენშევიზ-
მის წლებს საქართველოში, რევოლუ-
ციური ბრძოლების სტიქიურ ჩასახვას.
ჩვენი წერილის პროფილის გამო, „ჭია-
კოკონას“ ამ მხარეს არ შევეხებით. ვი-
ტყვით მხოლოდ, რომ „ჭიაკოკონაშიც“
მკვეთრად გამოჩნდა რ. გვეტაძის პოე-

ტური აზროვნება. ნაწარმოების მთე-
ლი ფაქტურა, თუ შეიძლება ლიტერა-
ტურაში ვიხმაროთ სახვითი ელემენტ-
ების ტერმინი, სავსეა შეღარებებით, მე-
ტაფორებით და ა. შ. მაგალითისათვის:
ქარი „ზოგ სახლს თუნუქის სახურავი-
საგან ლეღვივით ფცქვნიდა, ზოგსაც
ერთბაზად ხდიდა სარქველს“. იმ ფრა-
ზას მოსდევს სავსებით სადა, „მიწიე-
რი“ წინადადება. მაგრამ აუცილებელი
მხატვრული სახის დასრულებისათვის:
„ქარისაგან ჩალეწილი მინების ალაგას
ფანჯრებში ბუმბლის ბალიშები გამოე-
ჩარათ“.

ერთ-ერთ თავის ადრეულ ლექსში
რაჟდენ გვეტაძე წერდა: „გეძებ ქვეყა-
ნას არნახულს და ჯერ არ ვაგონილს“.
შემდეგ, დასთმო რა ქიშკრების და
მისტიკის სამყარო, მან იპოვნა სავსე-
ბით რეალური ქვეყანა, დასახლებული
ხორცშესხმული, ცოცხალი ადამიანე-
ბით, მაგრამ ეს მაინც მისი საკუთარი
ქვეყანა იყო, სადაც ყველაფერი მისი
ფანტაზიის და გამონაგონის შესაბამი-
სად ლაგდებოდა. ჩვენ არ გვინდა გადა-
ვაჭარბოთ, შესაძლოა ზოგი რამ რ. გვე-
ტაძის შემოქმედებაში სიღავთ იყოს,
ზოგი მეტად და ზოგი ნაკლებად სასარ-
გებლო, მაგრამ ის, ვინც კარგად გაიც-
ნობს მის სამყაროს, მის ქვეყანას,
უთუოდ მადლიერი დარჩება მწერ-
ლისა.

ნაგომ მატარაშვილი

პარსკვლავების სიხილი

„იყო ადამიანი, ნიშნავს გრძნობდებასუხისმგებლობას“. ეს სიტყვები ეკუთვნის ფრანგ მწერალს ანტუან დე სენტ ეგზიუპერს. სწორედ ამ სიტყვებით განისაზღვრება მწერლის შეხედულება ადამიანის მოვალეობაზე, მისი დამოკიდებულება საზოგადოებასთან.

ეგზიუპერს სწამს ადამიანის სიდიადე, სჯერა, რომ შეიძლება განთავისუფლდეს იგი ყოველგვარი სისუსტისა და მანკიერებისაგან და ავიდეს თავისი ნამდვილი მოწოდების სიმაღლეზე.

ეგზიუპერმა უბრალოება და სისადავე შეიტანა გმირობისა და მამაცობის ცნებებში, ახალგაზრდა პილოტმა მისთვის ასე მახლობელი, ვარსკვლავებიდან მოტანილი ნათელით გაფანტა ბურუსი, რომელშიც ფრანგმა სიურეალისტებმა ადამიანის სახე გაახვიეს.

30-იანი წლების ფრანგულ ლიტერატურაში შემოიჭრა ჰეროიკული ნაკადი. მოვიდნენ მწერლები, რომელთა ნაფიქრისა და ნააზრევის წყარო მოქმედება, უშუალოდ გარესამყაროდან მიღებული შთაბეჭდილებაა. ამ ნაკადის წარმომადგენლები იყვნენ მალრო, კამიუ, სარტრი, სენტ ეგზიუპერი. მართალია, ეგზიუპერისათვის მოქმედება შთაგონე-

ბის ერთადერთი წყაროა, მაგრამ იგი, ე. ი. მოქმედება, თვითმიზანი როდია. მისი მოქმედება კეთილშობილური მიზნების განხორციელებაა. მოქმედება ხსნასიკვდილისაგან. მას შეუძლია გადაარჩინოს ადამიანი შიშს, ყოველგვარ სისუსტეს, თვით სიცივესა და ავადმყოფობასაც — წერს იგი. მისი გმირები მოქმედებენ და ფიქრობენ. ავილოთუნდაც ფაბიენი, გმირი რომანისა „გაფრენა ღამით“. იგი ფიქრობს თვითმფრინავის საჭესთან, რთული აპარატების შეკეთებისა და სახიფათო რეიდების დროსაც.

ეგზიუპერმა ლიტერატურაში შემოიტანა ახალი ცნებები: სამყაროს კოსმიური ალქმა, კოსმიური ჰუმანიზმი. ამ შემთხვევაში თავს იჩენს მისი პროფესიის ანუ, როგორც თვითონ ამბობს, „ხელობის“ გავლენა. ცის სამყაროსთან სიახლოვემ მწერალს გამოუმუშავა სივრცის შეგრძნება, სამყაროს კოსმიური ალქმა, დიდი მასშტაბებით ხედვა. აქედან გამომდინარეობს მისი უშუალოდამოკიდებულება ჩვენს პლანეტასთან, მთელ სამყაროსთან. ეგზიუპერის კოსმიური ალქმაზე მეტყველებს ის ადგილი მისი თხზულებიდან „ადამიანთა მიწა“.

სადაც პილოტი იკარგება ცივ, მიუჯარებელ ციურ სხეულებს შორის, ერთადერთი ნამდვილი პლანეტის, ჩვენი პლანეტის ძებნაში, რომელზედაც არის „ნაცნობი პეიზაჟები, ჩვენი თბილი კერები, ჩვენი ნაზი გრძობები“.

მისთვის წარმოუდგენელია, რატომ უნდა იყოს „ადამიანთა მიწაზე“ შუღლი, რატომ უნდა ხდებოდეს ამ პატარა პლანეტის შვილებს შორის სისხლისმღვრელი ომები. ამიტომ მიმართავს იგი ომის საფრთხის წინაშე მდგარ კაცობრიობას: „ჩვენ ყველანი ერთი პლანეტის შვილები ვართ, ერთი გემის მგზავრები“.

„ადამიანთა მიწაში“ ეგზიუპერი ეხება აღზრდის პრობლემებსაც. იგი აღზრდას განათლებაზე მალა აყენებს. მისი აზრით, სწავლების მიზანი განათლების მიღება კი არ უნდა იყოს, არამედ სწორად დანახვის, განსაზღვრის და შესწავლის უნარის შექმნა. ეგზიუპერის აწვალებს აზრი, რომ მრავალი ადამიანი სწორი აღზრდის გარეშეა დარჩენილი და ამისათვის მიწა მათ მკაცრად სჯის. ეს აზრი აწვალებს მატარებელში, როცა პოლონელ მუშათა სახეების ქაოსში შესცქერის მძინარე ბავშვს. ბავშვის სახე მოცარტს აგონებს, „რა ცოტაა გამოშვეურებული ადამიანთა საუნჯიდან. დიახ, ეს ნამდვილი ტრაგედიაა“, — წერს იგი. რაც უფრო ღრმად ეცნობა ეგზიუპერი ცხოვრებას, მით უფრო გრძობიერი ხდება, მით უფრო აწვალებს სურვილი „მზესავით ნათელი პატარა გოგონას გადარჩენისა“. მით უფრო აფიქრებს ყოველ ადამიანში „მოკლული მოცარტი“.

ეგზიუპერის აქვს განსაკუთრებული ნიჭი ადამიანში სიდიადის დანახვისა, სიკეთისა და სილამაზის გამოცნობისა. ამაზე მეტყველებს ის დიდებული ჰიმნები, რომლებსაც ეგზიუპერი ადამიანს უძღვნის. ავილოთ თუნდაც ცნობილი ჰიმნი ადამიანის სიკეთეზე „ადამიანთა მიწიდან“. ლიბის უდაბნოში, თვითმფრინავის კატასტროფის შემდეგ, ეგზიუპერი და მისი მექანიკოსი პრევი სამ

დღე-ღამეს დაეხეტებოდნენ მშვიტ მწყურვალნი. ალბათ, ცხელი ქვიშის მსხვერპლიც გახდებოდნენ, შემთხვევით გამკვლელ ბედუნის რომ არ გადაერჩინა ისინი. ლიბიელი ბედუნის სიკეთემ მწერალს სიცოცხლესთან ერთად რწმენაც აჩუქა. „შენ კი, ჩვენი მსხნელო ლიბიელი ბედუნიო, სამუდამოდ წიშლენი ჩვენს მეხსიერებაში, აღარასოდეს არ მომავონდება შენი სახე. შენ ხარ ადამიანი, მე შენ დაგინახავ ყველა ადამიანში“. ეგზიუპერი განაზოგადებს ლიბიელი ბედუნის სიკეთეს და იგი ყველა ადამიანზე გადააქვს:—„მთელი ჩემი მგობრები და მტრები შენში ერთიანდებიან და მე აღარ მყავს ამქვეყნად მტერი“.

ეგზიუპერი ის ადამიანია, ვისაც პოეზიით ავსებია სული და უბრალო; შეუფერადებელ სტრიქონებად გადმოუღვრია იგი ფურცელზე. სიყვარული სილამაზისადმი იგრძნობა ყოველ მის ნაწარმოებში. იგი სილამაზესა და სიდიადეს პოულობს ადამიანში, ცის სივრცეში, უსიცოცხლო უდაბნოშიც კი. მის პოეტურ თვალს არც შინისაკენ მიმავალი არგენტინელი ქალიშვილების იღუმალი სევდა გამოეპარება და არც ქვაფენილის ნაპრალებს შორის ჯიუტად ამოსული ბალახი. თვითმფრინავის საჭესთან მჯდომი მწერალი, რთული მექანიზმის მართვასთან ერთად, ცის ლაქვარდით ტკბობასაც ასწრებდა. „მე ვხედავ სინათლის ცრემლებს, ჩემკენ რომ მოცურავენ დუმლის ზღვაში“, — წერდა იგი.

ეგზიუპერის სტილი ძალიან სადაა. მისთვის დამახასიათებელია აზრების ზუსტი ფორმულირება, დებულებების ლაკონიურ და სხარტ წინადადებებში ჩამოყალიბება.

პოეტური სახეებით ყველაზე მდიდარი მაინც მისი „პატარა უფლისწულია“. ეს პატარა ზღაპარი, რომელიც გასაოცრად დიდ სინამდვილეს იტევს, ეგზიუპერის ფანტაზიისა და მისი ცხოვრებისეული გამოცდილების სინთეზია. ამ წიგნის მთავარი თემა არის სწრაფვა მარტობის დაძლევისაკენ ნამდვილი

მეგობრობის საშუალებით. პატარა უფლისწულის სახე მარტოხელა ადამიანის „ლირიული მება“, რომელიც მეგობარს დაექებს. ამ მიზნით ჩამოვიდა ადამიანთა მიწაზე 612-ე ასტეროიდიდან. ავტორი პატარა უფლისწულს მეგობრის საძებნელად ერთი პლანეტიდან მეორეზე დაატარებს და გვაჩვენებს ადამიანთა მანკიერებას.

ეგზიუპერს ისეთი სიყვარულითა და დამაჯერებლობით აქვს გადმოცემული ოქროსთმიანი უფლისწულის სახე, რომ უნებურად ეშვიც კი დაგებადებათ, საპარის უდაბნოში, თავის დამტვრეულ თვითმფრინავთან მართლა ხომ არ შეხვდა პილოტი ლეგენდარულ უფლისწულსო, — სამართლიანად აღნიშნავს საბჭოთა კრიტიკოსი ლაკმინი.

იღუმალეებით მოსილი მოევლინა პილოტს პატარა უფლისწული. განშორებისას ლამაზი საჩუქარი დაუტოვა დაღვრემილ მეგობარს—ვარსკვლავების სიცილი. 500 მილიონი ვარსკვლავის სიცილი ერთად, „როცა ღამის ზეცას ახედავ, ყველა ვარსკვლავი შემოგცინებს, რადგან გეცოდინება, რომ ერთ-ერთ მათგანზე მე ცხტოვრობ და ვიცინი. მხოლოდ შენ გეყოლება ისეთი ვარსკვლავები, რომლებიც იცინიან“, — ამბობს პატარა უფლისწული.

პატარა უფლისწული თავის ავტორს წააგავს — სენტ ეგზიუპერიც ხომ მასავით გაქრა ცაში. ორივემ ძალიან ლამაზი საჩუქარი დაგვიტოვა: პატარა უფლისწულმა — ვარსკვლავების სიცილი, ხოლო სენტ ეგზიუპერმა — მაღალი, ადამიანური გრძნობებით აღსავსე წიგნები.

პასუხისმგებლობის გრძნობითაა გამსჭვალული ეგზიუპერის მთელი შემოქმედება. მისი ძირითადი დებულებაა — „იყო ადამიანი, ნიშნავს გრძნობდეს პასუხისმგებლობას“. ცხადია, მხოლოდ ერთი მორალური კატეგორია ვერ განაპირობებდა ადამიანს. ეგზიუპერისეული პასუხისმგებლობის გრძნობა მოიცავს ისეთ პრობლემებს, როგორიცაა, პირ-

ველ რიგში, „ხელობა“, სიყვარული, მოქმედება, კოლექტიურობა.

ეგზიუპერის გმირებს ისევე უნდა მათ ავტორს, გატაცებით უყვართ თავიანთი საქმე ანუ „ხელობა“. ყველა მთვანე თავგანწირულია საერთო საქმისათვის, ამხანაგებისათვის, ადამიანებისათვის. მათი მოქმედება შეგნებულია და განპირობებულია პასუხისმგებლობის გრძნობით ადამიანების მიმართ. ეგზიუპერი წინააღმდეგია უმიზნო თავგანწირვისა, სიყვდილთან თამაშისა. მხოლოდ კეთილშობილური მიზნები უბიძგებენ ეგზიუპერს და მის ამხანაგებს საგმირო საქმეებისაკენ. „მიმიფურობებია სიყვდილთან სითამამეზე. მისი საფუძველი თუ პასუხისმგებლობის გრძნობა არ არის, მაშინ ის მხოლოდ ახალგაზრდული აღმაფრენის დაქინებაა“, — წერს იგი. ეგზიუპერისათვის მამაცობა „ძლიერი განცდების სიყვარული კი არ არის, არამედ ხალხის საერთო საქმისათვის მოქმედების ნებისყოფა“.

ჩვენ აღვნიშნეთ, რომ ეგზიუპერისეული პასუხისმგებლობის ცნება, პირველ რიგში, გულისხმობს „ხელობის“ სიყვარულს. საინტერესოა, რატომ ანიჭებს იგი ხელობას ასეთ დიდ მნიშვნელობას პასუხისმგებლობის ცნებაში. ეგზიუპერის აზრით, ხელობა ანუ საერთო საქმე ადამიანებს უსახავს საერთო მიზნებს, აკავშირებს ერთმანეთთან. „ადამიანთა მიწაში“ იგი წერს: „ხელობის სიდიადე, ალბათ, პირველ რიგში, ადამიანების შეკავშირებაშია. არსებობს ერთადერთი ნამდვილი ბედნიერება და იგი ადამიანთა ურთიერთობაშია“.

პასუხისმგებლობის გრძნობა ამაღლებს ეგზიუპერის გმირებს, აჭყავს ისინი, პირობითად რომ ვთქვათ, ადამიანის აბსოლუტის სიმალემდე, ათავისუფლებს მათ ინდივიდის ჩარჩოებიდან და აქცევს ნამდვილ ადამიანებად. ეგზიუპერის მსოფლმხედველობის განსასახილვრავად მთავარია დავადგინოთ განსხვავება ინდივიდს, ადამიანსა და ადამიანის აბსოლუტს შორის. განსხვავება მათ ხარისხშია. სწორედ პასუხისმგებლობის

გრძნობაა გზა ადამიანის აბსოლუტი-საკენ.

განვიხილოთ ეს გზა ეგზიუპერის რო-მანის „გაფრენა ღამით“ მთავარი გმი-რის ფაბიენის მავალითზე.

ჩვენ ვხედავთ ფაბიენს, როგორც ინ-დივიდს, ინდივიდუალურ სიტუაციაში, ახალშერთულ მეუღლესთან, ვხედავთ სიტობს „თეთრი სუფრის მყუდროების“ ფონზე.

შემდეგ ჩვენს წინაშეა ფაბიენი, რო-გორც პილოტი, შუალადით მას გამოიძა-ხებენ აეროდრომზე. ფაბიენი ტოვებს ოჯახურ მყუდროებას. მისი მოვალეობა მეტად მნიშვნელოვანია; ფოსტის გადა-ტანა პატაგონიიდან ბუენოს-აირესში. ჩვენ ვეცნობით ფაბიენს, როგორც ადა-მიანს, საზოგადოების წევრს, საერთო საქმეს რომ ემსახურება.

მესამე ეტაპი, ის დიდი დაბრკოლებე-ბია, რომელთა გადალახვას ფაბიენი მი-ყავს ადამიანის აბსოლუტამდე. ფაბიენი ებრძვის სტიქიას, იჩენს არაადამიანურ სიმტკიცეს, ნებისყოფას, ვინაიდან მის მისიას აქვს მიზანი (ეს ეტაპები ავტორს თანმიმდევრობით არა აქვს მოცემული).

ფაბიენი იღუპება, მაგრამ მაინც გა-მარჯვებული რჩება. ადამიანის აბსოლუ-ტის დონეს აღწევს ამ წიგნის მეორე გმირიც — რივიერი, აეროდრომის უფ-როსი. რივიერის პროტოტიპია ეგზიუპე-რის სათაყვანებელი შეფი დიდიე დორა. ავტორს მისი სახე დიდი სიყვარულით აქვს დახატული. საქმისათვის თავდადე-ბული რივიერი უამრავი ადამიანის ბედ-იღბალს განაგებს. მისი მიზანია შეაკავ-შროს მფრინავები საერთო საქმისადმი პასუხისმგებლობის გრძნობით, ამაღ-ლოს ისინი იმ დონემდე, რომ ყველა მათგანმა შეძლოს საგმირო საქმის ჩა-დენა, რაც უკვდავყოფს მფრინავებს, რადგან ადამიანს თავისივე ნამოღვაწარი აზიარებს უკვდავებასთან. რივიერმა გა-დაარჩინა ზაზის პილოტები დავიწყებას. იქნებ რივიერის ხვედრი უფრო მძიმეა, ვიდრე მისი პილოტებისა. ადგილი რო-დია მოთხოვო ადამიანებს სიცოცხლის გაწირვა. ამისათვის საჭიროა დაძლიო

ადამიანური სისუსტე. რივიერი ფარავს თავის გრძნობებს, რადგან ამას მოით-ხოვს საერთო საქმისადმი პასუხისმგებ-ლობა. რივიერი დახატულია, როგორც მკაცრი, პირქუში ადამიანი, მაგრამ ავ-ტორი ორიგინალური ხერხებით გვახე-დებს მის შინაგან სამყაროში, რომელიც სასვია ადამიანური განცდებით. რივიერ-მა კარგად იცის: იმისათვის, რომ თავი შეაყვაროს თავის პილოტებს, საკმარი-სია დაიწყოს ჩივილი, რომ უჭირს მათი გამეტება სახიფათო რეიდებზე გასაგ-ზავნად, მაგრამ ეს რწმენას დაუკარგავ-და პილოტებს. რივიერი ამჯობინებს, მკაცრი და პირქუში დაარჩეს საყვარელი ადამიანების თვალში. ეს მსხვერპლია, გაღებული საერთო საქმისათვის.

ეგზიუპერის გმირები არასოდეს არ იყინებიან ერთ დონეზე, ისინი სულ უფრო სრულყოფილი ხდებიან. მათი მოქმედება განპირობებულია პასუხის-მგებლობის კეთილშობილური გრძნო-ბით. აქედან გამომდინარეობს დებუ-ლება: „ადამიანი უნდა ვითარდებოდეს სრულყოფამდე“. სწორედ ამაში ჩანს მწერლის უდიდესი ჰუმანიზმი.

აღფრთოვანებული მწერალი ნამდვილ ჰიმნს უძღვნის ადამიანის მაღალ ღირსე-ბებს. მოვიგონოთ ცნობილი ჰიმნი ადა-მიანის სიკეთეზე „ადამიანთა მიწიდან“, რომელსაც ეგზიუპერი უძღვნის ლიბი-ელ ბედუინს ანდა ჰიმნი გიომეზე ან-დებში, ამავე წიგნიდან. გიომე ეგზიუპე-რის უახლოესი მეგობარი იყო. ეგზიუ-პერი დიდი მოწიწებით მოგვითხრობს მის მამაცობაზე „ადამიანთა მიწის“ იმ თავში, რომელსაც „ამხანაგები“ ეწო-დება. სამხრეთ ამერიკაში მუშაობის დროს, ანდებზე გადაფრენისას გიომეს ავარია შეემთხვა. მან მაღალ მთებში და-ტოვა დამტვრეული თვითმფრინავი და ხუთი დღე-ღამე იარა თოვლში მშვიერ-მწყურვალმა, რომ ცოტათი მაინც მიახ-ლოვებოდა დანიშნულების ადგილს, რა-თა მისი გვამი ეპოვათ და მუშაობის დროს დაღუპული პილოტის ცოლისათ-ვის საღაზღვევო პენსია დაენიშნათ. მე-სამე დღიდან გულმაც უმტყუნა, მუხ-

ლები აღარ ემორჩილებოდა, მაგრამ ერთი აზრი არ შორდებოდა თავიდან: „არამზადა ვიქნები თუ არ ვივლ“. ვიომემ იცოდა, მის ცოლს, მის ამხანაგებს სწამდათ, რომ იგი ივლიდა, სანამ ცოცხალი იქნებოდა. მისი მოვალეობა იყო არ ელაღა მათი ნდობისათვის. პასუხისმგებლობის გრძობამ, დიდმა რწმენამ გაამარჯვებინა ვიომეს სიკვდილზე. შემდეგში ვიომემ გაანდო ეგზიუპერს: „რაც მე გავაკეთე, გეფიცები, ვერც ერთი ცხოველი ვერ შეძლებდა იმის გაკეთებას“.

სწორედ აქ არის ეგზიუპერის ძირეული განსხვავება მისი თანამედროვე მწერლებისაგან. მალროს აზრით, ჰუმანიზმი არ ნიშნავს მტკიცებას, — „იმას, რაც მე გავაკეთე, ვერც ერთი ცხოველი ვერ შეძლებდა“, მაშინ, როდესაც „ადამიანთა მიწის“ ავტორი ამტკიცებს: „ეს ფრაზა ყველაზე უფრო კეთილშობილურია, ეს ფრაზა ადვილს მიუჩენს სამყაროში ადამიანს“.

ეგზიუპერს არ სწამს ლაპარაკი სიცოცხლისა და სიკვდილის უაზრობაზე. მისთვის მთავარია სიცოცხლეს ჰქონდეს აზრი, რადგან ადამიანი მხოლოდ მაშინ იწყებს არსებობას, როდესაც აზრი აქვს სიცოცხლეს. ეგზიუპერის ამ ჯანსაღ პრინციპებს ეწინააღმდეგება ზოგიერთი მისი თანამედროვე მწერლის შეხედულებანი. ეგზისტენციალისტების მიხედვით, ადამიანის ცხოვრებას არ შეიძლება აზრი ჰქონდეს. მართალია, ეგზისტენციალისტები ეძებენ გამოსავალს: ისინი მოქმედებენ საზოგადოებისათვის, სხვა ადამიანებისათვის. მათ ესმით, რომ ადამიანმა არ შეიძლება იმოქმედოს, იცხოვროს მარტო თავისი თავისთვის, მაგრამ მათ არ სჯერათ თავიანთი ნამოქმედარის შედეგი, მაინც ვერ აღწევენ თავს ცხოვრების ყალბ გაგებას. მაგალითად, თანამედროვე ფრანგი მწერალი კამიუ „სიზიფის მითში“ წერს: „არსებობს ერთადერთი, ნამდვილად სერიოზული პრობლემა ფილოსოფიაში: ეს არის თვითმკვლელობა. გაგება იმისა, ღირს თუ არა სიცოცხლე წვალებად, აი ეს

არის პასუხი ფილოსოფიის ფუნდამენტალურ საკითხზე“. განა ეს გამოსავალია? ამავე მწერლის მეორე ნაწარმოებში „შავი ჭირი“ მთავარი გმირი ექიმი რიე იბრძვის ადამიანთა სიცოცხლისათვის, არ ზოგავს თავს, ჯანმრთელობას, მაგრამ მას არ სჯერა, რომ თავგანწირვით კეთილდღეობას მოუტანს ადამიანებს. ის ფიქრობს, რომ ებილემია როგორც გავრცელდა, ასევე თავისით ჩაქრება, მისი როლი ძალიან პატარაა ებილემიის წინააღმდეგ ბრძოლაში. მან ისიც იცის, რომ შავი ჭირით დაავადებულებს ვერ გადაარჩენს. მაშ რისთვის მოქმედებს, რა მიზანი აქვს მის თავგანწირვას? იგი მოქმედებს იმიტომ, რომ ადამიანია და არ შეუძლია გულხელდაკრეფილმა უყუროს სხვების სიკვდილს. თუმცა მან იცის, რომ ყველაფერი ამაოა, ადამიანი უძლურია ბედისწერის წინაშე. კამიუს მოქმედება და პასუხისმგებლობა პესიმისტურია. იგი ვერ პოულობს გამოსავალს ცხოვრების აბსურდობის დასაძლევად.

ჯერ კიდევ პასკალი ამბობდა, ადამიანის ძალა იმაშია, რომ მან იცის თავისი სისუსტე. ეგზიუპერი უპირისპირდება პასკალს დებულებით, რომ ადამიანის ძალა სისუსტის დაძლევის უნარშია. ნათლად ჩამოყალიბებული, მისთვის ჩვეული, ზუსტად ფორმულირებული, ლოგიკურად გამართლებული პრინციპებით უპირისპირდება ეგზიუპერი ყველა იმას, ვინც ჩრდილს აყენებს ადამიანის სიღიადეს.

თანამედროვე მწერლობის ყველაზე მწვავე პრობლემა — როგორ უნდა იცხოვროს ადამიანმა, ცხოვრების როგორი სახე არის გამართლებული? ჟან კლოდ იბერის სიტყვით რომ ვთქვათ, „სენტ ეგზიუპერმა ამ კითხვას ასე უპასუხა, იმოქმედეთ თქვენს დარგში (სფეროში), ეცადეთ, კარგად გააკეთოთ თქვენი საქმე და თქვენი ცხოვრება მიიღებს ფორმას“. ეგზიუპერი ამ კითხვას უპასუხებს, როგორც პროგრესულად მოაზროვნე ადამიანი. მას სჯერა, რომ თუ ადამიანი ემსახურება კეთილშობილურ მიზანს,

ქმნის მომავალს, მაშინ მის ცხოვრებას აზრი აქვს. „მომავლის შენება — ეს აწმყოს შენებაა. ეს არის დღეის სურვილის წარმოშობა, დღეის სურვილის, რომელიც მიმართულია ზვალინდელი დღისკენ“, — წერს ეგზიუპერი. ეს ნამდვილად მოქმედების ადამიანის მოწოდებაა, რომლის აზრით მხოლოდ მომავლის შენება აძლევს სიცოცხლეს აზრს, ფორმას, ხოლო „ის, რაც აზრს აძლევს სიცოცხლეს, აზრს აძლევს სიკვდილსაც“, — ამბობს იგი „ადამიანთა მიწაში“. საინტერესოა, როგორ ესმის ეგზიუპერს სიკვდილის ცნება, როდესაც ამბობს: „სიკვდილსაც აზრი აქვს“. ეგზიუპერისათვის ადამიანის არსი განისაზღვრება ადამიანის სინდისით, იგი თანახმაა სიკვდილზედაც. როცა ამას მოითხოვს გარემოება. სიკვდილის თანხმობა თითქოს ეწინააღმდეგება სიცოცხლის ინსტიქტს, მაგრამ ეგზიუპერი განმარტავს: „ცხადია, არსებობს სიცოცხლის ინსტიქტი, მაგრამ ის მხოლოდ ერთი ასპექტია უფრო ძლიერი ინსტიქტისა. უმთავრესი ინსტიქტი, ესაა მარადიულობის ინსტიქტი“. ჩვენ ვიცით, რომ ეგზიუპერისათვის მარადიულობა, უკვდავება დაკავშირებულია ადამიანის ნამოღვაწართან. ადამიანს თავისი საქმე უკვდავყოფს, ე. ი. მის სიკვდილს აზრი აქვს. ბუჩქუაზიული საზოგადოების კრიტიკოსები კი ცდილობენ ეგზიუპერის „მუდმივობის ინსტიქტი“, ადამიანის უკვდავებისაკენ სწრაფვა დაუკავშირონ მის რელიგიურობას, მისტიკურობას.

ეგზიუპერი ცდილობს ამოხსნას კანონზომიერებანი, რომლებიც ცხოვრებაში აწესრიგებენ ადამიანთა ურთიერთობას. თავგანწირვას ეგზიუპერი უწოდებს გაცვლას. მისი აზრით, ადამიანი, რომელიც თავს სწირავს ტაძრის მშენებლობას, თავის სიცოცხლეს ცვლის ამ ტაძარზე. ჩვენ დავინახავთ, რომ გაცვლის ამ თეორიასაც საფუძვლად უდევს პასუხისმგებლობა. პასუხისმგებლობის გრძნობით გამსჭვალული ადამიანი თავს სწირავს საერთო მიზანს, საერთო საქ-

მეს: „სიკვდილი ხარკს უხდის სიყვარულს“. ეგზიუპერის წინაშე ჩნდება პრობლემა, გამართლებულია თუ არა ადამიანის თავგანწირვა? რომანში „გაფრენა ღამით“ ხიდის მშენებლობაზე დაშვებული მუშის ტრაგიკულ სურათთან იგი სვამს კითხვას: „ჩვენ ისე ვიქცევით, თითქოს რაღაც ადამიანის სიცოცხლეზე მნიშვნელოვანი იყოს, მაგრამ რა?“ ამ „ადამიანთა მიწაში“ ის ამომწურავ პასუხს აძლევს მის მიერვე დასმულ კითხვას: „თქვენ რომ შეკამათებოდით მერმოს, როდესაც ჩილიში მიფრინავდა ანდების ფერდობების გასწვრივ, გამარჯვების რწმენით გულში, რომ ის ცდებოდა, რომ ვიღაც ვაჭრის წერილი იქნება არც ღირდა მისი სიცოცხლის განსაცდელში ჩასადგებად, გაეცინებოდა. მისთვის მთავარი იყო ადამიანი, რომელიც იბადებოდა მასში ანდებზე გადაფრენისას“. ადამიანთა ურთიერთდამოკიდებულებას აწესრიგებს სიყვარული, პასუხისმგებლობა. სიყვარული, საქმე, საზოგადოება ხარკს ითხოვს. ვინც ამ ხარკს გაიღებს, იგი იხვევს ადამიანურ ღირსებას.

ეგზიუპერის გმირებს სჭირდებათ საზოგადოება, სადაც ყოველი ადამიანი ამდიდრებს დანარჩენებს საერთო საქმის სამსახურით. „იმისათვის, რომ შეიგრძნო საზოგადოება, საჭიროა მიიღო ყველა მისი პირობა, ურომლისოდაც ცხოვრება მოსაწყენი იქნებოდა“, — წერს იგი ერთ წერილში.

როგორც ვხედავთ, ეგზიუპერის შემოქმედებაში პასუხისმგებლობა ძალიან ფართო, თითქმის ყოველსომოცველი ცნებაა. იგი საერთო საქმისადმი თავდალების, შეგნებული გმირობისა და თავგანწირვის საფუძველია. ყოველივე ეს კი შთავონებულია კეთილშობილური მიზნებით და არა მწვავე განცდებისა და ხიფათების სიყვარულით. ეგზიუპერის ადამიანი მოქმედებს, ცხოვრობს საზოგადოებისათვის, რადგან „ადამიანი თუ მხოლოდ მატერიალური კეთილდღეობისათვის მუშაობს, თავისივე ხელით იშენებს ციხეს. მარტოდმარტო იკეტება

შიგ თავის ფერფლადქცეულ მონეტებთან ერთად, რომლითაც ვერაფერს შეიძენს ისეთს, სიცოცხლედ რომ ღირდეს“. მისი პასუხისმგებლობა გულისხმობს წმინდა, ამაღლებულ სიყვარულს, „სიყვარულს, რომელიც არ ნიშნავს ერთმანეთის თვალბეჭდში ყურებას, არამედ ერთი მიმართულებით ხედვას“.

II

პასუხისმგებლობისა და თავისუფლების ცნებები ეგზიუპერის შემოქმედებაში მჭიდრო კავშირში არიან ერთმანეთთან. მართალია, თავისუფლების ცნება არ არის მკაფიო განსაზღვრების სახით ჩამოყალიბებული, მაგრამ ერთი-ორი დებულება ნათელს ხდის თავისუფლების ცნების ეგზიუპერისეულ გაგებას. თავისუფლების არსი ეგზიუპერისათვის მოქმედების თავისუფლებაა, ხოლო მისი აზრით, ადამიანის მოქმედება, როგორც აღვნიშნეთ, უნდა იყოს შეგნებული და ემსახურებოდეს საზოგადოების კეთილდღეობას. ადამიანი თავის მოქმედებაზე პასუხისმგებელია საზოგადოების წინაშე. აქედან შეიძლება დავასკვნათ, რომ ეგზიუპერისეული თავისუფლების ცნება არ გამორიცხავს საზოგადოების არსებობას, პირიქით, იგი ემყარება ადამიანთა მჭიდრო ურთიერთობას, სულიერ კავშირს. უფრო მეტიც, ეგზიუპერის სურს ააშენოს სამყარო, რომლის საფუძველი იქნება ადამიანთა სულიერი კავშირი.

„ადამიანთა საყუდარო, ვინ დაგაარსებს გონების სამყაროში? ვინ შეიძლებს ლოგიკის ძალით აგაშენოს?“ — კითხულობს ადამიანთა სულიერ კავშირზე მეოცნებე მწერალი.

ადამიანთა ურთიერთობის, სულიერი კავშირის დარღვევა მასში იწვევს დანგრეული ტაძრის ტრაგიკული სურათის ასოციაციას. ეს სურათი წარმოადგენს „ქვების, კრამიტებისა და აგურების გროვას, რომელთაც არც სული აქვთ და არც გული, რომლებიც მათ ფლობენ და ცვლიან“. ამ ქვებს არა აქვთ ურთიერთკავშირი და ამიტომ აღარ წარმოადგე-

ნენ ტაძრის დიდებულ სახეს. მწერალს სურს გაგვაფრთხილოს, რომ ასეთივე ტრაგიკული სურათს მოგვცემს ადამიანთა საზოგადოება, თუ მის წევრებს არ ექნებათ სულიერი კავშირი, ურთიერთობა.

თანამედროვე მწერლების წინაშე განსაკუთრებული სიმწვავეთ დგას თავისუფლების პრობლემა. თავისუფლება ესმით სხვადასხვანაირად. ჟან პოლ სარტრის მიხედვით თავისუფლების ცნება დაკავშირებულია ინდივიდის თავისუფლებასთან, ინდივიდისა, რომელიც მოწყვეტილია საზოგადოებას, რადგან შეუძლებელია საზოგადოებაში მისი თავისუფლება. საზოგადოების აზრი ზღუდავს, აშინებს ადამიანს. საზოგადოებაში ინდივიდი თავისუფალი არ არის. სარტრი გამოყოფს თავის ინდივიდს „სხვებისაგან“, „სხვები“, ე. ი. ადამიანები თავიანთი შეხედულებებით, წესებით, ნორმებით ზღუდავენ ინდივიდს, ამიტომ ინდივიდისათვის „სხვები“ წარმოადგენენ „ჯოჯოხეთს“.

ეგზიუპერი ეწინააღმდეგება თავისუფლების ცნების ამგვარ გაგებას. სარტრისათვის „სხვები“ თუ „ჯოჯოხეთს“ წარმოადგენენ პიროვნების მიმართ, ეგზიუპერის ადამიანისათვის საზოგადოება და მის მიერ დაკანონებული წესები სასიცოცხლო და აუცილებელი პირობაა. მისი აზრით, „არსებობს ერთადერთი ბედნიერება და იგი ადამიანთა ურთიერთობაშია“.

„ისინი“ ეგზიუპერის გმირებისათვის ნიშნავს „მთელი დედამიწის ხალხებს თავიანთი პარლამენტებით, სენატებით, საზღვაო ფლოტებით, არმიებით და სახელმწიფოებით“. ეგზიუპერისათვის თავისუფლებას არა აქვს აზრი საზოგადოების გარეშე. იგი უარყოფს ინდივიდს და მის უაზრო თავისუფლებას, ბურჟუაზიულ კეთილდღეობას. „ბებერო ბიუროკრატო, — მიმართავს ეგზიუპერი „ადამიანთა მიწაში“ ინსპექტორს, — ჩაბუდებულხარ შენს ბურჟუაზიულ უზრუნველობაში, აგივია საბრალო ჯებირი ქარებისაგან, ტბებისაგან, ვარსკვლა-

ვებისაგან დასაცავად. შენ არასოდეს დაინტერესებულხარ დიდი პრობლემებით, დაგვიწყებია, რომ ადამიანად გაჩნდი. შენ არა ხარ მოძრავი პლანეტის მცხოვრები. შენ არასოდეს არ მიგიცია შენი თავისთვის ისეთი შეკითხვა, რომელზედაც პასუხი უკვე გაცემული არ ყოფილა. შენ ხარ პატარა ტულუზელი ბურჟუაზია. ასეთი მწარე ირონიით დასცინის ეგზიუპერი ტულუზელ ბურჟუას, მის ჩაკეტილ ინდივიდს, რომელსაც ვიწრო ინტერესების გამო „ჩაუკლავს თავის თავში მუსიკოსი, პოეტი, ასტრონომი“. ჩაუკლავს ადამიანი. ეგზიუპერი იბრძვის თავისუფლების ვიწრო, ინდივიდუალური გაგების წინააღმდეგ. იგი იბრძვის ადამიანისათვის, რომელიც საზოგადოების წევრია, რომელიც თავისუფალია მოქმედებაში, თავისუფალია მოქმედების ასპარეზის არჩევაში. სულერთია, რა სფეროშიც იმოქმედებს ადამიანი, იქნება იგი მიწის მუშა, მებაღე, მაღაროელი თუ მფრინავი. მთავარია, იგი მოქმედებდეს ადამიანის საკეთილდღეოდ. ეგზიუპერი ცდილობს ჩაახშოს ადამიანში ინდივიდის მანკიერება, გამოიყვანოს იგი ინდივიდის ჩარჩოებიდან. „სამხედრო პილოტში“ ეგზიუპერი წერს: „მე ვიბრძოლებ ადამიანის აბსოლუტისათვის მისი მტრების წინააღმდეგ, ჩემი საკუთარი თავის წინააღმდეგაც“.

ეგზიუპერს ესმის, რომ ადამიანის მიერ მეორე ადამიანისათვის მსხვერპლის გადაება სიყვარულის დასაბამია, ხოლო სიყვარული იმ უამრავი ურთიერთობის საფუძველია, წყაროა, რაც მას ასულდგმულებს. ადამიანი, რომელსაც არაფერი აკავშირებს ადამიანებთან — არაა რაობაა. მოვიგონოთ მოხუცი ბარკის ისტორია „ადამიანთა მიწიდან“. სპაზრას უდაბნოში მდებარე კაპუტში მუშაობის დროს ეგზიუპერმა გაიცნო მავრების მონა მოხუცი მოჰამედი, რომელმაც თავისუფლებასთან ერთად სახელიც დაკარგა და ყველა მოხუც ბარკს ეძახდა. მარაკელი იყო მოხუცი მონა, იქ მუშაობდა მეჯოგედ. იქ ჰყავდა დატო-

ვებული ცოლ-შვილი. არაბებმა მოტყუებით წამოიყვანეს და მავრებს მიყიდეს იგი. აუტანელი იყო მოხუცი ^{ერაყის} ბარკის ცხოვრება მავრებთან, მას თავისიანებზე ფიქრი სტანჯავდა. ეგზიუპერი ყოველთვის თანაგრძნობით ეპყრობოდა ბარკს, ალბათ, ამიტომაც შეჰბედა მან, თვითმფრინავში დამალული გამაპარეო. ფრანგ პილოტს ამის გაკეთება არ შეეძლო, რადგან მავრებთან ამდენი ტაქტიანი და საზრიანი დიპლომატიით ჩამოგდებული მშვიდობის დარღვევა არ უნდოდა. ეგზიუპერმა შეაგროვა ფული ბარკის გამოსასყიდლად, ხოლო როდესაც მავრებმა იცოტავეს მის მიერ შეთავაზებული თანხა, იგი იძულებული გახდა ამხანაგებისაგან ეთხოვა ფული და ისე გამოეყვინა მონა.

განთავისუფლებული მონა თვითმფრინავით ჩაიყვანეს ავადირში და ეგზიუპერმა ფულიც მისცა მას პირველხანებში სახარჯოდ. ჩვენ ვხედავთ თავდაპირველად რა თავბრუდამხვევი სიხარულით არის მოცული განთავისუფლებული ბარკი, მაგრამ იგი მალე იგრძნობს, რომ ყველასათვის უსარგებლოა, არავის არ სჭირდება, არაფერი არ აკავშირებს ადამიანებთან. „იგი თავისუფალია არაარობამდე, მას თითქმის წონაცკი აღარა აქვს ამ ქვეყანაზე“. ეს თავისუფლება მას ეჩვენება საზიზღრად. მოხუცი მოჰამედი უბრუნდება თავის ოჯახს. მან კარგად იცის, რომ სილატაკე ელის თავის წვრილ-შვილში, მაგრამ მოვალეობის გრძნობა უბრუნებს ადამიანურ ღირსებებს და მასთან ერთად ბედნიერებასაც, რადგან როგორც ეგზიუპერი ამბობს: „არ შეიძლება ერთ და იმავე დროს გრძნობდე პასუხისმგებლობას და სასოწარკვეთილებას“. აქაც ერთხელ კიდევ ვერწმუნდებით, რომ პასუხისმგებლობისა და თავისუფლების ცნებები ეგზიუპერს არა აქვს ერთმანეთისაგან მკაფიოდ გამოყოფილი. ეს ცნებები ერთმანეთს შეიცავენ, გულისხმობენ.

პასუხისმგებლობას გულისხმობს ეგზისტენციალისტების თავისუფლებაც.

„არსებობისა და თავისუფლების თავის თავში აღმოჩენას მოსდევს რამდენიმე განცდა (მდგომარეობა), რომელიც ტიპურია ეგზისტენციალისტებისათვის. ეს არის შიში, კაეშანი, პასუხისმგებლობა, უიმედობა და მიტოვებულობა“ (მზია ბაქრაძე: „უ. პ. სარტრის მსოფლმხედველობის ევოლუცია. მისი ლიტერატურული ნაწარმოებების მიხედვით“). ეგზისტენციალისტების აზრით, სწორედ ეს პასუხისმგებლობა იწვევს ისეთ განცდებს, როგორცაა უიმედობა, კაეშანი, მარტობა, ეს პასუხისმგებლობა აქცევს თავისუფლებას ტრაგიკულად. ეგზიუპერის თავისუფლების და პასუხისმგებლობის ცნებები კი ამართლებენ, აზრს აძლევენ ერთმანეთს.

მართალია, ეგზიუპერის წიგნში ვერ ვხვდებით ტერმინ „თავისუფლებას“ ისე ხშირად, როგორც „პასუხისმგებლობას“, მაგრამ იგი ყოველთვის იგულისხმება. მკითხველი გრძნობს, რომ ეგზიუპერის გმირები თავისუფლები არიან მოქმედების არჩევანში. მათ არჩევანს რაღაც გარეგანი პირობები კი არ განსაზღვრავს (მოვიგონოთ გიომეს, მერმოს, რიეიერის მაგალითები), არამედ გმირის სულიერი სამყარო, მისი შინაგანი მოთხოვნილება, ხოლო მისი გმირების სულიერი სამყარო ყოველთვის სუფთაა, რადგან ავტორს სწამს ადამიანის სიდიადე, მისი სიკეთე. ამიტომაც ეგზიუპერის გმირების მოქმედების არჩევანი ყოველთვის თავისუფალია და ამავე დროს გამართლებულია, ადამიანურია. ეგზიუპერის გაგებით, თავისუფლება არ არის ინდივიდუალურ ჭირვეულობათა შესრულება, ინდივიდის ბატონობა. მისი აზრით, თავისუფლება არის ადამიანის კეთილი ნების გამოვლენა მოქმედებით, მისი სრულყოფა. როგორც მოხუცი ბარკის მაგალითზე დავრწმუნდით, ეგზიუპერისათვის თავისუფლება ბედნიერების წყაროა. ეგზისტენციალისტების მიხედვით კი თავი-

სუფლება საბედისწეროა ადამიანისათვის.

რა არის თავისუფლება ეგზისტენციალისტების მიხედვით? „ადამიანი არ არის განსაზღვრული რაიმე არსებით: არც ღმერთით, არც ბუნებით. არ არსებობს რწმენა, რელიგია, ავტორიტეტი, კანონი, არ არის ცხოვრების აზრი. ადამიანები წარმოადგენენ აბსოლუტური სამყაროს თოჯინებს, უძლურებსა და სუსტებს, სამყარო თავისი გრანდიოზულობით ჰყულებს ადამიანს. ერთადერთი ჰეშმარიტება არის სიკვდილი. ადამიანს შეეცნობილი აქვს თავის შესაძლებლობათა ზღვარი. მან იცის სიკვდილის გარდაუვალობა. ადამიანი, რომელმაც ეს ყველაფერი იცის, განთავისუფლებულია ყველაფრისაგან და ეს თავისუფლება ტრაგიკულია“ (მ. ბაქრაძე, იგივე ნაშრომი).

ეგზიუპერისეული თავისუფლების ცნების გაგება ისევე, როგორც ყოველი მისი დებულება და, საერთოდ, მისი მრწამსი, გამოირჩევა ჰუმანურობით. მისი გმირები არ არიან სუსტები, უძლურები. ისინი არ წარმოადგენენ თოჯინებს. ეგზიუპერის ადამიანი არის ძლიერი, თავისუფალი (ამ სიტყვის სწორი გაგებით), მისი ადამიანი შეგნებულია და თავისუფალია მოქმედების არჩევანში. ხოლო ვინაიდან ეს ადამიანი საზოგადოების წევრია და არა ვიწრო, პირადი ინტერესების ჩარჩოში ჩაკეტილი ინდივიდი, ამიტომ მისი თავისუფალი არჩევანი ყოველთვის ემთხვევა საზოგადოების ინტერესების სამსახურს, ადამიანთა უკეთესი მომავლისათვის ბრძოლას.

ჰუმანისტმა მწერალმა ადამიანთა გულებისაკენ გზა მონახა თავისი რწმენით ადამიანის სიდიადეში. მეტად პროგრესული იდეებისა და ამბულებული გრძობების გამო, რომელთაც უხვად ვხვდებით მის წიგნებში, ეგზიუპერი ერთ-ერთი ყველაზე პოპულარული მწერალია მსოფლიოში.

მედიკალიზაცია

ქ ა ი ნ რ ი ჰ ბ ი ო ლ ი

არც ერთი შავი ხაზი, არც ერთი წითელი წერტილი, მთლიანად უმარულით შეღებული, ქვესავით უძრავი და მძიმე სახე. თეთრ ნიღაბს ზემოთ მუქი თმები პარიკის შთაბეჭდილებას ტოვებს, შეუღებავი ტუჩები მუქი ლურჯი და ორმოსავით ბნელია, ხოლო ღია ცისფერი თვალები იმ კარდინალის თვალებივით ცარიელი, რომელმაც რწმენა დაკარგა და ეს ამბავი საკუთარი თავისთვისაც ვერ გაუმხელია.

ასე გამოიყურება კომფორტაბელურ ბინაში მარტოდმარტო გამოკეტილი, მელანქოლით, შაკიკითა და მონოგამიით დაავადებული კლოუნი. მისი სახე გაქვავებული და შემზარავია, მაგრამ კიდევ უფრო შემზარავია ის, რაც მის სულში ხდება, რაც მას შინაგანად არღვევს და აცარიელებს. მშობლებისაგან განკიცხული, საყვარელი ქალისაგან მიტოვებული, კათოლიკე ქრისტიანთა კავშირის ადმინისტრატორისაგან მოტყუებული ხელოვანი დამწყვდეული ნადირივით დაძრწის საკუთარ ბინაში და მხოლოდ ტელეფონის მეშვეობით უკავშირდება გარესამყარს.

როს. ფენატკენი, ჯიბეცარიელი მთელ ქალაქში ეძებს ადამიანს, რომელიც დროებით მაინც დაეხმარება, თბილი სიტყვით ანუგეშებს და დააიმედებს ხელმოცარულს, მაგრამ ამაოდ. იგი ყველასათვის უცხოა.

ასეთია ცნობილი დასავლეთგერმანელი მწერლის ჰაინრიჰ ბიოლის მოთხრობის გმირი. მოთხრობას ჰქვია „კლოუნის თვალით“. და იგი დროის მხრივ ისევე შეკუთმულია, როგორც ბიოლის სხვა ნაწარმოებები. პროგრესული იდეების გამავრცელებელი, კეთილსინდისიერი, მორალურად სპეტაკი მწერალი დიდი ხანია ებრძვის ფაშიზმს, ძალადობასა და რელიგიურ ფარისევლობას. ბიოლს არ გადაუსვამს ხაზი წარსულისათვის, არ უპატივბია ჯალათებისათვის ჩადენილი დანაშაული, არ შერიგებია სათნოების მქადაგებელ და ბინძური პოლიტიკის გამტარებელ „წმინდა“ მამებს. მართალია, მისი სტილი ერთგვარ „თაღს სამოსელს“ ატარებს, მაგრამ იგი ქვეცნობიერ და ცნობიერ ზრახვათა მხილების, გარემოს შემოქმედებით გამოწვეული ემოციების მართებულად გადმოცემის და ღრმა ფსიქოლოგიური ანალიზის ჩინებული ოსტატია. ჰაინრიჰ ბიოლი უხვად იყენებს პროზაიზმებს, ეპიგრაფული სიტყვითა და სიმახვილით აღწერს

ამასწინათ საქართველოს ესტუმრა ცნობილი გერმანელი მწერალი ჰაინრიჰ ბიოლი, ვებუდავთ წერილს მის ერთ-ერთ უკანასკნელ რომანზე „კლოუნის თვალით“.

უმნიშვნელო დეტალებს და ქმნის დრამატულად დაძაბულ, მაღალმატვრულ, რეალისტურ ნაწარმოებებს. ბიოლის გმირები უმეტეს შემთხვევაში უბრალო ადამიანებია, ომის საშინელებით და ხანგრძლივი, სასტიკი ტერორით ტრავმირებული ადამიანები, რომელთაც წონასწორობის აღსადგენად სიბო, ადამიანური ალერსი, სულიერი საზრდო და მორალური სისპეტაკე ესაჭიროებათ.

მართალია, ინდივიდუალიზმისა და რელიგიური გრძნობებისაგან ისინი ჯერ კიდევ ვერ განთავისუფლებულან, მაგრამ ისეთ ბიურგერულ ატმოსფეროში უხდებოდა ცხოვრება, იმდენ თვალთმაქცობას, უტიფრობას და უსამართლობას ხედავენ ირგვლივ, რომ საკუთარი შეხედულებებისა და ადამიანობის შესანარჩუნებლად დიდი გამძლეობა და ვაჟაკობა სჭირდებათ. პატიოსან ადამიანს უჭირს ცხოვრება მათთან, ვინც მთლიანად უგულვებელყოფს ყოველგვარ მორალურ პრინციპს, სამართლიანობას, ადამიანთა შორის სოლიდარობას და მხოლოდ ხელისუფლებისა და გამდიდრებისაკენ ისწრაფვის. ყველაზე სავალალო კი ისაა, რომ ისინი აღწევენ კიდევ თავიანთ მიზანს. მოძალადეებმა მხოლოდ ტანსაცმელი გამოიცვალეს, სახეზე ნიღაბი აიფარეს, მაგრამ მათი ბუნება არ შეცვლილა. რასაც უწინ მოუხრიდებლად იტაცებდნენ, იმას ახლა თავაზიანი ღიმილითა და ერთმანეთის ხელშეწყობით ისაკუთრებენ. ჰაინრიხ ბიოლი დიდად თანაუგრძნობს „ღვთის კრავებს“, დაუნდობლად ამხელს იმათ, ვინც „კამეჩის ზიარება“ სცნო და მიიღო. გარდა ამისა, მის ადრინდელ ნაწარმოებებშიც შეიძლება ერთი, ჯერ კიდევ გაუმხელელი აზრის ამოკითხვა: თუ უბრალო ადამიანებისათვის ასე ძნელია კაცთმოყვარეობისა და პატიოსნების ტვირთის ზიდვა, მაშინ რას უნდა განიცდიდეს კაცი, რომელიც ბუნებამ ძლიერი ინტელექტითა და შემოქმედების უნარით დააჯილდოვა.

ამ ნაწარმოებამდე მწერალი მხოლოდ ერთხელ შეეხო ხელოვანის ბედს („უპა-

ტრონო სახლი“) დასავლეთ გერმანიის ბიურგერულ სამყაროში, სადაც ვიწრო ეგოიზმს, სიხარბესა და სიძუნწესთან თილშობილური — ჰუმანური პოზით და მაღალფარდოვანი სიტყვებით ნიღბავენ. სადაც ყოფილი ფაშისტები იმ კულტურის სახელით ლაპარაკობენ, რომელსაც სობდნენ და ანადგურებდნენ. ეტყობა, მწერალს დიდხანს აწუხებდა ეს პრობლემა და აი, თავის მცირე მოცულობის რომანსა თუ მოთხრობაში ჯერ გმირის ემოციური განცდებისა და ინტელექტუალური წიაღსვლების კონცენტრაცია მოახდინა, შემდეგ კი დაშალა, დაარღვია და დიდი დრამატიზმით გადაგვიშალა თვალწინ ნიჭიერი ხელოვანის, პროფესიონალი კლოუნის მძიმე ხვედრი.

ჰაინრიხ ბიოლი არა თუ უაღრესად მნიშვნელოვან დეტალს, უბრალო სიტყვასაც არ იყენებს უადგილოდ და ამიტომ არც ის უნდა მივიჩნიოთ შემთხვევითად, რომ მან ხელოვანისა და შემოქმედის მძიმე ტვირთი კლოუნს დააკისრა. მწერლის აზრით, შემოქმედი ხელოვნების რა მაღალ სფეროებსაც არ უნდა ეჭიდებოდეს, გარეგნულად აბსოლუტურად სერიოზული მიანიც არაა. მისთვის უაღრესად დიდი მნიშვნელობა აქვს შთაბეჭდილებას, ზემოქმედების ეფექტს.

სწორედ აქ უახლოვდება ერთმანეთს სასაცილო და სამწუხარო: ტრაგიკული იქნეს ფარსის მსუბუქ იერს, კომიკურს ტრაგიკულის მძიმე ფორმები ზღუდავს. ამიტომ ბიოლის გმირის ხელოვნება ზოგჯერ გამაღიზიანებელი ან დამამწვიდებელი საშუალება უფროა, ვიდრე ძალა და ამ გარემოებას ყველაზე ცხადად კლოუნი უნდა გრძნობდეს. ნაწარმოებებში ბევრია ამის დამადასტურებელი ეპიზოდი. საკმარისია სევდისა და უიმედობისაგან სულმეხუთულმა ჰანსმა თვითკმაყოფილი, თავდაჯერებული მამის წინაშე უეცრად დაბრმავებული ადამიანის როლი გაითამაშოს და მაშინვე ირღვევა დრამატული დაძაბულობა, საფუძველი ეცლება სერიოზულ ურთიერთდამოკიდებულებას, ფარსი ფარდასავით ეშვება მათ შორის და დაბრმავე-

ბული კლოუნი, მხოლოდ მისთვის შე-
სამჩნევი ქუქრუტანიდან, სარკაზმითა
და გულსტიკივლით აკვირდება, თუ რა
შთაბეჭდილება მოახდინა მისმა ხელოვ-
ნებამ მაყურებელზე. ეს სცენა თითქოს
შვებასა და ღიმოს უნდა იწვევდეს,
მაგრამ ხდება პირიქით. დრამატიზმის
მარწუხებში მოქცეული ფარსი საოც-
რად ამძაფრებს ვითარებას და გმირის
სულიერ ტკივილს თითქმის ხელშესახებს
ხდის.

ჰაინრიხ ბიოლმა საფუძვლიანად განა-
ზოგადა კიდევ ერთი მნიშვნელოვანი გა-
რემოება, რაც მის გმირს დეკადენტები-
საგან ანსხვავებს. თანამედროვე ხელო-
ვანს, სადაც არ უნდა ცხოვრობდეს იგი,
თუკი სინდისი გააჩნია, აღარ შეუძლია
განზე დგომა, წარმოსახვით შექმნილ
სამყაროში ჩაქეტვა, გულგრილი მკვრე-
ტელის როლით შემოფარგვლა. უდანა-
შაულო მსხვერპლთა გოდებამ საფუძ-
ველი გამოაცალა მის ესთეტიზმს, ხო-
ლო ცხოვრების მკაცრმა კანონზომიერ-
ებამ ჩაითრია და იმათ შორის გადაის-
როლა, ვინც უსამართლობით, უფულო-
ბითა და უპურობით იტანჯება. ხელოვანი
თვითონ აღმოჩნდა ცხოვრების მძლავრ
მარწუხებში. ახლა მას უკვე აღარც ეს-
თეტიზმის თავი აქვს და ვეღარც იუმო-
რისტული მსოფლმხედველობა და სნო-
ბიზმი შველის. ყოველგვარი თვალთმაქ-
ცობა, სიყალბე და ბურჟუაზიული კე-
თილდღეობა გულს ურევს გრძნობაგამა-
ხვილებულს. ჭირის დღესავით სძულს
ყველა, ვინც ხელოვნებას მძორად აქ-
ცევს და მის ხარჯზე ცხოვრებას ფიქ-
რობს. ხელოვანი თვით გახდა ამა ქვეყ-
ნის ძლიერთა საშიში მტერი და მამხი-
ლებელი.

ქემარტი ხელოვანი, ბიოლის აზ-
რით, არასოდეს არ გაუბრის სინამდვი-
ლეს, არ ცდილობს გვერდი აუაროს მახ-
ვილ კუთხეებს, ამიტომ შემოქმედებითი
პროცესი მისგან მეტისმეტად მძიმე
შრომას მოითხოვს. ხელოვნებაზე გაუ-
თავებელი ლაპარაკი მხოლოდ მას უყ-
ვარს, ვინც თვითონ არ ქმნის, ვისთვის
საც ხელოვნება გასართობი საშუალება

ან ერუდიციითა და ესთეტიკა გემოვნ-
ებით სპეკულაციის საგანია. თავად ხე-
ლოვანს კი მომქანცველი შრომითი
დღე დასვენება სჭირდება, ენატრება
ჩვეულებრივი, ყოველდღიური საყოფა-
ცხოვრებო წვრილმანები, მახლობელი
ადამიანი. ნამდვილი შემოქმედი უფ-
რო გრძნობაგამახვილებული, შინაგანად
რთული და ნაკლებ პრაქტიკულია, ვიდ-
რე ჩვეულებრივი ადამიანი. ამიტომ მის-
თვის უცხოა ყოველგვარი დემონიზმი,
მედიდურობა, სნობიზმი და მქადაგებ-
ლობა. ხელოვანს განდიდებისა და გამ-
დიდრების უფრო უნდა რცხვენოდეს,
ვიდრე ხელმოკლეობისა და დაცემის.
მართალია, მუშაობის პირობები ზოგ-
ჯერ ზედმეტ ხარჯებს მოითხოვს მისგან,
მაგრამ ეს როდი ნიშნავს, რომ მას
სხვებზე უკეთ ცხოვრების უფლება აქვს.
ხელოვანისათვის არც ბოჰემა აუცილე-
ბელი მოთხოვნილება. ბოჰემას ზოგი
პოზის გამო ეტანება, ზოგი კი მასში
თავდავიწყებას ეძებს, რადგან ცხოვრე-
ბისათვის თვალი ვერ გაუსწორებია.

ჰაინრიხ ბიოლის ასეთი შეხედულებე-
ბი ხელოვნებაზე მთელ ნაწარმოებშია
გაფანტული. ხშირად იგი პირდაპირ ამ-
ბობს სათქმელს, ზოგ რამეს კი მხატვ-
რული განზოგადების მეშვეობით გან-
მარტავს. მიუხედავად პრობლემების სი-
უხვისა, მისი თვალსაზრისი მაინც არაა
ესთეტიკის ჩამოყალიბებული თეორია
ან ერთი მთლიანი სისტემა. ეს უფრო
ცალკეულ საკითხებზე გამოთქმული პი-
რადი აზრები და შეხედულებებია. ცხა-
დია, ბევრი დებულება ინდივიდუალის-
ტური თვალსაზრისითაა გაშუქებული,
მაგრამ პროგრესულ ელემენტებსაც შე-
იცავს.

ჰაინრიხ ბიოლი ძალზე დიდ მნიშვნე-
ლობას ანიჭებს ნივთიერ სამყაროს, ადამ-
იანზე მისი შემოქმედების ძალას. შინა-
განი მონოლოგები და ასოციაციები რომ
უფრო მძაფრი და დამაჯერებელი იყოს,
ჰაინრიხ ბიოლი, უმეტეს შემთხვევაში,
ამბავს პირველი პირით მოგვითხრობს
და ამ ტრადიციისათვის არც ამჯერად
უღალატნია.

სულიერი კრიზისი ჰანს შნირისათვის უცხო სენი არ იყო. მან ჯერ კიდევ ბავშვობაში იგრძნო, თუ რა თხელია ყინული, რომელზედაც ფეხი შედგა, მაგრამ მას შემდეგ, რაც საყვარელმა ქალმა მიატოვა კრიზისი მეტისმეტად გაჭიანურდა და ბოლოს სულიერ აგონიაში გადაიზარდა. ტკივილის დასაყუჩებლად მან ჩვეულებრივ საშუალებას მიმართა, სვამდა თევების მანძილზე, სვამდა უმოწყალოდ, ვეღარ ვარჯიშობდა, სცენაზე ხშირად მთვრალი გამოდიოდა, ბოლოს წონასწორობაც დაკარგა და ერთ-ერთი წარმოდგენის დროს დამარცხდა. ფეხის ტკენის შემდეგ იძულებული გახდა შეეწყვიტა გასტროლები და ბონში დაბრუნდა. მარცხი მოულოდნელი არ იყო მისთვის, მან მანამდეც კარგად იცოდა, რომ შემოქმედებითი პროცესი მოითხოვს ფხიზელ გონებას, ხელოვანი არასოდეს არ უნდა კმაყოფილდებოდეს იმით, რაც შექმნა, რადგან ყოველგვარი ხელოვნური აგზნება, პროფესიული თავდაჯერებულობა ხელოვანს ჯერ ამდებიურებს და ბოლოს კლავს კიდევ. როგორც კი ჰანსი დარწმუნდა, რომ ჭეშმარიტ ხელოვნებას ღალატობს, სცენაზე განგებ წაიქცა და ფეხი იტკინა.

ბონი მისი მშობლიური ქალაქია. აქ მას მშობლები, ნათესავები, მეგობრები და ნაცნობები ჰყავს, საკუთარი ბინა აქვს, უფრო სწორად, აქვს და არცა აქვს, რადგან ბინა მდიდარმა ბაბუამ აჩუქა და პირობის თანახმად, ამ ბინის არც გაყიდვა შეუძლია და არც გაქირავება.

ჰანს შნირმა ბონში სევდისაგან შეკუმშული გული, გესლი და ერთი მარკა ჩამოიტანა. ფულის შოვნის ყველა გზა მას დროებით მოჭრილი აქვს. მან ქალღლის ერთ მხარეს ჩამოწერა იმ ამხანაგების გვარები, რომლებსაც ფულს დაესესხება, ხოლო მეორე მხარეზე ჩამოწერა სია იმ ადამიანებისა, რომლებსაც დასახმარებლად მხოლოდ უკიდურეს შემთხვევაში მიმართავდა. პირველ სიაში მოხვდნენ სკოლის ამხანაგები და მამის საყვარელი, მეორეში კი მშობლე-

ბი, ძმა და პოლიტიკანი კათოლიკური რელიგიური „წრის“ წევრები. ფულს თხოვნა მისთვის მხოლოდ ფორმალური საბაზია: მან კარგად იცის, რომ ხელს არავინ გაუმართავს. სინამდვილეში იგი ბონში იმისთვის ჩამოვიდა, რომ ყველას დაანახოს მათი ნამდვილი სახე, დაიბრუნოს მარი და სამუდამოდ გაწყვიტოს კავშირი ნათესავებთან. პირველად იგი დედას ურეკავს და ანგარიშის გასწორებაც აქედან იწყება.

ერთხელ მას აზრად მოუვიდა შეექმნა პანტომიმა ყინულის გასაღებების მეშვეობით. როგორც კი გასაღები ბუდეში ხვდება, მაშინვე დნება და კარის გაღება არ ხერხდება. ბონში მან ასეთი გასაღებების მთელი აცმა ჩამოიტანა. პირველი გასაღები საკუთარი ოჯახის კარის გასაღებად მოიმარჯვა, მაგრამ სანამ გადააბრუნებდა, ამ ოჯახის ერთ-ერთი წევრის, მისთვის ყველაზე საყვარელი ადამიანის, უდროოდ დაღუპული დის სახე მოაგონდა.

ომი თითქმის დამთავრებული იყო, როცა ფაშისტებმა გამოაცხადეს, სამშობლოს დაცვაში ქალიშვილებმაც უნდა მიიღონ მონაწილეობა. ჰანს შნირი მაშინ თერთმეტი წლის იყო, მისი ძმა ლეო—რვა წლისა, ხოლო მათ უფროს დას ჰენრიეტას თექვსმეტი უსრულდებოდა. მშენიერი, ცხოვრებაში გამოუცდელი ქალიშვილი ადვილად დაიყოლია უგუნურმა დედამ მონაწილეობა მიეღობოდა და ეს სწორედ მაშინ, როცა მსხვერპლს არავითარი აზრი არ ჰქონდა. ჰენრიეტა დაიღუპა. მალე ომიც დამთავრდა: მას შემდეგ ჩვიდმეტი წელიწადი გავიდა და ახლა ის ქალი, რომელმაც ნაცისტების მოწოდებისთანავე ასე გულარხეინად გაგზავნა შვილი სასაკლაოზე, „რასობრივ წინააღმდეგობათა მომრიგებელი გაერთიანებული კომიტეტის“ თავმჯდომარეა.

ჰანს ტელეფონში დედის ხმის ნაცვლად კომიტეტის თავმჯდომარის საქმიანი ხმა მოესმა, ბოლმა ყელში მოაწვა და დედას გულის მოსაკლავად მოურიდებლად უთხრა:

— დამალაპარაკეთ თუ შეიძლება თქვენს ქალიშვილთან.

ყურმილში გაისმა მოხუცი ქალის ტირილი, მაგრამ ჰანსმა იცის, რომ დედია ცრემლები ისევე ყალბია, როგორც მისი პრინციპები. როცა ჰენრიეტას დაღუპვის ამბავი გაიგეს, ყველა ჰენრიეტას ხელსახოცს მიაჩერდა, საერთო სახელსახოცეში რომ იდო. ერთადერთი ადამიანი, რომელმაც კოვზი აიღო და ჰამას შეუდგა, დაღუპული შვილის დედა იყო. ამით მას იმის თქმა უნდოდა, რომ ცხოვრება გრძელდება, მაგრამ თერთმეტი წლის ბავშვმა დედას ხელიდან კოვზი გააგდებინა, შემდეგ საყვარელი დის ოთახში ავირდა, მთელი მისი ნივთები ფანჯრიდან ეზოში გადმოყარა, არ დატოვა არც ერთი ჩვარი, არც ერთი ქაღალდის ნაგლეჯი, ყველაფერს თავი მოუყარა, ბენზინი გადაასხა და ცეცხლი წაუკიდა. თერთმეტი წლის ბავშვმა გუმანით იგრძნო, რომ სიცოცხლე კი არ გრძელდება, არამედ გრძელდება სიკვდილი, ჰენრიეტას სიკვდილი. სწორედ ამაზე მეტყველებს ყოველი მისი ნივთი და, ეს რომ სხვებსაც ცხადად ეგრძნოთ, ნივთებს ცეცხლი წაუკიდა და ერთბაშად მოსპო.

ყურმილში ისევ გაისმის დედის ხმა, მაგრამ ახლა უკვე ცივი, საქმიანი, შურისმაძიებელი.

— შენ თურმე ისევ განიცდი პროფესიულ მარცხს, — ეუბნება იგი შვილს ღვარძლიანად, ნიშნისმოგებით.

ყინულის გასაღები გადნა, კარი კი ისევ დახურული დარჩა, მაგრამ ჰანსს ეს ამბავი არ ადარდებს. მას მიაჩნია, რომ ზოგიერთი ცოცხალი მკვდარია, ზოგი მკვდარი კი — ცოცხალი, მაგრამ არა რელიგიური ან ისტორიული თვალსაზრისით, არამედ მათი ადამიანობის მიხედვით. მკვდარია მისთვის დედა, ეს ძუნწი, უგუნური, ყველა დროისა და ყველა ხელისუფლების მამებელი დედაკაცი და ცოცხალია ის პატარა ბიჭი, რომელსაც რვა წლის ასაკში იარაღის ხმარებას ასწავლიდნენ და ხელში ყუმბარა აუფეთქდა.

ჰანს შნირი ოჯახთან შესარიგებლად

ან ნათესაური გრძნობების გასაღებიც კი ლად არ დაბრუნებულა ბონში. მას შემდეგ, რაც პოლიტიკური მიზნებისთვის რელიგიური გრძნობების გამოყენებაში დახელოვნებულმა სპეკულანტებმა, ყაჩაღებით ერთ წრეში გაერთიანებულმა კათოლიკებმა, საყვარელი ქალი წართვეს, იგი, როგორც ხელოვანი, მბეჭეტავ ნაკვეთხალს ჰგავს, ცეცხლის გასაღვევებლად კი მარის დაბრუნება საჭირო. სხვა ქალი მისთვის არ არსებობს. ჰანს შნირი თავად აღიარებს, რომ ის მონოგამია, მაგრამ ეს არაა რაიმე ორგანული დაავადება; მონოგამიის მიზეზი მისი სულიერი სამყაროა.

ჰანს შნირმა იცის, რომ რაც უფრო პატიოსანია ადამიანი, რაც უფრო მეტი პასუხისმგებლობის გრძნობა გააჩნია, მით უფრო ძნელია მისთვის ზერეღე და დროებითი დამოკიდებულება ქალთან. ჰანს შნირი რომ გაქნილი საქმოსანი, ეგოისტი და ექსპლოატატორი ყოფილიყო, მაშინ ქალი მისთვის მხოლოდ სიამოვნების წყარო იქნებოდა და მონოგამიაზე წარმოდგენაც არ ექნებოდა. მაგრამ მას სიამოვნების გარდა მახლობელი ადამიანიც სჭირდება, ქალიც და ადამიანიც ჭოველგვარი პირობითი დაყოფის გარეშე, რადგან მისთვის არ არსებობს ზღვარი ფიზიკურსა და სულიერს შორის. მისი აზრით, რაღაც ადამიანური ელემენტი მეძავი ქალისა და გრძნობადაჩლუნგებული მამაკაცის ურთიერთობაშიც კი აუცილებელია. ამიტომ არ გაუფრთხილდა თავის გრძნობებს ჰანს შნირი. ხორცი და სული ნაწილ-ნაწილ რომ არ გაეფლანგა, არაფერი არ დაიტოვა თავისთვის, ყველაფერი ერთ ქალს მისცა, მხოლოდ ერთ ქალს დაეყრდნო და როცა საფუძველი გამოეცალა, საშინელი მარტობა და სიცარიელე იგრძნო. მან მარტო ქალი კი არ დაკარგა, არამედ საკუთარი თავიც, რადგან ერთბაშად გაფლანგული გრძნობების აღდგენის იმედი აღარა აქვს.

ჰანს შნირის მონოგამია თვით მის მიერ არჩეულმა ცხოვრების გზამ განაპირობა. ოჯახთან და საზოგადოებასთან

კონფლიქტმა იგი მარტოობის საცალფეხო ბილიკზე დააყენა, ხოლო შემოქმედებით პროცესს იმდენი ენერგია შეაღია, რომ გარე სამყაროში არაფრის გადაკეთების და ძიების თავი აღარ ჰქონდა. მარი იყო მისი ერთადერთი საზოგადოება, ერთადერთი მახლობელი ადამიანი, ერთადერთი ქალი. მის მონოგამიას ერთი ვიწრო-პიროვნული ხასიათიც აქვს.

ოჯახთან და საზოგადოებასთან კონფლიქტი განსაკუთრებით მას შემდეგ გამწვავდა, როცა მან მარისთან პირველი ღამე გაათია. ოჯახმა ვერ აპატია დამოუკიდებლობა და რამდენიმე თაობის მიერ დაგროვილი მილიონების უგულვებელყოფა, საზოგადოებამ კი, უფრო სწორად, ფილისტერებმა და რელიგიას ამოფარებულმა პოლიტიკანებმა, — ერთ-ერთი ღამე და მათი გავლენის ქვეშ მყოფი ქალის მითვისება და მასთან ხელმოუწერლად ცხოვრება. ფაშისტური რეჟიმის დროს ჰანსს ამდენს არ მოუთმენდნენ, შინ მიუხტებოდნენ, დააპატიმრებდნენ და საკონცენტრაციო ბანაკში ამოაყოფინებდნენ თავს. მაგრამ ახლა ამისთვის საჭიროა პროკურორის სანქცია, ღია სასამართლო პროცესი და ამიტომ სულ სხვა მეთოდებით ებრძვიან.

ოჯახი არ სცნობს ჰანსს, არავითარ მატერიალურ დახმარებას არ უწევს. დედამისი იმასაც კი წერს, რომ სამუდამოდ ამოიგდო გულიდან, ხოლო ფაშისმის ყოფილი მქადაგებლები, კარიერისტები და რენეგატები მის წინააღმდეგ საყოველთაოდ ცნობილ იარაღს — საზოგადოებრივ აზრს იყენებენ. ასეთი მორალური დოგმებით სწორედ ის ადამიანები ებრძვიან მას, რომლებიც ბონში მექავეების ნაკლებობას უჩივიან. საკმარისია ჰანს შნირმა სცნოს მდიდარი ოჯახის პრივილეგიები, არსებული საზოგადოებრივი წყობის კანონიერება და მას ყველგან სიხარულით მიიღებენ, მაგრამ იგი არავითარ დათმობაზე არ მიდის და არც შეუძლია წავიდეს, რადგან მისთვის ცხოვრება და შემოქმედება ერთი მთლიანი პროცესია. მარის სწორედ ეს არ ეს-

მის, არ ესმის, რომ ამ პროცესის ძველ-მენტებად დაშლა ჰანსში ხელოვნურ მოკლავს და ადამიანსაც. სანამ პროცესი-
თი უყვარდათ, მათ წინაშე ძლევამოსილი მტრებიც კი უძლურნი აღმოჩნდნენ, მაგრამ როგორც კი მათ ურთიერთობაში კრიზისმა იჩინა თავი, მტრებიც მაშინვე გააქტიურდნენ.

მარი ჩვეულებრივი ქალია. საშუალო ადამიანებისაგან იგი არც ჰკუთნის გამოირჩევა და არც ემოციურობით. სიღარიბეში გაზრდილი მუდამ სხვისი გავლენის ქვეშ იმყოფებოდა. კათოლიკური ეკლესიის მოღვაწეებმა ბავშვობიდანვე დაიპყრეს მისი გონება. ჰანს შნირმა მოწიფული ქალიშვილი მხოლოდ გაბედული მოქმედებით გამოგლიჯა ხელიდან „მორალური პრინციპების“ მქადაგებლებს, მაგრამ როცა მისი გავლენა შესუსტდა, მარი ისევ კათოლიკებმა გადაიბირეს. ჰანსი თავდაუზოგავად შრომობდა, რასაც შოულობდა, ხელგაშლილად ხარჯავდა, საყვარელ ქალს ბავშვივით ანებივრებდა და მისგან მხოლოდ ადამიანურ თანაგრძნობასა და ალერსს მოითხოვდა. მაგრამ როცა ადამიანებს ერთმანეთის არ ესმით, მაშინ არავითარი მნიშვნელობა არა აქვს, ვინ ვისგან რას მოითხოვს.

მარი ხედავს, რომ ცხოვრება მიდის, ისინი კი არც მატერიალურად არიან უზრუნველყოფილი და არც მყარი საზოგადოებრივი მდგომარეობა აქვთ. ქალი, რომელიც ერთ დროს შეურაცხყოფილად კი გრძნობდა თავს, როცა ლაპარაკი ჰანსის მშობლების სიმდიდრეზე ჩამოვარდებოდა, ახლა „უმაღლესი მორალური პრინციპების“ და „მეტაფიზიკური შიშის“ მაღალფარდოვანი სიტყვებით ნიღბავს საკუთარ მისწრაფებას მყარი საზოგადოებრივი მდგომარეობისა და ბურჟუაზიული კეთილდღეობისაკენ. მათი ურთიერთობა იმდენად გამწვავდა, რომ ეს კათოლიკური „წრის“ წევრებმაც კი იგრძნეს და მაშინვე ჰანსის წინააღმდეგ დაიარაზმნენ. სანამ ჰანსი წარმოღვენებს მართავდა, კონფერენციაზე ჩამოსული „წრის“ წევრები სასტუმროში მარტო დარჩენილ მარის შეუჩნდნენ

და ბოლოს ერთ-ერთმა მათგანმა, ციუპ-ფენერმა, ცოლობაზე კი დაიყოლია. ჰანსმა სასტუმროში დაბრუნებისთანავე იგრძნო, რომ მარი სხვისი სიტყვებით ლაპარაკობდა, რომ მის მძალფარდოვან ფრაზებს ბონის, ზომერვილდების და ციუპფენერების სუნი უდიოდა. მას არც გაჰკვირვებია, როცა მეორე დილით მაგიდაზე ბარათი იპოვა, სადაც მხოლოდ ერთი უაზრო ფრაზა ეწერა: „მე უნდა წავიდე იმ გზით, რომლითაც უნდა ვიარო“.

ჰანს შნირი ბონს ფანჯრიდან გაჰყურებს და ისეთი გრძობა აქვს, თითქოს მთელი ქალაქი მისდამი მტრულადაა განწყობილი. ამ დროს ტელეფონით რეკავს მისი ანტრეპრენიორი ცენერერი. ხელოვნებით მოვაჭრე საქმოსანმა კარგად იცის, რომ ჰანს შნირის შემოქმედებითი პოტენციალი არ ამოწურულა, რომ ჯერ კიდევ შეიძლება მისი ტალანტის ექსპლოატაცია და ამიტომ შემდეგ პირობებს სთავაზობს: დაანებოს თავი სმას, მონახოს ქალი, რომელიც ექვს თვეს მაინც შეინახავს, ამ ხნის განმავლობაში ყოველდღე რვა საათი მაინც ივარჯიშოს და ამის შემდეგ კვლავ გამოუშვებს მას სცენაზე. „მათ შესანიშნავად იციან, რომ ყველაზე უსინდისო მსახიობი ყველაზე კეთილსინდისიერ ანტრეპრენიორზე ათასჯერ უფრო პატიოსანია, მაგრამ, გარდა ამისა, ისიც შესანიშნავად იციან, რომ ჰემმარიტ მხატვარს არ შეუძლია არ გააკეთოს ის, რასაც აკეთებს, სულიერთა სურათებს ხატავს თუ კლოუნით დაძრწის ამქვეყნად“, — ფიქრობს ჰანსი თავისთვის. იგი ანტრეპრენიორისა და სუტენერს შორის დიდ განსხვავებას ვერ ხედავს. მათი საუბარი ჰგავს კიდევ ფასდაკარგული მეძავი ქალისა და სუტენიორის საუბარს.

ყინულის გასაღებები თანდათან დნება, მაგრამ ჰანსს დასაკარგავი აღარაფერი აქვს და ამიტომ ცდილობს ყველა მოსინჯოს. გამწარებული ურეკავს კათოლიკური „წრის“ თითქმის ყველა წევრს, სურს სიტყვიერად მაინც გაუსწოროს ანგარიში მათ და გაიგოს, სად არის მარი.

„განათლებული კათოლიკები“ გაუბრალებს ჰანსთან საუბარს, მაგრამ თუ მაინც უნდა დებათ მასთან ლაპარაკი, ურჩევენ მისი ეგუოს ცხოვრებას, დაემორჩილოს ბელს. ჰანსს ყველაზე მეტად სწორედ ამგვარი რჩევა აღიზიანებს, რადგან ადამიანი ბუნებით უნდა იყოს შეზღუდული, ყოველგვარი ხელოვნური შეზღუდვა სხვა არაფერია, თუ არა სიყალბე, პოზა და ფარისევლობა. „განათლებულ კათოლიკებს“ შორის ყველაზე დიდი ავტორიტეტით სარგებლობს „წრის“ სულიერი მამა, ერთდირებული რენეგატი და ესთეტი, პატივმოყვარე, მჭევრმეტყველი ზომერვილდი. იგი სხვებზე უფრო თვალთმაქცი და ჰქვიანია და ამიტომ თვითონ ურეკავს ჰანსს. ესაუბრება სათნო კაცის თანმდებლობით, ხუმრობს, დახმარებასაც კი სთავაზობს, რადგან დარწმუნებულია, რომ ჰანსი გათავებული კაცია და ახლა მისი უფსკრულში გადაადგება მათ ვნებას უფრო მოუტანს, ვიდრე სარგებლობას. მთელი საუბრის მანძილზე ჰანსის მოყვარულ სულიერ მამას ერთხელაც არ აუმაღლებია ხმა, მაგრამ ორჯერ მაინც მწარედ დაგესლა ისედაც განადგურებული ადამიანი. ერთხელ, როცა მარის რომში გამგზავრება აცნობა, ზოლო მეორედ მაშინ, როცა მიხვდა, რომ ჰანსი მონოგამია. თავად კათოლიკებს ასეთი რამ არ ემართებათ. ისინი აქეთ-იქით ისვრიან დოგმებისაგან გამოჩორკნილ პრინციპებს, მაგრამ როცა თვითონ სცოდავენ, ამას „ადამიანური სისუსტით“ ხსნიან.

ჰანს შნირი კარგად იცნობს ზომერვილდს და ყველაზე მეტადაც იგი სძულს, მაგრამ ამ სიძულვილს კიდევ უფრო ამძაფრებს ზომერვილდის ესთეტიზმი. ესთეტიზმის ანუ დეკადენტების შინაგანი სივიწროვე, ეგოიზმი, ყალბი პათოსი და პიროვნული სიმხდალე მან ჯერ კიდევ ბავშვობაში იგრძნო. მათ ოჯახში ყოველთვის ცხოვრობდა რამდენიმე დეკადენტი მწერალი და პოეტი, რომელთაც დედამისი თავს ევლებოდა და გულუხვად უმსპინძლდებოდა. ფაშისტები მაინცდამაინც დიდ ანგარიშს არ უწყებ-

დნენ მათ. ფრანგული ღვინოების ჭაშნიკისა და ფერთა ნახევარტონების მცოდნე მწერლები თვითონ ელაქუცებოდნენ ფაშისტებს. ასეთი მწერლებისათვის შემოქმედება, ხელოვანის მოწოდება და ცხოვრება ერთმანეთისაგან განცალკევებული იყო. ქალბატონ შნირს სწორედ ერთ-ერთმა ასეთმა ესთეტიკმა ურჩია ჰენრიეტას ომში გაგზავნა. ახლა კი იგი საგარეო საქმეთა სამინისტროში მუშაობს და თავი ფაშისტების დროს დევნილ კაცად მოაქვს, რადგან ნაცისტებმა ერთ-ერთი წიგნი არ დაუბეჭდეს. „ასეთ პირობებში ადამიანს ტყუილის თქმა არც ჭირდება, იგი ყოველთვის იბოვის ცხოვრებაში თბილად ადგის“, — შენიშნავს ჰანსი გესლიანად. მას არ სწამს ესთეტიზმი, რომელიც ადამიანს პასუხისმგებლობისა და ზნეობრივი მოვალეობისაგან ანთავისუფლებს.

ინტელიგენტ კათოლიკებთან საუბრის შემდეგ ჰანსი ორმხრივ გულისრევას გრძნობს: ფიზიკურს, იმიტომ რომ დილიდან პირში კონიაკის მეტი არაფერი ჩაუშვია და სულიერს იმის გამო, რომ მარი ციუპფენერთან ერთად გაემგზავრა რომში. მისი წარმოდგენა ნათლად ხატავს მათი მომავალი ცხოვრების სურათებს. კომფორტაბელური კერძო სახლი, თანაბრად შეკრებილი ვაზონები, გარაჟი, გამტვერიანებული „მერსედესი“, ტელევიზორის მკვეთრი შუქი, მეზობლის ეზოში გადავარდნილი ბურთი, ერთი სიტყვით, ბურჟუაზიული კეთილდღეობა, ბურჟუაზიული კეთილმეზობლობა და კერძო საკუთრების ხელუხლებლობა. მუდამ მოხდენილად ჩაცმული ციუპფენერი ყოველ დილით ცივ შხაპს იღებს და „ისე გულმოდგინედ იხეხავს კბილებს, თითქოს რეკორდი უნდა დაამყაროს“. კბილების ხეხვაში მას არც მარი ჩამორჩება, მაგრამ ახლა იგი სახელმწიფო მოხელის მორჩილი ცოლი და პატივცემული ოჯახის დიასახლისია. ამ ოჯახის წევრები მხოლოდ მაშინ იმალდებენ ხმას, როცა მათ გაკრიალებულ მანქანას ბავშვი კენჭებს ესვრის ან მეზობელი ახალგაზრდები თეთრეულს შემთხვევით

დასვრის, ხოლო სიცრუეს, ლალატს და ავკაცობას უხმოდ უვლიან გვერდს.

შომშლით გამოწვეული გულმწკნევა რომ დაიწყნაროს, ჰანსი სამზარეულოში საკმელს იმზადებს, მაგრამ ამ დროს მამა ესტუმრება. შთამომავლობით მილიონერი, უნაკლოდ ჩაცმული, გაარისტოკრატებული ბიურგერის ესთეტიკურ გრძნობას შეურაცხყოფს შვილის გრძელი ხალათი, ყავაგადასხმული ფეხსაცმელი, სველი წინდები. იგი შვილს ჭენტლმენური თავაზიანობით სთხოვს — ტანსაცმელი გამოიცვალეო. მას ეგონა, შვილის ბინაში მოდერნისტულ სურათებს, „ბოჰემურ“ სტილს აღმოაჩენდა, მაგრამ ჩვეულებრივი, უგემოვნოდ შერჩეული ნივთების მეტი ვერაფერი აღინახა. ამის გამო ჰანსი კიდევ უფრო დაეცა მის თვალში. ბინის მოწყობილობა არ შეეფერებოდა ტრადიციულ წარმოდგენას ხელოვანის ცხოვრებაზე. უფროსი შნირი ცხოვრებას კომერციული თვალსაზრისით უყურებს და საქონლის ხარისხს მისი ღირებულების მიხედვით აფასებს. მას სჭირდება საუკეთესო ექიმი, საუკეთესო მკერავი, საუკეთესო შამპანური და ახლა გერმანიის ფედერაციული რესპუბლიკის საუკეთესო თეატრალური კრიტიკოსის რჩევით შვილს სთავაზობს ფინანსურ დახმარებას, თუ იგი სწავლას ერთ-ერთ საუკეთესო მასწავლებელთან განაგრძობს. ჰანსმა შესანიშნავად იცის ამ ცნობილი თეატრალური კრიტიკოსის ფასი. ჰენკოლში უაღრესად ერუდირებული, გონებაბანჯილი, კულტურას ნაზიარები კაცია, მაგრამ იგი მხოლოდ სპეციალისტია და ხელოვანის არაფერი სცხია. ხოლო ჰანსის აზრით, სპეციალისტს ისე ესმის ხელოვანის, როგორც მოსამართლეს ბრალდებულისა. ვარდა ამისა ჰანსს არ სჯერა სქესობრივად და ზნეობრივად მანკიერი ადამიანებისა. ჰენკოლში კი ჰომოსექსუალისტი და ფილისტერი.

ჰანსი ყოველთვის გაუბრბის ხელოვნებაზე ლაპარაკს იმ ადამიანებთან, რომელთაც ხელოვნების არაფერი ესმით. მამას რომ დაუმტკიცოს, თუ რამდენად

მომწიფებულია როგორც ხელოვანი, მის წინ უეცრად დაბრმავებული ადამიანის როლს გაითამაშებს, და იმდენად დამაჯერებლად, რომ მამამისი ფითრდება, ხელი უკანკალებს და ეჭვი არ ეპარება, რომ შვილი მართლაც დაბრმავდა. მაგრამ ამის გამო იგი აზრს არ იცვლის. მას მხოლოდ სახელმძღვანელო ავტორიტეტებისა და საზოგადოებრივი აზრისა სჯერა, რადგან ყოველი ახალი და უცნაური მოვლენა მისგან დაფიქრებასა და დაკანონებულ ნორმებზე უარის თქმას მოითხოვს. მამამისი ისევე, როგორც ბევრი ხელოვნებათმცოდნე, ვან-გოგის სურათში ნახევარ კოლოფ თამბაქოსაც არ მისცემდა.

ჰანსი უარს ამბობს სწავლის გასაგრძელებლად პარიზსა ან ბრიუსელში გამგზავრებაზე. მას მხოლოდ დასვენება და დროებითი ფინანსური დახმარება სჭირდება, სულ რაღაც ათასი მარკა თვეში, მაგრამ მამამისი ამ წინადადებას ისე შეაშინა, რომ ტუჩები აუკანკალდა. მილიონერს, რომელმაც საყვარელს სახლი უყიდა და წლების მანძილზე ინახავს, შვილისათვის თვეში ათასი მარკაც კი არ ემეტება. მაგრამ ამის მიზეზი მარტო სიძუნწე როდია. ჰანსს რომ დაეთმო, შერგებოდა არსებულ სინამდვილეს, ამერიკასა ან საფრანგეთში გამგზავრებულიყო, მაშინ მამამისი მეტ ხელგაშლილობას გამოიჩენდა, მაგრამ მისი გულგრილი დამოკიდებულება ფულისადმი, ოჯახური ტრადიციებისადმი, საზოგადოებრივი აზრისადმი ძირს უთხრის მამის კეთილდღეობას. ჰანსმა და მარიმ ჯვარდაუწერლად დაიწყეს ცხოვრება და ამის გამო მამამ მათ უარი უთხრა დახმარებაზე. ამავე დროს თვითონ კანონიერი ცოლიც ჰყავს და საყვარელიც, მაგრამ როცა შვილს წერილს სწერს და საქციელს უწუნებს, საბუთად სწორედ მორალური მოსაზრებები მოჰყავს.

მამა ისე გამოეთხოვა ფიზიკურად და სულიერად ტრავმირებულ, ერთი მარკის ამარა დარჩენილ შვილს, რომ ჯიბისაკენ ხელი არც წაუღია.

მარტო დარჩენილი ჰანსი ურეკავს მა-

მის საყვარელს, ძმას, მეგობარ ქალს მონიკა სილვის, ყველას სთხოვს დახმარებას და თანაგრძნობას, მაგრამ მამის საყვარელი საკმაოდ ცბიერი აღმოჩნდა, ძმა სასულიერო სასწავლებლის კედლებშია გამოკეტილი, მონიკა სილვის კი სტუმრები ჰყავს და ჰანსი ხვდება, რომ ერთ-ერთი მათგანი ზომერვილია. დროებით ხელმოცარულ ხელოვანს სწორედ მძიმე მატერიალური და სულიერი კრიზისის დროს განუდგა ყველა.

უმარჯულით სახეშეღებულ კლოუნს დარჩა მხოლოდ ერთი გასაღები და მცირე იმედი. მარი ჯერ კიდევ არ უნახავს, მარი რომშია და მალე დაბრუნდება. უმარჯულის სქელი ფენა ალაგ-ალაგ დასკდა და დაიბზარა, თმა ნამდვილ პარიკს ჰგავს. ერთხელ მარის არ მოეწონა ჰანსის სურვილი გიტარაზე დაკვრა და სიმღერა ესწავლა, მაგრამ ჰანსს სურს სწორედ გიტარითა და სიმღერით შეეგებოს მარის. ბონის სადგურის კიბეებზე ჩამოჯდება, ქუდს წინ დაიდებს, გიტარის სიმებს ჩამოჰკრავს, იმღერებს და იმათხოვრებს მანამდე, სანამ მარი არ დაბრუნდება. და თუ საქორწილო მოგზაურობიდან დაბრუნებული მარი ქმარს მიატოვებს და მისკენ გამოიქცევა, მაშინ იგი ცოცხალია, ხოლო თუ გულგრილად ჩაუვლის გვერდით — ისლა დარჩენია, რომ საკუთარი თავი დაიტროს.

ასე შარავნაზე ტოვებს ჰაინრიხ ბიოლი თავის გმირს. ჰანსის უბედურების მიზეზი მარტო მარის დალატი არ არის. მარი რომ დაბრუნდეს კიდევ, იგი მაინც გზის პირას, თხრილში დალევს სულს. ჰაინრიხ ბიოლის გმირების უიმედობისა და უპერსპექტივობის ძირითადი მიზეზი მათი ინდივიდუალიზმია. ერთადერთ ნუგეშად შეიძლება მორალური გამარჯვება მივიჩნიოთ, მაგრამ ფილისტერები მუამბოხე ინდივიდის მორალურ გამარჯვებასაც თავიანთ სასარგებლოდ იყენებენ.

სანამ ჰაინრიხ ბიოლის მრწამსს შევხებოდეთ, ორიოდ სიტყვა თვით ნაწარმოების მხატვრულ ღირებულებაზე უნ-

და ითქვას. ეს პატარა წიგნი ლოგიკური თანამიმდევრობის, უფაქიზესი სულიერი ძვრების, ფსიქოლოგიური ანალიზისა და შეუფერადებელი რეალიზმის კარგი ნიმუშია. ყოველწუთიერად მზარდი დინამიკა ამ ძირითადი ელემენტების მეშვეობით საპროექციო აპარატივით აშუქებს ცხოვრებას და უზარმაზარ ეკრანზე ნათლად მოსჩანს ნიჭიერი ხელოვანის სულიერი ტრაგედია. წიგნის მოცულობას, რა თქმა უნდა, არავითარი მნიშვნელობა არა აქვს ნაწარმოების პერსონაჟთა სრულყოფისათვის, მით უმეტეს, როცა მათ ისეთი ნიჭიერი მხატვარი ასხამს ხორცს, როგორც ჰაინრიჰ ბიოლი, მაგრამ მიუხედავად საღებავების სიუხვისა, მარის ხასიათი მაინც არაა ბოლომდე გახსნილი და სქემატურ შთაბეჭდილებას ტოვებს. უფრო რელიეფური და სიცოცხლისუნარიანია მეორე ქალის, მონიკა სილვის სახე. ჰაინრიჰ ბიოლი უაღრესად მორიდებულია ემოციური განცდების გამჟღავნებისას. მისი გმირები პროზაიზმებით, ლაკონური ფრაზებით, საყოფაცხოვრებო წვრილმანებზე ყურადღების გამახვილებით ცდილობენ სენტიმენტალური განწყობილებები ჩაახშონ. სიტყვის ძუნწად გამოყენება ეფექტური ხერხია და დიდ შთაბეჭდილებასაც ახდენს, მაგრამ ზოგჯერ ბიოლი უკიდურესობამდე მიდის და ზოგიერთ დიალოგს ხელოვნურობის დაღი აზის.

მართალია, ჰაინრიჰ ბიოლი თავგამო-

დებით ებრძვის თანამემამულეების სულიერ გახრწნილებას, უზნეობას, ხარბეს, მაგრამ იგი მაინც ბურჟუაზიული სამყაროს შვილია და ამიტომ ვერ ხედავს განსხვავებას ბურჟუაზიულ მორალსა და საერთოდ მორალს შორის. მორწმუნე მწერალი რელიგიის პოზიციებიდანვე ებრძვის კლერიკალურ კათოლიციზმს. მისი აზრით, ცხოვრების გასაუმჯობესებლად, უპირველეს ყოვლისა, ადამიანის გაუმჯობესებაა საჭირო, ხოლო სოციალურ გარდაქმნებს მეორეხარისხოვან როლს ანიჭებს. ჰაინრიჰ ბიოლი შეიძლება ბევრ სხვა საკითხსაც უდგებოდეს ინდივიდუალისტური პოზიციებიდან, მაგრამ, მიუხედავად ამისა, იგი მაინც პროგრესული მწერლობის თვალსაჩინო წარმომადგენელია. ბიოლს არ სწამს ნიჭი, თუ მას კაცობრიობისათვის ზიანი და ტკივილი მოაქვს. არ სცნობს ანტიჰუმანისტების ნიჭსა და სიდიადეს. ჰუმანიზმი მისთვის განყენებული ცნება, თეორიული მსჯელობის საგანი კი არ არის, არამედ მართლაც არსებობს და ცხოვრების ყველა სფეროს მოიცავს, ხელოვნებასაც, მორალურ-ეთიკურ პრინციპებსაც და სოციალურ-პოლიტიკურ პრობლემებსაც. ჰაინრიჰ ბიოლი თავმდაბალი, გულწრფელი, კაცთმოყვარე მწერალია და მწერლის ნიჭის გარდა დიდი ადამიანური ღირსებებიც გააჩნია.

კოფე მახარაძე

პირველი რეპორტაჟი უმიკროფონოდ

როდესაც საფრანგეთის ნაკრები ბოლო მსოფლიო ჩემპიონატისათვის ემზადებოდა, ფრანგი კომენტატორები ერთხმად გამოთქვამდნენ გულსტიკივლის იმის გამო, რომ ნაკრებში აღარ იყო ერთი ან ორი ისეთი ვარსკვლავი, რომელთა გარშემო შეიძლებოდა დანარჩენების შემოკრება. ისინი სამართლიანად მისტიროდნენ ფრანგული ფეხბურთის „ოქროს ხანას“, როდესაც მოედანზე კოპა-ფონტენის სახელმწიფოეპილი ტანდემი იბრძოდა. მართალია, მაშინ არც სხვები თამაშობდნენ ცუდად, გუნდში იყვნენ სხვა გამოჩენილი ფეხბურთელებიც, მაგალითად, ჟონკე და პიანტონი, მაგრამ მთელი გუნდის თამაშის მანერას, მის სტილს სწორედ კოპა და ფონტენი განაპირობებდნენ.

გადაჭარბებული არ იქნება თუ ვიტყვი, რომ ასეთსავე ამოცანას ასრულებდა თბილისის „დინამოს“ შემადგენლობაში პაიჭაძე — ჭეჭელავას დიდებული წყვილი. არავინ იფიქროს, თითქოს დინამოელთა შორის არ იყვნენ სხვა ნიჭიერი სპორტსმენები. საკმარისი იქნებოდა მარტო მიხეილ ბერძენიშვილისა და ვიქ-

ტორ პანიუკოვის, ან ბრწყინვალე ალექსანდრე დოროხოვის დასახელება, მაგრამ ცხადზე უცხადესია, რომ სწორედ ბორის პაიჭაძემ და გაიოზ ჭეჭელავამ ჩაუყარეს საფუძველი ქართული ფეხბურთის კომბინაციურ სტილს, მის მოიერიშე, შემტევ ბუნებას. ისინი იყვნენ მოედანზე ადგილების შეცვლის პიონერები საბჭოთა ფეხბურთში. ბორის პაიჭაძეზე საუბარი არც კი ვიცი საიდან დავიწყო, რომელი ეპიზოდი მოგიტხროთ, მის მიერ გატანილ რომელ ბურთზე გესაუბროთ, რომელ შეხვედრას მივანიჭოთ პაიჭაძის საუკეთესო მატიჩის სახელი?

იქნებ ის დაუვიწყარი გოლი გავიხსენოთ, ბ. პაიჭაძემ მოსკოვის „სპარტაკის“ შესანიშნავ მეკარეს ა. ლეონტიევს რომ გაუტანა შეხვედრის მიწურულში (მარცხენა ფრთიდან, ზუსტად კარის ხაზიდან), იმ წერტილიდან, საიდანაც პრაქტიკულად კარის აღება თითქოს შეუძლებელია.

გინახავთ ან წავიკითხავთ სადმე, რომ აღტაცებული, ყურებამდე ტუჩებგაპაიბილი მეკარე საჯარო მოედანზე დარ-

ბოდეს და ხმამაღლა ყვიროდეს: — გეყოფა, ბორია, ნამუსიც კარგი საქონელია!

ასე მოიქცა სტალინგრადის „ტრაქტორის“ მეკარე ვ. ერმასოვი, როცა ბ. პაიჭაძემ მეოთხე ბურთი გაიტანა მის კარში და ყოველ მორიგ შეტევას ისეთი ოსტატობით, ისე სწრაფად და ლამაზად აწარმოებდა, რომ მოწინააღმდეგის მეკარეს სხვა აღარაფერი დარჩენოდა, და უფრავად და ხმამაღლა ეთხოვა მისთვის, მიეღო მოწყალება და მეტი ბურთი აღარ გაეტანა.

ან ვინ დაგვაიწყებებს 1939 წლის 18 ნოემბერს! გაიხსენეთ მოსკოვის „ცდკა“-სა და თბილისის „დინამოს“ ლეგენდად ქცეული მატჩი. გრ. ფედოტოვი და ბ. პაიჭაძე! მათი პირადი მეურვეობა ეკისრებოდათ ივანე კოჩეტკოვს და ბორის ფროლოვს, სწორედ იმ ორ ცენტრალურ მცველს, ვისთანაც თამაში სპორტული კარიერის დასასრულამდე „ეზიზღებოდათ“ ერთსაც და მეორესაც.

მაყურებელი იმასაც ნატრობდა, რომ მსაჯს ორივე კარში დაენიშნა თერთმეტმეტრიანი საჯარიმო დარტყმა, რადგან ამ გუნდების შემადგენლობაში თამაშობდნენ „პენალტის მეფეები“: მიხეილ ბერძენიშვილი და ს. კაპელკინი. გულშემატკივრებს აუსრულდათ ნატვრა. იმ დროს „პენალტისტთა“ უმრავლესობა ორ ჭვუფად იყოფოდა. ერთნი — გ. გლაზკოვი, ს. კაპელკინი და სხვები — თვლიდნენ, რომ თერთმეტმეტრიანი საჯარიმოს დროს სრულიად ზედმეტია უსარგებლო „ტვინის ჰყლეტა“ და ყოველგვარი ტექნიკური დარტყმის შესრულება. საკმარისია ძლიერად დარტყმული ბურთი არ ასცდეს კარს და მეკარეს. პრაქტიკულად, არ ძალუძს მისი მოგერიება. ამიტომ ბურთს ისინი ურტყამდნენ მთელი ძალით. მ. ბერძენიშვილისათვის კი თერთმეტმეტრიანი იყო ისეთივე ფინტი, როგორსაც თამაშის დროს უხვად იყენებდნენ ნ. პაიჭაძე, გ. ჭვჭვლაძე, თვითონ მ. ბერძენიშვილი და სხვები.

იმ დღეს კი, იმ მატჩში ორივემ და-

არტყა პენალტი. დაარტყეს ისე, როგორც სწამდათ, როგორც ესმოდათ, როგორც ემარჯვებოდათ. ბრწყინვალე ტექნიკის მქონე მეკარე ა. დოროხოვი არც კი შერხეულა, როდესაც ვ. კაპელკინის მიერ ყუმბარისებური ძალით გაგზავნილი ბურთი მშუილით გაეხვია ბადეში. ეს იყო პენალტის ამგვარად დარტყმის მომხრეთა სრული ზეიმი. უფრო მეტს რაღას ინატრებდნენ? ა. დოროხოვმაც კი ვერ მოასწრო თითის განძრევა. სხვა კიდევ რაღაა საჭირო? ეს მოხდა შეხვედრის პირველ ნახევარში, როცა ანგარიში არმიელებს მიჰყავდათ — 2 : 1. თბილისელთა კარში გატანილმა თერთმეტმეტრიანმა თამაშში სრული გარდატეხა შეიტანა და ინიციატივა დიდი ხნით ჩაიგდეს ხელში არმიელმა ფეხბურთელებმა. ხოლო თბილისელები, თითქოს ვ. კაპელკინის „შუტისაგან“ ნოკდაუნში აღმოჩნდნენ, მთელი პირველი ტაიმის მანძილზე უაზროდ დალასლასებდნენ მოედანზე.

მსაჯმა შესვენების ნიშანი მისცა, პირველი ტაიმის ანგარიში 4 : 1 იყო მოსკოველთა სასარგებლოდ.

რაღაც გაურკვეველი ტრანსი დაუფლებოდა არა მარტო ფეხბურთელებს, არამედ მაყურებელსაც. შესვენების დროს სტადიონი სპორტული ასპარეზობის სანახავად მოსული, ხმაურიანი, მხიარული მაყურებლით სავსე სარბიელს კი არ ჰგავდა, არამედ უჩვეულო, ძალზე ხალხმრავალ მასობრივ პანაშვიდს უფრო მოგაგონებდათ.

რა იყო მიზეზი თბილისელთა ასეთი მოდუნებისა? რა მოხდა? მე ვერ გავიხსენებ შემთხვევას, რომ დინამოელებს ამდენი ბურთი მიეღოთ მხოლოდ ერთ ტაიმში. გუნდი ძალზე ღელავდა — მატჩი ფაქტიურად მეორე ადგილის ბედს წყვეტდა. მართალია, თბილისელებს ვიცე ჩემპიონის საპატიო სახელის მოსაპოვებლად, ამ მატჩის გარდა, კიდევ ორი, დარჩენილი შეხვედრაც უნდა მოეგოთ, მაგრამ ჩემპიონატის აუტსაიდერებთან (ლენინგრადისა და ოდესის „დინამოს“ გუნდებთან) გამარჯვება, ისიც საკუთარ

შოდანზე, ექვს არ იწვევდა: შემდეგ ასეც მოხდა. თბილისელებმა ანგარიშით 4 : 1 და 1 : 0, დაამარცხეს ლენინგრადელი და ოდესელი თანაკლუბელები. ამრიგად, ყველაფერს წყვეტდა მატჩი ცდკა-სთან. ამავე გუნდების პირველი წრის შეხვედრა თბილისში, დინამოელთა გამარჯვებით დამთავრდა, ანგარიშით 2 : 1 (ორივე ბურთი ბ. პაიჭაძემ გაიტანა). მოსკოველებს რევანში სწყუროდათ და, ამრიგად, ცხარე ბრძოლა იყო მოსალოდნელი.

მეორე წრის შეხვედრა წესით მოსკოვში უნდა გამართულიყო, მაგრამ იმ წელს, ნოემბერში, მოსკოვში ყინვები დაიჭირა, ტემპერატურამ 20 გრადუსამდე მიაღწია. ფედერაციამ თავდაპირველად დაადგინა მატჩი ბათუმში გადაეტანა და მხოლოდ შეხვედრამდე სამიოთხი დღით ადრე, ორივე გუნდის შეთანხმების საფუძველზე, მატჩის ჩატარება თბილისში გადაწყვიტეს.

სხვათა შორის, 1938 წელს პირველად გამოქვეყნდა „55 საუკეთესო“ ფეხბურთელის სია. იგი, ჩვენში, ახლა მიღებულ „33 საუკეთესოს“ შეესატყვისება, იმ განსხვავებით, რომ ყოველ ადგილზე ფედერაცია სამის ნაცვლად ხუთ ფეხბურთელს ასახელებდა. ჰოდა, ამ სიაში მარცხენა გარემარბის ადგილზე, პირველ ნომრად, სახელმოხვეჭილ სერგეი ილინზე წინ დასახელებული იყო გ. ფედოტოვი. ახალგაზრდა ფეხბურთელის ასეთი სწრაფი და მოულოდნელი აღიარება იმ ხანად უბრეცევენტო ფაქტი იყო.

1939 წლიდან კი გ. ფედოტოვმა ცენტრალური თავდამსხმელის ადგილი დაიკავა და თავისი სპორტული კარიერის დასასრულამდე წინ შიუძღოდა არმიელთა უბრწყინვალეს თავდასხმას. ამრიგად, შეიქმნა ცენტრალურ თავდამსხმელთა „დიდი სამეული“ — გ. ფედოტოვი (ცდკა). ბ. პაიჭაძე (თბილისის „დინამო“) და ა. პონომაროვი (სტალინგრადის „ტრაქტორი“, შემდეგ — მოსკოვის „ტორპედო“).

როდესაც ჩვენი ქვეყნის ახლანდელი ნაკრების მწვრთნელების „ტანჯვა-წამე-

ბას“ უყურებ და ხედავ, დიოგენიერთ სანთლით ხელში, კარდაკარ მავალნი, როგორ ეძებენ თუნდაც ერთ ვანგაციან ტრალურ თავდამსხმელს, უნებლიეთ გახსენდება ეს „დიდი სამეული“ და ფიქრობ: მაშინ რომ საბჭოთა კავშირის ნაკრები შეედგინათ და ჩვენს ფეხბურთის ისეთივე ფართო ასპარეზი ჰქონოდა, როგორც ახლა, რა დღეში ჩავარდებოდნენ ნაკრების ხელმძღვანელები, — ვინ უნდა აერჩიათ ამ სამი ბრწყინვალე ფეხბურთელიდან? მათ უკან კი ს. სოლოვიოვი, ა. ალოვი, ვ. სემიონოვი და კიდევ რამდენი ჩინებული ცენტრალური თავდამსხმელი იდგა.

გ. ფედოტოვი კი ამ დიდებული პლეადის ოფიციალურად აღიარებული ლიდერი იყო. მე პირადად (ჩემი მოსაზრება სუბიექტურია) ბ. პაიჭაძის თამაშის მანერა ყოველთვის უფრო მომწონდა, ვიდრე გ. ფედოტოვისა. არც მახსოვს ცდკა-სა და თბილისის „დინამოს“ რომელიმე შეხვედრა, სადაც გ. ფედოტოვს ბ. პაიჭაძეზე უკეთ ეთამაშოს. არ შევცდები თუ ვიტყვი, რომ ჩემს აზრს ძალზე ბევრი იმდროინდელი გულშემატკივარი გაიზიარებს. მაგრამ აქ ლაპარაკია ოფიციალურ აღიარებაზე და არა სუბიექტურ შეხედულებაზე. თუმცა ყოველგვარი აღიარება, ალბათ, თავდაპირველად სუბიექტური შეხედულების საფუძველზე ყალიბდება. ამ „დიდი სამეულის“ თითოეული წარმომადგენელი საყოველთაო აღიარებით სარგებლობდა. ისინი ჩვენი ფეხბურთის „გრანდები“ იყვნენ. მაგრამ გ. ფედოტოვს თუმცა ოდნავ, მაგრამ მიანც ყველაზე წინ აყენებდნენ. ამის უპირველესი მიზეზი, ცხადია, თვით გ. ფედოტოვის უზადლო ოსტატობა და თავდასხმის ლიდერისათვის საჭირო ბრწყინვალე მონაცემები გახლდათ. იგი კომბინაციური სტილის შემტევი ცენტრფორვარდი იყო. იმავე 1939 წელს მან 21 ბურთი გაიტანა მოწინააღმდეგის კარში და საუკეთესო ბომბარდირის სახელი ჩამოართვა წინა სეზონში გამარჯვებულ ალ. პონომაროვს (19 ბურთი). მეორე ადგილზე კი ბორის პაი-

ქმედ გამოვიდა, იგი 2 ბურთით ჩამორჩა გ. ფედოტოვს და, თავის მხრივ, ერთი ბურთით გაუსწრო ს. კაპელკინსა და სპარტაკელ ვ. სემიონოვს. აი, ძირითადად ამ ფეხბურთელთა შორის ნაწილდებოდა იმ წლებში, როგორც საუკეთესო ბომბარდირის, აგრეთვე უძლიერესი თავდამსხმელის საპატიო წოდებები.

მაგონდება 1946 წელი. თბილისის დინამოელები, საკუთარ მოედანზე შეხვდნენ იუგოსლავიის მაშინდელ ჩემპიონს, ბელგრადის პოპულარულ კლუბ „პარტიზანს“. ისინი თბილისში ჩამოსვლამდე, მოსკოვში უკვე შეხვდნენ „დინამოს“, „ცდკა-სა“ და „ტორპედოს“. თამაშის შემდეგ, ფეხბურთის რამდენიმე გულშემამტკივარს ვესაუბრეთ, იუგოსლაველთა ცენტრალურ მცველს და კაპიტანს იმ შეხვედრაში ჭურჭვეიჩს. „იმ შეხვედრაში“—მეთქი იმიტომ ვწერ, რომ „პარტიზანს“ ერთი ძალზე თავისებური ტრადიცია ჰქონდა. მუდმივი კაპიტანი გუნდს არ ჰყავდა. კაპიტანს ღია კენჭისყრით ირჩევდნენ ყოველი თამაშის წინ. თბილისში გუნდმა ჭურჭვეიჩი აირჩია.

— თქვენ შესაძლებლობა გქონდათ, — შევეკითხეთ იუგოსლაველთა ცენტრალურ მცველს, — საბჭოთა კავშირის ოთხი უძლიერესი ცენტრალური თავდამსხმელის წინააღმდეგ გეთამაშათ — ფედოტოვი, პონომაროვი, სერგეი სოლოვიოვი და დღეს პაიჭაძე. ვის წინააღმდეგ უფრო გაგიძნელდათ თამაში, ვინ უფრო მოგეწონათ?

— ძნელი სათქმელია, თუმცა...

— ალბათ ფედოტოვი? — ჩაუროთ ვიცადე სულსწრაფმა.

— ო, არა. ფედოტოვი ცოტას თამაშობს, ცოტას მოძრაობს. დღეს კი ბევრს ვეცადე, მაგრამ მაინც ვერ გავაჩერე თქვენი დაუდგრომელი პაიჭაძე და აკი პენალტიც ავიკიდე...

მეტი ჩვენ არაფერი გვანტერესებდა, ალბათ არც კომენტარია საჭირო.

იმ დღეს კი ჩემპიონატის ორივე საუკეთესო „გოლეადორი“ — ასე უწოდებენ ლათინურ ქვეყნებში „ბომბარდირებს“, — თვითონ გაუძღვა თავის კო-

ლექტივებს მოედანზე. აქვე მინდა აღვნიშნო, რომ გ. ფედოტოვის „ნათლობა“ კაპიტანის ადგილზე სწორედ ანდრეი სემიონოვს, ამ მატჩში მოხდა. გუნდის მაშინდელი კაპიტანი ლიასკოვსკი ავად ვახდა და მის ნაცვლად გ. ფედოტოვი გამოვიდა მოედანზე კაპიტანის სახელურით. ამის შემდეგ იგი ცდკა-ს უცვლელი კაპიტანი იყო. გუნდები მოედნის ცენტრში გამწკრივდნენ.

ცდკა: მეკარე — ლეონოვი; დაცვა — შლიჩკოვი, კოჩეტკოვი, პინაიჩევი; ნახევარდაცვა — ვინოგრადოვი, მიხაილოვი; თავდასხმა — გრინინი, შჩერბატენკო, ფედოტოვი, კაპელკინი, ორეხოვი;

„დინამო“: მეკარე — დოროხოვი; დაცვა — კიკნაძე, ფროლოვი, შავგულიძე (მინჯია); ნახევარდაცვა — გაგუა, ბერძენიშვილი; თავდასხმა — ჭეჭელაია, ჯორჯია, პაიჭაძე, ვ. ბერეჟნოი, ხარბელია.

მსაჯი — ონიშჩენკო (ხარკოვი).

დაიწყოთ თუ არა შეხვედრა, მოსკოველთა მარჯვენა შუამარბმა ვ. შჩერბატენკომ კუთხურიდან ჩამოწოდებული ბურთი, მოულოდნელი და ძლიერი თავური დარტყმით მარჯვენა მაღალ კუთხეში გაგზავნა და ანგარიში გახსნა. პირველი თაობის ფეხბურთელთა მატჩების მომსწრენი ახლა, იმ დღეებიდან ღიღიხნის გავლის შემდეგ, ხშირად იტყვიან ხოლმე:

— აბა, წინათ გაგეტანათ პირველი ბურთი თბილისელთა კარში და ნახავდით, რა ქარიშხალს მოიმკიდით?!

ან კიდევ:

— თბილისელები უკეთ თამაშობდნენ მიღებული ბურთის შემდეგ!

უნდა მოგახსენოთ, რომ მე პირადად არ მახსოვს შემთხვევა, რომ თბილისელებზე ცუდად არ ემოქმედოს საკუთარ კარში მიღებულ ბურთს. დინამოელთა ყველა თაობის ფეხბურთელები მტკივნეულად, ავადმყოფურად განიცდიდნენ პირველ გოლს საკუთარ კარში. თბილისის „დინამო“ ყოველთვის იყო (მოგვწონს ეს თუ არ მოგვწონს) და ახლაც არის განწყობის გუნდი. ეს, ჩვენი კოლექტივის არც ღირსებაა და არც ნაყ-

ლი, ეს მისი თვისებაა და, — გვინდა თუ არ გვინდა, — ამას ანგარიში უნდა გავუწიოთ. არ შეიძლება ყოველგვარი, თუნდაც უმნიშვნელო წყენა, დაუსრულებლად სასოწარკვეთილებას გგვრიდეს. აღმაფრენაც განწყობაა და ისიც ძალზე ხშირად დაუფლებია დინამოელებს; ისე ხშირად, როგორც ჩვენი ქვეყნის არც ერთ სხვა გუნდს. თუ ჩვენ წარუმატებლობის შემთხვევაში ხშირად ვაკრიტიკებთ ჩვენს ფეხბურთელებს და ამას ხშირად ცუდ განწყობას, მიღებული ბურთის შემდეგ ფარ-ხმალის დაყრას მივაწეროთ, ისიც უნდა ვაღიაროთ, რომ ბევრი ბრწყინვალე და მოულოდნელი გამარჯვება ქართველმა ფეხბურთელებმა სწორედ აღმაფრენის, ძალთა უჩვეულო მოზღვაგების წყალობით მოიპოვეს. ამ მოსაზრების საუკეთესო დადასტურებაა სწორედ ის მატჩი, რომელზედაც ახლა გვაქვს საუბარი. 4 : 1 — აგებდნენ დინამოელები შეხვედრის პირველ ნახევარში და მაინც... თუმცა მივყვეთ თანმიმდევრულად.

1 : 0 ცდკა-ს სასარგებლოდ. ეს იმდენად სწრაფად და ისე მოულოდნელად მოხდა, რომ ერთი შეხედვითაც ადვილად შეიძინებოდა, თუ ზოგორ დაეცა დინამოელთა ტონუსი, როგორ სწრაფად შეეცვალათ ფეხბურთელებს გუნება და...

ბ. პაიჭაძემ შორიდან დაუქნია ხელი ა. დოროხოვს — ბურთი ბადიდან სწრაფად გამოიტანეო. თვითონ დაავლო ჭელი მეკარის მიერ უხალისოდ გამოგორებულ ბურთს და ცენტრში დადო. მთელ გუნდს იმედიანი თვალეებით გადახედა, ბურთი მ. ბერმენიშვილს მიუგორა, მისგან სწრაფად მიიღო გადაცემა და... ამუშავდა დინამოელთა მოტორი. არმიელთა დაცვა და მეკარე ა. ლეთნოვი, — ალბათ ყველაზე ტანმორჩილი მეკარე, რომელიც კი ოდესმე მინახავს, — სრული დატვირთვითა და უშეცდომოდ მოქმედებდნენ. წინ დაცვის მძლავრი კედელი აღიმართა. ერთ-ერთი შეტევის დროს, როდესაც მოედნის შუაგულში, კარისა და ცენტრალური ხაზების გასწვრივ ბურთით მოძრაობდა, ხოლო მოს-

კოველთა მცველები საჯარიმო მოედნთან განლაგდნენ და იქ უმზადდნენ „ღირსეულ“ დახვედრას, თბილისელთა ფორვარდმა შორიდან, მარცხენა ფეხით მოულოდნელად, შემობრუნებით და-არტყა და ბურთი „ცხრიანში“ მოათავსა.

თუმცა, თავისთავად, გოლი ძალზე ლამაზი იყო, მაგრამ მან მაინც ვერ შეიტანა თამაშში მოსალოდნელი და სასურველი გარდატეხა. უპირატესობა კვლავინდებურად არმიელებს ჰქონდათ.

ბ. ფროლოვის მიერ „ჩაკეტილ“ გ. ფედოტოვის ნაცვლად, ისეთი ძალით ამოქმედდა ინსაიდებისა და ხავებეკების ოთხეული, — მიხაილოვის, ვინოგრადოვის, კაპელკინისა და შჩერბატენკოს შემადგენლობით, — რომ მოედნის შუაგული და თბილისელთა კარის მისადგომები საიმედოდ და დიდი ხნით „დალაშქრეს არმიელებმა“.

თბილისელებმა ამ „ძლიერ მუშტს“ ცენტრში ვერაფერი დაუპირისპირეს.

27-ე წუთზე არმიელთა სწორედ ამ ოთხეულმა გაითამაშა ლამაზი კომბინაცია, ვინოგრადოვმა სწრაფად გაიყვანა წინ ს. კაპელკინი და ანგარიშით 2 : 1 გახდა, ხოლო იმავე ს. კაპელკინის მიერ გატანილ თერთმეტმეტრიანზე ჩვენ უკვე გვქონდა საუბარი. დავუმატებთ მხოლოდ, რომ ეს მოხდა პირველი ნახევრის 37-ე წუთზე, როცა მსაჯმა ონიშჩენკომ პენალტი დანიშნა მცველთა უხეში თამაშის გამო. ბურთი ზედა ძელთან, ა. დოროხოვის თავს ზემოთ გავიდა კარში. საკმარისი იყო თბილისელთა მეკარეს ხელი ოდნავ ზევით აეწია და... მაგრამ ამის მოსწრება ს. კაპელკინის დარტყმის დროს შეუძლებელი იყო. ბურთი საშინელი სისწრაფით გაეხვია ბადეში.

კიდევ ხუთი წუთი და... იმავე ოთხეულის კომბინაცია, დაცვის შეუთანხმებელი მოქმედება და შჩერბატენკომ მეოთხე ბურთი გაიტანა თბილისელთა კარში.

აი, ასეთი ტაქტიკური ძალა და მნიშვნელობა ენიჭებოდა ორი ინსაიდისა და ორი ჰავებეკის ოთხეულს დუბლ-ვე-ს სისტემის დროს. სწორი და გააზრებუ-

ლი თამაშის შემთხვევაში, ის ხდებოდა მოედნის შუაგულის ბატონ-პატრონი და, ამრიგად, ყოველი კომბინაციის წამომწყები.

თბილისში გამომგზავრების წინ არმიელები შეხვდნენ მოსკოვის „სტალინეცს“ და დაამარცხეს ანგარიშით — 5 : 1. ამ შეხვედრაში 4 ბურთი გაიტანა გ. ფედოტოვი და ერთი — გრინინმა.

თბილისში კი, სადაც ეს სამეული თამაშიდან გამოთიშული აღმოჩნდა, სიმძიმის ცენტრმა სხვაგან გადაინაცვლა და შედეგიც, როგორც ხედავთ, დიდებული აღმოჩნდა.

შემტვეი ოპერაციების სხვადასხვაგვარად წარმოება და აქცენტების ამგვარი გადაინაცვლება ყველა გუნდს როდი შეუძლია. 1938-39 წლებში არმიელთა კოლექტივი მძლავრ აღმავლობას განიცდიდა. უკვე ყალიბდებოდა თამაშის ის სტილი, რომელმაც გუნდი ომის შემდგომ წლებში ბრწყინვალე ტრიუმფამდე მიიყვანა. არც მანამდე და არც მერე მე არ მინახავს არც ერთი საკლებო გუნდი, რომელსაც ისეთი თავდასხმა ჰყოლოდეს, როგორც ამ მაშინდელ ცდკა-ს. თვითონ განსაჯეთ: გრინინი, ნიკოლაევი, ფედოტოვი, ბობროვი და დიომინი. ვისაც ეს ხუთეული არ უნახავს, ის ალბათ მხოლოდ თეორიულად თუ წარმოიდგენს თავდასხმის აბსოლუტურად სინქრონულ მოქმედებას. აქ კი, პრაქტიკულად, პირდაპირ ხელშესახებად იგრძნობოდა ყველაფერი: გრინინისა და დიომინის ინდივიდუალური ოსტატობა და სისწრაფე, ფედოტოვისა და ნიკოლაევის უაღრესად გააზრებული, კომბინაციური თამაში და ბოლოს, ბობროვის ძალა და მჩქეფარე ენერჯია.

შესვენების დროს სტადიონზე სამგლოვიარო სიჩუმე ჩამოწვა. ტრიბუნებზე ხმა დაირხა, არმიელებმა მოსკოვში მისალოცი დეპეშა გაუგზავნესო. თითქოს თავისი სპორტული კლების ხელმძღვანელებს აიმედებდნენ, გამარჯვება და მასთან მეორე ადგილი უზრუნველყოფილიაო, ხოლო ანგარიშის გაზრდა კიდევ ერთი-ორად შეგვიძლიაო. არ ვიცი

რამდენად მართალი იყო ტრიბუნებზე დარჩეული ეს ხმა, მაგრამ „ცდკა“ ფეხბურთელებს და გუნდის ხელმძღვანელებს რომ ამის მორალური უფლება ჰქონდათ — ცხადზე უცხადესია. ვერც იმას მოგახსენებთ, რა უთხრა შესვენების დროს „თავის ბიჭებს“ მ. ბუტუსოვმა, მაშინ მაყურებლის როლში ვიჯექი ტრიბუნაზე. ერთი რამ კი ცხადია: წარსულში შეტევების ბრწყინვალე ოსტატს და დამაგვირგვინებელს, უცხოეთში „რუსულ დათვად“ მონათლულ, ტარანის ტიპის ცენტრალურ თავდამსხმელს, ჩვენი ქვეყნის უძლიერეს ბომბარდირს მ. ბუტუსოვს, რომელიც იმ წელს ჩამოვიდა თბილისს, არ შეეძლო ასეთ სიტუაციაში და ამგვარ პირობებში ერთადერთი სწორი გეგმა არ დაესახა ფეხბურთელებისათვის: შეტევა, შეტევა და მხოლოდ შეტევა!

და... შეტევა დაიწყო! თუმცა მართო შეტევას ვერ ვუწოდებ მძვინვარე შტორმს, მოსკოველთა საჯარიმო მოედანზე რომ დატრიალდა. ვინ შემოიღო პირველმა ადგილების შეცვლის ტაქტიკა? როგორ გეკადრებთ! ჭანა ესე სწრაფად და იოლად წაიშალა მეხსიერებიდან ეს მატჩი? ჯეჯელავა — პაიჭაძე — ხარბელია, აი, ის სამეული, რომელმაც თავგზა აუბნია არმიელთა დაცვას.

მაშინ ფეხბურთელებს მისიურებზე ნომერი არ ეწერათ, ეს სიახლე ჩვენში 1946 წელს შემოვიდა. თამაშის დაწყებისას ა. ხარბელიამ ცენტრში დაიკავა ადგილი, ხოლო ბ. პაიჭაძე მარცხენა გარემარბის ადგილზე დადგა. არმიელებმა ამ საწყისი პოზიციის შესატყვისად გაინაწილეს ფეხბურთელები. მაგრამ თამაშის დაწყების შემდეგ ვინ გააჩჩედა, რომელი სად თამაშობდა! სად არ ნახავდით გ. ჯეჯელავას, სად არ გამოჩნდებოდა ა. ხარბელია, ხოლო ბ. პაიჭაძე კი... ის ჩვეულებრივად შეტევის ფორპოსტზე იკავებდა ადგილს და იქ მოქმედებდა ხოლმე, ასე ვთქვათ, როგორც „რეალიზატორი“, მაგრამ თუ საჭიროება მოითხოვდა, ის მინდვრის სიღრმეში იხედდა და „რეალიზატორი“ სწრაფად ხდებო-

და შეტევების „კონსტრუქტორი“. მისი „კონსტრუქციები“ იმდენად უჩვეულო და მრავალნაირი აღმოჩნდა, რომ არმიელეს სხვა არაფერი დარჩენოდა გარდა იმისა, რომ ნეგატიური, „დამანგრეველი“ ფეხბურთისათვის მიემართათ. ერთ-ერთი შეტევის დროს მოსკოველებმა აშკარად იუხეშეს და მსაჯმა დაუყოვნებლივ დანიშნა პენალტი.

მ. ბერძენიშვილი კუნტრუმ-კუნტრუმით (მას ასეთი ჩვევა ჰქონდა) მივიდა ბურთთან, გულმოდგინედ გაასწორა, შემდეგ უკან დაიხია... არ ვიცი, რად სჭირდებოდა ასეთი გრძელი გამორბენი, მაგრამ ალბათ სჭირდებოდა, რადგან ამ ტრადიციისათვის მას ბოლომდე არ უღალატნია. ბურთი კარიდან ზუსტად 11 მეტრზე იდო. მ. ბერძენიშვილი კი დაახლოებით კიდევ ერთ ამდენს უკან იხევდა...

პატარა ლეონოვი ადგილზე გაირინდა, მოიკუნტა და კიდევ უფრო დაპატარავდა. ზამბარასავით მოიმართა მისი სხეული. მ. ბერძენიშვილმა უკვე დაიწყო თავისი გრძელი გამორბენი. ნელა დარტყმა და მეკარის ნახტომი ერთდროული გახლდათ. ასეთი ელვისებური რეაგირება აღტაცების ღირსი იყო. ლეონოვი ჩიკორივით დაერჭო კარის მარჯვენა კუთხეში. ბურთს კი ჯერ ნახევარი მანძილიც არ ჰქონდა გავლილი. მეკარემ ზუსტად გამოიცილა მ. ბერძენიშვილის ფეხის მიმართულება დარტყმის დროს, გამოიცილა და განაბული უცდიდა, როდის მიგორდებოდა მასთან რატომღაც ძალზე სუსტად დარტყმული ბურთი. ბურთი მართლაც ძალზე ნელა მიგორავდა. ლეონოვს დროზე რომ ეაზრა, თუ რა მოხდა, წამოდგომას მოასწრებდა, კიდევ ერთ ნახტომს გააკეთებდა. მაგრამ ფინტი ფინტია. თამაშის დროსაც და პენალტის დარტყმის დროსაც იგი მოწინააღმდეგის მოტყუებას ვარაუდობს. ლეონოვმა მართლაც გამოიცილა მ. ბერძენიშვილის მოქნეული ფეხის მიმართულება და თავგანწირული ნახტომით სწორედ იმ კუთხეს ეძგერა, მაგრამ ტექნიკური ილეთის მთელი პეწი და მარილი იმაში

მდგომარეობდა, რომ მოქნეული ფეხი სხვა მიმართულებას აჩვენებდა, იგი, ასე ვთქვათ, ცრუ მოძრაობა იყო, მხოლოდ ნელა, მაგრამ აბსოლუტური სიზუსტით მიგორავდა საწინააღმდეგო კუთხეში. როგორ აკეთებდა ამას მ. ბერძენიშვილი, დღემდე გამოცანაა. თუმცა ამაზე ბევრი დაიწერა, კინოგამაც კი გამოქვეყნდა, სადაც სანტიმეტრების სიზუსტითაა აღბეჭდილი დარტყმის თავისებურება და მოძრაობის თანმიმდევრობა. მას საგანგებოდ სწავლობდნენ და ნორჩ ფეხბურთელთა აღსაზრდელ სახელმძღვანელოდაც კი აღიარეს, მაგრამ „მარტო წვრთნა რას უზამს, თუ ბუნებამც არ უშველა“. როგორც ჩანს, მ. ბერძენიშვილის თავაუღებელ წვრთნას მისმა ბუნებამაც უშველა, თორემ აკერ უკვე ოცი წელია აღარ გვინახავს ერთ კუთხეში უიმედოდ გაშხლართული მეკარე და მეორე კუთხეში ნელა მიგორებულ ბურთი.

მ. ბერძენიშვილს რომ ერთხელ ან ორჯერ გაეტანა ასეთი ბურთი, მაშინ ამას შემთხვევითობას მივაწერდით, მაგრამ ასეთი ოსტატური დარტყმა მისთვის ჩვეულებრივი ამბავი იყო.

ბელგრადის „პარტიზანის“ კარს იცავდა ამავე გუნდის მწვრთნელი და მეკარე ფრანო გლაზერი. სამწუხაროდ, დინამოელებმა წააგეს ეს არც თუ ისე ცუდად ჩატარებული შეხვედრა, ანგარიშით 1:2, მაგრამ მიუხედავად ამისა, ფრანო გლაზერმა ამ მატჩში ლეონოვის ბედი გაიზიარა. იგი ისეთი გულმოდგინებით ეკვეთა კარის ერთ კუთხეს და გაწბილებულმა ისეთი სასოწარკვეთილი სახე მიიღო, ნამდვილად შეგეცოდებოდათ. თამაშის შემდეგ მან განაცხადა, რომ არასოდეს, მისი სიცოცხლის მანძილზე არ დაუფლებია უჩერებლობისა და სირცხვილის ისეთი გრძნობა, როგორც იმ დღეს.

ბევრი მეკარე ჩავარდნილა ფ. გლაზერის დღეში და ძალზე ცოტას უხეიმნია გამარჯვება მ. ბერძენიშვილთან ამგვარი ურთიერთდამოკიდებულების გარკვევის დროს, თუმცა ასეთებიც იყვნენ.

იმ დღეს კი...

სტალიონი ოვაციამ შეაზანხარა... მაგრამ ტაში გატანილი პენალტის ავტორს ეკუთვნოდა. მასში ჯერ არ ისმოდა რწმენა იმისა, რომ შეიძლებოდა რაიმეს შეცვლა, თამაშში გარდატეხის შეტანა.

მე-14 წუთზე, პაიჭაძემ მარჯვენა ფრთაზე გაიღვია, ჯეჯელავამ მარცხნივ გაინავარდა, ხარბელია ცენტრში ამოძრავდა, შემდეგ ყველაფერი პირუტყუ შეტრიალდა. ძნელი დასადგენი იყო, სად დაიწყო ეს კომბინაცია და ვინ დაგვირგვინა იგი! თვითონ პაიჭაძემაც ვერ გაიგო, ბურთი ხარბელიამ გაიტანა თუ ჯორჯიკიამ. მეორე დღეს გაზეთები წერდნენ, ბურთი ასლან ხარბელიამ გაიტანაო. ვენდოთ პრესას!

რამდენიმე წუთის შემდეგ ა. ხარბელიამ მიიღო თუ არა გ. ჯეჯელავას მოხდენილი, დაფარული გადაცემა, სწრაფად დაარტყა და ის პატარა ბეწვის ხიდიც გადაწყვიტა, არმიელ ფეხბურთელებს ხსნის ერთადერთ იმედად რომ შემორჩენოდათ.

4 : 4 — ეწერა სადემონსტრაციო დავაზე.

აღარავის ეპარებოდა ექვი, რომ გამარჯვება ახლოვდებოდა, რომ მისი მოპოვება, როგორც მოჭადრაკენი იტყვიან, უკვე „ტექნიკის საშემე“ იყო. დინამოელთა შორის ასეთი „ტექნიკოსიც“ უმაღლესი მოიძებნა. ჯეჯელავამ კვლავ პაიჭაძის ადგილზე გადაინაცვლა მოედნის ცენტრში, ვერცხლისწყალივით გაძვრა ორ მკველს შუა; თითქოს გაუხარდაო, მასავით ტანმორჩილ მეკარესთან რომ დარჩა პირისპირ და მატჩის არითმეტიკა საბოლოო და სამარადქამო წესრიგში მოიყვანა — 5 : 4!

ნუ გამაწვალებთ ლიტერატურული მეტაფორების ამოა ძებნით, ამის აღწერას მაინც ვერ შევძლებ — თქვენ თვითონ წარმოიდგინეთ, რა მოხდებოდა მაშინ სტალიონზე!..

აქ შეიძლებოდა დამემთავრებინა საუბარი ამ საოცარ მატჩზე, ერთი მივიწყებული ეპიზოდის ამოტივტივება რომ არ მინდოდეს. ის, რაზედაც ზემოთ გე-

საუბრეთ, არა ერთხელ აღწერილია ჩემ მიერ მოთხრობილი მომენტები სხვაგვარად, სხვაგვარად ვცდილობდი უკეთესად აღვსრულე, ან უბრალოდ ავიწყდებოდა, რომ ეს უკვე მოგებული მატჩი და განადგურებული მეორე ადგილი უკანასკნელ წუთზე კინაღამ წყალს არ გავატანეთ.

თამაში უკვე მთავრდებოდა, როდესაც გამარჯვების სიახლოვით თავბრუდახვეულმა დინამოელებმა წამით დაივიწყეს გ. ფედოტოვი და ამ უკანასკნელმა კი იგრძნო რა წყალობაავეთ ნაბოძები უეცარი თავისუფლება, შევებით ამოისუნთქა და ისეთი ძალით დაარტყა მარჯვენა დაბალ კუთხეში, რომ თბილისელთა კარის გადაარჩენა მხოლოდ სასწაულს შეეძლო. დამცველებისაგან დაფარულმა ა. დროხოვმა ველარ მოასწრო რეაგირება, ბურთი ტყვიასავით მიეჭანებოდა კარისაკენ. და მაშინ თბილისელთა მეკარემ ერთადერთი გამოსავალი იპოვნა. რაკი ნახტომი დაიგვიანა, აკრობატივით შლიფები გააკეთა, დაიძაბა, გაიჭიმა და ზედ კარის ხაზზე მარჯვენა ფეხის წვერით მისწვდა ბურთს. მისწვდა და კარს ზევით, კუთხურზე გაგზავნა იგი. არ მიყვარს პროცენტების მშრალი ენით ფეხბურთის მოვლენათა აღმოცენა, მაგრამ იმ მომენტში ა. დროხოვმა ასპროცენტიან გოლს გადაგვარჩინა. მთელმა სტადიონმა შევებით ამოისუნთქა, როდესაც არმიელთა მიერ კუთხურიდან ჩამოწოდებული ბურთი კვლავ ა. დროხოვის ხვედრი გახდამსაჯმა ონიშჩენკომ ჰაერშივე შეაგება მას გამარჯვების მათწყებელი სასტვენის ხმა...

ცნობილია, რომ თავით თამაში ბ. პაიჭაძის „აქილევის ქუსლი“ გახლდათ. მის უნაკლო, ფილიგრანულ ტექნიკას ეს ერთი, სპეციალისტებინ თვალსაზრისით, საკმაოდ დიდი ნაკლი გააჩნდა.

მართლაც საოცარი ფეხბურთელი იყო ბ. პაიჭაძე. ახლაც კი, როცა მინდა მის ნაკლზე ვილაპარაკო, თვალწინ წარმომიდგა ერთი შეხვედრა და...

ეს მოხდა 1950 წელს, თბილისში. ბ. პაიჭაძე უკვე 35 წლის იყო და თავის

უკანასკნელ სეზონს ატარებდა. ფეხბურთის გულშემბატკივარნი დიდი გულსიტკივლით ემშვიდობებოდნენ საყვარელ სპორტსმენს. ის უკვე ყველა თამაშში აღარ მონაწილეობდა. მწვრთნელს ა. სოკოლოვს გამობრძმედილი მესტრო მხოლოდ აუცილებელ შემთხვევაში გამოჰყავდა მოედანზე. ოფიციალურად არსად გამოცხადებულა, რომ ბ. პაიჭაძე მომავალი სეზონიდან აღარ ითამაშებდა, მაგრამ ეს უთქმელადაც იგრძნობოდა. გამუდმებულმა ტრავმებმა, რაც პასუხ გაუთავებელი „ნადირობის“ შედეგი იყო, და ბოლოს წლებმა თავისი გაიტანა, პირველი თაობის „უკანასკნელი მოპიკანი“ სარბიელს ტოვებდა.

ბ. პაიჭაძის უდრუბლო სპორტულ კაზადონზე, ერთი ლაქალა შემორჩენილიყო. — არავის ენახა მის მიერ თავით დარტყმული ან თავით გადაცემული ბურთი. მაშინაც კი, როდესაც მისკენ მაღალ ბურთს ვაგზავნიდნენ, აუცილებლად მოარიდებდა თავს, ან მკერდით მიიღებდა, ან გაატარებდა და შემდეგ თვითონ შეჰყვებოდა, ან საერთოდ გაუშვებდა და პარტნიორებს დაუთმობდა. მის ტექნიკურ არსენალში იყო უამრავი ხერხი და შესაძლებლობა, შეეცაო ეს ნაკლი და, რაც მთავარია, შეუმჩნეველი გაეხადა იგი.

ვინც ბ. პაიჭაძის თამაშს პირველად ნახავდა, აზრდაც არ მოუვიდოდა, რომ ეს ბრწყინვალე ფეხბურთელი თავით საერთოდ არ თამაშობდა. იფიქრებდა, ყველაფერი ისე აეწყო, რომ თავით თამაში, ალბათ, საჭირო არ იყო.

იმ დღეს დინამოელები რიგის „დაუგავსთან“ თამაშობდნენ. ყველასათვის ცნობილია, რომ სპორტულ ლატვიას ჭერ კალათბურთელებმა, შემდეგ კი უზაღლო მიხეილ ტალმა უფრო გაუთქვეს სახელი, ვიდრე ფეხბურთელებმა. ხოლო „დაუგავს“ დროებითი სტუმრობა „ა“ კლასში, ფეხბურთის ფედერაციის ადმინისტრაციულმა ღონისძიებამ განაპირობა და არა გუნდის სპორტულმა მაჩვენებლებმა. ალბათ, ასევე ფიქრობდნენ დინამოელთა მწვრთნელებიც, როდესაც

ამ თამაშზე ბ. პაიჭაძის გარეშე გარვიდნენ. გამოვიდნენ და ტაიმის დანარულისათვის უკვე ნანობდნენ. ^{ანგარიში} იყო 2:1 რიგელთა სასარგებლოდ. და აი შეხვედრის მეორე ნახევარში, ტრიბუნების მქუხარე ოვაციის თანხლებით, გუნდი ბ. პაიჭაძემ გამოიყვანა.

არაჩვეულებრივად ინდივიდუალური, სპეციფიური ტანის რხევით გამორბოდა მოედანზე თბილისელთა კაპიტანი. თითქოს კი არ მობრბოდა, მოგოვმანებდა. როცა ჭაბუკი ბორისი ფოთიდან თბილისში ჩამოვიდა და საქართველოს ინდუსტრიული ინსტიტუტის მეორე გუნდში ითამაშა, მაყურებელთა ყურადღება სწორედ მისმა უჩვეულო სიბილმმა მიიქცია. თითქოს ყოველი ნაბიჯის გადადგმის დროს ხელით მიწას ეხებაო, ისე ირხეოდა მისი მხრები მარჯვნიდან მარცხნივ, მარცხნიდან მარჯვნივ და ა. შ. მაყურებელმა მას გამოჩენისთანავე „ფოთელი“ შეარქვა:

— მიდი, ფოთლო!

— ყოჩაღ, ფოთლო!

გაისმოდა ტრიბუნებზე. ცხადია, მაშინ არავინ იცოდა, რომ ამ „ფოთელს“ საოცრად მცირე ხანში თბილისის „დინამოს“ პირველი შემადგენლობის თავდასხმის ცენტრში იხილავდნენ. ახლა, როდესაც „ფეხბურთის მეფის“, ან როგორც მარჯვედ თქვა ერთმა ყურნალისტმა „დედამიწის ყველაზე სიმპათიური მონარქის“ პელეს წიგნი „მე — პელე“ — ყველამ წაიკითხა და ყველა გოცდა მისი თავბრუდამხვევი კარიერით, — 17 წლის ჭაბუკი, რამდენიმე თვეში ბრაზილიის ნაკრების ცენტრალური თავდამსხმელი გახდა, — არ შეიძლება არ გაიხსენო ბ. პაიჭაძის ასევე სწრაფი, თავბრუდამხვევი წინსვლა უცნობი ჭაბუკიდან სათაყვანებელ ფეხბურთელამდე.

აი, სწორედ ტანის ასეთი რხევით გამოუძღვა იმ დღეს გუნდს შეხვედრის მეორე ნახევარში ბ. პაიჭაძე. გამოუძღვა და ყველაფერი თავის ადგილზე დადგა. რიგელი ფეხბურთელები კარს მიეჯაჭვნენ და უმისამართოდ იგერიებდნენ ბურ-

თებს. დიდებულად ხლართავდა ბ. პაიჭაძე მრავალსვლიან კომბინაციებს, ჭაბუკური ენერგიით ხან მარცხენა ფრთაზე გაივლებდა, ხან ცენტრში გამოჩნდებოდა, ხან მოედნის სიღრმეში დაიხევდა და ნახევარმცველის ადგილიდან იწყებდა შეტევას. ყოველ წუთს მოსალოდნელი იყო გოლის გატანა. მაგრამ რამდენჯერ ამოდ გვიცდია ამ წუთის მოლოდინში, რამდენჯერ წავსულვართ სტადიონიდან იმედგაცრუებული წინააღმდეგობით და ახლაც. დრო იწურებოდა, ბურთი არ გადიოდა, ფეხბურთელების ნერვები მაქსიმალურად დაიძაბა, დაიჭიმა. ახლოვდებოდა წამი, როცა ასეთ მდგომარეობას უკურეაქცია შეცვლიდა, როცა ყველაფერი მოდუნდებოდა და მატჩის ბედის შემობრუნება შეუძლებელი გახდებოდა. ამას ჩინებულად გრძნობდა გუნდის კაპიტანი და მაშინ...

... და მაშინ ბორის პაიჭაძემ გააკეთა ის, რასაც არავინ არ მოელოდა, რისი წარმოდგენა მეოცნებესაც კი არ შეეძლო. შეტევა მარცხენა ფრთიდან ვითარდებოდა, ცენტრალური თავდამსხმელი ინტუიციით გრძნობდა, თუ სად უნდა გახსნილიყო ამ შეტევის კვანძი; სწრაფი ბიძგით შეიჭრა საჯარიმო მოედნის ცენტრში, ბურთი უკვე მოფრინავდა რიგელთა კარის გასწვრივ. ბ. პაიჭაძემ ოდნავ დააყოვნა, ოდნავ დაავიანა. ბურთი გას-

ცდა ყველას და ალბათ მასაც გასცდებოდა, რადგან აქ არც ერთი სანტიმეტრის დახვეწა და წამის არც ერთი შეათედინს მომატება არ შეიძლება. ყველაფერი აბსოლუტურად ზუსტად უნდა მოხდეს. ბურთი კი უკვე აგერაა, საცაა ორ-სამ მეტრში ჩაუქროლებს კიდევ. ვერც მკერდით მიწვდები და ვეღარც ფეხს მოახვედრებ...

იმ ადგილიდან სადაც მე ვიჯექი, ყველაფერი ასე გამოჩნდა: ბ. პაიჭაძის სხეული წამით წინ დაიხარა, შემდეგ ლარით გასწორდა, გაიჭიმა და ასეთ ლამაზ ნახტომში ფეხბურთელის თავმა და ბურთმა ზუსტად გადაკვეთეს მოძრაობის მიმართულების ხაზები. ისინი ან არასოდეს შეხვდებოდნენ ერთმანეთს, ან თუ შეხვედრა ეწერათ, სწორედ აქ, ამ ადგილას, მხოლოდ ამ წამს უნდა შეხვედროდნენ. ეს მშვენიერი პაემანი შედგა. მან პაიჭაძის მიერ გატანილი ბურთების პირადი ანგარიში კიდევ ერთი უნიკალური ბურთით გაზარდა, ფეხბურთის გულშემატკივრებს კი ამ გატანილ გოლის ტკბილი მოგონება დაუტოვა.

აქილევსს ისარი მაინც მისწვდა ავბედით ქუსლში, ბ. პაიჭაძემ კი სარბიელიდან წასვლის უკანასკნელ წამს ერთადერთი ნაკლიც ჩამოიშორა და უღრუბლოდ, უნაკლოდ დატოვა მოედანი.

უიწყასი

ვივი ჯავახიშვილი — მსოფლიო კოეზიის ბენია	8 გვ.
ირაკლი აბაშიძე — კომეტის უკვდავება	6 გვ.
დაუვიწყარი დღესასწაული	15 გვ.

პროზა და პოეზია

რევაზ ინანიშვილი — ცისფერი გორბალი (მოთხრობა)	16 გვ.
დავით ჯავახიშვილი — ცხელი დღე (მოთხრობა)	60 გვ.
ბონდო კეჭელაძე — ბალახტიონი (ლექსი)	68 გვ.
უზანგი ბაღია — ლირიული რმეულიდან (ლექსები)	69 გვ.
იოსებ კატარაშვილი — თანამგზავრი (მოთხრობა)	72 გვ.

შიქრები ხეამელა

გიორგი ჭოგულია — წყალი ჩვენი არსობისა	85 გვ.
---	--------

ლიტერატურული ქრიგია

ოთბა პაპაორია — „ჩემი მიგობარი ნოღარი“	90 გვ.
კობა იმედაშვილი — ზურიკელა, სოსოია და თეიმურაზ ბარამიძე	100 გვ.
აკოლონ შორღანია — საკუთარ ნიაღაზე	109 გვ.

ახელგაზრდა მუხნიერები „მისკარში“

რევაზ მიწველაძე — აკაკის სატირული შურნალები	114 გვ.
მანანა გვეტაძე — რაჟდენ გვეტაძის პროზის თავისებურებანი	125 გვ.
ნატო მახარაშვილი — ვარსკვლავების სიცილი	130 გვ.
ვივი მალულარია — ჰინენიკ ბიოლი	139 გვ.

ი ს ი ნ დ ი

კოტე მახარაძე — კირველი რეკორტაჟი უმიკროფონოდ	149 გვ.
---	---------

გარეკანი და ტიტული ელ. ამაშუკელისა, ეურნალი ვაფორმეს თ. ხამსონაძემ და გ. რიონიშვილმა.

ტექნიკური ხელმძღვანელი ს. გოდერძიშვილი

რედაქციაში შემოსული მასალები ავტორებს არ დაუბრუნდებათ

რედაქციის მისამართი: თბილისი, პლემანოვის პროსპ. № 91.

ბელეფონები: რედაქტორის — 5-08-85, პ/მმ მდივნის — 5-08-86, განყოფილებების:
პოეზიისა და პროზის, კრიტიკისა და ბიბლიოგრაფიის — 5-08-85, კულტურისა და
ხელოვნების 5-08-75

ხელმოწერილია დასაბეჭდად 21/X-66 წ. ფიზიკურ ფორმათა რაოდენობა 10. პირობით
ფორმათა რაოდენობა 13,7. შეკვ. № 3481. უე 03303. ქალაქის ზომა 70×108. ტირაჟი 11000.

საქ. კვ ცვ-ის გამოცემლობის პოლიგრაფკომბინატი, თბილისი, ლენინის ქ. № 14
Полиграфкомбинат ждательства ЦК КП Грузии, Тбилиси, ул. Ленина № 14.

ფასი 80 კპბ.

ბ. 2/259
საქართველოს
ზოგადი ეროვნული
ბიბლიოთეკა

ЕЖЕМЕСЯЧНЫЙ ЛИТЕРАТУРНО-
ХУДОЖЕСТВЕННЫЙ ЖУРНАЛ

«ЦИСКАРИ»

издательство
«ЛИТЕРАТУРА ДА ХЕЛОВНЕБА»

ИНДЕКС 76236